8816

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

నవంబరు 1958

సంపుటము 35 : : సంచిక 11

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

నవంబరు 1958

మహాత్మ స్మృతి

శ్రీ కందుకూరి రామభద్రరావు

ఓయి మహాత్మ! నీవొక మహోన్నత పర్వతరాజ మట్లు, భ
ద్రాయితమూర్తివై భరతధాత్రిని నిల్వగ, సర్వమానవుల్
పోయిన సత్తువల్ తిరిగి పొంగులువెట్ట, భవత్ప్రబోధనం
ధాయిత చిత్తవృత్తుల విదల్చిరిగా పరదాస్యశృంఖలన్.

కోసినో రాక నవ్వుపాల్పు వెలార్చెనా
పండువెన్నెల మెదల్ నిండిపోయె
పల్కులు జడిగట్టి పైకి వర్షించెనా
అమృత ప్రవాహంబు లంత బారె
కరుణాకటాక్ష వీక్షణములు పరగినా
వంత హృద్యాదయవసంతమెసఁగె
ధైర్యహేమాచల దర్శనంబబ్బినా
మంటి ముద్దల వీరమణులు పుట్టె

అవని పులకింప నీవొక్క యడుగుపెట్ట
మానవాంభోధి జయఘోష మార్మ్రోఁగ
ధర్మ సంస్థాపనార్థ పథంబువట్టి
పుడమిమెట్టిన యవతారమూర్తి వీవు.

ప్రేమకు వచ్చె నీయెడద పెంపునఁ గోమల నవ్యకాంతి, నీ
నేమపు బాటలో నలిగి నిష్ఠయె నూతన పుష్టిగాంచె, గా
రామున నీపుకే లొసఁగ రాచరికంబు వహించె శీల, మే
మేమి వెలుంగు గుంపులకు నేలిక లయ్యె భవత్కటాక్షముల్

శిథిలపర్ణకుటీర చిరనిరంతరదుఃఖ
ఖిన్నుల కన్నీరు కేలఁదుడిచి
పరదాస్యశృంఖలాబద్ధ నిస్పృహులకు
హృదయగవ్వార తేజ మెసగఁద్రోచి

[illegible]

అజ్ఞాన తిమిరసీమాంతరాంతరముల
మినుకు దివ్వెలు నిల్పి మేలు కనిపి
రక్తసంసిక్త సామ్రాజ్యరాక్షసకరాం
భోజముల్ ప్రేమధులోన్వసి కడిగి

సభ్యనాగరక ప్రసన్నతలవరుము
తొలగు జీవితమూల్యంబు నిలువబెట్టి
చన్న నీ స్థితప్రజ్ఞకు స్తవనమొడ
నరుల గుండెలలో కృతజ్ఞతలు దక్క

కానియు లేదు నీకయినఁ గాంచన వర్షము నీయధీన, మె
ద్దానికి లేదు నీవిభుత, కాల్చె ప్రభుత్వము నీదు నాజ్ఞ, లీ
మానవకోటికిఁ శిరసు మండన మయ్యె భవచ్చరిత్ర, వ్యా
ఖ్యానము గీతకున్ బ్రదుకు, కారణజన్ముడవయ్య ధాత్రిపై

తూరుపుద్వారమందుఁ బరితోషణ తోరణకాంతిపుంజముల్
దీరిచి, మంగళధ్వనులు దిక్కుల బర్వ స్వరాజ్య లక్ష్మికిన్
భారతనారులు న్నరులు పట్టముగట్టిరి పండువృద్ధవై
వారలనమ్రశీర్షములపై వెదజల్లితి మందహాసముల్

పిచ్చికిఁగూడఁ గొంతగ వివేకము కన్పడు, బుద్ధి యొంతక
మ్మెచ్చున లాగినన్ విడదు మీమహిమోజ్జ్వలమూర్తి లోపలన్
చిచ్చుఅరవ్వలన్ బఱప చేయెటులాడెనో! గుండెనిల్పెనో!
చొచ్చె తమస్సు నీ పరుగ, శోకము నిండె సమస్త లోకమున్.

మానవమనోంబరంబున మార్గదర్శ
కంబుగ వెలుంగు ధ్రువతారగా మహాత్మ!
పలు శతాబ్దులు నిల్చెదు, పాణిపద్మ
ములు మొగిడ్చి నమస్కృతముసుఘటింతు.

స్వర్గీయ శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

శ్రీ ఆమంచర్ల గోపాలరావు

కత్తి పట్టుకొని జయించవచ్చు, లేక స్వర్గం దూర గొనవచ్చు వీరత్వం అని సామాన్యుల అభిప్రాయం. కాని ఆయుధాలన్నీ విసర్జించి, సహనంతో నే సాయుధుల నెదిర్చి స్థైర్యంతో నిల్చడం నిజంగా మహాయోధ లక్షణం. గాంధీజీ మొట్టమొదటగా లోకానికి కనువిప్పు కలిగించి ఈ విషయమే వెల్లడి చేశారు. ఆ రీతిగానే అనేకమంది యోధులు తమకాలంలో నిరంకుశాంగ్లేయుల బలాన్ని ఎదిరించి పోరాట వీరులయి నారు. ఈ మహాయోధ బృందంలో, ఎవరికీ తీసిపోని మహనీయుడు మన ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులు.

ఆయనతో మాట్లాడు తున్నప్పుడుగాని, వ్యవహ రిస్తున్నప్పుడుగాని ఉన్నవవారి వీరలక్షణం వెంటనే స్ఫురించదు. అనేక ధోరణులతో, అనుక్షణం తోడి వారిని నవ్విస్తూ, మహా వినోద ప్రియునివలె కనిపించే నారాయణ అయినప్పటికీ, వారి జీవితపంథాలో అసలు విశ్రాంతికి తావులేదనీ, సంకల్పించిన మహాకార్యాన్ని గురించే అనుక్షణము ఆలోచించేవారనీ, త్వరలోనే స్పష్టమవుతుంది. ఇది మహా విలక్షణమని వేరే చెప్ప నక్కరలేదు. గాంధీమహాత్ముని ధీరోదాత్తత కూడా ఇటు వంటిది. ఇట్టి మహాయోధుల సాంగత్యంలో రోజులు రోజులే నిమిషాలుగా గడిచిపోతాయి. జరపవలసిన కార్యక్రమం మేరువంత ఎగురయితే అదెంత మహా తీరమైనదైనా అతి తేలికగాను, సునాయాసంగాను జరిగిపోతుంది. అందుచేతనే, ఎంతటి గొప్ప కార్యక్రమం తలపెట్టినా లక్ష్మీనారాయణగారు తన శిష్యబృందసహాయంతో అదంతా అవలీలగా నిర్వ హించేవారు.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారి ప్రథమ సందర్శనం నేనెన్నడూ మరిచిపోలేను. గుంటూరులో ఆనాడు Y M L A అని ఒక చిన్న క్లబ్బు ఉండేది. ఆ క్లబ్బులో ఆనాడు ఉత్సాహవంతులైన యువకు లందరు సభ్యులే. లక్ష్మీనారాయణగారు తమ కారాగార వాసం పూర్తి చేసి తిరిగి గుంటూరు వచ్చేనాటికి ఆ క్లబ్బుకాయన కూడా రోజూ వచ్చేవారు. సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో చదువు మానివేసిన నేను మళ్ళీ గుంటూరుకొచ్చి హైస్కూలులో ప్రవేశించాను. ఖద్దరు బట్టలు వేసుకొని గాంధీ టోపీ పెట్టుకొని సాయంత్రం కాగానే ఒకనాడు నేనా క్లబ్బుకు వెళ్ళాను. లక్ష్మీనారాయణగారు ఒక కుర్చీ మీద కూర్చుని అందరితోను ముచ్చటిస్తున్నారు. ఆయన ఏదో చెబుతున్నారు. అవి వింటున్న అందరితోబాటే ఆయన కూడా నవ్వుతున్నారు. వారిని నేను వెంటనే గుర్తుపట్టాను. కాని దగ్గరకెళ్ళి మాట్లాడే ధైర్యం కలగలేదు. ఆయన నన్ను చూచి ఒక్కసారి పక్కకు వచ్చారు. నన్ను దగ్గరకు పిలిచి, భుజం మీద చెయ్యి వేసి, 'ఏం చదువుతున్నావ'ని అడిగారు. 'ఆయిదో ఫారం' అన్నాను. మళ్ళీ నవ్వుతూ "ఏం! గాంధీ టోపీ పెట్టుకుంటే మీ హెడ్మాస్టరు నిన్ను స్కూలుకు రానిస్తున్నారా?" అని అడిగారు. "రానిస్తున్నారండీ" అన్నాను. "కాదులే, మావా ఆంజనేయుల్ని వెళ్ళగొట్టారులే" అని తిరిగి నవ్వారు. నిజంగా, మహాత్ముని ఆదేశించకున్నా, ఇట్టి వీరపుంగవుల కార్యకలాపాలే స్వరాజ్య పథక ప్రథమ సోపానాలై ప్రజలను ప్రోత్సహించాయి. నాడు గుంటూరులో పెద్దమనుష్యులన్నవారంతా ఖద్దరుతప్ప మరొకటి ధరించేవారు కారు. ప్రతి శిరస్సు గాంధీటోపీ అలంకరించేది. ఆనాటినుంచి, దాదాపు ప్రతిదినం నేను వారిని కలుస్తూనే ఉండేవాణ్ణి. ఎప్పుడూ, నవ్వుతూ నవ్విస్తూనే మాట్లాడుతూండేవారు. కాని ప్రతిపదంలోను దేశపరి స్థితులు, మన బానిసత్వం, త్యాగనిశ్చయత ప్రతి ధ్వనిస్తూ ఉండేది.

అప్పటికే గుంటూరుజిల్లాలో సత్యాగ్రహో ద్యమం అలవాటయింది. చీరాలలో దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్యగారు, పెదనందిపాడులో కొండా వెంక టప్పయ్యగారు, పలనాడులో ఉన్నవ లక్ష్మీనారా యణగారు నాయకత్వం వహించారు. పలనాటిగడ్డ

లక్ష్మీనారాయణగారికి అతి ప్రియమయినది పల్నాటి వీరచరిత్రను గూర్చి, బాలచంద్రుని గురించి మాటిమాటికీ వారెంతో ఉత్సాహంగా ప్రసంగించేవారు. బాల చంద్రుణ్ని గూర్చి ప్రసంగించే సమయాలలో నవ్వు వారి ముఖాన్ని అలంకరించేదికాదు. కళ్లు మెరిసేవి. ఒక ఆవేశంతో దేహమంతా వణికిపోయేది. ఆ రోజుల్లో దేశస్వాతంత్ర్య సమరానికి అట్టి వీరు లెంతో మంది అవసరం. అట్టి వీరుల గడ్డలోనే సత్యాగ్రహ సమరానికి ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు నాయకత్వం వహించారు. యావద్భారత దేశంలోను ప్రప్రథమంగా నిర్బంధింపబడి, కారాగారానికి వెళ్ళినది శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులు.

కార్యకలాపాల్లో, క్లిష్టపరిస్థితుల లేర్పడినప్పుడే ఆయన గొప్పతనం బయటపడేది. మొదట, సహాయ నిరాకరణోద్యమంలోనే, ఆయన గొప్పతనం బయలుపడింది. చీరాల, పెదనందిపాడు, పలనాడులలో సత్యాగ్రహం ప్రారంభించారు. నిరంకుశులైన బ్రిటిషువారు ఆ ఉద్యమాన్ని లెక్క చెయ్యలేదు. కనుమూసుకొని కొంతకాలం గడిపితే, ఆ ఈ ఉద్యమం దానంతట అదే సమసిపోగలదని వారాశించారు. కాని లక్ష్మీనారాయణలాంటి వ్యక్తులా నిరంగా జరగనీయలేరు. క్రతువులను రద్దుకొట్టి, రద్దుకిస్తీ సత్యాగ్రహం జయం కాని బ్రిటిషువారిని రద్దుకొట్టడం సామాన్యమయిన కార్యంకాదు. లక్ష్మీనారాయణగారు ఆలోచించి ఆలోచించి అటవీసత్యాగ్రహం మొదలుపెట్టించారు. వీరుల గడ్డ అయిన పల్నాడులో ఇది బాగా సాగింది. బ్రిటిషువారికి ఉపేక్ష చేయడానికి వీలులేదు. నాయకుల నందరిని వెంటనే నిర్బంధించడం మొదలుపెట్టారు. ఆనిర్బంధాలు ప్రజలను మేలుకొలిపాయి. వారు స్వరాజ్యావసరం గుర్తించారు. సహాయనిరాకరణోద్యమం జయించింది. కాని మహాత్మాగాంధీ ఆ ఉద్యమాన్ని అంతటితోనే ఆపివేశారు.

ప్రథమ కారాగారవాసం పూర్తి చేసుకొని తిరిగి రాగానే లక్ష్మీనారాయణగారు ఒక దివ్యకార్యక్రమం తలపెట్టారు. బహుశః జైలులోనే ఈ కార్యక్రమాన్ని గూర్చి బాగా ఆలోచించారని తోస్తుంది. ఆయన, వారిసతీమణి లక్ష్మీబాయమ్మగారు, శారదా నికేతనానికి పునాదులు వేశారు. ఊరి చివరన ఒక పెద్ద స్థలం. అందులో పాఠాలు నేర్పే స్వాతంత్ర్యం కొరకు పోరాడేవారే ఉపాధ్యాయులు. విద్యార్థినులు బాలికలు. ఆనాడు స్కూళ్ళలో వారికి సరియైన శిక్షణ లేదని, సరియైన శిక్షణ కలిగిన స్త్రీలు స్వరాజ్యోద్యమానికి ఎంతయినా తోడ్పడతారని లక్ష్మీనారాయణగారి అభిప్రాయం. శారదానికేతనం ప్రారంభించినప్పటినుంచి గుంటూరులో కాంగ్రెసు బలం బాగా ఇనుమడించింది. ప్రతి కార్యక్రమానికీ శారదానికేతనం బాలికల సహాయ్యం అనంతంగా ఉండేది. మన స్వాతంత్ర్య సమరంలో ఆంధ్రదేశము అందులోను గుంటూరుజిల్లా ముందంజ వేయడానికి దానికి శారదా నికేతనం ఒక ప్రబల కారణం. అనాటి గత సంవత్సరం వెన్నెలకంటి వీర రాఘవయ్యగారు ఢిల్లీలో మన రాష్ట్రపతి రాజేన్ బాబుతో ప్రసంగించారు. భారతదేశంలో స్వదేశోద్యమం అనేది ఒక్క ఆంధ్రలోనే నడిచిందని రాజేన్‌బాబు ఆ ప్రసంగంలో అన్నారట. ఆంధ్రలో కాంగ్రెసు ఉద్యమం ప్రజల ఉద్యమంగా రూపొందించడానికి శారదానికేతనం ఎంతో సహాయ్యం చేసింది. దీనిలో అతిశయోక్తి లేదు.

ఆరోజుల్లో కాంగ్రెసువారు ఏర్పాటుచేసే ప్రతి సభకు శారదా నికేతన విద్యార్థినులు వచ్చేవారు. అతిరసవంతంగా జాతీయ గీతాలు పాడేవారు. ప్రజల కెంతయినా ఉత్సాహం కల్పించేవారు. ఇంతేకాదు కాంగ్రెసు తలపెట్టిన ప్రతిచిన్న కార్యక్రమానికి ధనం కావాలికదా! కటకటలేక, నాడు కాంగ్రెసు చాలా బీద సంస్థ. నికేతన బాలికలు జాతీయగీతాలు పాడుతూ అందరి ఇళ్లకు వెళ్ళి కావలసిన ధనం పోగు చేసేవారు. నిజంగా శారదానికేతనం ఆనాడు గుంటూరు జిల్లాలో కాంగ్రెసు సంస్థ బీదరికాన్ని పటాపంచలు చేసింది.

1930 వ సంవత్సరంలో జరిగిన సత్యాగ్రహోద్యమానికి గుంటూరులో జీవంపోసి పెంచినది ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారే అని చెప్ప వచ్చును.

ఆ ప్రారంభోత్సవ మెన్నడు మరచిపోలేము. పెద్ద స్వరాజ్య ప్రభ కట్టించారు. ఇరువదినాలుగు ఎద్దులు కట్టిన బండిమీద ప్రభ నిలబెట్టారు. ఉన్నవ వారి శిష్యులు శ్రీ నాదెండ్ల బ్రహ్మయ్య, మొదలయినవారు అగ్నిప్రభ కెదురుగా నిలిచి, లక్ష్మీనారాయణగారు

స్వర్గీయ శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

రచించిన దండకం, బుర్రకథ దరువులూ, అగ్నిరథ, అగ్నిగధ అని నినాదాలతో జనాన్ని ఉద్రేకపూరితులుగా చేస్తున్నారు. సుమారు రెండు వేలమంది స్వచ్ఛంద సేవకులు బారులుతీరి నిల్చున్నారు. ముందు తప్పెటలు, తాళాలు, ఇంకా అనేక వాద్యాలు. గుంటూరు జనమంతా ఆ ఉత్సవంలో పాల్గొన్నారు. అహింసగా మొదలయిన ఆ ఉద్యమానికి విజయం తప్పదనే విశ్వాసం అక్కడ ఉన్నవారందరికీ కలిగింది.

అది ఒక పెద్ద ఊరేగింపు. మేమంతా గుంటూరు కలెక్టరాఫీసు దగ్గరకి చేరుకున్నాము. దాదాపు రెండువందలమంది శారదా నికేతన బాలికలు మా వెనుక నడిచారు. వారివెంట మరో లక్షజనం ఉన్నారు. "వీరగంధము తెచ్చినారము, వీరు లెవ్వరో తెల్పుడీ! పూసిపోదుము మెడను వైతుము పూలదండలు భక్తితో!" అనే పాట ముక్త కంఠంతో పాడుకుంటూ సాగుతున్నారు. ప్రతి స్వచ్ఛంద సేవకునికీ తిలకం పెట్టారు. ఎర్ర గంధం పూశారు. మెడలో ఒక పూలమాల వేశారు. ఆ దృశ్యం చూడవలసిందే కాని వర్ణింప వలనుకానిది. వీర రసం ఆనాడు మహా సముద్రంలా పొంగింది. అప్పుడు ఊరేగింపులో వచ్చిన ప్రతి వ్యక్తీ అనేకమారులు లాఠీ చార్జీలకు గురి అయినాడు. జైలుకు వెళ్లాడు. కాని ఎవ్వరు క్షమాపణ ఇచ్చి విడుదల కాలేదు.

మన స్వరాజ్య సాధనలో, శారదా నికేతనం ఎంతో ఉపకరించిందనడంలో అతిశయోక్తి లేదు. ఆ ప్రకారం అత్యుత్సాహంతో ప్రారంభించిన ఆ సత్యాగ్రహోద్యమం, జయప్రదం కావడానికి కూడా లక్ష్మీనారాయణగారే ముఖ్యకారకులని చెప్పవచ్చు. ఆనాడు దాదాపు రెండువేలకు మించిన వలంటీర్లబృందమంతా యడ్లపల్లి వారి సత్రంలో మకాం చేశారు. రోజూ పికెటింగు చేసేవారు. సమావేశాలు ఏర్పాటుచేసి ప్రచారం చేస్తూ ఉండేవారు. ప్రతిరోజూ క్రొత్తవారు వచ్చి స్వచ్ఛంద సేవకులుగా చేరేవారు. రోజూ రోజూ ఆ సంఖ్య పెరిగి పోతున్నది. ఆనాడు కాంగ్రెసు అనధికార సంస్థ. ఎన్ని రోజులు గడిచినా ఎరస్టులు లేవు. ఊరికే కేసులు వేసి శిక్షించేమో మానివేయడం జరుగుతుందా అనే భీతికూడా నాయకులలో మొలకెత్తింది. కాని వెంటనే లక్ష్మీనారాయణగారు క్రొత్త ప్రణాళిక సూచించారు. దానితో గుంటూరుజిల్లాలో కాంగ్రెసు ఉద్యమం తీవ్రమయింది.

మొట్టమొదట ముప్ఫయిమంది యువకులను ఏరారు. శ్రీ గౌస్ బేగ్, శ్రీ మంత్రిప్రగడ వెంకటరత్నం, శ్రీ తూములూరి శివరాము, శ్రీ అన్నాప్రగడ కామేశ్వరరావు, నేను ఇంకా మరికొంత మందితో కలిసి లక్ష్మీనారాయణగారి ఆజ్ఞననుసరించి దేవరంపాడు వెళ్ళాము. అక్కడకూడా గుంటూరులో లాగానే, మూడు నెలలుండి, మూడువందలమందితో కాంగ్రెసు శిబిరం నడుస్తున్నది. నిర్బంధాలు లేవు. మేమిప్పుడు ప్రభుత్వాన్ని ప్రజలను రెచ్చగొట్టాలి. మేము దేవరంపాడులో పదిహేను రోజులపాటు ప్రతి రోజూ లాఠీఛార్జీ ఎదుర్కొన్నాము. దుమ్ములో ముళ్ళ కంపలలోకూడా పడవేసి ఈడ్చారు. చివరకు జనంలో కోపాగ్ని చెలరేగింది. బల్లకొద్దీ ఉప్పు తీసుకువచ్చాము. అక్కడ ఆ నెలలో మూడువందలకు పైగా నిర్బంధాలు జరిగాయి.

ఇంకొక విషయం: గుంటూరు పరిసర ప్రాంతాలలో తాటిచెట్ల సత్యాగ్రహం అనే క్రొత్త ప్రణాళిక లక్ష్మీనారాయణగారు ప్రవేశపెట్టించారు. దీనికి ప్రతిచర్య దొరతనం తట్టుకోలేకపోయింది. రెండు నెలలయ్యేసరికి గుంటూరులో నయితేనేమి, గుంటూరు జిల్లాలో నయితేనేమి, నిర్బంధాలు రెండు వేలకు పైగా పెరిగిపోయాయి.

అతి క్లిష్ట పరిస్థితులలోకూడా, నిరుత్సాహం పోగొట్టి, ఉత్సాహం కల్పించి, శత్రువులను రెచ్చగొట్టి వారి పరాజయమార్గం తయారు చేయడంలో ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు సాటిలేని మేటి.

జైలులో వారితో కలిసిఉండే దినాలుకూడా వినోదాలలా గడిచిపోయేవి. ఆయనకు తెలుగు భాషన్నా, తెలుగు దేశమన్నా అతిప్రీతి. ఎప్పుడు తెలుగు కవులనుగూర్చి చర్చిస్తూ ఉండేవారు. మన దేశంలో, బౌద్ధయుగం నాటినుండి ఎన్ని ఉద్యమాలు ప్రజల నావహించాయో సవిస్తరంగా చెబుతూ ఉండేవారు. అనేక ఉత్తమోద్యమాలకు మనదేశం అనాదినుంచీ ఆలవాలమయింది. ఎప్పుడూ ఒక క్రొత్త పద్ధతికోసం మనఆంధ్రులు పాటుపడ్డారు. వైదికమతం నుంచి బౌద్ధమతంలోకి మారిపోయారు. అది సరిగా

లేదని మళ్ళీ శంకరమతం అవలంబించారు. అంతలో మహమ్మదీయుల కాలం వచ్చింది. ఆ కాలంలో ఎదుర్కొని మనవాళ్ళు నిలబెట్టుకున్నారు. అంతలో బ్రిటిషువారి కాలం వచ్చింది. తెలుగువాడు తెలుగువాడుగా లేడు మనకు వేరే రాష్ట్రం రావాలి. కాని అన్నిటికంటె ముందుగా దేశానికి స్వాతంత్ర్యం రావాలి ఇలాంటి భావాలన్నీ ఆయన వ్యక్తిత్వ భాగాలే అని చెప్పాలి ఆయనదగ్గిర చేరిన ప్రతివ్యక్తికి ఈ భావావేశం లేని మరి వదిలేదికాదు నేటి మన ఆంధ్రరాష్ట్రానికి బీజం వేసింది నిజంగా ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారే అనుటకు సందేహం లేదు 1910 వ సంవత్సరంలో నే భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రాలు కావాలనే వాదం వారు ప్రకటించారు.

1931 వ సంవత్సరంలో అందరూ జైళ్ళనుంచి తిరిగి వచ్చారు లక్ష్మీనారాయణగారికి గాని ఆయన శిష్యులకుగాని అంతటితో తృప్తికలగలేదు స్వరాజ్య సాధనకు ఇంకా ఎన్నో రకములయిన ప్రణాళికలు కావాలని ఆయన నిత్యమూ ఆలోచిస్తూ ఉండేవారు.

1936 వ సంవత్సరంలో కాంగ్రెసు ప్రణాళిక మారింది. ప్రభుత్వంలో పాల్గొనాలని కాంగ్రెసు మహా నాయకులు నిర్ణయించారు దేశ స్వాతంత్ర్యానికై నిరంతరంగా పోరాడే మన నిర్బంధమంతా, మన దేశంలో ఒక పక్షంగా ఏర్పడింది లక్ష్మీనారాయణ గారికది నచ్చిందేమీ పక్షం ఏర్పడడం సహజమే గాని ఆ పక్షప్రణాళిక సమయం, మన పోరాటాన్ని ముందుకు సాగించే పద్ధతుల ననుసరించాలని వారు కోరారు.

అంతలో 1942 వ సంవత్సరం వచ్చింది ఆ రోజుల్లో లోకమంతా మహా సంగ్రామంలో మునిగి తేలుతున్నది. లక్ష్మీనారాయణగారికి అప్పటికే వయస్సు మీరింది. కాని వారి ఉత్సాహం ఏమీ తగ్గలేదు. ఇక ఉద్యమం వదులుకబడ్డ పల్నాడులో జరపవలెనని వారు ఉద్దేశించారు.

నిజంగా ఆనాడు పల్నాడు బ్రిటీషువారికికూడ ఒక ముఖ్యస్థాన మయింది యుద్ధానంతరం ఆంధ్ర భాగం హైదరాబాదుభాగంతో కలపాలని వారు నిర్ణయించుకొన్నారు. దానికోసం కృష్ణానదిపై శాశ్వతంగా వంతెన నిర్మించడం మొదలుపెట్టారు. ఆ వంతెనవల్ల సైనికంగా ఆ రెండుభాగాలు ఏకం కాగలవని వారి అభిప్రాయం

అక్కడే బ్రిటిషువారిని ఎదుర్కోవాలి. వీర పల నాటినించే స్వరాజ్యోద్యమం కావాలి వారి ఆశయం అది. ఒకనాడు పొద్దున్నే లక్ష్మీనారాయణ పంతులు గారు మా ఇంటికి వచ్చారు.

“గోపాల ! నీవు పల్నాడువెళ్ళాలి ”

“సరేనండి! పంతులుగారూ! అక్కడ మన శిష్యులెవరెవరా ఉన్నారా ?”

“ఇదికేవల దైవకార్యం! నీవు వెళ్ళు. శిష్యులు వారంతట వారేవస్తారు!”

అంతే! అదే వారి సహజధోరణి: సాధారణంగా ఆ కాల ధర్మోక్తులతో ఎన్నో విధాల వర్ణిస్తున్నప్పటికీ, కార్యంపట్ల ఆయన అతి మితభాషి. వారి ఆజ్ఞలన్నీ సైనికాధికారి ఆజ్ఞలవలె అతిక్లుప్తంగా ఉండేవి.

ఆపైన నేను పల్నాడు చేరుకొన్నాను. తిమ్మంకట తోపుచేరి, అనేకమంది శిష్యులు చేరుకొన్నారు. కాని ఆనాడక్కడ మాకు శత్రువులుకూడా జాస్తి ఆమూర్తి పల్నాడు ఆరోజులలో కమ్యూనిస్టులకు ఆటపట్టుగా ఉండేది. మా కార్యక్రమాన్ని భంగం చేయడమే నాడు వారి పరమావధి కాని లక్ష్మీనారాయణవంటి నాయకులు వారికి లేరు ఏదిఏమైనా నయితే నేమి, బ్రిటీషువారికి అలజడికలించేటంతలో ప్రజలలో పెద్ద ఆందోళన బయలుదేరింది. ఆ కాలంలో రైలు పట్టాలు లాగి వేశారు. వంతెనలు పాడుచేశారు. ప్రజలింకా ఆవేశించారు.

లక్ష్మీనారాయణగారు, తక్కిన నాయకులతో బాటే మళ్ళీ జైలుకువెళ్ళారు.

అంతలో, సుభాష్‌బోసు కృషివల్ల నయితేనేమి, గాంధీజీ తపః ఫలితంవల్ల నయితేనేమి, లోకంలో యుద్ధానంతరం వచ్చిన క్లిష్ట పరిస్థితులవల్ల నయితేనేమి మన దేశానికి స్వరాజ్యం వచ్చింది అనేకమంది ఇక మనం చేయవలసిన పని అయిపోయిం దనుకొన్నారు

కాని ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారలాగ భావించలేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రం రావాలి స్వాతంత్ర్య సమరంలో నిన్నటి, పెద్దల ఆశయాలు చితికిపోయాయి. వారికి దారిచూపెట్టాలి. దేశాభ్యుదయానికి వారిచేత పని

స్వర్గీయ శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

చేయాలి. ఆ రెండు విషయాలు అనుకూలం లక్ష్మీనారాయణగారి దృక్పథంలో ఉండేవి. ఎప్పుడు వాటి విషయమే చర్చిస్తూ ఉండేవారు. వారు బ్రతికి ఉండగానే ఆంధ్రరాష్ట్రము, సంపూర్ణాంధ్ర రాష్ట్రము సిద్ధించాయి.

కాని స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో చితికిపోయిన పేదల సమస్య, ఆఖరి ఊపిరివరకూ వారి దృక్పథంలోనే ఉన్నదని చెప్పకతప్పదు. గత సంవత్సరంలో కూడా ఆయన రాజకీయ బాధితుల సమావేశానికి అధ్యక్షత వహించారు.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు స్వర్గస్థులైనారు నిజంగా అటి వ్యక్తులు మరణిస్తారా! కాని నేడు వారు కీర్తిశేషులే అయినారు. వారు రచించిన కొన్ని ఉద్గ్రంథాలు, వారి స్మృతి తప్ప మనకేమి మిగలలేదు.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు లోక ప్రశస్త లక్ష్యంతో జన్మించిన మహావ్యక్తులనటంలో అతిశయోక్తి లేదు. లోకంలో క్లిష్టపరిస్థితులు వచ్చినప్పుడు మానవు లంధకారంలో పడి దోవ తెలియక సతమత మవుతున్న సమయాలలో ఇటువంటి మహావ్యక్తులు జన్మిస్తారు. తోవచూపి, సత్యమార్గాన నడిపించి మానవుల్ని తరింపజేస్తారు.

గాంధీ మహాత్ముడు తన మహోద్యమం ప్రారంభించే సరికల్లా, లక్ష్మీనారాయణగారివంటి దివ్యమానవులు చేతులుకట్టి సిద్ధంగా ఉన్నారు. కొండా వెంకటప్పయ్య, కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులు, దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, బులుసు సాంబమూర్తి, టంగుటూరి ప్రకాశం, డాక్టర్ సుబ్రహ్మణ్యం, ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ మొదలైన మహాపురుషు లందరు, గాంధీజీ ఉద్యమం కోసమే వేచి ఉన్నట్టు తోస్తుంది వారందరూ, ఆనాడు తమతమ నిర్దిష్ట కార్యక్రమాలాదరించి, మన స్వరాజ్య రథాన్ని ముందుకు నడిపించారు. వారంతా అవతరించి ఉండకపోతే మనకసలు స్వరాజ్యమే లభించి ఉండదేమో అని కూడా అనిపిస్తుంది. ఆ స్వాతంత్ర్య యోధులందరూ అమరులు. ప్రాతః స్మరణీయులు, వారికి నా నమోవాకాలు.

పెద్దమనిషి

'మంజీర'

పక్షులు వాటియిష్టం వచ్చినట్టు అల్లరిచేశాయి. ఇంకా చీకటి ఉండగానే మనుషులలాగే వాటికూడా తెల్లవారుతోందంటే ఎందుకో అంత ధీమాగా దిగులూ, తెలవారితే తిండికోసం కష్టపడాలన్న ఆందోళనేమీ వాటికూడా ఏమయితే నేం నాటి నిత్యకృత్యం ముగించి ఎర్ర సంజకెంజాయ రంగుముందే మెల్ల మెల్లగా వాలుతున్న పులా తిమ దారి చూసుకుంటూ ఎగిరిపోయాయి.

చలి ద్విగుణీకృత మయింది ఎంతటివాడినైనా గడగడ వణికించగల పటిమ వాళ్ళకొంది. మంచుకూడా దట్టంగా పడుతూంది. పట్టమని పదడుగులలో ఉన్న రూపంకూడా కనపడ్డం లేదు. సూర్యుడు చాలా నీరసంగా ఆ మంచులోనుండి తొంగిచూస్తున్నాడు. వీధులంట మనుష్యసంచారం హెచ్చింది.

అప్పటికప్పుడే వెంకమ్మ గోడా వారి పనులన్నీ పూర్తిచేసుకుని అన్నంకూడా వండేసుకుంది. "నే వచ్చే వరకూ ఉండరా! అబ్బాయీ" అంటూ బుర్రవంచుకుని అడుగుల్లో అడుగులు వేసుకుంటూ బయలుదేరింది.

ముసలితనం తెమ్మనివ్వనంటోందన్న ధీమాతో వెలవెలబోతూ వెనుతిరిగి చూస్తున్నాయి ఆమె కలలు. అస్పష్టంగా ముడతలుపడ్డ ముఖంలోనుండి మిలమిల మెరుస్తున్నాయి ఆమె కళ్ళు. కష్టం ఆమె అణువణువునా ఆవాసం చేసుకుంది. దరిద్రం ఆమెను చుట్టుముట్టేసింది అంధకారంలా. ఆమె తలపులన్నీ బాధలకే అంకితం చేసింది.

నడుస్తూండగానే చటుక్కున ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లు హఠాత్తుగా ఆగి ఆ ప్రక్కనే ఉన్న పూరి గుడిసె దగ్గరికి వెళ్ళింది. చింకితలుపు లోనవేసి ఉన్నట్లుంది. కన్నంలోనుంచి తొంగిచూసింది. కొంత ఎడంగా వచ్చి విప్పి "నాగులూ, నాగులూ!" అని గట్టిగా పిలిచింది వెంకమ్మ.

'ఆ! వస్తున్నా పిన్నమ్మా' అంటూ వినిపించిందో కంఠం.

అవ్యక్త మధురాలాపనలాగుంది.

రెండు నిమిషాలకు లోపలనుండి ఊడిపడింది ఓ పద్నాలుగు, పదిహేనేండ్ల పడుచుపిల్ల. సంస్కారం లేనిజుత్తు మాసినరవికలతుడి చిరిగిన బట్టలు. విసుగు, వేదనతో బిగపట్టిన మోము శరీరాచ్ఛాదనలు చిక్కగా ఏమంత ఆకర్షణీయంగా లేకపోయినా, అన్నీ తిన్నబికిలే అందానికేం లోటులేదనిపిస్తుంది ఆమెలో ఏభాగమంతో అందం, జాగేలుగుని మెరుస్తూంటుంది నీలిటో మిణుగురులా ఆమె ముఖం కొంత శోల భాగాపాలిపోయి ఉంది. చిన్నవోరు, పెద్దకళ్ళు, తీర్చినముక్కు అంసమేమో! లేకపద్యటి ఆపాటు శరీరం సౌందర్యమా! ఆమె రాగానే వెలుగు వచ్చినట్లయింది ఆమెమాటల్లో అప్రధింగాలు [illegible] విశేషాలన్నీ తో పిరాలంటున్నాయి.

"ఏమే యింతసేపయిందేటే నీకు" అంది వెంకమ్మ ఆమెముఖంలోకి చూస్తూ.

"నేను పిన్నమ్మా కొంత ఆలస్యం అయిందేమో? లేదన్నా కాలిపనుందా ఏటి"

"ఏం కాలిపనేం? ఆకోకలు కొత్త అయిపోయాయి మరి" అని మాట్లాడబోతూ ఆగిపోయింది వెంకమ్మ నాగులునెపు దీక్షగా చూస్తూ. నిశ్శబ్దంలో ఓ క్షణం గడిచాక "మున్సూర్వాలు పనిపోడూ, అక్కకున్న నలుగురు వాళ్ళతోటి వరిలాగాయంటున్నారు. మరింక కూలే" అందిరెట్టించిన విరాగంతో.

"అదా" అంది నాగులు దించిన తల ఎత్తకుండానే.

"మరింకేటి మాయాల్లా యీరోజు రావాలేంకా!"

"మా అమ్మకు ఒంట్లో బాగాలేదు. దాంతోనాకు చెప్పారాడం! మరి రాకపోతే గడవదు."

పెద్దమనిషి

“మరేం భయం లేదులే మీఅమ్మకు. కొంచెం నలత చేసి రోగంగా రా రాయింటికి యీరమ్మ, రాములు, లచ్చిమి, అప్పాయమ్మ యీ గుంటలంతా వస్తారు రోజానాగే” అంటూ వెనుదిరిగి చూడకుండా వెంకమ్మ వెళ్ళిపోయింది

నిజానికి వాసులుకి యేంచెయ్యడానికి తోచడం లేదు ఏదోవిధంగా కష్టపడకపోతే, రోజు గడవడం యెంతకష్టమో వాసులుకి బాగా తెలుసు. ఆమెకు జ్ఞానం రాకపూర్వమే, ఆమె తండ్రి యీ ప్రపంచం వదలిపెట్టాడట అప్పటినుంచీ యీతల్లే తిన్నింత పెంచింది ఈవిషయం తనకు తెలిసినప్పటినుంచి ఆమెకు తనతల్లి అంటే యెంతో అంతులేని అభిమానం ప్రేమ. ప్రస్తుతపరిస్థితుల్లో తనూ, తల్లీ కూడా కష్టపడితేగాని రోజు గడవడం గగనంగా వుంది

పని చేయించుకునేవాళ్ళు ఎక్కువ ప్రతిఫలం యిస్తున్నారని గాదుగాని ఇచ్చేదాంతో బజారులో యేమొస్తుందో ఎవరికీ అక్కరలేదు

ఏది యేమైనా వాసులు యింట్లో పనిచేయని రోజు పస్తే తల్లి కర్తవ్యపరతతో వాసులు తలపడవలసివచ్చింది వెంకమ్మ వాళ్ళతో వెళ్ళినా లేదా? అన్న ప్రశ్న ఆమెకింకా తెలియకుండానే వెక్కించింది ఏమయినా ఆమె తల్లి చెప్పినట్లు “పనివాడికి పొట్టవుండదు” వెళ్ళక తప్పదు

ఈమధ్య, కూలికష్టం అంటే కష్టమనిపిస్తోంది వాసులికి శరీరంలాని కనపడి పనిచేయడానికి ధరుకాకి తాగుబోతు తోటకూలీలు ప్రవర్తనమాని పనిచేస్తూంటే అసహ్యం తనప్రక్కనే నిలబడుతూ, కళ్ళతో తన శరీరాన్నంత తడిమి మాసే ముసలి మేస్త్రీని మాస్తే కంపం కొలుకుదాయా అనిపించేదామెకు పిల్లాం ఎగురుగాని తిన్ని మాటలతో బాధించి ఆనందించేవాడు మగో కూలివాడు, కంప తనకు తీక్కుతూ పొరపాటున తాకినట్టు మోచేత్తో తనకొమ్ము కొకేనాడు, గున్న పోతులాంటి మగో వురవడు. వీళ్ళందరిని యేంచెయ్యాలో తెలీక కూలిపోయేది పని చేయక పోతే విలువగా యేదీ దక్కిపోయానని వస్తుంది

తల్లికి చెపితే “అతన్ని తీసివాళ్ళు తప్పించుకో లేని పొంగు కొన్నాళ్ళు, కష్టపడితేమాన పడేచిన్నట్లు, యీ జీవితం గడపాలి. ఈ యీతిబాధలన్నీ, అతి తెచ్చుకోను ఓర్పుతోను ఎదుర్కోవాలి. పరిస్థితుల్ని మనోధైర్యాన్ని బట్టి నడుచుకోవాలి అంతేగాని, ప్రస్తుత సామాజిక వాతావరణంలో యీ అవినీతి నడవడికను, అసహ్యప్రవర్తనను మొక్కుకు సూటిగా ఎదుర్కోడం కవం మాటకేమి గాని అసంభవం” అన్న ధోరణిలో ఎంతో చక్కగా చెప్పిందామెకు ఆమెచెప్పిన విషయాలు చాలా లోతయినవి జీవితం స్వానుభవంగా చిలికి చేకూర్చుకున్నవి

వాసుల మనస్సులో తల్లి బోధనలు స్థిరస్థానం ఏర్పరచుకున్నాయి. జీవితం గూర్చి, ప్రపంచంలో నిరాఘాటంగా కొనసాగే దట్టబట్టమయిన అవినీతుల గూర్చి తన తల్లికి తెలిసినంత యితరుల కెవ్వరికీ తెలీదన్న గాఢ విశ్వాసం ఆమె మనస్సులో పాతుకుపోయింది తల్లి చెప్పిన మాటలు అమాయకంగా విశ్వసిస్తుంది అదో అలవాటయింది కూడా

వెంకమ్మ వెళ్ళాక లోనికిపోయి ఈ విషయం అంతా తల్లితో చెప్పింది నిజానికి తనకు, ఆమె వాస్థితిలో వదలి వెళ్ళాలని లేదు కాని ఆపూట దానికి వాసులు తల్లి ఒప్పుకుంటుందా? ఆరోజు కూలికి పోకపోతే మరునాడు ఎసరు తప్పునని తెలీకపోవడం లేకపోలేదు అనేకవిధాల చెప్పి కూలికి వెళ్ళమని ఒప్పించింది వాసులును

రోజులుమాస్తే కడు విషమంగా వున్నాయి డబ్బున్నా తిన్నడానికి బియ్యం దొరకడం చాలా గున్నధంగా వుంది ఎక్కడికక్కడే బియ్యంకొరత వినవస్తోంది దినదినం ప్రజలలో బియ్యాన్ని గూర్చి ఆందోళన ప్రబలుతూంది ఇదే అదనని అనేకులు అనేకవిధాలుగా బ్రతుకుతున్నారు డబ్బున్నవాళ్ళు మరీ ధనవంతులవుతున్నారు ఈ పరిస్థితి అనేకుల అమాయకుల ప్రాణాలు బలిపుచ్చుకుంది.

ఊళ్ళో కూలి లేకపోవడంవల్ల వాసులు, వెంకమ్మ మొదలుగాగల వాళ్ళు ఈ పరిస్థితి ఊతగా తీసుకుని బ్రతుకుతున్నారు ప్రక్క బస్తీలో దొరుకుతున్న బియ్యం కొని యింకోవూరికి పోలీసుల కంట బడకుండా పట్టుకపోయి అమ్ముకుంటున్నారు.

అనుకున్న ప్రకారం వాసులు వెంకమ్మ యింటి వద్ద, అందరితో కలుసుకుంది ప్రక్క బస్తీకి వెడదామను కుంటే నడదాననుకున్నారు. ఏవో ఏవో మాటలు చెప్పుకుంటూ, కిలకిల నవ్వుకుంటూ, దారంట మరేం

జాగాఠలోంచో తమకేమీ తెలియనట్లు కేరింతాలు కొడుతూ పోతున్నారు దార్లో నడుస్తున్న కాటపాగులు తమకే పోశించేసినట్లు మునన్నా చిక్కుక్కుంటూంటే తీక్షంగా, కోపంగా కిక్కొనైపు చూడుకుంటూ పోతున్నారు మధ్యమున్న కొత్త దరాల నివాసిగా ఉన్న పెనిరుమాలు కొవా టంగాకే కోగా ఒదిచి "వాళకేం పాపం! బుద్ధిలేని పాటక ప్ర పీనుగులు!" అని తిట్టుకుంటూ వెళ్ళారు.

ఎవ్వరేమన్నా అనుకున్నా, వినిపించుకోకుండా, లెక్కచేయకుండా, నిర్వికారంగా, వాళ్ళు తమ పూర్వానుభూతులు చెప్పుకుంటూ, ఆనంద ఘట్టాలు వినవచ్చినప్పుడు సంతోషిస్తూ, కొత్త నవ్వు పుట్టించే విషయాలు వినవచ్చినప్పుడు కొంచెం గట్టిగా నవ్వుకుంటూ, విషాదపరిస్థితులు రూపించినప్పుడు, విచారంతో మౌనంగా పోతూ ఉన్నారు

అలా రైలువచ్చే వేళకు సరిగా రైల్వే స్టేషను చేరుకున్నారు వెంకమ్మ టిక్కెట్లుకొనే కిటికీ దగ్గరకు వెళ్ళగానే టిక్కెట్లిచ్చేగుమాస్తా కనుబొమ లెగరేస్తూ "ఏం ముసలమ్మా, యేమిటి సంగతి" అన్నాడు మంద హాస్యాన్వితమయిన ముఖం పెట్టి వెంకమ్మ ముసలిది మాత్రం కాదు కాని యౌవనం పోంగా ఆ యువతుల మధ్య ఉంటే వెంకమ్మ పక్షముసలి ఎగరం గాని

అయినా వయసులో ఉన్న అహంభావాన్ని చూపే వరకి, మాగవాళ్ళకేకూడా మాటలు పుట్టకపోయాయి అతని వాళ్ళ విలక్షణ ఉపయోగం అంతమాత్రమే నేమో!

వెంకమ్మను ఎరిగిన ఆ గ్రామవాసియొకడు బాగా తెలుసును "నీకు తెలియని దేముందివాయమ్మా!" అంది పొలిపోయిన పెదవులమధ్య పలకమయినవవ్వు జార విడుస్తూ ఇతరమయిన ప్రశ్నలేమీ వేయకుండా, అడుగుతూ వెంకమ్మకు కావలసినటిక్కెట్లు ఇచ్చేసాడు వెంకమ్మ అతని బాగోగులు ప్రశ్నించి, వెళ్ళొస్తా నంటూ చెప్పి దల్లగా కదిలింది వాడుకూడా అదే రీతిలో గొప్ప ఆనందదాయక మయినట్లు ఆనందించేసి, ఆమె వెళ్ళాక తన చిరునవ్వు కొనసాగిస్తూ కూర్చున్నాడు.

ఇలాంటి లౌకిక ప్రవర్తనవల్ల వెంకమ్మ చాలా మంది పగ్రకీయ జీవులకు మన్ననపొందలేని వాటిని పైపాటు మిగిలించుకుని లేదు. ఎవరివద్ద ఏవిధంగా మాట్లాడాలో ఆమెకు మంచికీళ్ళప్రాయం. అప్రయత్నంగా వినబడం, అవ్యాజాత్వతతో నవ్వడం, పదిలాబాలకుండి తిండిలేనట్లు ముఖం పెట్టడం, మృదువుగా నవ్వుతూ ఉట్టు, గీఠంగా సామర్థ్యాలిగి మాట్లాడ్డం ఆమెకు కరతలామలకం అలాంటి జీవితంతో నే ఆమె చాలా భాగం జీవితాన్ని గడిపింది తనతో వచ్చిన జట్టులో ఎవళ్ళకు యే చిక్కువచ్చినా తన శక్తియుక్తులచేత ఎలాగో ఒకలాగ తప్పిస్తూ, దినదిన గండం నూరేళ్ళాయుష్షులాగ జరిగిస్తోంది దాన్యాపారం ఆమె జట్టులో ఆమెమాటకెవరూ కాదనరు ఒకవేళ వాళ్ళకు రాగల కీడు ఒకంత నిజంగా వెంకమ్మ ఎగేసినా ఆ బ్రహ్మ దిగివచ్చి చెప్పేసినా, ఆ మె వెంకమ్మకెదురుతిరగరు ఎందుచేతనంటే, వెంకమ్మ తమకెన్నడూ ద్రోహం చేయదనీ, చెయ్యలేదనీ, వాళ్ళహృదయాంతరాళాల్లో జీర్ణించిపోయింది ఆ నమ్మకాన్ని స్థానాన్ని సంపాదించింది వెంకమ్మ నమ్మిక

రైల్వే స్టేషనుమాస్తరు ఏకైకయాత్రాపథంలో వర్తకుడు నిర్మలత్వాన్ని, నిశ్చలతను సూచించే గంభీరమయిన ఆ కళ్ళు, ముడతలుపడి మాటపడితే ఊగిసలాడే అతని ముఖము, అసలు కలత చెందని మన స్తత్వము ఆ తెల్లటి (యూనిఫారము) పరిశీలిస్తే మాయాలు వాళ్ళకు అదో రకమైన భయంతో కూడిన గౌరవం కలుగుతుంది.

వెంకమ్మ స్టేషనుమాస్తరును బాగా ఎరుగును. స్టేషనుమాస్తరు బుక్ వెంకమ్మ తన శక్త్యనుసారం చిన్న చిన్న లాభపాటిపనులు చేస్తూంటుంది ఆమె మాటల మంచితనంవల్ల నయితేనేమి, ఆమెవల్ల తనకు జరిగే క్షుద్రలాభాలవల్ల నయితేనేమి రెండూ కూడా పాత్రుడు ముసలిమాస్టరు వెంకమ్మను నిజమయిన అపాయాలనుంచి రక్షించాడు వెంకమ్మ అతిథి దేవుడంటుంది

ఆరోజు మాస్టరుగారు వెంకమ్మను వీక్షించి దర పాపకదనంతో "ఏం వెంకమ్మా యేమున్నా ఉండే మిటి?" అన్నాడు

"యేటిబాబూ, తెలుసుకోన్న మీరుకూడా నా చెప్పండి. మీ లాకో పెద్ద దొంగ పావుకొర్లని పట్టాలి కాని" అంది నవ్వుతూనే.

"బాగా చెప్పావులే."

"అది కాదు బాబూ మేమిప్పుడు ఈ యాపారం సేత్తున్నామంటే యేం వాళ్ళాలు దొరికతున్నాయి. యు

పెద్దమనిషి

వస్తా యీపాటికంటేతీరెండి మమ్మల్నందర్నీ దొంగల కింద చూశారు. ఏదో ఆ కారానికి సరిపడ దొరికితే అదే గొప్ప. తను ఆగక దేమందిరెండి దయింత మంది దాయబోతారా మామీద ఒకడా, ఇద్దరా. వారి కదాకు దీపావళి లాలు”

“ఆ దీపాలన్నిటికీ చమురు పొయ్యాలా యేం” అన్నాడు మా వగలాయి నవ్వుతూ, తనుకూడా ఆ దీపాలలో ఒక దీపమున్న మాట మరచి.

“లాగా సాప్పాపులాయి. మా వాయన, పిల్లగా పొట్టంగ ఉంచు పదికోలాలపాటు”

“వస్తా, వెంకమ్మా” అంటూ మెల్లగా తనగదివైపు మరలి కొంతదూరం నడిచి ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లు వెనుదిరిగి “వెంకమ్మా” అని పిలిచాడు. వెంకమ్మ ఆయన దగ్గరకు పరుగు పరుగున వచ్చింది.

“చూశావా! ఇంట్లో కూడ గావాలంటే మాకేసి చూస్తూ పడుతున్నాం. ఎలాగయినా” అంటూ మాట తుంచి డబ్బులు తీస్తున్నట్లు జేబులో చేతులుంచి చుట్టు మెటక రిస్తున్నాడు.

వెంకమ్మ కూడా అతని తాపత్రయం అంతా గమనించనట్లు నటిస్తూ—“ఈపాటి భాగ్యానికి డబ్బు లివ్వాలా బాబూ. నే తిరిగొచ్చేటప్పుడు తీసుకొని వస్తా” అని చెప్పింది.

“మంచిది” అంటూ ముసలాయన తన గదిలోకి వెళ్ళాడు.

అప్పటికప్పుడే రైలుబండి యింటిగుమ్మంలోకి వచ్చేసింది. స్టేషనులో గణగణ గంటకొట్టారు, ప్రయాణీకులను తిరుతిరు సామానులు పట్టుకుని రైలు ఎక్కడానికి సిద్ధంగా ఉండమని హెచ్చరించేటట్లు. పెట్లలో జనం కిటకిటలాడుతున్నారు. ప్రయాణీకులు ఒక దొమ్మిలో మునిగిపోయినట్లు కుమికూడారు. ఆ పెట్టెలోని వెంకమ్మ ఆమెజట్టు తన ప్రాణాలు అరచేతులో ఉంచుకుని యెక్కగలిగారు ఆ పెట్టెలోకి.

ఆ రెండు నిముషాల్లోను ఆ ప్లాటుఫారంమీద ఎంత దారుణమయిన ఆరాటం రేగిందో ఆ రైలు పోగానే అది అంత నిర్మానుష్యం అయింది.

రైలు కదిలేవరకు రైలుపెట్టెలో మనుషులు ఉడికిపోయారు. యెంత కదిలితే గాలిలేక రైలుబండి నడకవెంబడి గాలి రాసాగింది. లోపలమున్న వాళ్లి కకరాలు చల్లబడ్డాయి. నిలుచున్నవాళ్ళు కూర్చున్నవాళ్ళమీద కోపాలు మిరియాలు నూరుతున్నారు. వెంకమ్మకు ఆమె జట్టుకు యిది మామూలు ప్రయాణం అవడంవల్ల యీ తిరుపులాటలమంది తప్పుకుని ఓ మూల కేలమీద చతికిలపడ్డారు. లోకాభిరామాయణం విప్పారు. కూర్చున్నవాళ్ళు మనకేం అన్నట్లుగా ఒక్కొక్కరు కూర్చునే జాగాల్లో కాళ్లుచాచుకుని కూర్చున్నారు.

ప్రథాంగన ఒకరు వేగవేగ కోయిలకుక్క పోయ్యాడానికి రైలుపెట్టెలో ప్రత్యేకస్థలం లేనట్టు చేయలేనందుకే స్వర్గంతో కబోలు వేగవేగ కోయల కుక్కతో ఆ పెట్టె నింపుతోంది. ఆమె ప్రక్కగా కూర్చున్న నాటుఅసామీ ఒక పొడుగాటిచుట్ట వెలిగించి అటంటాంబుపొగవుబ్బులు వదులుతున్నాడు. ఇవంతా చూస్తూ సహించి ఊరుకున్నారు ప్రయాణీకులు.

బంటిపిల మొత్తుకున్న ఓ లోకపిల్లి కూర్చున్న వాళ్ళందరినీ అరూ శతో లయజూపొంది. నుంచో లేక పోతూంది. ఆమెవైపు కన్నువాల్చకుండా చూసున్న వెంకమ్మ ఆమెను కూర్చోమంది తను లేచి. ఆమె యిటూ అటూ చూసి, తన నీరసానికి, నిస్సహాయతకు మనస్సులోనే తిట్టుకుంటూ అయిష్టంగా కూలబడిందా కేలమీద

ఇవంతా వానికోసమే అన్నట్లు రైలుబండి అమిత వేగంతో కదిలిపోతూంది పొగ వెళ్ళగక్కుతూ.

ఆమె ఒడిలో పిల్లాడు దాహంగా యేడ్పెం మొదలెట్టాడు. ఆమె ఎంత ఓదార్చినా ఓదార్పడం లేదు. ఊగకొట్టేవర్ది వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్నాడు.

“అయ్యయ్యో! యీపాటి నీళ్ళు లేవా! కన్నాడు చెమటలు కక్కుతూంటేను ఉక్కపోసి యేడుస్తున్నాడు యిలాయియ్యి” అని వెంకమ్మ ఆ పిల్లాడిని తీసుకుని పైకెత్తి అక్కడున్న వారిని ఒత్తిగించి కిటికీదగ్గర నిలబెట్టింది. పిల్లాడు గోదవ మానివోసినోటితో నవ్వుతూ చేతులు కాళ్ళు ఊపుతూ నాట్యం చేస్తున్నాడు. అంతలో మసక మసకయింది అర్పిన ఎలక్ట్రిక్ బల్బులో కాంతిలాగ రైలుబండి మళ్లీ ఆగింది. వెంకమ్మ పిల్లవాడిని తల్లికిచ్చింది.

తనుతను సంచీలు మూటలు తీసుకుని వెంకమ్మ, ఆమెజట్టు దిగిపోయారు గుడ్డితిప్పి కన్నులొట్టబోయిన

దనుకుంటూ స్టేషన్ లోని వాళ్ళు తన్ను పలకరించు తూంటే దొరికి తగిన సమాధానం చారికిస్తూ, ఆపిల్లల గుంపును వెంటబెట్టుకుని వెంకమ్మ బజారుకి దల్లగా వెళుతుంది.

వారంట నడుస్తున్నారంతా త్వరిత గమనంతో తెలుసుకుంటూనే మొటమొదట యింటికెదనుండి బయలు దేరినప్పుడున్న చలాకీ కబుర్లు నవ్వులూ పూర్తిగా విస్మరించారు కాని, ఆనవతలో యింకా ఆ అహం కారము స్వతంత్రత పూర్తిగా తొలగించి ఉన్నాయి వాళ్ళు బజారుకుపోయి కొనవలసిన బియ్యం అన్నీ కొని, పదుల కంటబడకుండా ఉండ డానికని ఆ చేతి సన్న పెద్ద మూటలు కట్టి మళ్ళీ రైల్వే స్టేషనుకు బయలుదేరారు.

వెంకమ్మ మిగతా వాళ్ళందరకు వసెమురోజులసిన రీతి బోధిస్తూంది ఎవరితోనూ యేమీ మయిన మాట పట్టింపు పెట్టుకోకూడదనీ, తనుపని చక్కబెట్టుకునే వరకూ వినయంగాను, ప్రార్థనాపూర్వకంగాను మాట్లాడమనీ సూచించింది

మిగతా వాళ్ళు అంతా వెంకమ్మంత అనుభవశాలులు కాకపోయినా యీ విషయాల్లో కొంచెం విజ్ఞాన వంతులే అవి చెప్పకపోవాలి వారలుకి ప్రత్యేకం యీ ప్రాక్టీసు పనిపెంలోను, ప్రాణాలలోనూ నమ్మ కంలేగు వటికల మనుషులు యెంత కుమిలిపోవాలో, నవ్వులాట పాలవలో చాలాచాలా సార్లు అనుభ వించిన విషయం.

ఇలాంటి చట్ట వ్యతిరేక వ్యాపారాల్లో ముఖ్యంగా దీనాలాపాల ప్రభావం అతి స్వల్పం చిల్లి గవ్వపనికూడా జరగదు "ఆమీ విగంగా పొట్టపోసు కోవలెనని చూస్తే, ఓ ఉద్యోగి కాస మంచి మంచి దుస్తులు తొడుక్కొని దర్జాగా కాలం గడపాలని చూస్తాడు. మరో దొంగవ్యాపారి అంతస్తుపై అంతస్తు మేడలు కట్టించాలని చూస్తాడు దీనిలో జాలీ దయా యెక్కడిది?" అనుకుంటుంది వాకలు

అయినా వెంకమ్మలో ప్రత్యేకత ఉంది ఆమె టక్కరి బొల్లి బోలి యెత్తులతో చాలా గొప్పపనులు తను కన్నుల యెదుటగానే చేయగల్గింది అందరూ వెంకమ్మలా ఎలా చేయగలరు! అందుకే తనకు సాధ్యంగాకపోయినా ఆమె మాటలు అందరూ మౌనంగా వింటారు.

వాళ్ళు వార్లో వాకీ దూరంగా దూరంగా నడుస్తూ అనుమానంతో అప్పుడప్పుడు దాచాకీదారు వైపు చూస్తూ నడుస్తున్నాగా కొళ్ళు దల్లగా వారు తూంటే ఆ చౌకీదారు చేతో సంజ్ఞ చేశాడు వెంకమ్మకూడా సంజ్ఞా పూర్వకంగానే సమాధానం ఇచ్చింది వాడు మీసాలు మెలికుతూ అటువైపు చూస్తూ నిలబడ్డాడు

అతడి భుజంమీద బరువుగా పడింది దెబ్బ అతను ఉలిక్కిపడి అటు చూశాడు కొత్త జంకోడు

"ఆ! యేమిటూ సంజ్ఞలు! ఆ ముసలిదాన్నెరుగువా?"

"అబ్బే ఏం లేదండి"

దాంతో చేతో సంజ్ఞలు చేస్తున్నావు. మంచి నక్కల్లాంటి కుంట తెల్లంచేసుకు తిరుగు తోంది యేటి సంగతి"

"యేటో చిన్న చిన్న యాపారాలు చేస్తున్నా రండి"

"యేటా యాపారాలు యేదన్నా పిల్ల యీమె కాలబడ్డా కేంటి"

"అబ్బే కాదండి. అలాంటి గొడవ ఏం లేదు"

"మరి నువ్వు చెయ్యాల్సుకున్నావు, అదీ చెయ్యాల్సుతూంది!"

"ఆ ముసలిదాన్నెరుగుదువులెండి"

"అదిగో దానికెందుకే యెరుకూంది, కొత్త వాడాగా పోసుగా ఉంది దాన్ని చూస్తే మనసు చెవిపోతూంది ముసలా చేస్తున్నా కదపగలవా?" అన్నాడా వ్యక్తి చౌకీదారు విస్మయంగా ఉన్నాడు. కొత్త దూరం నుంచి వెంకమ్మ జట్టు దొంగ చూపులు చూస్తూ కదలిపోతున్నారు.

"ఏం మాట్లాడవేం" ఆ ముసలిదాన్నెలా యెరుగుదువు?"

"బియ్యం యాపారం చేస్తోందండి" అన్నాడు అప్రయత్నంగా చౌకీదారు తినవాతి తన తెలివి తక్కువకు తానే తిట్టుకున్నాడు

"ఆ! అదా సంగతి అడగ్గానే మాటె చెప్పుతోంటారంతేగదూ! ఆహా" అంటూ వెళ్ళిపోయాడు చౌకీదారు తలొంచుకునే నిలబడ్డాడు

పెద్దమనిషి

"అయితే యీ యాశం దొరకదాయేం" అన్నాడు కొత్త వ్యక్తి.

"వాళ్ళు యిదం వాళ్ళయిపోరండీ పాపం. పావలా లేదా లాభాని కమ్ముకుంటారు."

"పోనీ పశుగట్టికళ్ళి ఆ మాత్రమేనా పట్టి దగ్గిరవాడి పెళ్ళికొచ్చింనే కట్నం అనీ యివ్వకోక పోతే అసుంటచెవా లావుక్కగా" అన్నాడు పెద్దలేని అధికారంవల్ల గర్వుక్కుతూ. చాకిదాడు మాట్లాడ కుండా పనులంకించుకున్నాడు అయనుని ముసల్లో వెంకమ్మను కలుసుకున్నాడు.

"ఏం రాయుడా! అంత ఒకగన్నూ పనుగట్టుకు వచ్చావు నీకేమన్నా ముప్పు చెప్పకుండా ఉంటామా" అంది వెంకమ్మ దగాకేగా

"అతుగో అక్కడింకొకున్నాడు చూశావా" అంటూ చాకిదగరముంచున్న ఆ అన్యవ్యక్తిని చూపించాడు. "ఆయన నా శత్రు మీద దేవుడు" అన్నాడు

"అయితే యేటంటాడు"

"పావలో పరకో తెక్కంటాడు అలా కాక పోతే, నీ యునకాలే వచ్చేంది చూడూ, అకంటను యింకాలే తీసుకు రమ్మంటున్నాడు" అన్నాడు ప్రశాంతంగా

వాకుల భయపడిన కోడిపిల్లలా వెంకమ్మ వణకాలగుంది

"అడిజమ్మకు! యీదక!" అంది వెంకమ్మ ఉద్రేకంతో ఆశహ్యస్తగా అంత చటుక్కున తిట్టినందుకు పశ్చాత్తాపపడింది కళ్ళంట నీళ్లు తిప్పతూ.

"నీకు తెలీని వంగగేముంది బాబూ మేంకూడా నీలాంటోళ్ళమేనా సెప్ప రెక్కాడితేగాని డొక్కాడదు. యీ కట్టమంతా పడితే ఓపావులా మిగుల్తుందో మిగలదో, దారిపాడుగుబా పతీవోడూ ఓ పావలా గుంజుకుంటే మా బతుకు లేంగాను ఆ గుంజేయన్నా వాపిల్ల గవకా నీ యింట వంపడానికి అడిగేవా సిగ్గలే దంటూవా అలా సెప్పడానికి?"

"మెుసెట నే వల్లరి పెట్టావానిన్ను యేకో ఓ పావలా పారేసి మా గూజాన మిగుపాండి అది ఆడి మొగాన పారేస్తా." అన్నాడు చాకిదాను పామదూరి దూరకంగా వెంకమ్మకూడా రొంటనున్న పావలా తీసి వాడిచేతిలో ఉంచింది. వాడది తీసుకొని—

"యిదిగో ముసలమ్మా! యింకముందు మీరి విశ్వం మాటెట్టుకుని యీదానిన్నొస్తే జైల్లో పడి పోతారు లేకపోతే ఆయన చెప్పినట్టు పేర్లెంపెకల వింటే నా పేరున్లో యేంలేగు తిరక్కి మాయిట్టం" అన్నాడు తీవ్రంగా

"అయితే మా బతుకులు పోయినట్టే యీ శాక గంజికూడా తాక్కుండా పస్తుండాలి" అంది దీనంగా వెంకమ్మ

"అయితే ఆయన చెప్పినట్టు చేసుకోండి" అన్నాడు విసుగ్గా

"ఆనా యేనా పేత్తాంబాబూ సూకు మాలరం గావణం చెరాయేటి"

"మాయటం చేసేం చివ్వగన్నా అయినా యిదివరకు లాగే అపాలాలదారిని పొండి, ఎవరూ అడ్డేవాడుండెదు కొత్తిమారమయితేనేం" అన్నాడు.

వాడు మాటాడకుండా ఆ పావలాఅతని చేతిలో పెట్టాడు కోపంతో ఆ అధికారి చేయిమీద విసిరి కొట్టి "హారి మెుద్దూ! మన పగవుతీశావురా పావలా యిస్తేపుచ్చుకున్నానవూ?" అన్నాడు

"అంతే ఇచ్చారండి నిజం చెబుతున్నాను."

"నాకే తులకి యిస్తామనిమాస్తన్నావూ? ఎవడి దగ్గరోయి యీ పానిపేమాలు వాళ్ళదగ్గర యెక్కువ డబ్బులాగేసి, పావలాఅన్నమాట వానోగజారించని ఆ పావలా నాకిస్తున్న కొడుకున్నావ" అని గద్దించాడు.

'లేదండిబాబ్ లేదండి" అన్నాడతను జడిసి చేతులు నలుపుతూ

"ఏం లేదు? నువ్వు పుచ్చుకున్నావు ఎంతిచ్చారు నిజం చెప్పు?" అంటూ ఉరిమాడు

అధికారం దుర్వినియోగం చేసేవ్వాడు మాన వునిలో మానవత్వం నశిస్తుంది.

"నిజంబాబ్—నిజం. వాళ్ళిలతో దుగా చెప్పన్నాడు పావలా ఇచ్చారు. అంతేనండి" కళ్ళంట నీళ్ళు పర్యంతం తెచ్చుకుని అన్నాడు.

"ఒరేయ్ అబ్బాయ్, కూడదగిన అంటించబడి ప్రతి రోజూ బాటసారులకు యిలాంటి గుర్రాలు కేకాలంటే నలిపి చేలాడిస్తూ తెలిపిందా ఇప్పుడేనా నా కెంతయిచ్చార్లో మర్యాదగా వడేస్తే ఇష్టం కూతంగా పంచుకుంటాం భయపడమాక" అన్నాడు లాలనగా

"వాళ్ళు పాటలాడే యిచ్చారండి కొనాలంటే మాటలు లెక్ఖ చేసుకోండి" అన్నాడు భయం పుట్టి వణుకుతూ

"అంతడబ్బివ్వలేనంటే అపిల్లను తీసుకురాలేక పోయినావు దద్దమ్మసర్కా" అన్నాడు చురచుర చూస్తూ

"అయినా కూడా చెప్పానండి యీ వేళ కొలనుల్లం ఉయినాదంట, మళ్ళీ వచ్చినప్పుడు వస్తానంటూ అపిల్లే ఒప్పుకుంటుందండి" అని అబద్ధంచెప్పాడు అసలు సంగతి వనిగట్టి

"అలా చెంపకేసే రోపక రాదూ, అపోగలా ఇలా యిన్నాళ్ళు" అంటూ క్రిందనున్న పొదలా వాడినెత్తి ఫుద్ధు వని యీల వేసుకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

2

వెంకమ్మ తగరయిరాలు సేవచు చేరాడు చివరికి సరిగా బండి సేవకులో ప్రవేశించింది వెంకమ్మ అజ్ఞ ప్రకారం అంతా తిలోవ పెటోనికి వస్తున్నారు. రైలు బయలుదేరగానే యితర రైల్వే ప్రయాణీకులను నానావిధాల ప్రశిరాలి, విశ్వంయూటలకు, బహాలకు రహస్య స్థానాలు చూసుకున్నారు వాళ్ళు మాటలెంత రహస్యంగా దాచినా, పెంకాలు చూచేవరికి బోధ పడుతుంది ఆసంగతి అందరి మాకులా కట్టే పిన్నా యీవ్యాపారం సాగిస్తున్నారు.

అయినా పిల్లలెవరయినా దిమాయించినా, వారి జోడా, కిన నాల్గురాళ్ళు చేతిలోపడేవరకే!

అన్ని టికెట్లు అప్పరంకరమయిన విషయం మీద టంటే, పిల్లలా ధారాళంగా మాటలన్నీ యెక్కుతున్నా అందరు దూసిపోడుల్లు ఊరకుంటారు అధికారి అడిగినా వెంకమ్మ సమాధానయిందు కుంటుంది రైలు రెండస్టేషనులో చేరగానే, వెంకమ్మ అన్ని పెట్టెలు గబగబా తిరిగి అందరినీ ఓసారి చూచు వింది. మరేం అడుర్దాలేకుండా జాగ్రత్తగానే ఉన్నారు. తనూ తిరిగివెళ్ళి తనయాటలున్న పెట్టెలో కూర్చుంది.

వెంకమ్మ వెళ్ళగానే నాగులు పెట్టెలోకి, ఈ దౌర్జన్యం పట్టుకుంగాడు నియోగించబడిన ప్రత్యేక ఉద్యోగస్థుల సిబ్బంది యెక్కారు రైలు మళ్ళీ తిన ప్రయాణం సాగించడం మొదలుపెట్టింది వాళ్ళు పెట్టెలంతా కలయతిరగడం మొదలుపెట్టారు ఆఖరికి నాగులు దాగివిచ్ఛిన్నం అన్నీ పట్టుకున్నారు. నాగులు ఓయాల కళ్ళ భయంతో కనిపోయింది, మాటాడకుండా కూచుంది తనకు సంబంధం లేనట్లు. అయినా అంతగా ప్రయాణీకులు ఊకోకుండా అందులో కొంతగా అనుమానాలు నాగులు సంగతి చాలా సంతోషంతో ఎరుకపరచారు ఆమె భయంతో ముద్దయిపోయింది

ఆ అధికారవర్గంలోని ఒకడు ఆమెకెదురుగ వున్న దూసుకొచ్చి "యీమాటలని కేనా?" అన్నాడు.

ఆమె నోటమాటరాకుండా పోయింది. పెదవులు వణికాయి కళ్ళంట రెండు నీటిబింగవులు రాలాయి ఆ అధికారికి కోపం ఎక్కువయింది ముఖం చేవ రించింది కోపంతో ముఖం వికారంగా విప్పి "యేం, మాటాడవేం వలపేనాపరాయిలాగ? యిది నీదేనా? చెప్పు" అన్నాడు

"అ వ దే" అంది యింక బోంకి లాభం లేదని.

"ఆహా! అలాగా!" అన్నాడు పొస్య ధోరణిలో

ఆమె మాటాడలేదు.

"ఈ ప్రక్క స్టేషనులో దిగి పోలీసునాజాకి పద" అన్నాడు తీవ్రంగా.

ఇంతలో అఫీసరువచ్చి తిన నాయకిస్తులా తిట్టాడు

అతనలా తిట్టవచ్చునని ఏ శాసనంలో ఉందో ఎవరికీ అర్థం అవలేదు అలా తిట్టినప్పుడు అపవచ్చునని కూడా ఏ శాసనంలోను లేదని కొబోలు, ఆ రైలు పెట్టెలో ఎవరూ యేమీ పట్టించుకోలేదు.

నాగులు మాత్రం యేమి మాట్లాడాలో అర్థం గాక అలా శిలాప్రతిమలాగ నిశ్చేష్టంగా నిలబడి పోయింది. ఆ అధికారి అనుగాయులంతా ఆమె చుట్టూ మూగారు ఆమె అతిడి కోళ్ళ ప్రవేళ్ళ వడి ప్రతిమాలింది. అతను చలించలేదు.

పెద్దమనిషి

విధి వక్రీస్తున్నాడు పాపం

అందరూ తలో మాట అంటున్నారు. బాబులు కన్నీటితో తడుస్తుంటోంది. అతడు దుఃఖంగా కనుకుతూ అసహ్యించుకుంటూ తిడుతూనే ఉన్నాడు.

అంతలో ఆ రైలుపెట్టెలో ఓమూలనుండి "ఏమండోయ్, యిలా దయచెయ్యండి" అని వినిపించింది. అందరూ ఒక్కసారి అటు చూశారు. ఆ అధికారీ చూశాడు.

పొట్టి ఖద్దరుబట్టలు కట్టి, తెల్ల టోపీ పెట్టి, మూలకూర్చున్న ఒక వృద్ధయువకుడు మళ్ళీ ఆ అధికారిని ఉద్దేశించి "తమరిక్కడే యిలా దయచేయండండి" అన్నాడు.

ఆ అధికారి అతని వంక తేరిపార చూశాడు. ఆ టోపీ చూడగానే అధికారం జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఆ దుస్తులు చూడగానే గాంధీతంత్రం కళ్ళలో తిరిగింది. అధికారి కంగారుపడ్డాడు. తన గుమాస్తా దానికి తీసుకొస్తున్నాడు. మంత్రిముఖ్యుడిలాగ అతని పక్కకి వెళ్ళాడు.

"ఇలా రండి ఇక్కడ కూర్చోండి" అని పక్కన ఖాళీగా చూపించాడు. అతనుకూడా మాట్లాడకుండా అతని అనుమతి కోసం కనిపెడుతున్నాడు.

"చూశారండి! పాపం! ఆ పిల్ల ఎంత ప్రతిమాలుతూంటే అంత ప్రాధేయపడుతున్నప్పుడు మీరు కాస్త కనికరం చూపాలేమో"

"అయ్యా! పిల్ల సంగతి తమకు తెలీదు. వీళ్ళు రోజూ యిదే పని. ఎంత కాలమని యిలా ఊరుకో గలం? మా పని మేము చెయ్యాలి కదాండి"

"అలా చూశారండి ఆ పిల్లకేం! మీ కంటే సహాయంగా తిట్టేం, మీ మనుషులంత అవమానించినా, అంత దీనంగా ప్రతిమాలుతుంది. అలాంటి అసహాయకరమైన పనులన్నీ చూట్టూకోవమే గా కాస్త దయ చూపించండి" అన్నాడా పెద్దమనిషి. ఆ మాటల తోలెటిపట్టే దూసే, తను అనుకున్నంత పెద్దమనిషి కాదనుకొని ఆ అధికారికి అనుమానం తట్టింది.

"మీరు లక్ష చెప్పండి, వెయ్యి చెప్పండి! లాభం లేదు. పిల్లకి తిండి లేదనుకుంటారు మీరు. మన కన్న వాళ్ళే నయం. పట్టి దొంగవెధవలు. పూరిగుడిసెల్లో ఉంటూ, మసిపోయిన బట్టలు కట్టి గంజి త్రాగి దమ్ము గడిపేవాళ్ళు ఎంతెంత దమ్ముంటుందో తెలుసా? బాబూ పిల్లపైన ఊరికే పిల్లని దయతలచకూడదండి" అన్నాడు దరహాసవదనంతో.

"దానికేం లెండి గాని అంత ఏమన్నారంటే ఎలా సహించగలుగుతున్నారండి నా మాట విని యీ రోజుకి వదిలేయండి" అన్నాడా ముతకబట్టల మనిషి. ఆయన మాట ఎందుకు వినాలో అర్థమవలేదు ఆ అధికారికి.

"నా విధిలో మాత్రం నన్ను క్షమించాలి" అన్నాడా ఉద్యోగి నిక్కచ్చిగా.

ఇంతలో బండి ఆగింది. అధికారి తాలూకు అనుచరులు ఆ బిచ్చం మూటలు క్రిందికి లాగారు. బాబులుమకూడా, దానితోపాటే ఓ బిచ్చంమూట లాగే బరబర క్రిందికి లాగేశారు. గొక్కుపటకుని ఓమూలనుండి వెంకమ్మ వచ్చి ఆ జనాన్ని సంప్రదించింది. వెంకమ్మ తాలూకు ప్రయత్నాలన్నీ విఫలాలయ్యాయి. అంతలో అధికారికూడా క్రిందికి దిగాడు. బాబులు అతని కాళ్ళను చుట్టుకపోయింది. అతడు కాళ్ళతో అదిమి ఓ పాతబిచ్చం మూటతో విదల్చి తోశాడు. బండి కదిలే కాలం వచ్చింది. బండిలోనుండి యీ గొడవంతా ఓకంట కనిపెడుతున్న ఖద్దరు పెద్దమనిషి తన సంచీ పట్టుకుని క్రిందికి దిగాడు. బాబులు తన్నుకురిందడానికి దాని మండి దిగివచ్చిన పరిస్థితి చూస్తున్నది.

ప్లాటుఫారంనుండి బండి సెలవు తీసుకుంది.

వెంకమ్మకూడా చుట్టుప్రక్కల తిర్గాడుతోంది.

దిగిన పెద్దమనిషి తిన్నగా ఆ అధికారి దగ్గరకు వెళ్ళాడు. అతనితో యేదో మాట్లాడుతూ స్టేషను మాస్టరు గదివేపు తీసుకుని వెళ్ళాడు. ఈ లోపుననే వెంకమ్మ కొంటెవిరామిచిన రూపాయలూ పదివీసి అణావాలు చేతుల్లో ఉంచింది. బాబుకూడా అపెట్టు ఉద్యోగుని "నువ్వు, మళ్లమ్మ యీ ఊళ్లోనే ఉండు. ఏం దిగ్గి, యీ పూటల్ని కూడా తిరిగి పంపేశాం" అన్నారు కాస్తంగాయగా. వెంకమ్మ తన దుర్విధిని నిందించుకుంటూ, బాబులుని ఓదించి ఆ చిరుచీకట్లో మాయమయింది. ఆ బిచ్చం మూటలన్నింటినీ ఆ అధికారి తాలూకు మనుషులు స్టేషను బయటకు చేర్చారు. బాబులుకూడా వాళ్ళ వెంబడే వెళ్ళింది.

ఆ అధికారి ఆ పెద్దమనిషి కూడా బయటకు వచ్చేశారు.

అధికారి "ఒరేయ్! ఏం అలా చూస్తున్నావ్ పోలీసు స్టేషను తీసుకు పదండి" అన్నాడు. మేఘం ఉరిమినట్లు అతని నోటినుండి మాత్రం వాన కురిసినట్టు ఉమ్మి తుంపరలు రాలాయి

"అయితే ఆ అమ్మాయిని పోలీసుల కప్పచెప్ప డానికి తీసుకుపోతున్నారా?"

"ఆ! యిలాంటి చట్టవ్యతిరేకపు పనులెంతకాలం సాగుతా యి చెప్పండి"

"మనం మాత్రం చట్టవ్యతిరేకాలు చేయటంలేదూ? ఏదో కాస్త కనికరించండి పాపం"

"ఆ! కేంఖుసారగు బాబూ దీన్ని తీసుకుపోవల సిందే ఏమయినా సరే"

"యీ కేసు సామూహం చూస్తున్నా నవలాంటి మీరు మాత్రం చట్టవ్యతిరేకం చెయ్యడంలేదూ అంటే మరేం అనకోకండి మిమ్మల్ని అభ్యర్థిస్తున్నాను" అన్నాడు

"మీ ముఖం చూసి రోజంతా కవిలాలో వాకరం అనడంలేదు నేను చేసే చట్టవ్యతిరేకపు పనులేమిటో అసలే తెలీసంలేదు" అన్నాడు విసుగ్గా అధికారి

"మీ రామెలా పదిమందిలో బూతులుతిడుతూ, అవమానిస్తూ, కొట్లు పట్టుకుంటే కాళ్ళతో తొన్న యత్నం, రిక్షాపుల్లర్లకు లాగడం, యివన్నీ చట్టాన్ని సమర్థించడానికా? యివేవీ చట్టానికి వ్యతిరేకాలు కావూ" అన్నాడా పెద్దమనిషి కించిత్తు కోపంగానే

"నీ కెందుకయ్యా యీ శ్రీరంగనీతులు వీదారిని నువ్వు పోవయ్యా దేవుడా! లేకపోతే నిన్ను కూడా ఆ పోలీసు స్టేషనులో పారేయమనలని ఉంటుంది ఆ పిల్లతోపాటు తెలిసిందా మళ్ళీ" అన్నాడు.

"అహా! మీ సంగతంతా నే చూస్తున్నాగా ఆ ముసిలివాని దగ్గర నీ బంట్రోతులు డబ్బు తీసు కోవడం నే గమనించలేదనుకున్నావా?" ఆ చివరికి ఆ అధికారి ఆశ్చర్యపడ్డాడు కాని బంట్రోతులను ఏమీ అనలేకపోయాడు

ఎందుకో అందరికీ తెలుసును!

ఈ మానం ఆ ముతకబట్టలాయనకి ధైర్యం యిచ్చింది

"నేనంత చెప్తున్నా నీకు తెలీసం లేదేం సిపాయిల్నోకి కళ్ళతోటి నీ అవస్థ చూసుకుందా గాని బీదవాళ్ళమీద నీ అధికారం, జులుం అన్నీ బాగా ప్రదర్శిస్తున్నావు" అని ఝాడించేసరికి ఆ అధికారి హడలిపోయాడు. ఆ మాటలతో లోపపడినట్టుంది. ఆ ముతకబట్టల్లో ఎంత శక్తి, అధికారం ఉందో! తన తెలివితక్కువ ప్రవర్తనకి తన్ను తాను తిట్టుకున్నాడు.

ఆ అధికారి బంట్రోతులతో ఆ మాటలూ, ఆ డబ్బూ ఆ పిల్లకు తిరిగి యిచ్చేయమని ఉరిమాడు. ఆ మాటలూ డబ్బూ తిరిగి యిచ్చేశారు. కాగుల మాట్లాడ కుండా నిలుచుంది. అధికారీ అతని బంట్రోతులు ఆ ముతక ముతివానికి నమస్కారాలు పెట్టి ముందుకు పోతున్నారు నిశ్శబ్దంగా

3

ఆ ముసలివాకుల దగ్గరకు తిరిగివచ్చాడు ఆమె కొంగుగా నిలబడాడు వళ్ళ పెత్తిమీద విధిలాంతిరు వెలుగుల చిమ్ముతోంది

"ఆ మాటలు, అవి పెత్తి పెడుపా!" అని నదిమాడు వాకులు కొంత భయంగాను, కృతజ్ఞతతోను, అతనివైపు చూచింది అతనియందేదో తెలీని గౌరవం పుట్టింది ఆమె మాటలు పెత్తి కొస్తుంది ఒకదుగు ముందుకేస్తూ "తిమను నన్ను రక్షించారు బాబూ!" అంది మెల్లగా "మంచి రక్షించడనేమే యింతకన్న కూలిపని చేసుకోరాదూ నానావిధాలచేత చేతులా కాస్తా పట్టిం మక విలాగించుకోవడం" అన్నాడు విసుగా తనకూడుకే అలాంటి అగత్యాలు పడుతున్నాయి ఆమె కృతజ్ఞతతో వింటుకుంది

"అయితే తిమను ఎవరు బాబూ" అంది

"నేనా మీలాంటివన్ను వ్యతిరేకించే చట్టాలు చేసేవాణ్ణి" అన్నాడు

అతని సౌమ్య భావనాలకు ఆమె తేలకుండి. తలమీద బాధతో మెల్లగా అడుగులు వేస్తూ "చట్టాలంటే యేటిబాబూ" అంది మళ్ళీ

"చట్టాలంటేనా, ప్రజలంతా సుఖంగా జీవించ డాని ఉపయోగపడే కట్టుబాట్లు ఒక్కొక్క విష యంలో ఓ విధమయిన కట్టుబాట్లు ఆ కట్టుబాట్లు ఎవరూ ఉల్లంఘించ కూడదు వ్యతిరేకిస్తే నిన్ను తీసుకుపోయినట్లు తీసుకుపోతారు వాళ్ళని కూడా." అన్నాడు తన అధికారాన్ని అవతలిస్తూ

"మరింకేం బాబూ—బీదోళ్ళని బాధపెట్ట కూడదని, అళ్ళకింత బట్ట యిల్లు అన్నీ ఉండాలని చట్టం చేయకూడదండి మీలోటు బాబుగారు" అంది రమో తీయనికలలు కంటూ వేస్తు.

"మారాళ్ళుగా యిప్పుడా నిన్ను చెప్పినట్లే ఊరుకున్నావా. అలాగే చట్టాలు చేసి తీరతాం."

పెద్దమనిషి

అంటూ ఆమె భుజంమీద మెల్లిగా చేయివేశాడు. నాగులు ఉలిక్కిపడి వెనుతిరిగి చూసింది. కన్నీళ్లు కారుతున్నాయి. ముసలాయన మొహంలో చిరునవ్వు వెలుగుతోంది.

ఆమె హఠాత్తుగా తన నడక వేగాన్ని అధికం చేసింది. ముసలివాడి చేయి తెగిన సంకెలలా జారి పోయింది. అతనికూడా కాస్త తొందరగా నడిచి ఆమె ప్రక్కకు చేరి "అంత పరిగెడుతున్నావేం?" అన్నాడు.

"బండికి టైం అయింది బాబూ" అంది.

"నేనూ వస్తున్నాను" అంటూ మెల్లిగా మళ్ళీ చేయి జారవేశాడు ఆమె వంటిమీద.

నాగులు కా పెద్దమనిషి అగస్థ అంతా అర్థ మయింది. మానవత్వాన్ని కత్తితో పొడిచినట్లయింది. అతనిమీద ఏ అభిప్రాయమున్నా గౌరవం పోయింది. కొంత దీనే యీక్షణంగు యిలాంటి దుశ్చేష్టలు చేస్తా డేమో అనుకుంది. వివాహమయిన ఆమె ముఖం లోంచి గొప్ప మందహాసం వెలువడింది, దట్టంగా అల్లు కున్న వలయమ్మునుండి తొంగిచూచే కుసుమాలాగ. పెద్దమనిషి మృదువైన ఆమెభుజం నెమ్మదిగా నొక్కాడు. ఆమె మళ్ళీ జాగ్రదవస్థలో ప్రవే శించింది. మెల్లిగా అతనిచేయి తనచేతితో తీసింది. వృద్ధుడికి ఒక్కసారి కోపం వచ్చింది. అయినా అంతకోపం ప్రకటించడం మంచిదికాదని తొటపటుతో చింది. "ఆఁ! జాణ నేను తోడుపడకపోతే నీపనేమయి ఉండేదో తెలుసా" అన్నాడు.

"మీ శ్రేయం బాబుగారు చాలా ఉపకారం చేసి నారు. మీ పేరు ఈ జన్మలో మరచిపోను" అంది నాగులు.

"మీలాంటివాళ్ళంతా మాటలతోటే పనులు దక్కించుకుంటారు" అన్నాడు తొందరగా నడిచి ఆమె పక్కకుచేరి.

"నిజ్జంగా చెప్తున్నా బాబయ్యా! తమ ఉప కారం నే చెప్పుడూ మర్చిపోను"

"నువ్వు మర్చిపోకపోతే నాకు లాభంఏమిటి?" అన్నాడు.

నాగులేమీ మాట్లాడలేక గబగబ అడుగులు వేస్తూ నడుస్తోంది. అతడు నెమ్మదిగా ఆమె నడుం మీదకు తనచేయి పోనిచ్చాడు. ఆమె తుళ్ళిపడి విసుగ్గా అతనిచేయి విదిలించింది. తీసేసిన గొళ్ళెంలా వేలా డింది అతనిచేయి. జబ్బమీద కాస్త నొప్పిపెట్టింది. తన ఆత్మగౌరవానికి దెబ్బ తగిలినట్టు బాధపడ్డాడు.

"యింతుపకారం చేస్తే యిదేనేమిటి? కొంచె మైనా బుద్ధి ఉండొద్దూ? నీ గురించి ఎంత ప్రతిమా లేమ ఆ దొంగని" అన్నాడు కోపంగా.

ఆమె మాటాడకుండా వేగంగా నడుస్తోంది.

"లేకపోతే యీ పాటికి జైల్లో తోసేసి, దాన గొట్టి తన్నులుమూసి, నీ వంటిమీద అందరూ తలో చెయ్యివేస్తే ఏమౌతుండేది నీకు?" అన్నాడు.

ఆమె నిశ్శబ్దంగా వేగంగా నడుస్తోంది.

"నీ వక్కవిషయాలు, కల్లబొల్లి విషయాలు చూసి విడిచాననే అనుకున్నావేం పాపం"

ఆమె నోరు కదపలేదు వేగంగా నడుస్తోంది

"దయాగుణము యిలాంటి వాళ్ళమీద దయ చూడాను ఇంత సహాయంచేసినా సరే"

ఆమె మాట్లాడలేదు. గట్టించిన వేగంతో నడుస్తోంది.

"మాట్లాడవేం కలంకోటిన రాయిలాగ!" అంటూ ఆమెచేయి పట్టుకున్నాడు. ఆమె విదిలించు కుంది. అతడు యింకా గట్టిగా పట్టుకున్నాడు. ఆమె యింకా గట్టిగా విదిలించుకుంది. ఆ ఆగడాను నెత్తి మీద మాటలు యిద్దరిమధ్యా పడ్డాయి. ఆమె గుండె వేగంగా కొట్టుకుంటూంది. మాట్లాడలేకపోయింది. ఆమె అసహాయత ఆధారంగా తీసుకుని ఆమెను దగ్గ రగా లాగుకుంటున్నాడు. ఆమె భయంతో వణుకు తూంది.

వీధి దీపాలుకూడా బెదిరినట్లు వణుకుతున్నాయి. కళ్ళు కోపంతో మెరుస్తున్నాయి. శరీరం బిర బిగుసుకుపోయింది.

"నన్నొదిలెయ్యండి!" అని అరిచింది.

"ఇదిగో యీ పదిరూపాయిలు తీసుకో"

"నా దారిని నన్ను పోనివ్వండి" అంటూ తన చేయి లాగుకుంటోంది. అతడు ఆమెను నొక్కి పట్టుకుని తనవైపు లాగుకుంటున్నాడు. ఆమె తనశక్తి అంతా ఉపయోగించి ఒక్కలాగు లాగింది. అతడు ముందుకుపడ్డాడు. ఆమె బరువుగా ఊపిరిపీలుస్తూ నిలు చుంది. అతడు లేవడానికి ప్రయత్నించేస్తూ కళ్ళంట విస్ఫులింగాలు కురిపిస్తున్నాడు.

"యిదిగో బాబూ! మీ దారిని మీరు పొండి. నన్నులరి పెట్టారంటే గొల్లుపెట్టేసి పదిమందిని కేక పెట్టేస్తాను" అందామె అతడు లేవకముందే.

"గోల పెట్టేస్తావేం" నీ లాంటి దొంగలను సహాయంచేయడం నాదే పొరపాటు" అన్నాడు బట్టలు దులుపుకుంటూ.

ఆమెయీమాటలు చెవికెక్కించుకుని, మాట్లాడ కుండా, అతనివేపు చూడకుండా, గుడ్డిదీపాల వెలు తురులో క్షేమమైపు వేగంగా నడుస్తోంది. అతడు కసుంచిరిగిన తాచుపాములా బుసలుకొడుతూ నడి రోడ్డుమీద నిల్చున్నాడు.

వీధిప్రక్క గుడ్డిదీపాల వెలుగులు దల్లిగా నవ్వు కుంటున్నాయి.

ఆంధ్ర వచన రచన: పూర్వ రంగము

శ్రీ కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి

ఋషులు దర్శించిన మంత్రములు రచనమని, వాల్మీకి రామాయణమును కవితా కారణము ప్రకృతి సౌందర్యారాధకమును కవితా కౌశలము. భక్తియుతమైన భారతావనిలో భగవదారాధనమును గతి కాలమున కవితా ప్రారంభమే. ప్రతి సాహిత్య ప్రారంభము, ప్రతిలయాత్మకమైన గేయరూపముగ ప్రసిద్ధ విదితము. వైదిక మంత్రములు, కావ్యసృష్టములు, గీత దీపికాయన్న, వేదాంత పదములు అటిని వచనకవిత్వమే పరిణామములలో పద్యకవిత్వముగా వర్ధిల్లినది. ఇన్నాళ్ళు పద్యకవిత ఆంధ్రప్రాయము నన్నె చోడుడు పేర్కొనిన ఊరెయల పదములు, పాల్కురికి సోమనాథుడు పేర్కొనిన ఉచ్ఛ్వాస పదములు మొదలైనవి పూర్వరంగ పురస్కారములు. వచనకవిత్వము ఈనాటి పద్యకవిత్వమునకే గద్యకవిత్వము తరువాతి గద్యకవిత్వము క్రమపరిణామము. "గద్యము"నకు "వచనము" పర్యాయవాచకము "గద్" ధాతు వికృతి.

వచన శబ్దము వాడినది మొదట నన్నయభట్టు. "అమృతగుణాంగరపదార్థనివచనగద్యా విశారదులయిన మహాకవులును" అని భారతావతారిక. ఇట వచన శబ్దము క్లిష్టము. ఇంతకంటె స్పష్టముగా వాడినది తిక్కన సోమయాజి. నిర్వచనోత్తర రామాయణమున చెప్పి దర్శనము గ్రంథనామమువంటే గద్యముండని వచనమని తిక్కన వాడిన "నిర్వచన" శబ్దము నిర్దుష్టము కాదు, కాని స్పష్టమే. ఈ ఉత్తర రామాయణములోని వచనశబ్ద ప్రయోగము, విరాట పర్వాదిగాగల గద్యలక్ష్య కర్తృత్వము నొకచో "మహా కవిత్వ దీక్షావిధి నొంది పద్యముల్ గద్యములన్ రచియించితిని సంస్కృతుల్" అని తిక్కన ఉక్తియే అంతే కాదు. "కేవలంబు కాని గద్యమ్ము పద్యమ్ము చెరచు వంచిరి భావపాకసాధిగాదు" మనిరే కేతన అభిప్రాయము. గద్యశబ్దమును మొదట వాడినది పాల్కురికి సోమనాథుని మతి, అర్వాచీన లాక్షణికుడు వచన గద్యభేదనిరాకరణము చేసినమాట వాస్తవమే. అది వస్తుగ్రహణము. ఆధునిక పృథక్కరణమును అటేది కలదు ఆంగ్లమునకల "Prose" "Poetic Prose" అనువానికి సమానార్థకములుగా వచన గద్యభేద పరిగణ మది చమత్కార జనితము యథార్థములగునవి అను ప్రాసముల అట్టహాసములకల ప్రబంధ వచనము గద్యము, లలితము వచనము అనెడి వాదమది సరి కాదు. కాని రూఢి లేదు దాని కారణము అదిగాక అట్టి ప్రబంధ వచనము అతిపూర్వ కావ్యములందే గాంచము అంతే కాదు. ఆ పరిగణనము ఆంగ్ల పద్ధతికి అనుకూలము కాదు. ప్రబంధోచిత గద్యమున కవితాంశము లేకపోలేదు ప్రబంధ గద్యములందలి శబ్ద చిత్రమే కవితాంశము కాదు కనుక తెలుగు వారసత్వమున 'వచనము' అనగా గద్యము అన్నది సర్వేక్షణ కాదు. సరిదా సమానార్థకము. సంస్కృతవాఙ్మయమున వైదిక వచనగద్య వ్యవహారము నేటికి అసలు "వచ్" "గద్" ధాతువులకే అవి మొకటే. "పాద్యబద్ధ ప్రాప్తి రహితం..." గద్యమునకు గద్ వికృతి మాత్రము. పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్య చరిత్రలో దీక్షా ప్రకరణమున "పంచగద్యలను" అనుపద ప్రయోగము లేదు అంతే కాదు దీక్షా కాంగ్రేయ వాఙ్మయమున కొలంది గద్యలు కొన్ని కలవు కనుక వచనము గద్యము, గద్య ఒకటే.

సంస్కృతాంధ్ర లాక్షణికుల వచనభేదనిర్వచనము లివి !—

"కావ్యం గద్యం పద్యంచ గద్యం వృత్తగంధి ముక్తం ముత్కలికా ప్రాయంచ పద్యభాగవద్వృత్త గంధి అన్యాదిదలలితపదం ముక్తకం విపరీతముత్కలికా ప్రాయమ్" — వామనుని కావ్యాలంకారసూత్ర వృత్తి.

---

(1) ప్రాచీనాంధ్ర గద్య కావ్యములు— వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ పత్రిక సంపుటి 1 పుటలు 89-104; "మిగడ తరకలు"లో పునర్ముద్రితము.

ఆంధ్ర వచన రచన · పూర్వరంగము

"వృత్తగంధి విహీనమయిన గద్యము ముక్తకము, వృత్తగంధి, ఉత్కలికాప్రాయము, చూర్ణకమనెడి నాలుగు విధములు. తొలిది సమాసరహితము. రెండవది వృత్తభాగములతోఁ గూడుకొన్నట్టిది. మూడవది దీర్ఘసమాసభూయిష్ఠము. నాలవది అల్పసమాసము"—విశ్వనాథకవిరాజు, సాహిత్యదర్పణము

"కం. కమలగ్రీవఁ బావరహితమై
పదపడి వారిగద్దియగొని బహుముఖ రచనం
బున మెఱయు గద్యమదియా
దిమసుకృతుల వచనమనఁగ దీపించుఁ గడున్"

గద్యము స్వస్తి సమస్తభువన రక్షాదక్ష శ్రీ పుండరీకాక్ష భుజగపతి సింహాసనారూఢ సురనికర మకుట తటఘటిత మణిచిరమణి గణ ప్రభావిభాసిత పాదపీఠ దేవవినోదానుకార గాంధర్వ లలితమా ఫ్రూగాలంకృతి చరణ సరసిజయుగళ. శ్రీ యువతీ పద్మనాభ నమస్తే నమస్తే నమః"—అనంతుని ఛందము

"ఇఁక సంగుగ గద్యలక్షణం బుటైయునంగు గద్యయు నైగు భేదంబుల విహరించు—నవ్యుని యే వంచెను—గద్యయు బిరుదగద్యయు, చూర్ణికయు వచనంబును, విన్నపంబులనన గద్యభేదంబు లైగుటు ప్రవాదంబున విదితమ్ములై వినోదింపునంగు 1 గద్య క్రమం బెటువలెనంటేని గద్య—అనుకరణ శబ్దయు కంచె యొప్పునంగు 2 బిరుదుగద్య—సంబోధనాంత పదబంధురంబులై వరలునంగు 3 చూర్ణిక—ద్వివచన బహువచన సంవర్ధములగు శబ్దక్రమానుగుణ సమాసాది పరామాదిత కల్పనావ్యజల్పితంబై వెలయు నందు 4 వచనములు—బహుప్రకార రచనా విదగ్ధ ప్రాచుర్యమ్ములై సంచరించునందు 5 విన్నపంబు లెన్నెన్నియై యజమాన్యమ్ముల వినుగమించి విందు వేపందరివిమ్ముల మతివిరాజితమ్ములై స్వేచ్ఛాకల్పనా గౌరవమ్ముల కొలంగుల విన్పిస్తు"

—పొత్తపి వేంకటరమణకవి, లక్షణశిరోమణి

సంస్కృతాంధ్ర లాక్షణికుల వచనభేద నిర్ణయములలో చూర్ణ, చూర్ణిక, చూర్ణిక నామకరణములు మరీకొంత పరిశీలనావసరములు. అనాదిద్ధులిపేపద మిందు చూర్ణము అదియే చూర్ణికము అనగా వది పదియే వచనము కదా. చూర్ణిక ద్వివచన బహువచన సందర్భమున కట విధి క్రియలకనిన సమాసాది సమాసాదికల్పనాకల్ప జల్పితము అనగానేమి దీర్ఘసమాసభరితమనుకొనుక సంస్కృత చూర్ణములు తెనుగు చూర్ణికలక్షణములకు భిన్నము లని వ్యాఖ్యాంచేయ్య దగినమా. అయినను అభిన్నములని ఒకరిద్దరు!—అది యట్టే అవిచారితరమణీయము. లక్షణములను బట్టియే కాక, లక్ష్యములను బట్టియు సంస్కృత చూర్ణము, తెనుగు చూర్ణిక భిన్నరూపములే. ఎట్లా ప్రగడ నారకవీంద్రుని ఒక చూర్ణికలో అది చూర్ణిక అని 1901 సంవత్సరమందలి ముద్రితప్రతిలో అతిస్వల్పము అ చూర్ణిక ద్విత్రిద్విత్రి సంయుక్త పద సమాసపదబంధము. అదిగాక మరొక మణిప్రవాళ భాషామయమైన చూర్ణికయు మనకు కలదు "ప్రాయిక వచనము" అను ప్రత్యేకశీర్షిక నది నక్షత్రమాలము. అనంతుని గద్యోదాహరణము, ఎర్రాప్రగడ వారి తంత్రమార్గిక ఒకటి. ఇక "వచనములు" "విన్నపము"లను మార్గికా సమ్మతములే అన్నిట నొక్కటే అంతస్సత్త్వము. భగవత్పర మైన భక్తినివేదనము గాని ప్రశస్తిపరమైన ప్రపత్తి నివేదనము గాని తెలుపును. "వచనము"నకు "మార్గవిద్యాలక్ష్య"మని శాస్త్రపాకమన్న యాచార్యుల సంకీర్తన లక్షణవ్యవహారము అది రీతిపర ముగా అత్యంతమే కాని వస్తుపరముగా చూర్ణికయే. అటే "వచనము"కంటె "విన్నపము"ను భిన్నముగ విభించుగు శాక్యపాక పెదతిరుమలాచార్యుల వచనము "విన్నపము చేసిన"దే అటేదే "విన్నపము"ను అనగా సంస్కృతములోని చూర్ణము మార్గికము, తెనుగులోని చూర్ణపదము రీతిపరముగా నొకటే. తెనుగులోని చూర్ణిక వచనము, విన్నపము వస్తుపరముగా నొకటే. అంతేకాగు కొన్ని వచనములందు విన్నపములంగు సమాసరచన కలదు కనుక తెనుగులోని చూర్ణిక, వచనము, విన్నపములంగు రీతివిషయ దుస్సాధము అనదగును. ఒకచో అనంతుని గద్యమును అంగుగ కొన్నము బిరుద గద్యమాత్రము భిన్నము. దీనికి కైవారగద్య అని నామాంతరము. వెంకటేశ పాపరాజు ఉత్తరరామాయణములో నొక కైవారగద్యలదు. అట కైవారగద్య అని లేదు. కానీ ఆ సందర్భము కైవారమే. తెత్పదము సట ప్రయుక్తము. లక్షణశిరోమణి లక్షణమున బిరుదగద్యకు నూగు బృహద్గద్య అని ఒకరి ఉదాహారణము ప్రాయికముగా వది ప్రమాదికము. బిరుదగద్యలు ఆంధ్రకములు విజయనగర సామ్రాజ్యమునకు సంబంధించిన బిరుద గద్యలప్రకము వెంకయ్య రామరత్రీయము శేష నరపతి విజయము అను గ్రంథముననే కలదు. ఇక

సంస్కృత లక్షణములోని వృత్తిగంధి వచనము పద్య భాగచ్ఛాయాప్రధానము. ఆ పద్యభాగవృత్తమును గణసంఖ్యను కంటె గురులఘుక్రమము గమనార్హము. సప్తసంధానమున కుమారసంభవములో అట్టి వృత్తిగంధి వచనము కలదు. ఆయా ప్రకరణముల ఆయా ప్రభేదములు వక్ష్యమాణములు. ప్రకృతము వచనము రీతిపరముగ అసమాసకము, దీర్ఘసమాసకము అని ద్వివిధమున స్పష్టము. వస్తుపరముగ తెలుగువచనము త్రివిధము 1 కావ్యగతమైన గద్యములు. 2 విప్రకీర్ణకములైన చూర్ణికాదులు 3. ప్రత్యేక వచనగ్రంథములు. అందు మరల అవాంతర భేదములు అనేకము. అది వచనరచనా పరిణామము కలిగిన ఫలప్రావన్యము. ఏతంవిధ వచన పరిణామమునకు సమగ్రాంధ్ర వచన సమీక్షయే కర్తవ్యము.

అసలు పద్యమువలె గద్యము గౌరవప్రదము కాదను దృష్టి కలదు. అట్టి భావన అవిచారిత రమణీయమే. "గద్యమ్ కవీనాం నికషం వదంతి" అని ప్రసిద్ధమైన ఆభాణకము "బాణోచ్ఛిష్టమ్ జగత్సర్వ" మ్మని మించిన కాదంబరియు, "దండినః పదలాలిత్య" మ్మనిపించిన దశకుమార చరిత్రమును వచనకావ్యములే, గద్యగ్రంథములే. పాశ్చాత్యులకును వచనము పరమప్రమాణమే 2 ఎలిజబెత్తు కాలములోని ఫిలిప్ సిడ్నీ పద్యకవితకు ప్రతిభఒత్వము వహించినది వచనరచనములలో మహాకవులు కలరనియే "ఛందస్సులేనా ఉత్తమ కవిత ఉండవచ్చును" అనియే కాల్ రిడ్జి అభిప్రాయము "కావ్యమునకు శ్రుతిలయల వలన కలుగు నిశ్చితత్వము (Certainity) తీవ్రత్వము (Force) నియమితత్వము (Regularity) అను గుణత్రితయము పద్యబద్ధమైన కావ్యములలో స్పష్టీకృతమై, హృదయస్పందకము లైనట్లు వచనములో కుదరగు" అని మేథ్యూ ఆర్నాల్డు వక్కాణించినప్పటికిని "వచనములోను శ్రుతిలయలు కలవు" అనియే సిడ్నీ వాదము. గద్యముకంటె పద్యము గంభీరమన్నది షిల్లర్. అతడు మొదట నాటక కావ్యము గద్యములో వ్రాసి తరువాత పద్యములో వ్రాయగా భావనాభేదమున గద్యరచనము నీరసమనిపించుటే గాక పద్యరచనములో ఆత్మైకపనము కలదని తెలిపిన తరుణకవి. కాని ఆంగ్లేయకవులు మాత్రము శ్రుతిలయాత్మకమైన వచనములో రసప్రసరమైన రచనము చేసి "పండితాః సముదర్శినః" అను ప్రవచనమును అన్వర్థము చేసికొన్న అదర్శకవులు. "పద్యగద్యమయం చంపూరిత్యభిధీయతే"—పద్యగద్యాత్మకమైన చంపూరచనము ప్రత్యేకాంధ్రసంప్రదాయము. కారణము సంస్కృత చంపూకారులయిన అనంతకవి (భారత చంపువు) లక్ష్మణకవి (చంపూరామాయణము) ఆంధ్రులగుటయే. కాదంబరీ దశకుమార చరిత్రలతో పాటు తచ్చంపూగత మనోరమ ఘటనకు ఆంధ్ర సరస్వతికి అధ్యాపకవాణి సంస్కృత వ్యాసముల్లసితమై సహ్యాసనంకనికనిత పైన, విలసిత మైన తెలుగు సాగ స్వతంత్ర వచనములో పద్యగతికల గద్యగతికములు

తెలుగు ప్రాచీనత్వమే అయినప్పటికిని పాలిచ్చి పెంచినవి ప్రాకృతసంస్కృతములు. ముఖ్యముగ సాహిత్యముఖమున ఆంధ్రుల ప్రథమసాహితి గాథాసప్తశతి ప్రాకృతమే. ప్రాకృతము శాతవాహనుల కాలమున రాజభాష. అనాటి హాలుని అర్ధాంగి లీలావతికి సంస్కృతమే లీలావిలాసము. ఆ రాణీగారికి జలక్రీడలలోను గీర్వాణమే! పాపము, హాలునికి సంస్కృతము పాతమనది పలవులనాడు సంస్కృతము పాలకవ్యవహారభాషయే కూడనికొద్ది శాసనము లందును కూడ అట్టి ప్రాకృత సంస్కృతముల ప్రాభవమున ఆంధ్రులదేశభాషకు అనుమతింపక అసలు దేశభాష అగుచిన వాగ్వ్యవహారము ప్రతిభావకు వది ప్రాథమికదశ వాగ్వ్యవహారము వచనమైన రూపము ఆ వచనము అలంకారిక రచనమైనపుడే ప్రత్యేక వాఙ్మయప్రాదుర్భావము వ్యవహారదశయందర్థమానము. వాఙ్మయవచనమునకు వ్యవహారవచనమే ప్రాతిపదిక. ప్రాచీన వ్యవహారవచనమునకు ప్రభువుల శాసనములు కొంతవరకు ఉదాహరణలు. ప్రజాదైనందిన వ్యవహారవచనమునకు ప్రత్యేకవసతి లేదు. ప్రభుశాసనములందే ప్రజావాణి సత్కృతి ప్రతిఫలనము సాధకము. అది వచన రచనా ప్రాథమికదశ. ఉపలబ్ధశాసనములలో ఉన్నది మొదట గద్యము. తరువాత పద్యము. కాని పద్య కవిత్వము తరువాత గద్యకవిత్వము క్రమపరిణామము నిజమే, శాసనవచనము కవిత్వగద్యము కానే కాదు. కేవల పాలక వ్యవహారములోనిది వచనము. శాసనములు వార్తాప్రధానములు. ప్రతీకలకంటె శాసనములలో ప్రత్యేక సంచికలకవితా నీరాజనములవలె పద్యముల పల్లవి సంభవము. కనుక శాసనములలో ప్రథమతః

(2) అముద్రిత సాహిత్య విమర్శనము—పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు.

కనిపించునది వచనము అది మరల ప్రత్యేకము. మొదట పదము. పిదప వాక్యము, తరువాత సమాసరచనము. ప్రాకృతసంస్కృత శాసనపాళికలంగు తెనుగుపదములు కలవు "దేవులను నిలిపిరి" మొదలైనవి ప్రథమతః శిలాశాసనముల పుట్టిన తెనుగు వాక్యములు అనంత కాలి క్రింది శాసనపంక్తులు 3

"స్వస్తిశ్రీ పొలిమహారాజు లొకన ఇచ్చుట కి అగపోతులు రేనాకాలు ముద్దగకాలు ఇచ్చిన పన్నస చెఱ్ఱుకు ఇకోటమిన్ దేనికిచ్చినవారు పంచమహాపాతకసంయుతుస్"

"మహయాశివమ్మంగగా యశివమ్మ వృద్ధిశివమ్మ ఇ ముగ్గురు ఒకరు బోళిచేత కిడగొనిన కట్టకా వెలువరించు సవితిపోతురు పానబోతుము పట్టిముడువ రట్టొల్లు వగ్గిపా ముగన్ని బోతుము ఇన్దఱు దివికి పత్తి"

తొమ్మిదవశతాబ్దికి చెందిన విజయాదిత్యుని సాగ్గవ శాసనము గద్యశైలికి గట్టి కదలించినది. "అనేక యుగశతాలంకృతి సమస్త మహామండల ప్రకాశితకీర్తి" మొదలైన సమాసములు మొదలైనవి అనగా ప్రాకృతప్రాథికము పోయి సంస్కృత సార్వభౌమత్వమునకు స్వాగతము. పండరంగని అద్దంకి శాసనము పద్యగద్య రచన పట్టుబడినది. రెండవ ధర్మవర శాసనము గట్టిపడినది దీర్ఘ సమాస రచనము దీర్ఘకృత పాంగము "విజయాదిత్య పాదపద్మప్రధాన రాజ్యాధిరాజ సమస్త రాజ్యధర నిరూపిత మహామంత్రాధిపతి"— కట్టెపడియాము వాటి శాసనములందు సంగతే 5 "సమరాంగణ దారాతి మత్తమాతంగ ముసోన్నత విదారదారుణ ఖరనఖరపంజర! సామన్త వజ్రపంజర విజభుజ పరాక్రమ విస్త్రత ప్రతిమల్ల పరబల జలనిధి కబళన బడబానలో ద్విగదావానల!"

పద్యశాసనములందును గద్యపంక్తులు కలవు. పండరంగని అద్దంకి శాసనమున (క్రీ శ 858) "పండరంగు పరము మహేశ్వరుడు ఆదిత్య భటారునికి ఇచ్చిన భూమి యొనుబది పుట్ల అష్ట పట్టు పెం దమ్మ పురంబున దమ్మపులు వీని రక్షింపువారికి అశ్వమేధంబున ఫలంబు అగు" వని కలదు యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనములో (క్రీ శ 898) "దీనిం కేల్లోలు యొకెడు (వా) రతిరంబేళు (వ) రాణుసాటి గొంగ (లు) మ కెట్టు వేసినగను (జ) ను యా వ్రతి చేసిన వాడు (వా) ర దీనెక్కాడు విల్చిన వాడు (ప్ర)ష

ఙర్చి యుతేశ్రుట పా (పం) బు గాన" అని వచన భాగము ఒక అత్తురాజతి శాసనమున (క్రీ శ 1108) "స్వస్తి సమస్త ప్రశస్తి సహితం శ్రీమన్మహామాణ్డలేశ్వర కుళోత్తుంగచోడ గొంకరాజుల దివ్యశ్రీపాదపద్మోపజీవియైన పెద్ద ప్రోలి నాయకుని పెద్దకొడుకు నాగ్రామణి శ్రీ మదమహేశ్వర మహోత్సవాన కాచంద్రార్కమ్ము కొగముఖంప నఖ్రిడ దీపంబున కిచ్చిన గోరికలు రెం" అని గద్యము.

అర్వాచీనములైన అనేక శాసనము కేవల వచన రచనములు అవిగాక కేవల పద్య రచనములయిన అనేక శాసనములుగును, అంతకంటె కేవల సంస్కృతభాషా రచనములయిన బహుశాసనములుగును, గ్రామనీములు తెలుగు భాగము తెలుగువచనమే. ఆ వచనము అనాటి వ్యావహారిక భాష. అంతేకాదు అలతి వాక్యములు అగాగుగనైనలేని సుదీర్ఘమైన ఏకైక మహావాక్యముగ నుండుట సైలక్షణ్యము. 1480 సంవత్సరమందలి అల్లయ దొడ్డాగడ్డి కొండు దుగు శాసన మిందుకు నిదర్శనము అలతి వాక్యములు అరుగుగ కల మహావాక్య రచనమును కలదు 1484 సంవత్సరమందలి అల్లాడ వేమారెడ్డి వేముచర శాసన మింగుకు నిదర్శనము ఈ రెండు శాసనములు కూడ కేవల సంస్కృత భాషాగ్రథితములే గ్రామనీమలు తెలుగు సందర్భమెంకటె తెలుగు వచనము. బహుశాసనముల కిది సాధారణమైన పద్ధతి ఆ పద్ధతికి అట్టి సర్వశాసనములందును సంప్రదాయమైన ఓక శాప్రాయ శ్లోకమే తీరు.

"అస్యగ్రామస్య సీమానో దితూ పర్యావసు ద క్రమాత్
పర్వేషాం మ్మపటోధాయ లిఖ్యంతే దేశభాషయా"

ఆ దేశభాష ఆంధ్రావనిలో ఆంధ్రమే కదా! ఏత దుదాహరణములు స్థలనిస్తర హేతువులని ఈ పే శతములు ప్రధానముగ నిట పండరంగని రెండవ ధర్మవర శాసనమునందలి సమాసరచనము గమనార్హము.

---

3. నన్నయకుపూర్వము ఆంధ్రభాష—మలంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక. కృష. పుటలు 5-16

4 అముద్రిత సాహిత్య చరిత్ర — డాక్టర్ శ ని ఆర్. నరసింహంగారు.

5. భావాలిశాసనము—గంటిజోగి సోమయాజి గారు పుట 149

అది తొమ్మిదవ శతాబ్ది ఆంధ్ర వచన రచనా పాటవము.

తెలుగు వచనము తొలి దశలలోనే సమాసభూయిష్ఠమై ఆ కురాళింపు కన్నడ కస్తూరిగా అభాసము అనాటి రాజులు కన్నడ రాజ్యంపట్ల ఆత్మబంధువులే కాని, సంస్కృతము అప్పటికి ప్రభువుల అందల మెక్కినది అంతేకాదు దేశమున ఆగ్రహ్య దేశీ పండితులకు ప్రణయము ఎనిమిది తొమ్మిది శతాబ్దుల యందు కన్నడ దేశమున వెలసిన శతాబ్ది "అపార శాస్త్ర పారగులైన వైయాకరణులు, భారత రామాయణాద్యనేక పురాణ ప్రవీణులైన పౌరాణికులు, మృదుమధుర రసభావ భాసురవచో వచన రచనా విశారదులైన కవీశ్వరులు వివిధ తర్క విజ్ఞాన వను శాస్త్ర పారంగతులు ప్రతిభులైన తార్కికులు" మొదలైన విద్వజ్జనులు రాజరాజ కొలువులో అమాత్యము ఆ కాలమునుండి పోషింపబడిన అలఘు భక్తులు కాని ఆంధ్రావని గల సంస్కృత పండితులే ఆనాటికి సంస్కృత గ్రంథములు సమాస బంధురములు "అభ్రంలిహ ప్రతిభా పూర్వరచనా విస్ఫూర్తి ధూరి వైవాటిక్య బ్రహ్మముఖోద్భవ విరక్తి వగవ్వర క్రమాకలి" అని అరవశతాబ్ది వైవహ్నిక సమాస రచనము ఏడవశతాబ్ది బాణ కాదంబరీ సమాసబలనము, దండి వచనము ఆంధ్రవచనమునకు ఆదర్శప్రాయములు. ఎనిమిది తొమ్మిది శతాబ్దులనాటికి సంస్కృత వచన సంభావనకే సమాస భూయిష్ఠములు "శ్రావణ్యం ద్రా శివ నక్షత్ర గ్రహగ్రాసం ద హంస పపచ్ఛాదకముద కోకవ దికార కుకుకుపగాగ వలిత దిక్ఛ్రంపలం" అని వేణీ సంహారము అంతేకాదు అటు నన్నయాదులకు, ఇటు శ్రీనాథభట్టు సుకవికి ద్యుతిమేరగా ఆరామాన్ధ్ర కవులకు ఆదర్శనీయమయిన మురారి అనర్ఘరాఘవము దీప్తి సమాస దీర్ఘ ధ్వనా వికసము "ఇవ మిదు శివ శియావా రుపావ శ్రీ రాఘవ జ్వలిత మఱవ సంవాద కాతుక మేఘరేఖా తార స్వీకార మాలతా లోక వాణీశ పహాప్ర శిఖరి క్రియనే" "అహో గోదావరీ తీర తరంగశకర నీకసుకుమార దూకపల పరిపార రణ్య మాలికోత్థ జవస్థాన సీమాః"—అని మురారి నాటక ముగ్ధవిరాహాన సమాసరచనసంభావములు. అట్టి సంస్కృత సైంధర్యమున ఆంధ్ర వచస్వతి అలంకరణము అనగా తెలుగు సమాసము సంస్కృత సమాసమునకే అనుపల్లవి.

సమాస రచనము కావ్య వచనములలో వగిలాకవస. ప్రభుసంబంధి వచనములతో పాటు సర్వ ప్రభుదైవత సంబంధి వచన మొకటి దానాను సంభావ్యము. భక్తిరస భరితమయిన ప్రత్యేక రచన పుట్టిన ప్రథమ ఖాళ్య వచనము అట్టి రచనాకు ఆనాటి భక్తి అను భావము కాగు అధారములుకు కలవు. సంక్రమించిన శతాబ్ది ప్రథమ భాగమునందలి వాడగు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు మహాలింగ ర్లక రో ఖాణగద్య, అక్షర గద్య, పంచగద్యలు వ్రాసినటు పండితారాధ్య చరిత్రలో పాల్కురికి సోమనాథుని ప్రశస్తికి సాక్ష్యము. అదిగాక మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని "లింగోద్భవ గద్య" "శ్రీముఖ గద్య" ప్రసిద్ధములు. శ్రీముఖ గద్య తెలుగు వచనము అని కొందరి అభిప్రాయము. అమర లబ్ధ కుకు శ్రీముఖగద్య ఆంధ్రవచనము అవునో కాదో అనుమానము. ఇక లింగోద్భవ గద్య—ఇది కూడ అనుపలబము. ఎక్కాడ ప్రగడ శివపింగ పురాణములో స్తంభోద్భవ గద్య మొకటి కలదు. లింగోద్భవ, స్తంభోద్భవ నామసాదృశ్యము గమనార్హము. అంతేకాదు స్తంభోద్భవ గద్యలో "భక్తజన వచనరచన వైన చింతితామనో విరత గాథ కణికా సుధాపూరిత హృదయపాదయ ప్రవేశించుచు" అను వాక్యముకలదు "భక్తజన వచన రచన వైనము" కూడ గమనార్హము అట్టి వచనము—ఛాందిక—ఎక్కా ప్రగడ శివలింగమునందు కలదని పూర్వోక్తము. అన్వేషించగా అట్టి వచనములు శివాధుని కృతులలో అధికము అదిగాక "కాలొచితంబుగాం గై వార మొనరించెం బలుకు దొమ్మలి గద్యపద్య వరణి" అని శౌకుండిమునందు, "హృద్యంబులగు గద్య పద్యంబులు రెండును వారవాగులు పతింప" అని భీమఖండము నందు కలవాక్యములు వైవారగద్యమునకు, భక్తి వచనమునకు ప్రోగకములు. ఇక పాల్కురికి సోమనాథుని గ్రంథములందు ఇట్టి మాదవలు కొల్లలుగ బసవ పురాణమున వాలాయిన కథలో "ప్రస్తుత స్తుత గద్యపద్య కావ్యముల విస్తారముగం జేసి వినుతించుచు రు" అనియు, ఒడయనంబి వాలిత్ర గుడికి వచ్చు సందర్భమున "ఉద్యపద్యాన్ద్యవచిద్య కావ్యముల హృద్యంబుగా నక్కిటెక్కెగల వొగడు" అనియు, పండితారాధ్య చరిత్రలో వాదప్రకరణమున "గద్య పద్యంబు లాకొంత చదువుదురు" అనియు ఎర్రన ప్రకరణమున "పద్యముల్ వచనముల్ గద్యముల్

"కాంగ" అనియు స్పష్టముగ కలదు. అట్టి గద్యలు అనగా ప్రత్యేకమైన భక్తి రచనములు అర్వాచీన రచనములు పెక్కు ఉపలబ్ధములే అందు "ఏకాంత రచనములు" "వెంకటేశ్వర వచనములు" వైష్ణవపరములు "కాశికా వచనములు" "ధిషణీయుకోమార వచనములు" (పురాతన శంకరవచనములు) శైవపరములు అవే ప్రథమగద్యలు, తిక్కన్న రచనా కావ్యలు కాదు అగ్రపూర్వమే అట్టి వచనములు కలవని పై సూచన పర్యవసానము. పాల్కురికి సోమనాథుని బసవ పురాణమందలి హలాయుధ కథలో "శ్రీగిరియందు చరిత ప్రస్తుతోక్తుల గద్యపద్యకావ్యముల విభాగముగ జేసి వినుతించు కుటీరపు గణుల కళావంతులు" సంస్కృత పండితులు, పశ్చిమ దీక్షితులు కాని సామాన్యాంధ్ర జనులు వారుగా వినుతించునవి సంస్కృతము వల్లె వేరులు గాక ఆంధ్రము అల్లికలే. అంతేకాదు అనాటికే భక్తివచనముల ప్రచుర ప్రచారము, శైలీ పరిణామము జెందినది, ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశమున చూర్ణిక ప్రవేశము, రుద్రదత్త ప్రౌఢిమ తెలుపుచుండు అట్టి నామపద్యశ్యముల ఎఱ్ఱాప్రగడ సంభోద్భవ గద్యకు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని లింగోద్భవ గద్య ఆద్య ప్రకృతి అగునేమో! ఆద్య ప్రకృతిని మించ వలెనను అనుసరణాధిక్య రచనా ప్రవృత్తిని సర్వకవి సాధారణము ఎఱ్ఱాప్రగడ స్తంభోద్భవగద్యకు బమ్మెర పోతనామాత్యుని నరసింహావతార వచనము ప్రతిద్వంద్వి రచనమే కనుక లింగోద్భవ గద్య ఆంధ్ర వచనమునకు అద్భుతముకాగు

అంతేకాదు పాల్కురికి సోమనాథుని "ఉదాత్త తర గద్య పద్యోక్తులకుంటు" "అరూఢ గద్య పద్యాది ప్రబంధ పూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠరచన" అను వాక్యములు అత్యంత ప్రసిద్ధములే కదా! అవి సర్వ యాకు అక్షేపములవంటి పరిపాటి కాని "అరూఢ గద్య పద్యాది ప్రబంధ" అను వాక్యమున అదిశబ్దమునకు అర్థము ఏమి?—"గద్యపద్యవద్యవిరచిత కావ్యము" అను చోటను ఆదిశబ్దమే ఆ ఆదిశబ్దమునకు అర్థము! అసలు ప్రబంధ శబ్దమునకు అర్థము?—తిక్కన భారతమును "ప్రబంధమండలి" అనుటచే ప్రబంధమునకు ప్రక్రియా భేదముగాను తిక్కన కవిత్వ తాత్పర్యముగను బహు సంఖ్యాకుల బాహాట పరతియు! నన్నయాదులు ప్రబంధ శబ్దమును భారతపరముగా వాడలేదా?

౧ | "సత్యవాక్ప్రబంధ శీలసహజ సత్కీర్త
| కంథ్యములు కానవాని సర్వలోక
పూజ్యములుఅవదాని బుగమతకావ్యద ము
సోముని ప్రణీతం బయినవాని"

అని ఆంధ్ర మహాభారతము ఆదిపర్వము కృతి యాఖ్యానములో సౌమ్యత్వపద్యము చివరయొక్క ఎత్తుగీతి ప్రబంధమనగా గ్రంథము కావ్యము అను నీక ప్రక్రియాభేద పరిగణనమటుంది అవాను ప్రబంధ మనగా గ్రంథమాత్ర మనుటకు శాస్త్రప్రమాణము, కావున ప్రమాణము కలవు "ప్రబంధ నచన" మను శీర్షిక నవి నత్యాగములు ప్రకృతము "ఆది ప్రబంధము"నకు అర్థము ప్రశ్నయను "గద్య పద్యాది ప్రబంధ"మనగా గద్య పద్యాత్మక గ్రంథమనుట అసంగతము ఆదిపదమునకు అర్థాంతరము కలగ కల్పనా చతుర్యకారమే "గద్యపద్యాది ప్రబంధపూరిత" అనగా గద్యము పద్యము మొదలైన గ్రంథములంగు నిండిన— అనిమాత్రమే అర్థము అనగా గద్యగ్రంథములు, పద్య గ్రంథములు, ఇతర గ్రంథములు అనిస్పష్టము భక్తి వచనమొక ఇతర గ్రంథము దండకములు అంతే కాగు ఇంకను బసవపురాణమున "సాంగభాషాంగ క్రియాంగ పటునాటకంబుల నటియించువారు"— "వివిధనాటక మహోత్సవము లొప్పంగ" అనియు, పండితారాధ్య చరిత్రలో "మార్గదేశీకము, స్తుతియులకు మహాస్తోత్ర మాత్రంబులు శతకంబు, శివదివ్య సారంబు, దీపకళిక, మహానాటకము, ఉదాహరణములు ముక్తకావళులు గీతంబులు"—"ప్రమథ పురాతన పటుచరిత్రములు గ్రహమొంద బహునాటకము లాడువారు"—"లలితాంగ రసికాలంకార రేఖ లలగని బహురూప మాడెడువారు" అనియు పాల్కురికి సోమనాథుని అందించు దేశినాటకము, మహానాటకము, బహురూపము, శతకము, దీపకళిక, ఉదాహరణము, ముక్తకము, గీతము మొదలైనవి అనాటి ఇతర గ్రంథములే సంస్కృతమునకు సామంతమైన తెలుగు భాషలో అది ప్రబంధములని సంస్కృత భూయిష్ఠములగుట సర్వకాల సంభవము అందలి భక్తి వచనములను అట్లనుటకు సంస్కృత గద్యానువాదకారము పాల్కురికి సోమనాథుని నమస్కార గద్య, పంచప్రకార గద్య, అక్షరాంకగద్య సంస్కృతముతో పాల్కురికి సోమనాథునికి బహుపూర్వము గద్యలు బహు భాషల కలవు కనుక నవకాలిక సంస్కృత ప్రౌఢ గద్య ప్రభావమున మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని లింగోద్భవగద్య అట్టి సంస్కృత భూయిష్ఠరచన

అనుటయు సంభవము కదా కాక, అనవసరమైన ఎత్తుగడ స్తంభోద్భవ గద్య అంత దీర్ఘ గ్రాహ్యత్వ సంయోగాతిశయ సహిత కల్పనాసదనమా! మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు సమాసగత చేసినాడా. కందము చెప్పిన కవియే ఎత్తుగడ నాటి భక్తి కవనము ప్రసిద్ధము, శైలి ప్రౌఢము మాత్రమేగాక ప్రబంధ మనస్కమును అయినది కనుక అతని పూర్వ లింగోద్భవ గద్య అట్టి కవనమేగాక ఆంధ్రగద్యమే అని పరిష్కరణీయము. అదిగాకున్న అన్యథా అట్టి కవనముల నిరి అపరిహార్యము లింగోద్భవగద్యకర్త మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు నన్నెచోడుని సమకాలికుడు అనగా నన్నయకు అత్యనతిరికాలి. ఆ నన్నయభట్టు అవతారికలో "మృదుమధుర రసభావ భాసురనవార్థ వచన రచనా విశారదులైన మహాకవులు" కలరు అట ఆ మహాకవులు చమత్కారముగా మాటాడువారు అను తాత్పర్యము సులభగ్రాహ్యము కాని వైయా కరణులకు అపారశబ్దశాస్త్ర పారగత్వము, పౌరాణికులకు అనేక పురాణప్రావీణ్యము, తార్కికులకు సమ శాస్త్ర సముద్రవిగాహనము లక్షణములు కాగా మహాకవులకు సంభాషణ చాతురి ఏమంత మహావిశేషమని ఆ విశేషణము? పౌరాణికులు తార్కికులు మాత్రము సంభాషణ చతురులు కారా? అంతేకాదు సంభాషణమాత్రమే అయినపక్షమున "రచనా విశారదులు" అను విశేషణ మర్థవంతమా? కవనశబ్దము పద్య గద్యోభయపరము కదా?—అను ప్రశ్నము లిట అనల్పములై సహజములు. అదనికాద్ది సంస్కృత వచనగ్రంథరచనా దైర్ఘ్యమున వచనశబ్దము పద్య గద్యోభయ వ్యవహారమునకు వాచకము ఇక ప్రాచీనము ఆంధ్ర వాఙ్మయ అవతరించక పూర్వము ఆంధ్రులు కన్నడభాషలో కవులై అందు ప్రథమాంధ్రకవి నాగార్జునుడు కన్నడ గద్య కావ్య కర్త తొమ్మిదవ శతాబ్ది నృపతుంగుని "కవి రాజమార్గము"లో ప్రశస్తము ఈ నాగార్జునుడే తెలుగులో త్రిపిటకం "రచియించి ప్రచురించి"వాడు నావ వాఙ్మయ వేత్తల అభిప్రాయము. పండ్రెండవ శతాబ్ది మల్లికార్జునపండితారాధ్యుడు మాత్రమేగాక పాల్కురికి సోమనాథ్య, మరికొందరు ప్రభృతులు కన్నడమున రచనలు

అనగా శతాబ్ది మొదలు పండ్రెండవ శతాబ్ది వరకు అటు సంస్కృతమున ఇటు కన్నడమున వచన కరణ వెలయు పదకొండవ శతాబ్ది మధ్యభాగమున—అనగా నన్నయభట్టు అవతారికలోని—వచన రచనా విశారదులు పద్యరచనా విశారదులే అనుట విపరీతము కాజాలదు. నాడు సంస్కృత కర్ణాట పద్యరచనా విశారదులేగాక అవన్నయభట్టు వలెనే "ఉభయ కావ్యరచనాభిశోభితులు" అనగా "ఆంధ్రవచన రచనా విశారదులను అనుట సంభవము ఉభయ కవిత్వమునగా సంస్కృతాంధ్రకవిత్వమని కేతన దశకుమారచరిత్రలో స్పష్టప్రతిపాదనము కనుక నన్నయ కాలమున కేవలాంధ్ర పద్యరచనా విశారదులు కొందరుగా కొలువులంగును ఉండుట సహజము. కారణము ఆనాటి జాతీయ జీవనము అల యాత్రికము అటేగారల అనేక రసాదేశము నేకరూపమైన భక్తి కవనముల ప్రాదుర్భావమునకు ప్రాతిపదిక అట్టి కవనములే మార్గకళ, కవనములు, విన్నగదులు పదకొండవ శతాబ్ది పూర్వభాగమున పద్య కంతి ప్రమేయం ఆకస్మికముకాదో గద్యకవిత్వము వంతియే నన్నయభట్టు పద్య రచనముకలె, నన్నయభట్టు గద్యగదనమును పరిణామక్రమ పరాకాష్ఠగ ప్రతిష్ఠమానమే అంతేకాదు అసలు తెనుగు వాఙ్మయము ఆరంభమే పదనిర్మాణము నన్నయభట్టు సంస్కృతమున శ్రీకారము చుట్టే ఆంధ్రమున అందు కొన్నది ప్రథమతః వచనమే" అని సకల భువనరత్నము ప్రభువులే యోగ్యులైన" అనియేకదా ఆంధ్ర వాఙ్మయ మారంభము కనుక పదకొండవ శతాబ్ది కావ్యగత వచనముకంటె పూర్వము ప్రశస్తిగద్యము యొక్క ప్రాదుర్భావము బహువిధ భాషాసామము అందు భక్తి వచనము లోకమును భాగధేయములు అని చేసు అనుచ లబ్ధము గుట కాలమహిమ! మొత్తముమీద పదకొండవ శతాబ్ది పర్యంతమును ప్రభుసంబంధి శాసన వచనముతో పాటు సర్వప్రభుసంబంధి భక్తివచనము ప్రత్యేక కొంగ్రొత్తదన వాఙ్మయమునకు ప్రాథమికావస్థ

అది పూర్వరంగము ఆనాటి వ్యవహార వచనము నకు వాఙ్మయ వచనమునకు కాళ్ళతి కావ్యగౌరవ ప్రదాత భారతి సంహితా రచనబంధుడగు డైన నాగను శాసనుడు నన్నయభట్టు పద్యరచనా పరిణాము ప్రాథ మునకు కలె గద్యరచనా పరిణామప్రాథమునకు కూడ నాందీపలనము నన్నయకృతియే ఆంధ్రక నన్నయ భట్టు వచనము నాందీవచనము

---

6 కన్నడ వాఙ్మయములోని ఆంధ్రకవులు — పెనుమర్తి వేంకటరత్నము గారు ఆంధ్రపత్రిక — సంవత్సరాది సంచిక — ప్రమాదీచ.

దివ్యదీపావళి

శ్రీ ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య

ఇదిగో! దీపము లెల్ల వెల్గె నిపు డింటింటన్ గవాక్షమ్ములున్
వివృతంబైనవి, సర్వమానవ మనో వీథీ సుహృద్భావ గౌ
రవ మవ్యాహత దివ్యదీపకళికాలంకారనీరాజనో
త్సవమై పర్వెను దిగ్దిగంతర పరీత శ్రీవిరాణ్మూర్తికిన్.

ఏ యింట వెలిగిన నేమి యీ దీపంబు
లింటింట నొక కాంతియే రహించె
ఏ చోట బుట్టిన నేమి యీ పసివాడు
సర్వ మానవ సమాజమ్ము వాడె
ఏ పాట బాడిన నేమి యీ దినమున
ధ్వనియించు నాత్మైకతత్త్వం బొకండె
ఈ రోజు నా యింటి ద్వారాలు దెఱతు నా
హూతులకును ననాహూతులకును

రండు! మీ కందఱకు సోదరుండ నేను
వ్యక్తిగతమొల్ల నేడు ప్రాపంచిక మ్మొ
నర్చి సేవింతు నా జగన్నాథదేవ
పూర్ణ మంగళాలంకృత స్ఫూర్తి మూర్తి!

ఎచ్చట నీదుపుత్రులు సహింపగరాని దరిద్రతాభరం
బచ్చగ మోయుచుండ్ర్ ధన మదాంధులచే నవమాన్యులయ్యు ని
ప్పచ్చరమైన యా బ్రతుకు బాటల దివ్వెలబారు దీర్చిరో
అచ్చటికే జగమ్మును దయాపరతన్ దరలింపుమా ప్రభూ!

సూఫీ దృక్పథము

శ్రీ వాసిరెడ్డి పార్థసారధి

జ్ఞాన శిఖరాగ్రములను చేరిన మహనీయులకు అనంతాకాశము కనిపిస్తుంది. అక్కడ వారి నీడ అనే ఛాయాభాసం వ్యాపించదు. భూమిమీద ఇది ఇంతవరకు వారిది, అది అంతవరకు నీది అని భావించుటకు వీలున్నది. పైన ఇటువంటి స్థలములకు అవకాశమే లేదు. ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గౌరీశంకర శిఖరములను అధిరోహించి అక్కడ జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించిన వారిలో ఉపనిషద్ఋషులు అగ్రగణ్యులు. వివిధ కాల దేశములలో అనేక మార్గాలను, ఉపాసనలను సమన్వయస్థానము లైనది 'జ్ఞానభూమి'గా తూర్పున (భారతభూమి) ఉదయిస్తూవచ్చి, భారత దేశం గాలి సోకని పవిత్ర దేశములలో ఒకటిగా ఉన్నది. మనలో తిరుగులేని నమ్మకం సాధించి ముద్రపడక తప్పదన్నట్లు జ్ఞానమార్గి భారత దేశయాత్ర తప్పదని జగ్గయ్యరీతిలో ఒక సమ్మేళనం ఉన్నది. ఈ విధంగా పరిసరాల ప్రాణహానులను లెక్క చేయకుండా 14 వ శతాబ్దంలో భారతదేశమునకు వచ్చారు.

14 వ శతాబ్దంలో, బాగ్దాదు రాజు ఆస్థానపర్యటనలో ఉస్తాద్ షా అనే పేరుగల ఒకాయన ఉండేవాడు. ఇతడు ఆత్మజ్ఞుడు, పండితుడు, జ్ఞాని. ఇతనికి భారత దేశం సందర్శించాలని ఒక అవ్యక్త ప్రేరణ కలిగింది. వెంటనే తన రాజకీయపదవిని తన ప్రభువుకే ఇచ్చాడు. రాజు నయాన, భయాన బోధించినా వినలేదు. క్రీస్తుశకము 1350 లో భారత దేశయాత్రకు ముగ్గురు మిత్రులతో పయనమైనాడు. స్నేహితులుకూడా ఇటువంటి జ్ఞానార్తులే. మనము ఈశ్వర దర్శనార్థము వెళ్ళుచున్నాము, మనకు ధనంతో పనిలేదు, మనవెంట ఏమీ తీసికొని వెళ్ళకూడదని నిర్ణయం చేసుకొన్నారు. ఈ విధంగా వారంతా ఒక పడవలో బయలుదేరి కొంతదూరం వచ్చినప్పటికి, పడవ మునుగుటకు సిద్ధపడినది. అప్పుడు ఉస్తాద్ షా మీలో ఎవరైనా డబ్బును దగ్గర ఉంచుకున్నారా అని ప్రశ్నించాడు. వారిలో 'ఒకడు 'నాదగ్గ ఒక బంగారునాణెము ఉంచుకున్నాను, నా దరిద్రపు రోజుల అక్కరకుంచుకున్నాను' అని పశ్చాత్తాపం ప్రకటించాడు. నీ చేతిలోవున్న ఆ నాణెం సముద్రంలో పారవేయుమని ఉస్తాద్ షా అన్నాడు. అతడు దానిని సముద్రగర్భంలోనికి విసిరివేశాడు. ఆశ్చర్యంగా ఆ పడవ అపాయం నుండి అధిగమించి, క్షేమంగా పయనించింది. ఈశ్వర సేవకులకు, ఈశ్వరుడే ధనము, వారే రక్షకుడు. ఈ విధంగా వారు అరేబియా సముద్రమును దాటి, సింధు తీరం చేరారు. పెహ్వాన్ అనే పట్టణంలో దిగారు. అక్కడి ముసల్మాన్ మతబోధకులు, ఒక పాత్ర నిండా పాలుపోసి, వీరికి పంపారు. ఉస్తాద్ షా, ఈ పాత్ర తీసుకొని, ఆ పాలపైన ఒక పుష్పం ఉంచి తిప్పి పంపాడు. పాలగల ఒక పాత్రలో మేమంతే ఆగంతకులము కలిసిపోగలము ఈ పాలవలె, పుష్పం వలె తేలియాడే గౌరవమని నిగూఢంగా ఉస్తాద్ షా తెలియచేశాడు. ఇదే సూఫీల మూల లక్ష్యం.

సూఫీ సిద్ధాంతము ఎటువంటిది? 14వ శతాబ్దంలో మహమ్మదీయ ప్రవక్త మహమ్మదు అలీ దీనికి జనకుడని కొందరంటారు. ముసల్మానులు సింధుదేశం వచ్చినప్పుడు అక్కడ వేదాంతం ఉన్నదని ఈ వేదాంత ప్రభావం వల్లనే వారు సూఫీలుగా మారారని కొందరంటారు. ఇది సత్యదూరమని నా అభిప్రాయం. సూఫీ తత్త్వంలో బౌద్ధసిద్ధాంతాలు లేవు పైగా దానికి విరుద్ధంగా ఉన్నవి. సూఫీలు ఆనందము, భక్తి, మీరాభాయి రాధ మధురభావ భక్తిరసం పోలిన వాఙ్మయం ఈశ్వరుని వరించి చెప్పారు. కనుక మూల సిద్ధాంతమే సూఫీతత్త్వానికి వ్యతిరేకంగా ఉన్నది. సూఫీ తత్త్వములకు, ఉపనిషత్తుల భావములకు చాలా దగ్గరపోలికలున్నవి. ఉపనిషత్తుల ప్రభావమే వీరిని సూఫీలుగా మార్చినదని నా అభిప్రాయం. సూఫీ గేయాలు వింటే, అద్భుతంగా తెలుసుకొనబడే ఉపనిషత్ తత్త్వములు విన్పిస్తుంటుంది. సూఫీ తత్త్వం పుట్టిన కాలంలో తెలుగుదేశంలో హరిహర మతములకు తీవ్ర కలహం ఏర్పడగా మహాజ్ఞానియైన తిక్కన హరిహర సమైక్యం బోధించాడు. సరిగా ఆ కాలంలో ఉత్తర భారతభూమిలో హిందూ ముసల్మాన్ మతములకు తీవ్ర కలహం ఏర్పడినది. అప్పుడు ఉన్నత జ్ఞానశిఖరముల నధిరోహించిన బ్రహ్మజ్ఞానులు, సత్యమునకు అనుభవ

సూఫీ దృక్పథము

లేదని, ఈశ్వరుడు సమస్త మానవుల హృదయాలలోనూ ఉన్నాడని బోధించారు. ఇదే వారిలో కబీరు ప్రముఖుడు. తెలుగువారు అందరూ కబీరు పేరు విని ఉంటారు. ఇతడు సూఫీలు. విశ్వకవి రవీంద్రునికి సూఫీ తత్త్వంపై మిక్కిలి మక్కువ. ఈయన గానం చేసిన గీతాంజలిలో సూఫీ తత్త్వచ్ఛాయలున్నవని శ్రీ హుగాదయాల్ మలిక్ కొన్ని పోలికలు చూపించాడు. సూఫీతత్త్వం మతము చేయు గోడలకు ప్రాముఖ్యమివ్వక, ఉపనిషత్తులవలె సర్వేశ్వరునకు, ఏకత్వమునకు ప్రాముఖ్య మిస్తుంది.

సూఫీ తత్త్వము

సూఫీశబ్దము పరిష్యన్ శబ్దమైన సఫ్ నుండి, లేక గ్రీకు శబ్దమైన సొఫోస్ నుండి పుట్టిందని కొందరంటారు. ఈ రెండు శబ్దముల అర్థము జ్ఞానము అవగా సూఫీశబ్దమునకు అర్థము జ్ఞానయోగమే. కొందరు సూఫ్ శబ్దం సూఫీపదంనుండి పుట్టినదంటారు. సూఫ్ అనగా ఉన్ని. మొదట సూఫీలు ఉన్ని వస్త్రాలు ధరించే వారట. దానివల్ల వారిని సూఫీలని పిలిచేవారంటారు. శ్రీ హుగాదయాల్ మలిక్ ఈ విషయం విశదీకరిస్తూ "సూఫీశబ్దము సఫానుండి పుట్టిందనీ, సఫా అనగా, ఇంగ్లీషు శబ్దమైన సోఫా అనే అర్థం చెప్పారు. ప్రవక్త జీవించిన రోజులలో మసీదు బైట ఉండే బల్లలమీద కొందరు కూర్చుని ఉండేవారు. వీరు మునీశ్వరులుగా ఇలా కూర్చున్నది. అతడు చెరి ఈశ్వరుని మసీదు గోడల మధ్య బంధిస్తున్నారని మానంగా నిరసన చూపించుట కట్టు కూర్చునేవారు. వీరే సూఫీలన్నారు. దీని భావమే కబీరు గానంచేశాడు: "మక్కాలోనూ, కాశీలోనూ, ఈశ్వరుడు నీ హృదయంలోనే ఉన్నాడు!" సఫా అనగా శుభ్రం చేయుటని, హృదయమాలిన్యమును పరిశుభ్రం చేయుటే సూఫీ శబ్దమునకు అర్థమని కొందరన్నారు.

ప్రపంచ మంతా ఈశ్వరుని స్వరూపమే. ఈశ్వరుడు హృదయాంతరస్థుడు. హృదయమే ఈశ్వరాలయం. సూఫీలకు వేరే దేవాలయములు లేవు. వారికి మతంపై పట్టుదలలేదు. అసలు సూఫీతత్త్వం మతం కాదని కొందరంటారు. వీరి పూజలు సౌందర్యారాధన, ప్రేమ, పాటలు. మొదలైనవి సౌందర్యము మానవుని హృదయం చైతన్యవంతం చేసి, ప్రేమ వికసింపజేయగలదని వీరి భావము. హృదయ ప్రాధాన్యమయిన దీని తత్త్వము.

హృదయము, తృతీయకరణము

హృదయమును గురించి శాస్త్రీయ పరిశోధనలు చేసి, వెను తెల్పిన ఉపనిషత్తులు కనకనే, గ్రంథ యుగమైన వేదకాలంలో యోగుల్లో ఉపనిషత్తు లఖండప్రకాశ లంగారాన్నవి. పండితుడు, బుద్ధిశాలుర్లైన మాక్స్ ముల్లరు ఇట్లా అన్నారు

"ఉపనిషత్తులలో మానవుని యోచన ఉన్నత శిఖరముల నందినది. ఆ ఆనందమును నిగాడు కాలంలో ఉపనిషత్తులవలె చేప్తాము. ఇవి తాకు ఉదయభానుని ప్రకాశించిన పర్వతాగ్రములంగు దీచు వ్యక్తి వాయువుంనలె స్ఫురిస్తాయి" జర్మనీ దేశాంతి స్థాఫెన్ హోవర్ అన్నమాటలివి "ఉపనిషత్తుల్లోని ప్రతి వాక్యమునుండి, అదిమమైన, అగాధమైన, ఉత్కృష్టమైన ఆలోచనలుకలుగుతవి. ఉపనిషత్తులు మహోన్నతమైన, పవిత్రమైన, వాస్తవమైన, పత్యమైన భావములతో నిండివున్నది. విశ్వమంతటిలో ఉపనిషత్తులవలె శ్రేయస్కరమయిన ఉత్కృష్టమ విద్య వేరిలేదు. ఇది సంపూర్ణ జ్ఞానదృష్టితో వేకరించబడింది. ఈనాడుగాని ఇంకోనాడుగాని, ఉపనిషత్తులు విశ్వమానవునకొరకే తప్పక ప్రాతిపదికలు కాగలవు."

కొంటు పు సకములోని పదిపేజీలనుండి కన్న, ఉపనిషత్తులలోని ఒక్క పేజీనుండి ఎక్కువ జ్ఞానం పొందుతున్నాను సాకీన్ హోవర్. ఇతని నొకరు ఎవరావునీవని అడిగారు. దేనివలనో నాకు తెలియ చేస్తే నీకు నేను చాలా ఋణపడివుంటానన్నాడు ఇతనితో పిల్పువాడని వదిలిపెట్టి వెళ్ళా డా ప్రశ్నించినవ్యక్తి! ఈ విధంగా ఇతడు ఉపనిషత్తుల గుణములలో పడాడు. ఉపనిషత్తు ప్రకారం మానసిక జీవించుతూ సంతృప్తిచెందాడు. ఇతనికి ఈ విధంగా ఉపనిషత్తులంటే అనన్యప్రేమ ఏర్పడ్డది. ప్రాన్సుదేశీయుడు, ప్రఖ్యాత వేదాంతచారిత్రికుడు అయిన విక్టర్ కజిన్ 1829 సంవత్సరంలో, ఇలా ఉపన్యసించాడు "ఇప్పుడు యూరపులో వ్యాపిస్తున్న ఉపనిషత్తులు శ్రద్ధతో పరిశీలిస్తే మహోన్నతమైన విషయాలెన్నో అవగాహన చేసుకోనగలము. ఆ గ్రంథరాజములను మనం మోకరిల్లవలసివున్నది" పండిత శ్లెషుకు పరిశీలనం చేస్తు ఇట్లు అన్నారు "భారతీయ వేదాంత గ్రంథములు చదివినప్పుడు ఏథాగరస్, ప్లేటోలు తమ సిద్ధాంతాలు పొందగలుగుటకు వీలైనట్లు గ్రహించగా అనిపిస్తుంది" ఈవిధంగా ఈ మహాపండితులు, ఉపనిషత్తులవంటి జ్ఞానగ్రంథములు వేరే లేవని అభి

ప్రాయపడ్డారు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు హృదయనిర్వచనం ఈ విధంగా ఇచ్చింది "హృది, అయం, ఇతి, తస్మాత్, హృదయం" ఆత్మ ఇందులో నివసిస్తున్నాడు కనక హృదయమైనది. ఇది ఒక అర్థం. సమస్త ప్రాణములు హృదయంలో ఉన్నవి కనుక హృదయం ఇది రెండవ అర్థము. కఠోపనిషత్తు హృదయంలో 101 నాడులున్నవని, ఇవి శరీరమంతటా వ్యాపించి, శరీరమును నడుపుచున్నవనీ చెప్పుతున్నది. ఇది శరీరమునకు మూల స్థానాలు. సూర్యుడు హృదయంలో ఉన్నాడు. ఇతని ప్రకాశమే ఇతరత్రా వెలుగునిస్తున్నది. తైత్తిరీయోప నిషత్తులో హృదయమును గురించి విపులంగా చెప్పబడింది. కంఠమునకు క్రిందుగా నాభికి పైగా హృదయపద్మం ఉన్నది. ఇది అధోముఖంగా వేళ్ళాడుతున్నది. దీనిలో విశ్వవ్యాపియైన పరమాత్మ ఉన్నాడు. ఈ హృదయం మధ్యలో సూక్ష్మమైన రంధ్రమున్నది. దానిలో పరమాత్మ ఉన్నాడు. ఇక్కడ అగ్నిజ్వాల ప్రకాశిస్తున్నది. ఇది నల్లని మేఘముల మధ్య మెఱయు మెఱుపుతీగవలె ప్రకాశిస్తున్నది. ఇది సన్నని కాంతి గలదిగాను, వరిముల్లువలె సూక్ష్మమైనదిగాను స్ఫురిస్తున్నది. దీనికి ఉపమానము ఏదీ లేదు. దీని మధ్య పరమాత్మ ఉన్నాడు. ఇతడే బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు. సమస్తము ఇతడే. మహోపనిషత్తులో ఈ విధంగా ఉన్నది.

"సంత్యజ్య హృద్గుహేశానం దేవమన్యం ప్రయాంతి యే
తేరత్న మభివాంఛంతి త్యక్తహస్తస్థకౌస్తుభాః"

హృదయగుహలోని ఆత్మదేవుని తెలిసికొనలేక ఇంకెక్కడో భగవంతుడున్నాడని అనుకునేవారు, చేతిలో ఉన్న దివ్యరత్నమైన కౌస్తుభమణిని వదిలిపెట్టి, సామాన్యరత్నమును వెదకువారివలె ఉన్నారు.

మనకు రెండు హృదయాలున్నవి. స్థూల హృదయం మొదటిది సూక్ష్మహృదయం రెండవది. స్థూల హృదయం ఒకవైపున, సూక్ష్మహృదయం ఇంకొక వైపున ఉన్నది.

నేను, నేను అంటూ ఆత్మహృదయంలో పుట్టేదని రమణమహర్షి తమ అనుభూతి వెల్లడించారు. పరమాత్మ ముఖము సువర్ణమయపాత్రచే మూయబడి ఉన్నది. దీనిని ఈశావాస్యోపనిషత్తు ఇట్లా చెప్పుతున్నది 'హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖం' సాధకుడు, ఈ బంగారుపాత్రను తొలగించాలి. అప్పుడక్కడ పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కరిస్తాడు. ఆత్మజ్ఞానస్వరూపి అందుకే ఉపనిషత్తు ఈ విధంగా అంటున్నది

'ఆత్మజ్ఞానస్వరూపి, ప్రాణంలోను, హృదయంలోను ప్రకాశిస్తున్నాడు. కనక ఆ పరమాత్మను సచ్చిదానందుడని పేరు వచ్చింది. సత్, చిత్తు, ఆనందముగుడు సత్యజ్ఞానానందమయుడు. ఆనందో బ్రహ్మ అని ఉపనిషద్వాక్యం. ఆతని దర్శనం వల్ల బ్రహ్మానందం కలుగుతున్నది. బ్రహ్మానందం ముందు ఇంద్రియానందము, సూర్యునిముందు దీపం వంటిది. ఇటువంటి బ్రహ్మానందము, జ్ఞానము, సత్యము హృదయంలో ఉన్నవి. దీనిని తెలుసుకోలేక, ఆనందం ఎక్కడో ఉన్నదని వెదుకుట అజ్ఞానం. సచ్చిదానందుని సన్నిధిలో రెండు లక్షణాలున్నవి. 1 జ్ఞానమయము లేక జ్యోతిర్మయము, 2 ఆనందమయము లేక రసమయము. ఆనందములేని జ్యోతి సూర్యునివంటిది. జ్ఞానములేని రసము చంద్రునివంటిది. సూర్యుడు వెలుతురు ప్రసాదిస్తాడు, చంద్రుడు ఆనందం ప్రసాదిస్తాడు. జ్యోతిశ్శాస్త్రము రవిని ఆత్మ అనీ, చంద్రుడు హృదయమనీ చెప్పుతుంది.

సాధకులలో 2 రకాలవారున్నారు 1 వేదాంతి లేక జ్ఞాని, 2 కవి. సూర్యజ్యోతివల్ల ఆత్మజ్ఞానము కలుగును. ఈ విధంగా ఆత్మజ్ఞానం పొందినవానికి జీవితరహస్యములు కరతలామలకము లౌను. ఇతని వేదాంతి అంటాము. చంద్రుని రసమయతవల్ల, మానసికాహ్లాదం కలుగుతున్నది. ఈ విధంగా ఆహ్లాద లబ్ధి అయిన వ్యక్తి సామాన్యుల కందని ఆనందమును అనుభవిస్తాడు. ఇతనిని కవి అంటాము. కవి ప్రకృతిలోని రసమయరహస్యములు ప్రజలకు పంచిపెడుతున్నాడు, వేదాంతి ఈశ్వరుని జ్ఞానరహస్యములు ప్రజలకు పంచిపెడుతున్నాడు. కవి, వేదాంతి హృదయసాధకులే. కవి ఋషి అని వేదములు చెప్పుచున్నవి. హృదయానందుని దర్శించని వాడు కవి కాజాలడు. పరమాత్మ ఉన్నత శిఖరము అధిరోహించిన వారిలో అహంత నశించి ఉంటుంది. అతని ముంగున్నది ఏకత్వం. అంగుళల అతడు విశ్వమానవుడౌతాడు. సమస్తలోక కళ్యాణమే అతని ప్రయత్నం. ఆ ప్రయత్నమును కవి తన కావ్యంలో ప్రవేశపెడుతున్నాడు. కనక నే విశ్వశ్రేయస్సు కోరని కావ్యం కావ్యం కాదంటాను. మహాపారమార్థికమైన నవలా రచయిత టాల్‌స్టాయ్ మహా నవలాకారుడని అంగీకరించలేను. విశ్వసహోదరభావం చూపించలేనివాడు నవలాకారుడు కాడని టాల్‌స్టాయ్ భావము. కళలో ఎంత రసమున్నా, విశ్వప్రేమ లేకపోతే ఆత్మ లేని శవం వంటిది. భారతీయ మహాకవులందరూ విశ్వశ్రేయస్సుతోనే కావ్యములు రచించారు. వ్యాస వాల్మీకులు మహాతపస్సుచేసి, సత్యదర్శనం పొందారు. వారు దర్శించిన సత్యము, జ్ఞానము ఆనందము తమ మహాకావ్యములద్వారా ప్రపంచమునకు పంచిపెట్టారు

సూఫీ దృక్పథము

పరమాత్మ హృదయంలో ఉన్నాడని, పైన తెలుసుకున్నాము. దాని దానికి హృదయమే స్థానము. అక్కడ అంతర్వాణి సర్వదా వినిపిస్తున్నది. భ్రూమధ్యంలో అంతర్జ్యోతి కనిపిస్తుంది. భ్రూమధ్య దేశానికి లోపల మూడుగల కేంద్రమున్నది. కనుక దీనిని తృతీయనేత్రమన్నారు. హృదయంలో వినగలశక్తి ఉన్నది. దీనిని తృతీయకర్ణమని అనవచ్చునని నా అభిప్రాయము. చెవులు ఎందున్నా ఈ శబ్దం వినలేరు. పరమాత్మ వాక్కే గాక, సమస్త జగత్తునుండి శబ్దము వినగలస్థానం హృదయం. ఇది టెలిఫోన్ యంత్రంవంటిది. బాహ్యమైన సమస్తేంద్రియాలు నిగ్రహించి మనస్సు హృదయంతో మేళవిస్తే చాలు. రేడియో శబ్దం వినిపించినట్లుగా అక్కడ వినిపిస్తుంది ఒక దివ్యనాదం. మహాత్మా గాంధి అంతర్వాణిపై వ్యాసం వ్రాశారు. తమకు అంతర్వాణి వినిపిస్తున్నదనీ, సాధనచేస్తే అందరికి అది వినిపించునని అన్నారు. పతంజలి యోగసూత్రంలో "హృదయే చిత్తసంవిత్" అని ఉన్నది. హృదయమందు ధ్యానించిన యెడల, తన చిత్తమునందలి విషయములూ, పరుల చిత్తములందలి విషయములు తెలియునని దీని భావము. అనగా హృదయధ్యానంవల్ల తనలోని అంతర్వాణియే కాక, ఇతరుల ఆలోచనలు కూడా వినవచ్చునని అభిప్రాయము. ఇందువల్లనే బ్రహ్మానంద స్వామి "సుఖాన్ని కోరునప్పుడు పరిశుద్ధహృదయమే సుఖ"మని ప్రవచించాడు.

మానవునికి, భగవదాదేశం హృదయంద్వారా స్ఫురిస్తున్నది. ఏదైనా చేయకూడనిపని చేయునప్పుడు హృదయం చెయ్యవద్దని వారిస్తుంది. ఏదైనా శుభం రానున్నప్పుడు, కారణం తెలియకుండానే హృదయం ఆనందోత్సాహమౌతుంది. మంచిరానున్నప్పుడు హృదయం శరదృతువులో నిర్మలాకాశంవలె ప్రశాంతంగా ఆనందమయంగా ఉంటుంది.

సూఫీలకు ఈశ్వరుడు జ్యోతిస్వరూపి. ఈ జ్యోతి ప్రకాశవంతమైనది, పరిశుద్ధమైనది, నీడలేనిది, జ్యోతులన్నిటికి జ్యోతియైనట్టిది. హృదయధ్యానతల వంతీకాముకులని అంటారు. క్రైస్తవమతంలో వీరిని మర్మవాదులంటారు.

ఏల్ యూనివర్సిటీలో 40 ఏండ్లనుండి హృదయశోధం పరిశోధిస్తున్నారు. హృదయంలో వైద్యుత జ్యోతి ఉన్నదని ఇంతకుపూర్వమే కనిపెట్టారు. దీనిలో ఇంకా అనేకాద్భుత రహస్యము లున్నవని ప్రచురించారు.

మౌనము

హృదయ ధ్యానమునకు ప్రార్థన, నామజపము, స్మరణ, మౌనము సాధనలు. నామజపంకన్నా, స్మరణ చాలా శ్రేష్ఠమని సూఫీలభావన. మౌనము రెండు విధాలు (1) శారీరకమౌనము, (2) మానసికమౌనము. మాటాడకపోవడం ఏకాంతవాసం. శారీరకమౌనము ప్రథమసోపానము. దీనికి మానసికమౌనమే గమ్యస్థానం. మౌనమే ఈశ్వరుని వాక్కు. మౌనమనగా శూన్యం కాదు. మౌనము తెల్లకాగితం వంటిది. భగవంతునికి రూపం ఉన్నది, అలాగే రూపం లేదనికూడా అనవచ్చును. భగవంతునికి రూపం ఉన్నది, కాని అది మనం అనుకునే రూపంవంటిది కాదు. భగవంతుని రూపంగురించి ఉపనిషత్తులలో ఒక చక్కని కథ ఉన్నది. బ్రహ్మ ఎటువంటివాడని గురువును శిష్యుడు ప్రశ్నించాడు. గురువు మాటాడలేదు. శిష్యుడు ఆప్రశ్న మళ్ళీ అడిగాడు. గురువు తిరిగి అలాగే అట్లే మౌనంగా ఉన్నాడు. శిష్యుడు మళ్ళీ ప్రశ్నించాడు. గురువు 'నీ ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పుతునేఉన్నాగా?' అన్నాడు. ఉపనిషత్తుల అర్థం గ్రహించాలంటే జ్ఞాన సంపన్నులై ఉండాలి. అటువంటివారికిగాని అవి అర్థంకావు. విశ్వరహస్యములన్నీ దాచిన సువర్ణ పేటికలవి.

సూఫీముఖ్యులలో దర్గాఖాన్ ప్రముఖులు. వీరు మౌనమునుండి వాక్కు వస్తుందని అన్నారు — అనగా మౌనమనే బంగారమునుండి వాక్కులనే సువర్ణాభరణములు తయారవుతున్నవట. కొందరు భౌతికవాదులన్నట్లు మౌనము సోమరితనం కాదు. వాక్కుకన్న శక్తిగలది మౌనము. ఇందుకే రమణమహర్షి నోటితో చెప్పలేకన్న, మౌనంవల్ల ఎక్కువ చెప్పవచ్చునని అన్నారు.

మౌనం ఎప్పుడు శాంతిమయమై ఉంటుంది. కాని ప్రపంచగోష్ఠులవల్ల అభావమనిలేకుండా ఉన్నాము. దీనినిగురించి చీనావారి గ్రంథంలో ఒకసూక్తి వున్నది 'బురద నీటిని కదిలిస్తూవుంటే, బురద అట్టే ఉంటుంది. కదిలించకుండా ఉంచితే బురద తేరుకుని శుభ్రమవుతుంది.'

మనస్సు బురదనీటివంటిది. దానిని కదిలిస్తూవుంటే ఎప్పుడూ మలినంగానే ఉంటుంది. మనస్సు కదిలించకుండా ఉంటే, అది పరిశుద్ధమై ఆత్మజ్ఞాన సంపన్నమవుతుంది. మనస్సనే బురదనీటిని కదిలించకుండా ఉంచడమే మౌనం. మౌనమనగా ఎటువంటిదో, ముక్తికోపనిషత్తు ఈవిధంగా చెప్పుతున్నది.

'సంత్యక్తవాసనాన్మౌనాదృతే నాస్త్యుత్తమం పదం' సమస్తమైన వాసనలు వదిలి, మౌనంగా ఉండుటే ఉత్తమమైనదని. మౌనియునకు మాట్లాడకుండావుంటే చాలదు. మనస్సులో ఉండే సమస్త వాసనలు ఆలోచనలు, కోరికలు విసర్జించాలి. పతంజలి యోగసూత్రము

చి తత్త్వకులను నిరోధించుటే యోగమని అంటున్నది. భగవద్గీత మనోనాశనమే యోగమంటున్నది.

జ్ఞానము పరమసుఖప్రదమైనది. ఆత్మజ్ఞానమును, ఆత్మశక్తిని ప్రసాదిస్తున్నది. జ్ఞానులకు బుద్ధి, మనస్సు నిర్మలత, ఆనందము ప్రసాదిస్తున్నది.

మహాపురుషులు కొందరు ఒక కార్యం తలపెట్టి నప్పుడు ముందుగా కొంతకాలం మౌనంగా ఉండేవారు. ఏ మహత్కార్యమైనా నిర్విఘ్నముగా జరుగును. బుద్ధుడు, క్రీస్తు, మహమ్మదు, మహాత్మగాంధి మొదలైన వారు కొంతకాలం మౌనముద్రాంకితులయ్యేవారు. మనలోటి సామాన్యులు కూడా ఏ పని చేయబోవు నప్పుడు, కొంతకాలం మౌనంగా ఉన్నయెడల ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది.

పాశ్చాత్య పండితుడు కార్లైలు మౌనాన్ని గురించి ఇట్లా అన్నాడు 'ఒకరోజు మౌనంగావుండు' రెండో రోజున నీళ్ళ మనసు ఎంత తేలికగా ఉంటాయో చూడు అయినసిన అనుభవాన్ని ఇలా చెప్పాడు. 'నేను పల్లెవాసంలో ఏకాంతంగా ఉండి, ఆ ప్రశాంతజీవితము వాక్స్వాతంత్ర్య మనస్సుకు ఎంతటి పుష్టినిచ్చిందో గమనించాను.' ఇంతటి శక్తి ఏకాంతవాసమువలనే ప్రియమైన త్యాగస్వరూపుని, ఆ ఏకాంత్యలబ్ధ ప్రశాంతములతో నిర్మించబడినదనీ అంటారు సూఫీలు. ఇందుకే వారు ప్రశాంతనిశా కాలంలో మౌనముద్రాంకితులై ఉంటారు.

ఓంకారము

వారి మంత్రము ఓంకారమువలె ఉంటుంది. 'హూ' అంటారు దానిని. దీనిని బ్రహ్మాక్షరమనీ, ప్రణవాక్షరమనీ అంటారు. ఈ అక్షరమే భగవంతుని పేరు అంటారు సూఫీలు. పతంజలి దీనికే 'తస్య వాచకః ప్రణవః' అన్నాడు. దీనికి ఈశ్వరుని పేరు ఓంకారమని అర్థము. సూఫీలకు ఈ మంత్రోచ్చారణ ఎంతో తృప్తినిస్తుంది. దీనికి ఎంతో సొగసుగా ఈ ప్రణవమంత్రమే ప్రారంభింపబడును. దీనిని ఉపాసించుట ఒక విచిత్రమైన అనుభూతి. సూఫీలు ధ్యానసాధనకు ప్రారంభం చేస్తారు. ఇది చీకటిలో దీపంవలె వెలుగు నిస్తుందని వారి నమ్మకం.

భగవద్గీతలో ప్రణవోచ్చారణ చేసిన యోగుల గొప్పతనము తెలుపబడి ఉపనిషత్తులు చెప్పుచున్నవి. ముండకోపనిషత్తు ఓంకారోపాసన లేనిది సిద్ధిలేదంటుంది. ప్రణవము గట్టిగా ఉచ్చరించిన మనుష్యులకు ప్రాప్యంగా ఉచ్చరించిన పాపములు నశించును. ప్రణవము భక్తితో, భక్తితో ఉచ్చరించిన, ఎటువంటి రోగాలయినా నయముచేసి, సత్త్వగుణమిచ్చును. మానసత్త్వం ప్రసాదించునని కఠ [illegible] ప్రకారం ఉన్నది.

ఆవేదన, బాధ

ఈశ్వరుడు శరీరంలో బందీయై ఉన్నాడు. ఇక నిని పొందుటకు శరీరబంధములనుండి విముక్తిని చేయాలి. బంగారము మలిన రహితం చేయాలంటే అగ్నితాపం చేయాలి. ఇట్లే శరీరమునకు బాధ తప్పదు. బాధవల్ల భగవంతుడు సన్నిహితుడవుతాడు. సూఫీలు బాధ ప్రియమిత్రుడంటారు. సంపద ఆధ్యాత్మికమైన మృత్యువని వారంటారు. వారిలో ఒక సూక్తి ఉన్నది నాకు పోగొట్టుకున్నదానిని గురించి వ్యసనం ఏమున్నది, నేను పొందినదానిని గురించి ఆత్మ నశ్వరత ఉంది. తీవ్రవేదన లేనిది భగవానుని దగ్గరకు రాదు. ఇందుకు ఎంతో బాధ భరించాలి.

మధురభావము

సూఫీలు భగవంతుని ప్రియునిగా భావించి ఆరాధిస్తారు. ఇది భారతీయుల వైష్ణవ భక్తులలో కూడా రాధ శ్రీకృష్ణుని ప్రేమవంటిది. ఈశ్వరుని ప్రియునిగా ఆరాధించుటే మధురభావము. ఇటువంటి భక్తి చాలా మతములలో ఉన్నది. క్రైస్తవమతంలో కూడా మధుర భావం ఉన్నది. క్రీస్తుశకము 1836 సంవత్సరంలో సియాన్ కేథరైన్ అను క్రైస్తవ భక్తురాలు కలదు. ఈమె క్రీస్తును పతిగా వివాహం చేసుకొన్నది. ఈవిధంగా క్రైస్తవ ప్రపంచమున క్రైస్తవ భక్తులు చాలా మంది ఉన్నారు. గోదావరిలలో రవీంద్రనాథ్ కూడా ఒకచోట ఇటువంటి భక్తి వివరించినారు. కామమును భగవంతునివైపు త్రిప్పుటే భక్తి.

సూఫీలలో జలాల్ మహమ్మద్ అనువారు భగవంతుని తన ప్రియురాలుగా ప్రాణప్రియురాలిగా భావించి ఆరాధించాడు. ప్రియురాలి దర్శనంకోసం [illegible] వాడు.

ఈశ్వర సాక్షాత్కారమునకు సూఫీలలో మూడు సాధన లున్నవి (1) నేను బ్రహ్మమును, (2) నేను శరీరం కాను, (3) నేను బ్రహ్మమును అనే మూడు విధాలైన భావనలు ప్రస్థానత్రయంలో ఉపనిషద్వాక్యంలో వలె 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అని భావన చేసినట్లు. వేదాంతులలో 'నేను' ఏమిటో అది తెలుసుకుంటారు. ఉపనిషత్తులలోని నేతి, నేతి వలె నేను శరీరం కాను, ప్రాణం కాను, మనస్సు కాను. ఇలాగే కాను కానిదంతా తెలుసుకొంటాడు. సూఫీల పద్ధతిలో కానివాటిలో

సూఫీ దృక్పథము

తెలుసుకొంటాడు. అప్పుడు సోహంభావం చేస్తాడు. అప్పటికి మనస్సులో మాత్సర్యమైన కొన్ని శక్తులు తెలిసీ తెలియకుండా ఉంటవి. ఇప్పుడు ఈశ్వరుడు ఉన్నాడా లేడా అనే అనుమానం ప్రవేశిస్తుంది. మార్గదర్శకులు దీనిని కాళరాత్రి అంటారు. ఇది చాలా బాధాకరమైనది. నీటిబొట్టు దొరకని సహారా ఎడారి వంటిది. దీనికి భగవద్గీత విషాదయోగం సూచిస్తున్నది. క్రమంగా ఆవేదం, ఆక్రోశం తీవ్రమౌతవి. తీవ్రతరమైనప్పుడు కాని జ్యోతిర్దర్శనం కాదు. ఇందుకు ప్రార్థన కావలె. ప్రార్థన అనగా ఈశ్వరార్పణ. ఈశ్వరుని అనుగ్రహంవల్ల ఇంద్రియజయం కలిగి, ఈశ్వరదర్శనం లభిస్తుంది.

రాధాకృష్ణపండితులు సూఫీలనుగురించి ఇలా వ్రాశారు: 'సూఫీలు ఏకాంతవాసప్రియులు, వారు ఎడారులలోనో, అడవులలోనో, కొండలలోనో ఒంటరిగా ఉంటారు. తమదగ్గరకు వచ్చినవారు ఇచ్చినదాన్నివల్ల వారు రోజులు గడుపుతుంటారు. పరిశ్రమ వేరొకటిలేదనీ, అది అనవసరమైనదనీ వారి నమ్మకం. మానవాత్మ ఈ అనంతశక్తిలోని ఒకభాగం మాత్రమే. ఆత్మ శరీరంలో బంధింపబడి ఉన్నది. శరీరబంధం అయిపోయిన తర్వాత ఆ బందీ విముక్తిపొందుతున్నాడు. విముక్తి ఈశ్వరధ్యానంవల్ల జరుగును. అత్యుత్కంఠంతో ప్రపంచంలోనిదంతా నశించేదే.'

అందము, ఆనందము ఈశ్వరదూతలు. సౌందర్యారాధనవల్ల ఈశ్వరుని చేరవచ్చును. ఒకసూఫీ వేదాంతి శాస్త్రప్రకారం ప్రార్థనచేసినా, ఈశ్వరదర్శనం కలుగలేదు. ఈశ్వరకృప అదిగాదు. వాడు దర్శనం ఎందుకీయవని నిర్ణయించి పాడుతూ నృత్యంచేస్తూపోతేకీ వెళ్లమని ఆదేశించాడు ఈశ్వరుడు. భక్తునిమీదనే అగాధం, ఆ నృత్యం ఇతనికి సౌందర్యం కలిగించిన అప్పుడతని ఈశ్వరదర్శనం కలిగింది. కొంత మందికాక నిజ, ఎంత కలాంతరంలో అవసరమో, వీరికి సుఖదుఃఖాలు రెండూ అంతే అవసరమని సూఫీలంటారు. గోసాయీలు గంజాయి సేవించినట్లు, సూఫీలు మధువు సేవిస్తారు. గోసాయీలు గంజాయి తాగుతున్నట్లు, సూఫీలు షిరాజ్ వైన్ అలా అంటారు. అజ్ఞానము అతిస్రవుత్తులుగా కామక్రోధములు అగుపులో పుండుకోవలెనని, పూర్తిగా తొలగించవలెనని ప్రవక్త అన్నాడు. కామక్రోధములను భగవానుని అనుగ్రహంవల్ల అనుభవంలోనికి కేంద్రీకరించవచ్చు. పశ్చాత్తాపం, ఓర్పు, కృతజ్ఞత, ఆశ భయం, బీదతనము అనుభవించుట, ఉపవాసం, తపస్సు, ఈశ్వరప్రణిధానము, ప్రేమ, మొదలైనవి సూఫీల నియమాలు. సూఫీలు మాంసాహారం భుజించరు. పునర్జన్మయున్నదని నమ్ముతారు. జలాలుద్దీన్ రూమీ రాతినుండి చెట్లలోను, చెట్లనుండి పశువులలోను, దానినుండి క్రమంగా మానవులలోను, దేవతలలోను ఈశ్వరునిలోను జన్మిస్తానని పాడాడు.

దర్శనములు

ధ్యానముపాలివ్వడం తొలగి, ధ్యానయోగఫలకం పరిపుష్టమైనపిమ్మట ధ్యానమునకు ఉపక్రమించేటప్పుడు తర్వాత కొన్ని మాదళలు కనిపిస్తాయి. ఇవి స్వప్నములుగాను, దర్శనములుగాను, జ్యోతులుగాను భావించదగు. ధ్యానయోగం కొంత పరిశుద్ధమైనప్పుడు మిణుగురు పురుగులవలెను, దీపంవలెను, మంటలవలెను వెలుగులు కనిపించును. ఇంకా కొంచెం పరిశుద్ధమైన తర్వాత చంద్రునివలె ఒకవెలుగు కనిపించును. పిమ్మట అది మధ్యాహ్న భానునివలె కనిపించును. పరిపూర్ణ పారిశుద్ధ్యం కలిగినప్పుడు లోలోపల సహస్రాదిత్యులు ప్రకాశిస్తున్నట్లు కనిపించేటట్లు వస్తుంది. జ్యోతులవల్ల ఆనందం కలుగుతుంది. సాధన పూర్తియైన తర్వాత సాధకునికి వెలుపల లోపల ఆత్మదర్శనం కలుగుతుంది.

దర్శనములు, స్వప్నములు 7 విధాలు (1) పృథివి స్వప్నములలో ఉన్నతశిఖరములు, అగాధమైన లోయలు, ఎడారులు కనిపించును (2) జలస్వప్నములలో జలసంబంధమైన పచ్చికబయళ్లు, చెట్లు పొదలు, ధూమములు, వనులు కనిపించును (3) వాయు స్వప్నములలో తాను ఉన్నతాకాశంలో ఎగురుతున్నట్లూ, నడుస్తున్నట్లూ తోచును (4) అగ్ని స్వప్నములలో తేజస్సంబంధమైన దీపములు ప్రకాశములు కనిపించును (5) ఆకాశ స్వప్నములలో ఆకాశమందూ, స్వర్గమందూ నడుస్తున్నట్లు, ఎగురుతున్నట్లు భావించును (6) నక్షత్రమయ స్వప్నములలో నక్షత్ర లోకంలో, సూర్యచంద్ర లోకాలలో తిరుగుతున్నట్లుండును (7) ఇది చివరిస్వప్నం. ఇందులో సాధకుడు తనలోని మనుష్యభాగమును జయించినది, లేనిది కనిపించును. ఈవిధంగా సాధకుడు అనేక లోకములలో సంచరిస్తున్నట్లు తోచును, ప్రతిలోకంలో కొన్ని చిత్రములు కొన్ని కష్టములు కనిపించును. సాధకుడు వీటికి పరమావధులని ఎంచక, తీవ్రకృషి సాధించాలి.

ఈశ్వరసంసర్గకమైనవారికి కాలం తెలియదు, శరీరం తెలియదు. అలీ దవ్వపాద్దలోనుండగా, తొడలోని బాణం తీసివేశారు. అలీకి అదీ తెలియలేదు. ప్రార్థనలో అహం ఉండకూడదు. సర్వసమర్పణ జరగాలి. శరీరభావం కాని, వ్యక్తిత్వం కాని ఉన్నంతవరకు ప్రార్థన కానేరదు. ప్రియునితో కలిసిన ఆత్మవిహంగం, స్వర్గారామములందు విహరించును. అప్పుడంతా పరమానందమే. కాలం తెలియదు పరమాత్మ కాలంకానివాడు. శరీరం కాలస్వరూపి. ఉపనిషత్తులలో సాధక సిద్ధస్థుండై

మాదవులుగా పై శ్లోకములకంటెం కవిని స్థితి కొంత తెలియవచ్చును సమాధిని తలిగినట్టుగా చెప్పబడ్డది

షా లటీఫ్

సూఫీతత్త్వం అర్థం కేవలం కొద్దిమాటలకు, ఒక సూఫీ జీవితమును స్పష్టంగా వివరిచేవాము. షాలటీఫ్ సూఫీ భక్తులలో ముఖ్యుడు సూఫీలకు సింధుగళీం అటపుడు అక్కడి ఎడారులు ప్రకృతిసంపద సూఫీ తత్త్వం విజృంభించుటకు కారణమౌతూ పరిషాక్ష్మి నుండి వచ్చే యాత్రికులకు, ఇది కేంద్రస్థలం అక్కడి నుండి వచ్చినవారిని, ఇక్కడి వర్తకగోష్ఠులు ఆకర్షించి ఉంటవి షాలటీఫ్‌ది సింధుగళీం ఈయన 1689 సంవత్సరములో జన్మించాడు తండ్రి విద్యాభ్యాసమునకై తనని గురువుకు పంపాడు గురువు 'అలిఫ్' అక్షరము దిద్దపెట్టి అతనిచేత అభ్యసించాడు తర్వాత 'బే' అక్షరము వ్రాసి ఉచ్చరించమన్నాడు అతను మాటాడలేదు గురువు కోరూ, చెయ్యి చేసుకున్నాడు కాని శిష్యుడు లొంగలేదు తండ్రికి వార్తతెలిసి తీసుకువెళ్లి, నీకుమారునికి విద్య చెప్పలేనన్నాడు 'అలిఫ్' తర్వాత అక్షరం అనమంటే, అనకపోయినాడని చెప్పాడు తండ్రి జ్ఞాని అర్థం చేసుకున్నాడు 'అలిఫ్' అనగా అల్లా అని అర్థము అలాతప్ప ఇంకొకటి లేనే లేదని ఉద్దేశంతో రెండో అక్షరం అనకపోయినాడని తండ్రి గ్రహించాడు పిమ్మట అతను బడికి వెళ్ళటం మానుకున్నాడు ప్రకృతి పాఠశాలలోనే కావలసిన జీవిత విద్య ఆరంభించాడు ఆ గ్రామ పాలకునికి, తండ్రికి గృహవైద్యుడు పాలకుని కుమార్తెకు జబ్బుచేసింది తండ్రిని పిలువనంపగా, తనబదులు కుమారుణ్ణి పంపాడు లటీఫ్ వచ్చి రోగిణిని పరీక్షించగా, ఈశ్వరుని హస్తంలో ఉన్నవారి కెన్నటికి అపాయం లేదని అన్నాడు రోగిణయైన్నరి, కుంవరి అసౌందర్యమునకు ముగ్ధుడైనాడు లటీఫ్ ఆమెను తెచ్చి పెండ్లి చేసుకోమన్నాడు తల్లిదండ్రులు ఒప్పుకోలేదు ప్రేమ లటీఫ్‌ని పిచ్చివానిగా చేసింది. తన సర్వస్వం వదిలి దేశద్రిమ్మరైనాడు హృదయంలోనా ధరించలేక 'ఓ సౌందర్య స్వరూపిణీ ఎక్కడున్నావని' అరిచేవాడు కొంతకాలం తిరిగి తిరిగి గిర్నార్, హింగ్లాజ్ పట్టణములకు చేరుకున్నాడు అక్కడ యోగులున్నారుగా వారి శుశ్రూషించాడు గురువు ప్రణవాక్షరం ప్రసాదించాడు ప్రణవమంత్రం కటిక చీకటిలో దివ్య వెలుగును ప్రసాదించిందన్నాడు లటీఫ్ అనేక కవనములను ధరించి ఇంటికి చేరుకున్నాడు ఆలోగా ప్రియురాలు తనలో లీనమైనదని గ్రహించాడు అనిర్వచనీయమైన ప్రేమగ్రహించి, పాలకుడు తన కుమార్తె నతనికిచ్చాడు ఇద్దరూ పెళ్లి చేసుకున్నారు లటీఫ్ అప్పటికే భగవద్ మృతం పూర్తిగా సేవించాడు. అందువల్ల వైవాహికమైన నిర్లిప్తంగాను జీవితం సాగించాడు తన జీవితమును భగవత్సేవకు, గానమునకు వినియోగించాడు. పారవశ్యంలో ఉండగా అతని గానప్రవాహము, కటంతెంపులేని వలువకై ప్రవహించేది లటీఫ్ మానవేశ్వర ప్రేమను పై పదములుగా పాడేవాడు మానవప్రేమ ఈశ్వరప్రేమకు మెట్టువంటిదనేవాడు మన మువ్వగోపాల పదములవలె ఉంటాయి ఇతని పాటలు లటీఫ్ పాడుతూంటే, పక్కనున్నవారు, ఆ పాటలు వ్రాసికొనేవారు కొంత కాలమునకు ఆ పాటలను పరిశోధనని లటీఫ్‌కు చూపించారు అతనన్నీ నదిలో పారవేశాడు లటీఫ్. ఇకమీదట, నా అహంకారం కూడ పారవేశానన్నాడు, అటువంటి అమృతప్రాయమైన పాటలు నదిగంగా పాలు చేయటం న్యాయంకాదని శిష్యులు వేడుకొన్నారు శిష్యులలో ఒకడు ఆ పాటలన్నీ పాడగలడు అతను పాడుతూంటే వ్రాయించి పరిమాచి ఇచ్చాడు లటీఫ్.

లటీఫ్ త్యాగరాజు, అన్నమాచార్యులవంటి భక్తుడు ఇతడొకసారి గురుదాసీమాతో నామజపం చేస్తున్నాడు ఇద్దరు యువతులక్కడికి వచ్చారు అందులో ఒకామె ఇంకొకతెను నీ ప్రియునితో ఎన్ని సార్లు సమాగమం చేశావని ప్రశ్నించింది ఆమె ఆ లెక్క ఎందుకు? అతనిని నేను ఎప్పుడూ మరవనని సమాధానం చెప్పింది ఇది విని లటీఫ్ చేతిలోని మాల విసిరివేశాడు అనేకసార్లు ఈశ్వరుని నామం ఉచ్చరించేవాన్ని, అతనిని హృదయంలో జ్ఞాపకం ఉంచుకొనుటే ముఖ్యమన్నాడు లటీఫ్ మాంసాహారి కాడు అనేక లోకము లున్నవని చెప్పకొంటేగాని చెట్లను, పక్షులను, పువ్వులను, నగులను ప్రకృతులను చూచి ఆనందించి, తన్మయుడై పాడుట ప్రారంభించేవాడు తండ్రిని పెద్దవాడైన తర్వాత, నీ వయస్సెంత అని ఒకరతని అడిగారు లటీఫ్ ఇట్లు ఊరుకున్నాడు

కాని ప్రశ్నించిన వారూరుకోలేదు నీవు వయస్సు చెప్పటకు సంకోచిస్తున్నావు లేదన్నారు. నాకు తొమ్మిది నెలల వయస్సని చెప్పాడు అబద్ధం చెప్పతున్నావన్నారు కాదు నేను సత్యం చెప్పావన్నాడు లటీఫ్ నేను భూమిమీదపడ్డ జన్మపోయింది ఈశ్వర దర్శనమైనతర్వాత నాకు నిజ జన్మం వచ్చింది ఈశ్వరుని ప్రత్యక్షదర్శనం చేసి 9 నెలలైందన్నాడు అప్పటికతనికి 70 సంవత్సరముల వయస్సున్నదట 1747 లోనో 1752 లోనో పరమపదించాడని అంటారు భిట్‌షా అనే ప్రదేశంలో ప్రతి సాయంకాలము రాత్రిఅంతా ఇతని పాటలు పాడుతుంటారు లీనమైన సూఫీ తత్త్వవేత్త శిష్యులు.

ఆత్మహత్య

శ్రీ మంథా వెంకటరమణారావు

* గత సంచిక తరువాయి *

రంగము 4

* * మూడోరంగంలో లాగే—తెరలేచే వరికి, గది ఖాళీగా ఉంటుంది పది సెకండ్ల తరవాత రామం 'ఉస్సు' మంటూ వచ్చి కూలబడతాడు కుర్చీలో కొంతసేపటికి డక్టరు సంచితో లోనుండి వస్తాడు రామం లేవబోతాడు.

డాక్టర్ కనుతీసుకో, లేవకు—

రామం (లేచి) బాగానే—

డా॥ నామాటవిని ఒకగంటన్నా నిద్రపో—

రామం అన్నంత సులభమా?

డాక్టర్ ఈ పదిరోజులయి నీ సంగతే నువ్వు పట్టించుకో లేదు—మొన్ననే కదా పడిలేచేవ్?

రామం ఎలా ఉండమంటారు

డాక్టర్ (ఏడు సెకండ్ల మౌనం) నిజానికి మొన్న ఆశంతా వదిలేసుకున్నాను

రామం (తలవూపుతాడు)

డాక్టర్ : ఇప్పుడు ప్రమాదం దాటింది ప్రాణానికేం హానిలేదు

రామం : మరేం చిక్కులేదా?

డాక్టర్ లేదు (రామం కేసు ఒకక్షణం చూసి) కాని ఒక సంగతి

రామం : కళ్ళకేం కాలేదుకద

డాక్టర్ (విచారంగా) అదే అదే

రామం పూర్తిగా ?

డాక్టర్ చెప్పలేను నువ్వు చూసేవ్ కదా స్థితి ఏమీ పోకపోతే అది కేవలం అదృష్టమే.

రామం : అంతేనా!

డాక్టర్ (నిట్టూర్చి) నేనేం చెయ్యను!

రామం (కుర్చీలో కూలబడి, నుదురు కొట్టుకుని) ఇది చాలా అన్యాయం!!

డాక్టర్ అన్యాయమే ఎవరూ బాధ్యులు కారు

రామం (కాస్త ఊరుకుని) నేనే కారణం—

డాక్టర్ నీవా!—

రామం : కమలస్థితి!

డాక్టర్ నీకు మతికూడా పోతోంది—

రామం నేనే కారణం—

డాక్టర్ నువ్వా?

రామం నాకు పరిచర్య చెయ్యబట్టి కమలకీగతి పట్టింది

డాక్టర్ అయితే నీకు రావడానికి ఏమిటి కారణం?

రామం మీరు అలా వాదించి నన్ను శాంతిపరచలేరు..

డాక్టర్ (చికాకుగా) ఇప్పుడు ఇది జరిగిపోయింది. ఏమనుకున్నా ఏముందిలాభం

రామం నా మనసులో బాధ ఎలాపోతుంది—

డాక్టర్ : ఇప్పుడు నువ్వెంత బాధపడ్డా ఒకటే అందువల్ల మరింత నష్టం తప్ప

రామం నష్టమా?

డాక్టర్ నష్టమే. నువ్విలా బాధపడి మనసు పాడుచేసుకుంటే ఆవిడగతేంకాను?

రామం మరింక దాని గతేముంది? సంతోషమంటూ ఉంటుందా దానికి?

డాక్టర్ నువ్విలా అధైర్యపడితే నే ఏం చెప్పను

రామం ధైర్యం ఎక్కడిది?

డాక్టర్ ఒకచోట ఉంటుందా? నువ్వు తెచ్చుకోవాలి అది నీ మనసులోనే ఉంటుంది.

రామం ధైర్యం వచ్చాక? ఏం చెయ్యడం? ఏమీ లేదు.

డాక్టర్ : అదిడికి సంతోషమంటూ లేదన్నా కే, అదిడికి ధైర్యమూ, సంతోషమూ రెండూ ఇవ్వగల గాలి

రామం అది సాధ్యమా ?

డాక్టర్ : సాధ్యం కాకపోతే లోపం నీది

రామం (ఆలోచించి) కాను . (లేచి ఆవేశంగా) నే తప్పు చేస్తున్నాను (ఆవేశం తెచ్చుకుని) ఇలా అన్నా ఋణం తీర్చు కుంటాను ! కమల పోషారి చూచివస్తాను ఎందుకనకండి నాకిప్పుడు ధైర్యం కావాలి

(రామం లోనికి వెళ్ళగానే సరోజ వస్తుంది)

సరోజ నమస్కారం .

డాక్టర్ నమస్తే

సరోజ ఎలా ఉంది డాక్టర్ గారూ ?

డాక్టర్ ప్రమాదం దాటింది

సరోజ (ఎదురుగా గోడకి ఉన్న దేవుడి పటానికి నమస్కరించి, కుర్చీలో కూచొని, కళ్ళొత్తు కుంటుంది)

డాక్టర్ మీరు ఇట్టే రావడం మంచిది కాదు-

సరోజ : నాకేం భయం లేదు

డాక్టర్ మీకు భయం లేనంత మాత్రాన రోగం మిమ్మల్ని చూసి భయపడుతుందా ?

సరోజ : రావాలని ఉంటే ఎక్కడున్నా వస్తుంది-

డాక్టర్ మన జాగ్రత్తలో మనం ఉండడం మంచిది.

సరోజ ఎన్నాళ్ళు పడుతుంది కోలుకుందుకి ?

డాక్టర్ . మరో నెల్లాళ్ళు

సరోజ : (పది సెకండ్లు ఊరుకుని) డాక్టర్ గారూ కొంత కాలానికన్నా కమల ఎప్పట్లా నే

డాక్టర్ నేనేమీ చెప్పలేను చూడనే చూసేరు

కదా ఎంత తీవ్రంగా వచ్చిందో ఈ వికి

సరోజ ఏమన్నా ఆశించవచ్చునా ?

డాక్టర్ నేనేమీ చెప్పలేను కళ్ళ సంగతికూడా అనుమానంగానే ఉంది

సరోజ (లేస్తూ) కళ్ళా !

డాక్టర్ (జాలివస్తున్నట్టు తలఊపుతాడు)

సరోజ (కూలబడి) అయ్యో కమలా ! (చీర చెరగు అడ్డుపెట్టుకొని వెక్కిబెంగా ఏడుస్తుంది)

డాక్టర్ : కరడుకట్టిన నాకూ ఎంతో బాధగానే ఉంది . ఎంత చలాకీవన పిల్ల (ఊరుకుని) ఇలాటివి జరుగుతూ ఉంటాయి ఎవరూ ఏమీ చెయ్యలేరు

(రామం వస్తాడు)

డాక్టర్ : (రామాన్ని చూసి) ఇప్పుడామెకి ధైర్యాన్నిచ్చే బాధ్యతల్లా రామంది

రామం (ఒకక్షణం ఊరుకొని) నాలో నాకే నమ్మకం లేదు-

డాక్టర్ : ఈ క్షణం నీకలా అనిపిస్తోంది సావధానంగా ఆలోచించు ఆమెపట్ల నీకర్తవ్యం

రామం : కర్తవ్యమా ! కానా కర్తవ్యముంది-

డాక్టర్ మనకుకి చేసు మందిక్కలేదుకదా

రామం ఏంచేసేందుకూ పాలుపోవడం లేదు

డాక్టర్ : మన్యామెకి అండగ ఉండి, ధైర్యం కలిగించాలి- నువ్వెప్పుడూ తనతోనే ఉన్నానన్న నమ్మకం ఆమెకి కలగాలి

రామం : నాలో కమలకి నమ్మకం లేదనుకుంటున్నారా డాక్టర్ .

డాక్టర్ ఈ సంగతి అతి సున్నితమైనది అవిపె మాన సికంగా బాధపడకమ్మ నీకు తెలుసు నా నోటంట చెప్పించకు అందు కామెకా అను మానం

రామం : ఎప్పుడూ లేదు . ఎప్పుడూ లేదు ఆ మాట కాస్తే నేనే (ఆగిపోయి తల అడ్డుగా ఊచి) ఉఁహుఁ (సరోజవేపు అనుమానంగా చూసి) నువ్వెందుకిక్కడున్నావ్ ?

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి) అదేమిటి రామం !

రామం వినిపించలేదన్నారు !

సరోజ నా మానాన నేవచ్చేను.

రామం రాదు .

డాక్టర్ ఇదేంమాటలయ్యా రామం.

సరోజ ఎప్పుడూ వస్తున్నా కూడా.

రామం ఇంక రాదు నీకేమయినా అయితే ఎవరు పూచీ పడతారు ?

డాక్టర్ హా అదా (నవ్వుతాడు) నిజమే నిజమే

సరోజ మొన్న రాగాలేంది ఇప్పుడేమొచ్చింది ?

రామం సరే సరే మీ ఆడజాతికో నమస్కా రం--మొండిపట్టుపట్టిన దానిగతి అలాఅయింది..

సరోజ . నాకేం అవదు .

రామం: అదుగో 'దానితో' తిక్క తగాల్లి కన్న కుర్యేదో తేరుకుంటున్నావ్ డోనా!

డాక్టర్: (చిరాకుగా చూసి) సరే. నే ఇంక వెళ్తాను. నే చెప్పింది గుర్తుంచుకో..

రామం (ఇది జ్ఞాపకం వచ్చినవాడిలా అయి) ఉంచు కుంటాను కమల సుఖం కన్న నాకు కావల్సిం దేముంది?

(డాక్టర్ వెళతాడు)

సరోజ: ఎందుకలా విరుచుకుపడ్డావ్?

రామం: నీ కిప్పుడు సంజాయిషీ ఇచ్చుకోవాలా?

సరోజ: (ఊగుకొని) రామం — డాక్టర్ గారన్నది నిజమే?

రామం ఏమన్నాగు?

సరోజ: కళ్ళగురించి

రామం (చిరాగ్గా) నీతో ఎందుకు చెప్పేను?

సరోజ అర్థంలేని ప్రశ్న

రామం అర్థంలేదు!

సరోజ లేదు

రామం నువ్వింక వెళ్ళు దాని కర్థముందా?

సరోజ లేదు.

రామం లేదూ?

సరోజ: లేదు

రామం (కర్చీలో కూలబడతాడు) (సరోజ లోనికి వెళ్ళిపోతుంది) వెళ్ళకు

సరోజ: వెళ్ళను కమలని చూసి—

రామం అక్కడికే, వెళ్ళకు—

సరోజ ఏం?

రామం: నీయిష్టమా నాయిష్టమా?

సరోజ: ఇష్టం అయిష్టం ప్రశ్నలే? చూడటం తప్పా?

రామం: ఎందుకు నీకా క్యూరియాసిటీ?

సరోజ ఇవాళ నీ తత్వం ఎందుకిలా ఉందో అవగతమవటం లేదు

రామం: అర్థం చేసుకుంటే ప్రయత్నించకు—

సరోజ: కమల స్థితి చూడగా అలా ఉంది ఈ నీధోరణికి అర్థమేమిటి?

రామం: ఒకటే అర్థం మాటాడ్డం తప్ప ఇప్పుడు చెయ్యగలిగేదేమీ లేదు

సరోజ: ఈ మాటలు కావు..

రామం పోనీ ఏం మాటాడాలో నువ్వే మాటాడు..

సరోజ అనవసరం

రామం: అనవసరం అయినది ఏదీ లేదు అందుకని నాకుకూడా ఆ మనిషి మానసికస్థితి నిరూపణే

సరోజ సంజాయిషీ ఒద్దులే—

రామం (ఊగుకొని) చెడ్డవాళ్ళని శిక్షించి, మంచివాళ్ళని రక్షిస్తాట్ట దేవుడు

సరోజ నీ మానసికస్థితి నిరూపణే అనుకోవాలా?

రామం: చెప్పను—ఈ విషయంలో ఇది అతీతంలా నిజం

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి, కర్చీలో కూలబడి) ఎవరా చెడుమనిషి కమలా?

రామం (తెంపలు వేసుకుని) నేను

సరోజ నీకేమయింది?

రామం ఇంకేమవాలి?

సరోజ ఔను నీకేమయింది?

రామం ఏమీ అర్థంలేదా?

సరోజ నీకేమీ కాలేదు — బాధ పడుతున్నది కమల

రామం అంతే అంటావా?

సరోజ అంతే

రామం నీకు మనసు లేదు

సరోజ ఎలా పోల్చేవ్?

రామం నే ఎంతబాధపడేదీ గ్రహించలేకపోయేవ్

సరోజ క్షమించు రామం నువ్వుబాధపడుతున్నావ్ నాకు తెలుసు కాని శిక్ష అనుభవించేది కమల కాదూ?

రామం: డాక్టరన్నదే అయితే నేను శాశ్వతంగా ఆబాధ పంచుకోవాలా ఒద్దా?

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి) ఏమిటి? నువ్వంత. !

రామం నేను ఏమిటి?

సరోజ (ముగ్ధగా చూసి) ఇంత స్వార్థపరుడవనుకో లేదు

రామం (ఆవేశంగా లేచి) ఏమిటంటున్నావ్?. నేనా? ఎలా? చెప్పగలవ్ చెప్పు? కమలని నా ప్రాణసమానంగా చూసుకుంటున్నాను కమల బాధ నాబాధ కాదూ? అందుకు నేను స్వార్థ

పరువా? నీకేదే అభిప్రాయం ఉందన్నమాట. ఇదివరకల్లా నా మొహంముందర దానికి అవకాశం దొరకలేదు ఇలా అవకాశం దొరికిందని నువ్వేదో అపోహలో ఉన్నావు సరోజా కమలే నాకిన్ని కమల ఋణం ఎలా తీర్చుకోను!

సరోజ తప్పు మాటంటే క్షమించు రామం అంత ఆవేశపడి నోరు పెట్టకు — నేనేం అపోహ పడలేదు పాత నాటకమంతా అనకు — నాకు చిరాకు

(లేచి గదిలోకి వెళ్తుంది)

రామం నాటకమా? నాటకం నీది నిమా నాటకం నీది

(తల్లి వస్తుంది)

తల్లి ఏమిటూనోరు రామం కమల మగతగా నిద్ర పోతోంది

రామం (తల రెండుచేతులతోనూ పట్టుకుని, ముఖం టేబిల్ కు ఆన్చి) ఈబాధ, చీదర, గాబరం ఇంకా అనుభవించాలా? నేనేపాపం చేసేను!

తల్లి ఏమిటి వాలకం?

రామం వాలకమే — చావ తల్చినవాణ్ణి బతకడం వాలకం కాదూ? బతికి ఈ బాధలన్నీ అనుభవించడం

తల్లి ఏ బాధలు?

రామం ఏమీ లేదు. నీకర్థం కాదు

తల్లి : ఎప్పుడూ పొరపాటున్నా అలా అనకు . కమల చెవిని పడ్డాయంటే (కళ్లొత్తుకుని) పిచ్చితల్లి . దేవుడిని రాతిమనసు దానికి కష్టాలా?

రామం: నేనేకదమ్మా కారణం?

తల్లి : నువ్వా!?

రామం: నాకొరకిచ్చి చెయ్యక చావనిచ్చి ఉంటే ఈ బాధలేవీ ఉండకపోను కదా?

తల్లి · అనుబాబు అను. తెలిసింది అన్నమాటలకి నేనేం జవాబు చెప్పను?

రామం (ఆలోచించి) మరోలా అనుకోకమ్మా. ఏదో చిరాకుగా ఉండి అనేసేను

తల్లి : (కళ్లొత్తుకొని) నాకు తెల్సురాబూ దానిమీద నీకెంత ఆపేక్షో. నాకు తెల్సు. ఇవ్వాళ్లా తిండీ నిద్రాలేక దాని మంచం ఎక్కి కూచున్నావే

రామం ఎక్కడా వ్యాఘుంలేదు ఏం చేసిందని

తల్లి : నువ్వే ధైర్యం వదులుకుంటే నామాటేం చెప్పేవ్ బాబు — నా గుండె తరుక్కుపోతోంది.

రామం: నువ్వేమీ బాధపడకమ్మా అంతా నే చూసుకుంటాను

తల్లి · అలా నే కానీ బాబు కాని నువ్వేం పిచ్చి పిచ్చిగా ఆలోచించకు దాని బాధ చూడలేక నీకలా అనిపిస్తుంది

[తల్లి వెళ్తుంది రామం చిరాగ్గా ముఖంపెట్టి ఆలోచనలో పడతాడు — ఒక నిముషం గడుస్తుంది ఎక్కడినుండో ఒక ప్రేమగీతం రికార్డు వినవస్తూ ఉంటుంది సరోజ వస్తుంది]

రామం చూపవ మంటుందా?

సరోజ ఊం —

రామం ఏంచేంటి చూసేవ్?

సరోజ ఏంచేంటి చూస్తాను? కమలని

రామం ఎలా ఉంది

సరోజ నిద్రపోతోందిలా ఉంది —

రామం కూచోవు?

సరోజ నే వెళ్లాలి

రామం జరూరు పనేమన్నా ఉన్నాయా?

సరోజ టౌన్‌హాల్లో ఏదో 'పెర్ ఫారమెన్సు'ంది — నాకసలు వెళ్లాలని లేదు నిర్మల మొండికేస్తే కూచుంది

రామం ఓహో ఈసంగతులే మర్చిపోతున్నాను.

సరోజ (కూచుంటూ) మనసుకి శాంతిలేనప్పుడు ఎవరికన్నా అంతే

రామం (నిట్టూర్చి) మనిషికి వినోదాలు అవసరమన్న సంగతే మరిచిపోతున్నాను

సరోజ మనసుకి శాంతిలేనప్పుడు ఎవరికన్నా అంతే.

రామం టౌన్‌హాల్ లో పెర్ ఫారమెన్సుందా?

సరోజ ఉంది

రామం ఏం పెర్ ఫారమెన్సు?

సరోజ వోకలు. చిన్న నాటిక

రామం ఏ నాటిక?

సరోజ: గుర్తులేదు.

ఆత్మహత్య

రాము: నువ్వెడతావా?

సరోజ (కోపంగా చూసి, అనక చిరునవ్వు నవ్వుకుని) వెళితే వెళ్ళొచ్చు

రాము: విశాల మొండిది అందా!

సరోజ (సిగ్గుపడి) ఎవరన్నారు?

రాము కలొచ్చిందిలే

సరోజ: ఇంకేమొచ్చింది కల?

రాము: మరేం రాలేదు—

సరోజ: సరే ఇంక వస్తా (లేవబోతుంది)

రాము (చెయ్యిపట్టుకుని ఆపి) ఓ ఐదునిముషాలు ఈ విద్యార్థినితో మాటాడితే కష్టపట్టి అన్నారా?

సరోజ (కావాలని 'ఎమ్యూజింగా' చూస్తుంది)

రాము ఆఁ హాఁ అయితే వెకలా?

సరోజ ఏది?

రాము టొహుహోలు

సరోజ: అదా. ఔను

రాము నీకు శాస్త్రీయం ఇష్టమా?

సరోజ ఇష్టమే—

రాము ఏమయినా ఇష్టమయితే మనసుకు హాయిగా ఉంటుంది కదూ?

సరోజ ఒకో అప్పుడు ఉండదు

రాము: ఎప్పుడెప్పుడు?

సరోజ ఒకోప్పుడు—

రాము ఇవాళ హాయిగా ఉండొమ్మ ..

సరోజ: ఉండొమ్మ

రాము హాయిగా అంటే ఆనందంగా

సరోజ ఔను .

రాము హాయిగానూ ఆనందంగానూ . ధ్వనితో ఏకమయి ఔనా?

సరోజ: ఔను.

రాము (చిరునవ్వు నవ్వి) సంతోషిస్తావా? ఆనందిస్తావా . ఇవాళ?

సరోజ: (చిరాగ్గా) ఏదో ఏడుస్తాను

రాము: మా విశాల సంతోషిస్తుంటా . ఆనందిస్తుందా? ..

సరోజ: అనిన్నాడుగు.

రాము: మా ఇద్దరూ సంతోషించి ఆనందిస్తారా?

సరోజ (కోపంగా) ఏదో ఏడుస్తాం

రాము: ఏడుస్తారా? అయ్యో అయ్యో ఇక్కడికి రాకపోవల్సింది

సరోజ: ఏం?

రాము: కమలని చూసేవ్—ఈ వ్యక్తిత్వంతో మనసులో పెట్టుకున్నావ్ నీ సంతోషమల్లా ఏడుపు కింద మారిపోతుందే అని నా భయం

సరోజ: ఆఁ!

రాము మారదా? అయితే నీకు కమలమీద ఏమీ ప్రేమ లేదన్నమాట—

సరోజ అన్నీ మనస్సే పట్టిస్తున్నావ్

రాము ఏడుపుకింత మాటుందా? మా విశాలతో అక్కడికి వెళ్లక తప్పదని తెలిసి, ఇక్కడికొస్తే మనసు విచారంగా అయిపోతుందని తెలిసికూడ వచ్చేవ్. ఎందుకమ్మా అంత ఆత్రం? అంత క్యూరియాసిటీ?

సరోజ: నా మనస్సు ప్రతిమాట్నీ 'ఎనలైజ్' చేసి చెప్పాల్సిన అవసరం నీకూ లేదు నాకూ లేదు నే వెళ్తున్నా

రాము అగాఊ నాటకం చూస్తావా?

సరోజ ఏదో చేస్తాను

రాము: చూడు చూడు ఎలా నటించాలో తెలుస్తుంది

సరోజ రాము నా మనస్సు కష్టపెట్టాలని చూస్తున్నావ్ ఏమిటి నీకా ఆనందం?

రాము: సలహా ఇస్తున్నాను

సరోజ థాంక్స్—అక్కర్లేదు

రాము ఇందాక ఏమన్నావో జ్ఞాపకం వుందా?

సరోజ ఏమన్నాను?

రాము జ్ఞాపకం లేదూ?

సరోజ ఓమాట అడగనా?

రాము: అడుగూ .

సరోజ నే సంతోషంగా వుండడం నీకిష్టం లేనట్లుంది

రాము: ఇదొక్కడి చోద్యం ఈ ప్రశ్న ఎందుకు వేస్తావో తెలుసా... పెళ్లాం కాని... ప్రియురాలు కాని..

సరోజ: (కోపంగా) మాటలు సరిగా రాని నే సంతోషంగా ఉంటే నీ కెందుకూ అసూయ

రాము ఔను. నాకెందుకూ అసూయా!

సరోజ: నువ్వే చెప్పాలి—స్వార్థం ఉన్నంత మాత్రాన నా సుఖ దుఃఖాలమీద నీకెం హక్కుంది!

రాము ఔను ఏం హక్కుంది?

సరోజ మరి నాటకమంతా ఏమిటి?

రాము నువ్వే చెప్పాలి.. నాటకం కదా కాబట్టి

సరోజ కాదా!

రాము ఔను

సరోజ: కాదా?

రాము నిజే

సరోజ ఏమిటో సెలవిమ్మంది రాజారావ్ గారూ?

రాము చిత్రం మనవిచేసుకుంటాను కష్టం తోస్తే క్షమించండి తమకి ఇదివరకు కమలని మాస్తే అసూయ ఇప్పుడు కమలనిమాస్తే 'శాడిస్టిక్ ప్లైజర్'

సరోజ: (కళ్ళు అంతంతలు చేసి) ఏ ...టీ!!

రాము: చిత్రం. కమల కోరుకున్నా అందమయిన మనిషి, ఈ ధృతర్యుడు తమని కొడని కమలని పెళ్ళిచేసని, కమల అందం తమకి అసూయ పోతుంది

సరోజ (సీరియస్‌గా నవ్వి) నాకా? కమలనిమాస్తే అసూయా? నువ్వనరోస్తే పెళ్ళాడితే, నాకెం దుకూ మ్యాలి అసూయ.

రాము ఈ నిర్భాగ్యుడిని తమరు ప్రేమిస్తున్నారు కనక

సరోజ (గుండెమీద చెయ్యి వేసుకుని) అమ్మ బాబో! ఏమిటే అహంభీవు! నిన్ను నే ప్రేమిసున్నానా? తమలో ఏంజూసా, సెలవి స్తారా?

రాము ఆ రహస్యం చెప్పేయటకి ల నాకింకా అవగాహన కాలేదు

సరోజ నువ్వు. నువ్వు. (మాటలు తొగలక, కోపం పట్టలేక ఏడుస్తూ కుర్చీలో కూలబడుతుంది)

రాము కమల ఇప్పుడీ స్థితిలో ఉండక మా. పెద్ద విజయం సాధించిటనిపిస్తోంది నీకు ఏ అసూయంతో దాని బాధ, దాని స్థితి చూసేక ఆనందించింద మరింక. ఈ జబ్బు దాని కొచ్చిందని తెలిగానే నీ గుండెలోనుంచే బాగు పోయింది "మాస్కృశ్యా" అను కున్నావ్

సరోజ: ఇంక ఆపు

రాము మా సంగతి మాకు కొన్ని ప్రచారంలో ఉన్న రదయితింపే అసూయ ఉంటుంది వాడికి పేరు ప్రఖ్యాతు లొస్తున్నారయే అది కొన్ని కష్టంగానే ఉంటుంది దురదృష్ట వశాత్తూ అతడికి కేదయినా మసు లోకు లలోనూ త్రం చెప్పకేని 'రిలీఫ్' కలుగుతుంది...

సరోజ (కోపాన్ని తునుని కేచి నాముఖాన్ని నిజా వంగామూసి) నిజమైనమాట చెప్పనా?

రాము అంతకన్నానా!

సరోజ: నే నిన్ను ప్రేమించినమాట నిజం.

రాము (గర్వంగా చిరునవ్వు నవ్వారు)

సరోజ కాని నా గురించి నువ్వన్నదంతా నీకు వర్తి స్తుంది.

రాము (దెబ్బతిన్నట్లయి) ఏమన్నావ్? ఏంటానీవ్?

సరోజ: నువ్వు భరించలేనంత అనుభవించింది నువ్వు. నాటకమాడేది నువ్వు. (కసిగా వేలు మాపించి) ను వ్వు ఇన్నాళ్ళయిలా ఆపాటి తెల్సుకోలేవా?

రాము (ఉద్రేకించి టేబిల్ గుద్ది) షటప్.. షటప్!

సరోజ మనుష్యతత్వం నీకెంత తెలో, నాకూ అంత తెల్సు

రాము: తెల్సా? సిగ్గులేని. (మాటలురాక సరోజ జుట్టుపట్టుకుంటాడు)

సరోజ (కెవ్వున కేక వేస్తుంది)

రాము (ఆశ్చర్యపోయి వదిలేస్తాడు)

లోపలినుండి తల్లి: యేమయిందమ్మా సరోజా.

సరోజ (చిరునవ్వు నవ్వి గర్వంగా మాసి) ఇది అసలు రంభం ..

రాము (పిడికిళ్ళు బిగించి ఆమెమీద పడబోగా ఆమె తప్పించుకొ, చిరునవ్వు నవ్వుతూ పోతుంది— తల్లి వచ్చి వింతగా మాస్తూ ఉండిపోతుంది రాము పిడికిళ్ళుబిగించి నిల్చుంటాడు..)

[తెర]

రంగము: 5

[అంతా నాల్గోరంగంలానే— రామారావ్ కుర్చీలోకూచొని చదువు కుంటూ ఉంటాడు. కమల తడుము కుంటూవస్తుంది.. ఆమె ముఖం నల్లగా మారింది—ముఖంలో మునుపటి కళా కాంతులు పోయేయి]

కమల ఏమండీ

రామం (లేచి త్వరగా వెళ్ళి ఆమె చెయ్యి అందుకొని) అమ్మ లేదూ?

కమల పిన్నిగారింటికి వెళ్ళేరు.

రామం నన్ను పిలవరాదూ?

కమల: అలవాటు చేసుకోవద్దూ

రామం: క్రమేపీ అలవాటవుతుంది – తొందరేం?

కమల మీకు పని కల్పించడం నాకిష్టం లేదు

రామం నిజం చెప్పేవ్ అలాటి పొరపాటు ఇకనెప్పుడూ చెయ్యబోను

కమల ఎన్నాళ్ళు చెప్పండి

రామం ఎన్నాళ్ళయితే అన్నాళ్ళు రానురాను నీ కలవాటయి పోతుంది ఇంట్లో ఏ వస్తువెక్కడుందో కూడా తెలుస్తుంది వంటకూడా చేసి పెట్టగలవ్ (నవ్వుతాడు)

కమల నవ్వకండి నే అంతపనీ చేస్తాను

రామం చెయ్యలేదనా. ఈ కుర్చీలో కూచో

కమల ఒద్దు మీరు కూచోండంలో నన్ను మీపాదాల దగ్గర కూచోనీండి—

రామం: నీ ఇష్టం (కుర్చీలో కూచుంటాడు ఆమె కిందని కూచుంటుంది కొంతకాలం మౌనం) కమలా

కమల: ఏమండీ?

రామం: నీ దుఃఖాలోచనలు తగ్గేయా?

కమల: (నవ్వి) తగ్గకపోతే మీ రూరుకుంటారా!

రామం: (కమల చెయ్యి తీసుకొని, నీ సంతోషమే నాక్కావల్సింది

కమల మీకు నామీద అంతదయ ఉండగా సంతోషం కాక ఏముంటుంది నాలో..

రామం: జరిగిపోయినవన్నీ మర్చిపో సుఖం కొత్తగా కాపురం పెడ్దాం అనుకో.

కమల మనసూ మీ కళ్ళు

రామం: కాదు – పాత రామం లేడు – పాత కమలా లేదు ఇకనంతా తృప్తి. సంతోషం తప్ప కలతలేమీ లేవు ఎప్పుడూ ఇలానే ఉంటుంది

కమల అంతకన్న ఏం కావాలి నాకు! నే మీకు భారమనిపించకుండా ఉంటే అంతే చాలను కున్నాను

రామం మళ్ళీ మొదలెట్టేవ్!

కమల: కాని నా అదృష్టం పండింది – మీ దయ, ప్రేమ నా కున్నాయి

రామం నే మనిషిని కాననుకున్నావా...

కమల ఎంతమాటన్నారు!

రామం ఇకదీనిగురించి ఆలోచించి మనసు పాడు చేసుకోకు ఊరికే అన్నాను.

కమల (అతని కాళ్ళకి తల ఆన్చి) ఈ కాలంలో దేవుడిలో తక్కువ కుంది! నమస్కారం

రామం: నీకుండా?

కమల బాగా ఉంది.

రామం నీకేమన్నా కావలిచ్చేదా?

కమల ఇచ్చాడండీ

రామం: ఏమిటో

కమల నాకొక్క తక్కువేముంది? మీ మనసుకు శాంతి

రామం (ఉలికిపడి) నా మనసుకు శాంతా?

కమల కాదండీ—మీ మనసులో అశాంతి పోవాలని ప్రతిరోజూ కోరుకున్నాను—అతడికి దయ కలిగింది.

రామం ఇప్పుడు నాలో అశాంతి లేదంటావా?

కమల లేదండీ.

రామం నీకెలా తెల్సు?

కమల నాకు తెలీదనుకున్నారా? మీ మనసెలా ఉన్నదీ నాకు తెల్పిపోదా?

రామం అది కూడా దేవుడిచ్చేడా?

కమల: ముందునుంచీ ఇచ్చేడు.

రామం: ముందునుంచీ నా మనసు నీకు తెల్సా?

కమల తెల్సు

రామం: నా మనసులో ఏమున్నదీ తెల్సా?

కమల: అప్పుడు మీలో అశాంతి ఉండేది.. ఇప్పుడది పోయింది.

రామం: ఎందుకల్లా ఉండేదో. ఎందుకు పోయిందో తెల్సా?

కమల అంత తెల్సుకోగలిగే శక్తే నాకు లేదండీ—

రామం పోనీ ఎంత తెల్సుకున్నావ్?

కమల: నా మనసుకి ఒక అనుభవంలా అవుతుంది మాటల్లో చెప్పలేను నాకే పూర్తిగా తెలీదు తెల్సినట్లే ఉంటూ.. కాని మీరు సంతోషంగా ఉన్నదీ, విచారంగా ఉన్నదీ తెల్సిపోతుంది—ఇప్పుడు నా మనసెంత సంతోషంగా ఉంది!

రామం నువ్వు సంతోషంగానే ఉన్నావ్ కాని ఆ మాట నమ్మడం ఎంత కష్టమైనదిగా ఉందో తెల్సా! ఎలా ఉంటే దానికి ఎటువంటి స్థితి వచ్చింది!

కమల కోపం తెప్పించుకోకండి!

రామం ఎందుకు?

కమల ఓ మాట అడుగుతాను—.

రామం మనస్ఫూర్తిగా అడిగితే కోపం రాదు.

కమల (క్షణం ఆగి) ఓసారన్నాను ఇది నమ్మే రోజొస్తుందని .

రామం ఏది కమలా?

కమల (సిగ్గుపడుతూ) మీకే నాకు సర్వం అంటే ఇప్పుడు నమ్ముతారా?

రామం: (ముఖం పాలిపోతుంది గొంతులో మాట్లాడనివ్వకుండా) నీలో నాకు నమ్మకమా! ఎప్పుడూ లేదు.

కమల అదే దేవుణ్ణి కోరుకున్నాను.

రామం ఏది?

కమల నన్ను మీరర్థం చేసుకోవాలని .

రామం అపార్థం చేసుకోలేకున్నారా!

కమల: ఒక పల్చటి తెర అడ్డుగా ఉండేది ఆ తెర పోయింది

రామం (ఒక క్షణం మౌనం) ఆ సంగతులు మర్చిపోవద్దనని కమలా అని తల్చుకుంటే సిగ్గూ, బాధా తప్ప మరోటి లేదు

కమల మీరా మాటలనడం నాకెంతో హాయిగా ఉంది. ఆ తల్లి దయవల్ల ఈ జన్మకల్లే నాకు మీరు దగ్గరయ్యారు.

రామం నే ఒప్పుగోను. నా పొరపాటు నాకు తెల్సేందుకు నువ్వే స్థితికి రావాలా!

కమల: మీ దే పొరపాటు లేదు. మీరు నన్నర్థం చేసుకోగలిగేరు . అంత కన్నా నాకేం కావాలి

రామం నువ్వన్నావు . నే ఒప్పను. నువ్వన్న తెర కాలక్రమంగ పోను- నీ స్థితి కేవలం ప్రమాదవశాత్తూ వచ్చింది నువ్విలా అంటే నాకు శాంతి కలిగిందని నువ్వనుకుంటున్నావా?

కమల ఓసారి మీరన్నారు— "నిన్ను సహించుకునే పాటి అదృష్టమూ అని" అప్పుడు కోరుకున్నాను

రామం: నిన్ను నే అసహ్యించుకోవాలని కోరుకున్నావా?

కమల: అందువల్ల మీకు శాంతి ఉంటుందేమో ననుకున్నాను మొదట- కాని నాది పొరపాటని తెలుసుకున్నాను తిరవాత నన్ను అసహ్యించుకుంటే మీకు మరింత అశాంతి ఆ కోరికని రద్దుచెయ్యమని మళ్ళా దేవుణ్ణి కోరుకున్నాను.

రామం కాని నీ రెండో కోరిక వినలేదు ఆతను

కమల (ఒక్కసారి, ధైర్యంగా) ఏమండీ, నే మీకు బాధను కలిగిస్తున్నానా?

రామం (నవ్వి) నీకెందుకా భయం కమలా? ఎందుకిలా బెదిరిపోతున్నావ్?

కమల మీకు బాధ కలిగినా నే బతకడంలో అర్థం లేదు నిజం చెప్పండి

రామం: ఎప్పటికైనా నీ మీద నాకుండే మమకారం అపేక్ష పోగొట్టుకుంటున్నావా పిచ్చీ! (నవ్వుతూ తలనిమురుతాడు)

కమల (నిట్టూర్చి) నాకింక ఏ కోరికా లేదు...

రామం: ఏ కోరికా లేదు?

కమల: లేదు

రామం మాటవరసకి కూడా నీపట్ల విశ్వాసంగా ఉండాలని

కమల మీ విశ్వాసాన్ని పొందగలిగిందుకు నాకేం తక్కువుంది?

రామం నన్ను క్షమించు..

కమల మీకది ప్రత్యక్షంగా ఉంటుంది—

రామం ఉండనివ్వు .

కమల అది నా దురదృష్టం...

రామం నువ్వు బాధపడవా!

ఆత్మహత్య

కమల: మీలో నాకు నమ్మకం ఉంది. నాకు బాధ కలిగించే పనులేమీ మీరు చెయ్యరు.

రాము: అదో కోరిక అయినా కాదా?

కమల: నేనేమీ కోరను—అయినా నిశ్చింతగా ఉండగలను మీలో నాకు నమ్మకం ఉంది—

రాము: నీ నమ్మకం చూస్తే నాకు భయం వేస్తోంది.

కమల భయమా! ఎందుకండీ?

రాముం నే ఎప్పుడన్నా పొరపాటు చెయ్యొచ్చు—అప్పుడప్పుడు నువ్వు శాశ్వతంగా బాధ పడొచ్చు

కమల (భయపడుతూ) అంటే మనిద్దరి మధ్యా తెర మళ్లా రావచ్చంటారా?

రాముం పిచ్చిదానా! నువ్వెప్పుడూ చెడు ఫలితాలే కోరుకుంటావ్

కమల: చాలే! తియ్యగా ఉండడం మంచిదికదూ!

రాముం నువ్వు తియ్యగా ఉన్నావా?

కమల దేనికి?

రాము: తెర—

కమల లేవండీ ఎప్పుడూ ఉండలేదు — అది నా భాగ్యం కాదు—ఈసారి నాకింక బతికే అర్హతే ఉండదు

రాముం (నవ్వి) నన్ను చాలా ఇరుకున పడేసేవ్

కమల (ఆత్రంగా) పొరపాటేదయినా అయితే చెప్పండి

రాముం పొరపాటున ఎప్పుడన్నా నీకు తప్పుగా కనిపించే పనేదన్నా చేశానేమోనని ప్రతినిముషం జాగ్రత్తగా ఉండడం ఎంతకష్టం!

కమల అయ్యో! కావాలని జాగ్రత్త వద్దండీ—మీ మానాన మీరుండండి పొరపాట్లే మీ రావు మీ మనసు చూసుకుంటుంది

రాము: నా మానాన నన్నొదిలే కమల—అంటే నేనే పొరపాటూ, తప్పులూ చేసినా నువ్వెప్పుడూ నాకు అడ్డురావనే అది నువ్వు నమ్మ

కమల నేను మిమ్మల్ని నిర్బంధిస్తున్నట్టనిపిస్తే క్షమించండి. నా కెప్పుడూ ఆ అభిప్రాయం లేదు

రాముం నే అనేదల్లా నన్ను అంతగా నమ్మవద్దని నాకు ఊపిరి సలపదు (నవ్వుతాడు)

కమల. మీ ఆత్మలో నాకు విశ్వాసముంది.

రాముం నీత వరించవోకు

కమల మీరు స్వేచ్ఛగా ఉండండి .. మీ ఆత్మ చూసుకుంటుంది

రాముం నీకు చాదస్తం మరీ ఎక్కువవుతోంది

కమల అవ్వొచ్చేమో

(కమల లేస్తుంది)

రాముం నువ్వెక్కడికి?

కమల మీరుంటే అవుతుందా! అత్తయ్య గారెక్కడిది?

రాముం (నవ్వి) నువ్వెళ్లి ఇంక పాయసం చేస్తావా?

కమల నవ్వకండి—కూచోని కూరలు తరిగేసినా గిన్నెలు కడిగి అందించడమైనా చెయ్యొచ్చు కదా! క్రమంగా అన్నీ పనులూ చెయ్యగలను (నవ్వి) మీ ప్రోత్సాహం ఉంటే చెయ్యలేనిపనంటూ ఉంటుందా? వస్తా

రాముం వెళ్లొస్తా ఉండు (లేచి ఆమె చెయ్యి పట్టుకుంటాడు)

కమల: వద్దండీ ఇక్కడికి ఇక్కడికే మీకు శ్రమ

రాముం అన్నా పెంకెతనం!

(ఆమెను తీసుకువెళ్ళి ఒకక్షణం పోయాక ఒంటరిగా వస్తాడు—భారం తగినట్టు నిట్టూర్చి కుర్చీలో కూలబడతాడు—సరోజ వస్తుంది)

రాముం (లేచి, ఉత్సాహంగా) హలో !

సరోజ దారంట పోతూ ఓసారి చూసిపోదామని

రాముం ఏమిటంత హడావిడి ఎక్కడికి?

సరోజ: మామూలే మా మండలి గొడవలు

రాముం (కూచోని బద్ధకంగా ఆవలించి, చిటిక వేసి) ఎవర్ని చూసిపోదామనుకున్నావ్

సరోజ కొత్తిలా ఆ ప్రశ్నేమిటి? కమలని

రాముం (పరధ్యానంగా ఉన్నట్టు నటించి) కమల నా నన్నా!

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి) ఏమిటి

రాము: (ఈ లోకంలో పడ్డటయి) ఏమిటేమిటి?

సరోజ నువ్వు కోరి కయ్యానికి కాలు దువ్వుతావ్ ఏమిటి కారణం

రాముం నిజం ఎందుకొప్పుకోవు. మనం ఇద్దరమే కదా ఇక్కడుంట, ఎవరూ వినిపోతారేమో అన్న భయానికి.

సరోజ (ఉర్కీ లాగ్గాని ఊచాని) నువ్వు నమ్మవ్ నిన్ను చూస్తే కాని, ఉండలేక వచ్చేసనుకుంటావ్

రామం కాదూ?

సరోజ: కాదు నే రోజా వచ్చేది కమలని చూసేందుకే

రామం: అది కోపం అనకో

సరోజ: నే అంత మనసులేని దాన్ననుకున్నావా?

రామం: ఉంది నా మీద—నువ్వు నన్నెంతగా ప్రేమిస్తున్నావో నాకు తెలీదా? నీ మాటలు నమ్మక ఉండను

సరోజ అయినా మోహన చెప్పడం నీకో అలవాటు కింద మారింది. నిన్ను, భరించలేనంతగా ప్రేమిస్తున్నానని నా మనసుని నమ్మించడానికా నీ ప్రయత్నమల్లా?

రామం: నీ సంగతి నిజం కాదా?

సరోజ: నువ్వంటే నా కిష్టం ఉండొచ్చు అలా అని నేను నా ఇష్టానికి లొంగిన అయిపోయేంత దుర్బలను కాను

రామం: అవంతా ఒద్దు నే అంటే నీ కిష్టమా కాదా

సరోజ అవొచ్చు

రామం అది చాలు—

సరోజ ఏంటేంటి నీ ధోరణి—నువ్వంటే నే ఇష్టపడటం నువ్వేదో నీ విజయంగానూ, గొప్పగానూ నా ముందు చాటుకున్నావ్ నీ అహానికది తృప్తినిస్తోంది అది నాకు తెల్సు-కాని ఒకటి నువ్వు తెల్సుకుంటే మంచిది. నీ అహాన్ని తృప్తిపరిచే యంత్రాన్ని మాత్రం ఎప్పుడూ అవను—

రామం: (అగ్గి జాలిగా గొంతుపెట్టి) కోపగించుకోకు సరోజా నువ్వే లేకుంటే నే ఏమవాలి?

సరోజ: (మెత్తబడి) అదుగో ఏమన్నా అంటే జాలిగా ముఖం పెడతావ్.

రామం ఏం చెయ్యను నువ్వు నన్ను ప్రేమిస్తున్నావన్న నిజంలో నా కెంత బలముందో నీకెం తెల్సు తెల్సుకోలేవూ!

సరోజ (మృదువుగా) మనం ఇంక అపసం మంచిదికూ రామం

రామం: ఏది?

సరోజ తెలిసి అనకు—నేను నా దుర్బలతకి లొంగడం కాదే తప్ప

రామం కోప మొచ్చిందా సరోజా

సరోజ కమలని మన మిద్దరం మోసం చేస్తున్నాం. కమల నాకు ఆప్తురాలు నీకు కమలపట్ల—

రామం నా మాటమీద నమ్మకం లేదా? ఎన్నిసార్లు చెప్పినా నమ్మవా సరోజా?

సరోజ: నమ్మకం సులభమా? కమలంటే ప్రాణమంటావ్ కాని ఇతరులకు లేని మమకారం నా మీద నీకు ఏర్పడింది—ఏమనుకోడం

రామం ఇది నువ్వు నమ్మాలి కాని బుజాలు చెయ్యమంటే నే నేం చెయ్యను

సరోజ కమల స్థితి చూస్తూ నువ్వన్నది నమ్మడం కష్టం కదా?

రామం నా ఆర్తిని దంపేసుకున్నానని నీ ఉద్దేశమా?

సరోజ దీని కర్థమేమిటి? కనీసం నా మనసుని తృప్తి పరచుకుందుకైనా ఒక సంజాయిషీ ఉండాలి కదా, నా కెంత స్వార్థమున్నా

రామం (చిరునవ్వు నవ్వి) ఇన్నాళ్ళూ ఏదో లోటు ఉన్నట్టే అనిపించేది ఏమిటో తెల్సేదికాదు. ఇప్పుడు తెల్సుకున్నాను. కమల నా మనసు నువ్వు నా బతుకుని రెండూ లేనిది నాకు పరిపూర్ణత లేదు

సరోజ: (అనుమానంగా చూసి తలదించుకొని) రోజా నా మనసులో ఎంత అశాంతి రేపుతోందో నీకు తెలీదు తెలిసి నే ఎలా మోసం చేసేది కమలని?

రామం: నా మీద నీ కిష్ట ముంది కదా?

సరోజ: ఐతే?

రామం కమల మనిద్దరికీ ఆప్తురాలే ఇందువల్ల కమల మనకి మరింత దగ్గరౌతుంది

సరోజ నువ్వన్నది వేలవంగా ఉంది..

రామం కానీ ఇది నిజం-నా మనసుకు పరిపూర్ణత లేనిదీ నే సంతోషంగా ఉండలేను.. నే సంతోషంగా ఉండక పోతే కమలనా అసంతృప్తికి వేరు కారణాలు తీసి బాధ పడుతుంది—కమల బాధపడటం మనం ఇద్దరం చూడలేం. ఔనా ఔనా కాదా...

సరోజ (అనుమానంగా చూసి) కమలనీ నన్నూ కూడా మోసం చెయ్యటం లేదు కదా?

రామం: అలా అనడం నీకు న్యాయమేనా? ఏం చెస్తే నీకు నమ్మకం కుదురుతుందో చెప్పు.. చేస్తాను

సరోజ (రామం ముఖంలోకి ఒక క్షణం చూసి, నిట్టూర్చి నేలకేసి చూస్తూ ఉండిపోతుంది)

రామం ఎందుకా కన్నీళ్ళు

సరోజ: (కళ్లో తుడుచి) కను లేవి?

రామం (పక్కగా) వుంది

సరోజ: (చిరునవ్వు నవ్వి కళ్లు బాగా తుడుచుకుని లేస్తుంది)

రామం ఎక్కడికి?

సరోజ కమలనోసారి చూసి మంచిలికి పోతాను వేళయింది.

రామం: కమలనే కాని నన్ను (అక్కడి కాపి, నవ్వి) పాకీ!

సరోజ (నవ్వుగా పరధ్యానంగా) లోనికి వెళుతుంది)

రామం (మనసు తేలికపడ్డట్టు నిట్టూర్చి కుండిమీద చెయ్యి వేసుకుని) గుడ్ గాడ్

రంగము: 6

[అంతా ఐదో రంగంలానే—అందులోనే రామారావ్ కూచొని చదువుకుంటూ ఉంటాడు. కమల వస్తుంది..]

రామం: (పేపరు దించి) హాగర కుర్చీ .

కమల: ఇంకా ఏ వస్తు వెక్కడుందో తెలీదంటారా?

రామం కూచో

కమల: (కూచుంటూ) వంటడం అది చేస్తున్నానా లేదా?

రామం నీలాంటి తెలివైన పిల్లకి ఏది సాధ్యం కాదు?

కమల: వాళ్ల మీకు శ్రమలేకుండా ఉంటే అంతే చాలు

రామం అలా అనొచ్చా? వాళ్లేకదా నీకీ స్థితి

కమల: అలా అని నన్నెందుకు నొప్పిస్తారు?

రామం నిజం కాదా?

కమల అంతా మీ దురదృష్టం—

రామం: (ఆశ్చర్యపోయి) నా దురదృష్టమా?

కమల: కాదు!

రామం కాదు. నీది దురదృష్టం.

కమల నే నొప్పుకుంటాననా?

రామం: నామాట నమ్మవా?

కమల: కాదండీ. మీకేమీ ఇవ్వలేకపోయి, మీనుండి అన్నీ పొందడం నాది అదృష్టం కాదా?

రామం నీవల్ల నే పొందని దేముంది!

కమల ఏమీ పొందలేరు—నాకు మరీ సాహసం ఎక్కువయిపోతోంది ఎప్పుడూ మీతో మాట్లాడుతూ దగ్గరుంటే బావుణ్ణనిపిస్తుంది ఎలా సాధ్యం— అయినా నా కా కోరికపోదు.

రామం అన్నీ సాధ్యమే

కమల: నాకై నే ఏ పనీ లేదు ఎప్పుడూ మీగురించే ఆలోచన—మీరు పనులు మానుకు నాతో కూచోగలరా?

రామం: కూచో లేదా?

కమల అందుకు నాకు వరీ భయం—ఇలా కొన్నాళ్లకి మీకు గిరాకు, వినుగు కలుగుతాయేమోనని

రామం నీతో కూచోవడం నాకెప్పుడూ సంతోషమే..

కమల మొన్నట్లో ఎప్పుడూ నా దగ్గర ఉండేవారు— ఎన్నో తియ్యని కబురు చెప్పేవారు ఇప్పుడు మీపని తప్ప భోర్తిగా మీకు తీరిక లేదు. ఏమైనా అయినా అది లేకపోయేటప్పటికి బాధగానే ఉంటుంది

రామం నీలంటిక్కి నవ్వుతూ నీతో నే కదా గడుపుతున్నాను నువ్వు అనవసరంగా బాధపడకు

కమల (ఆత్రంగా) నే ఇలా అన్నానని మీ పనులు మానుకు నాతో కూచోకండి

[నవ్వుతుంది]

ఏది సరోజ ఇవాళ రాలేదు.

రామం పచ్చే వేళయింది

కమల సరోజకి నేను ఋణపడి ఉన్నాను

రామం: అందరూ అందరికీ ఏదోవిధంగా ఋణపడి ఉంటారు

కమల అలా అనకండి—నాకు ధైర్యాన్ని ఇచ్చింది సరోజే

రామం: నేను కాదా?

కమల మీరు విశ్వాసాన్నీ, నమ్మకాన్నీ కలిగించారు నాకదిగనప్పుడు ధైర్యంవుండి ఏంలాభం?

రామం అది నా విధి—

కమల: ఏం మాటలు! విధి కొట్టి చేస్తున్నట్టు

రామం మనసుకి దగ్గరగా ఉన్న వారి వల్లే విధు లుంటాయి.

కమల మీకు పొగడ్డం బాగా వచ్చు

రామం: దీనికే ఉబ్బితబ్బిబ్బవకు

కమల పరోక్షస్మరణం నా అదృష్టం—కురవకుండా వచ్చి, దగ్గరకూచొని వెళ్లనీకుండా ఇంత ప్రేమ నేను తినను—అందుకు నాకిదే కారణమయితే అంతకన్న సిగ్గుపడవల్సింది లేదు

రామం అపోహపడకు

కమల నాకు జాలిపడ్డం కంటే, కష్టసుఖాలను చూస్తే జాలి వేస్తుంది అసహ్యం కూడా వేస్తుంది అదే భయం

రామం నీకీ ఆలోచనలు అలవాటయిన మానేయి—

కమల నిజమే నాలో నాకు నమ్మకం పోతోంది. అందుకే నాకీ అనుమానాలన్నీ మా

రామం ఏ అనుమానాలు?

కమల మీరు ప్రేమిస్తున్నారని

రామం అంతేనా?

కమల మీకొక కుటుంబంలా ఉన్నాననిపిస్తుందో లేదో అప్పుడు

రామం (నవ్వుతాడు)

కమల ఆ నవ్వు వింటే ధైర్యం వస్తోంది

రామం ఎందుకు నీకు ధైర్యం?

కమల ఇదే నిమిషమా ఇక్కడ, మీకొక భారంగా ఉండి ప్రేమనిస్తూ ఉంటే మీకు విసుగు పుడుతుం దేమోనని భయం

రామం నీకసలు అనుమానం కలిగించే పనులేమన్నా చేసానా?

కమల అయ్యో లేదండీ

రామం నీ కేదో అనుమానం వేసి ఉండాలి.

కమల (ఊరుకుంటుంది)

రామం ఏమిటా అనుమానం?

కమల మరేమిలేదు మీరు మునుపట్లా నాతో లేక పోయేటప్పటికి

రామం అంటే?

కమల: కోపమా?

రామం: లేదు కమలా చెప్పు

కమల నాతో ఎంతో ప్రేమగా, లాలనగా మాట్లాడే వారు ఇప్పుడు మీరు తీరిక లేక

రామం ఇందుకేనా

కమల ఇప్పటికే ఏదో ఆలోచనలు అయినా నేను అందుకు తగినప్పుడు ఆశించనం

రామం అదుగో మళ్లీ ఇలా మాటాడితేనే నాకు చికాకు

కమల అదుగో చూసేరా! మీకు చికాకు కలిగింది

రామం చిన్న సంగతులు మనస్సులో పెట్టుకొని ఇలాటి ఆలోచనలు చెయ్యకు—

కమల క్షమించండి మళ్లీలా అనుకోకండి—

రామం ఆ క్షమించమనడం చూస్తే అనుమానం నీకుంది-

కమల నా కనుమానం ఉంటే నాదే తప్పు మీ అనురాగాన్ని చేజేతులా పోగొట్టుకుంటున్నట్టే అందువల్ల

రామం (కమలచేతిని అందుకుంటాడు)

కమల అదుగో సరోజ

రామం: నా కగపడలేదు—నువ్వు పసిగట్టేసేవ్

కమల ఒకళ్ళ చేతిని తీసుకున్నప్పుడు వేరు దింకొకళ్ళ చేతిని ఎక్కువ చేస్తారుట

(సరోజ వస్తుంది)

సరోజ కమలా చాలా కులాసాగా ఉన్నావివాళ?

కమల ఒకనాడు కులాసాగా లేనకనా

సరోజ: ఆ చిరునవ్వే అది.

కమల నీకన్నీ కొత్తే

సరోజ నువ్వెప్పుడూ కొత్తే (రామం వైపు చూపి) రోజుల తరబడి విచారంగా ఉంటావ్ అసలు విచారమూ ఉండదు, నవ్వూ ఉండదు. ఆలోచిస్తూ ఉంటావ్ ఒకోనాడు ఇంత కులాసాగానూ ఉంటావ్.

కమల: మా ఇద్దరి ప్రేమ, అనురాగం నా కుండగా సంతోషంకోక మరేముంటుంది నాకు—

సరోజ ఎప్పుడూ అలా ఉండరాదూ?

కమల అత్యాశకూడదు. ఇంత అనురాగానికి అలవాటు పడ్డదాన్ని అది లేకుండాపోతే ఏమయి పోతానో అనిపిస్తూ ఉంటుంది.

(రామం, సరోజ ఒకరినొకరు చూసుకుంటారు—)

రాముం నీ కెందుకో అనుమానం

సరోజ నీకన్న నాకెవరు అధికం కమలా! నీకా భయం ఎప్పుడూ ఒద్దు

కమల నా స్థితికి జాలిపడకొద్దు కద .

సరోజ నమ్మక కాదు

రాముం (సరోజ చెయ్యి తన చేతిలోకి తీసుకుని కమలతో) అర్థం లేకుండా మాటాడకు కమలా.

సరోజ (చెయ్యి విడిపించుకుంటుంది)

రాముం (చేత్తో ఏం? అని ప్రశ్నిస్తాడు)

సరోజ (కమలను చూపిస్తుంది)

రాముం (చిరునవ్వు నవ్వి పెదవి విరిచి మరొకమారు చేతిలో కొట్టుకుని "లేదు" అన్నట్టు చెయ్యి ఊపుతాడు)

సరోజ (కోపంగా చూస్తుంది)

కమల నే అనుకునే దానికి అర్థం ఉండకూడదనే దేవుణ్ణి కోరుకొనేది

రాముం నాలో నమ్మకం చాలదా?

కమల అదేం మాట!

రాముం మరి దేవుడెందుకు?

కమల ఏమండీ అలా అంటారు? దేవుడు దేవుడు కాడా?

రాముం: నీవు నాలో నమ్మకం పోయినప్పుడు దేవుడేం చేస్తాడు?

కమల మీలో నాకు నమ్మకం పోవటమా? అలా అవగలుగుతుందని మీకు నమ్మకమా?

రాముం: కేవలం, కేవలం చెడిపోయినా, నీకు నామీద ద్వేషంపుట్టి నమ్మకం పోతుందని

కమల మీరేంచేసినా ద్వేషించను మిమ్మల్ని గౌరవించడంతప్ప ద్వేషించే శక్తి నాకు లేదు.

రాముం కఠినంగా మారిపోతున్నావ్

కమల: మీకలా అనిపిస్తే అది నా దురదృష్టమే

రాముం సంతోషించక

కమల: ఎందుకండీ? మీకలా నిజంగా అనిపించిన నాడు నేను మీకు దూరమౌతున్నానని తెలుసుకుని . కలిసి ఉండగలుగుతే నే మీ అనురాగాన్ని పొందగలను.

రాముం కమలమాటలు వింటున్నావా సరోజా
(అమాటలంటూ రాముం సరోజని దగ్గరగా తీసుకుంటాడు సరోజ పెనుగులాడుతుంది వదిలేయకుండా)

రాముం అవాటు చేస్తు

సరోజ తెంపుకుంటున్నావా? (కష్టంమీద విడిపించుకుంటుంది—
రాముం వింతగా ఆమె వేపు చూస్తాడు
ఆమె చీర చెరగుతో కళ్ళొత్తుకుంటూ ఉంటుంది)

రాముం నీ అభిప్రాయం?

సరోజ గొంతులో (గుటకం తెగిపోకుండా) నే కమల పక్షం

రాముం ఔను. మీలో మీ కోమలింపక్షీస్ ఉంటాయి మరి

సరోజ అర్థంచేసుకున్నాకే నా సానుభూతి

కమల మీరూ నా పక్షమూ కారా

రాముం: కేవలంగా మారిపోతున్నావని ఇందాకన్నావు అలా అన్నావని నేను నీకు దూరమౌతున్నానని అనుకుంటున్నావా?

కమల ఉహూం

రాముం ఏమో?

కమల మాటవరసకన్నారో నిజంగా అన్నారో మీరన్న దానిబట్టి తెలుసుకోలేకపోతున్నారా!

రాముం అయితే నీతో మాటాడేటప్పుడు జాగ్రత్తగా ఉండాలి.
(సరోజ తల తన భుజంమీదికి తీసుకుంటాడు ఆమె విడిపించుకో చూస్తుంది కాని లాభం ఉండదు)

కమల ఎందుకండీ ఏముంటుంది నాకుండి దాచడానికి మీకు

రాముం (ఆశ్చర్యపోయి సరోజని వదిలేస్తాడు) ఏమీ ఉండవా?

కమల ఉండవు.

రాముం మనస్సులా గుప్తంగా మనుష్యులని నమ్మనీయకూడదు

కమల నే గుడ్డిదాన్నికనండీ

రాముం క్షమించు కమలా, అనాలని అనలేదు

కమల: నాకు తెలుసునండీ మీరు బాధపడకండీ

సరోజ (లేచి) వెళ్తానింక

కమల అదేం సరోజా అప్పుడే .

రాముం (లేచి, ఆమె రెండుభుజాలూ పట్టుకొని) ఉండూ—కాసేపు—

సరోజ మళ్ళీరానూ సాయంత్రం

రామం కూడుందా

కమల నువ్వెప్పుడొస్తావా అని చూస్తూ కూచుంటాను ఇలా ఒచ్చి అలా పోతావంటావ్

సరోజ (ఏ అనడానికీ పాలుపోక) మీ ఇద్దరూ వాదించుకోనంటే కూచుంటాను

రామం నే కమలకి చెప్పే గేమంటే ఎవరిదన్నా ఎక్కడ నమ్మకూడదని

కమల నాకు నమ్మకమంటే ఎందుకు నమ్మకూడ దండీ?

రామం అది బాగానే ఉంది కాని దేని కేదయినా ఎక్కడ కొంపడాలి ఒప్పుకుంటావా సరోజా

తల్లి (లోనుండి) కమలా!

కమల (వెంటనే లేచి) అత్తయ్య పిలుస్తోంది ఉండు సరోజా ఇప్పుడే వస్తాను.

(కమల వెళ్తుంది కమల వెళ్ళగానే-)

సరోజ (లేచి, కోపంపట్టలేక) ఛీ! నీ ముందు ఇంక ఒక క్షణంకూడా ఉండలేను

రామం ఏం ఏమయింది

సరోజ ఏమవాలో అదయింది.

రామం: అర్థంకాలే

సరోజ: తెలీదూ?

రామం తెలీద?

సరోజ నాకూ నీకూ, ఇద్దరి ఆత్మగౌరవం ఉన్నా యన్న సంగతి నీకు తెలీగులే

రామం ఎందుకో ఈ ఆవేశం చెప్పూ

సరోజ చెప్పాలీ? కమల ఎదురుగా నాతో అప్రవర్త నేమిటి?

రామం ఏమయిందీ?

సరోజ మొన్నింకోనేముం.. ఇవాళ మితిమీరి పోయింది

రామం దానివల్ల ఏమయింది.

సరోజ ఏమయిందా? నువ్వు మనిషివేనా? ఎంత చను వున్నా దానికీ కొన్ని హద్దులున్నాయి.

రామం బయట నాతో చనువుగా ఉంటున్నావా లేదా?

సరోజ అదన్నివేరు

రామం ఏది వేరులేదు. కమలకి తెలీకోడం మనకు కావల్సిన సంగతి...

సరోజ: (తెల్లబోయినట్టయి) కమలంటే నీకు ప్రేమ, గౌరవం. ఏమీలేవా? నాతో నువ్వు చెప్పిన దంతా అబద్ధమా?

రామం నేను అబద్ధం చెప్పలేదు—నీకా అనుమాన ముంటే కమలన్న దెందుకు నమ్మేవ్? నీకూ ప్యారంటుంది అనుమానం నీకున్నా, నా మాటలు నమ్మదంచుకోని కన్నా నువ్వు మోసం చేస్తున్నావ

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి, తేరుకుంటూ) నిజమే నాదే పొరపాటు నాది నేరం నువ్వెంత కన్నా తిరుగుతవని తెల్పుకోకల్పింది నా అను మానాలనీ నమ్మకోకల్పింది—

రామం: (ప్రేమగా) నీ అనుమానా లన్నీ తప్పు సరోజా నాకు కమలంటే ఎంత మమ కారంకా

సరోజ అయితే ఆమె ముందే అలా ఎందుకు ప్రవ ర్తించేవ్

రామం నీమీద ప్రేమ ఉండబట్టలేక

సరోజ: ఇలాటిమాట లనడానికి నీకు సిగ్గు వెయ్యాగు కామోను అది చాలా క్రూరం

రామం ఈ నీతులంటే నవ్వొస్తోంది సరోజా బయట తిరుగుట కమల ముందూ అనే పరిక ఇంతిరానట ఇదెక్కడి చోద్యం.

సరోజ: దమనిచ్చినవి నీ ఇచ్ఛాను సారంగా నీ నీచేతిలో బొమ్మలా ఆడలేను

రామం చనువుగా ఉండకుండా ఉండనూ లేవు

సరోజ: ఏమిటా బెదిరింపు

రామం బెదిరింపే

సరోజ ఏం చేస్తావేమిటి

రామం మరింక నీతో నాకు ఏ సంబంధం ఉండదు...

సరోజ బతికిపోతాను

రామం చూదాం ఎలాగ బతికిపోతావో!

సరోజ: (తిరిగి) చూడు రామం—కమలని మోసం చేసేందుకు నే ఎంత బాధపడుతున్నానో నీకర్థం కాదు.. అయినా నిన్ను మనసులో లేని ప్యారం నాది కాని మనసులో ఘర్షణవల్ల పశ్చాత్తాప ఇంక ఓర్చుకోలేకపోయేను ఇంకనుంచి మనం స్నేహితులుగామాత్రం ఉందాంఅని చెబుదామని

వచ్చేశా.. కాని నువ్విలా ప్రశ్నిస్తావనుకో లేదు

రాము యిప్పుడేమంత ప్రమాదముంది.. యింక ముందునుంచీ జాగ్రత్తగా ఉంటాలే

సరోజ ఏ జాగ్రత్తా అవసరం లేదు మనం ఇంక కేవలం స్నేహితులం

రాము అలాగే ఉందాంలే కావలిస్తే

సరోజ నీ మాటలు వింటే స్నేహం కూడా విలువ దశిపిస్తోంది

రాము : చిలిపి పిల్లలా అలకు పేరీ బతికే నాలుగు రోజులూ కులాసాగా వెళ్ళపోనీ

సరోజ విను రాము నీకు కమలమీద ప్రేమ గౌరవం ఉండొచ్చు నా వ్యాగంకోదీ నన్ను నీ సొంతం చేసుకుని నా బలహీనతకి లొంగిపోయేట నువ్వు సంతోషంగా ఉండక పోతే కమల బాధపడుతుందన్న ఆదరింపులకి లొంగి కాగు చేసేసింది క్షమించరాని నేరం

రాము : వాళ్లిద్దరూ ఒప్పేసుకున్నావ్ కదా పాపం పోయింది

సరోజ : పోలేదు కాని నేనేం మనసులో ఎంత బాధపడేదీ తెలుసుకో తెలు ఇంక ఓర్పుకో లేకపోయాను అదే చెప్తామనుకున్నాను దానికి తోడు మనం ఎంత నీచానికి దిగి పోతున్నాం అని ఇప్పుడు తెలుసుకున్నాను

రాము ఏం చెప్పాలంటే సరోజా నిన్ను కమల ముందు కూచుంపెగా చూసేక రోజా ఆ కోరిక ఉండేది తొక్కిపట్టేవాణ్ని కాని నాకు రనూ ఆశ తీపోయింది

సరోజ కమలముందు కూచుండగా నా!!

రాము ఆ—

సరోజ : నా కర్థ మతలేదు

రాము మీ ఇద్దరిలో భేదం కొట్టొచ్చినట్లుగా ఉండేది నాకెంతో బాధగా ఉండేది అందుకే కోరిక తీవ్రంగా ఉండేది నిన్ను ఆమె ముందు దగరగా తీసుకుంటే మళ్ళా మామూలు స్థితికి మనసు రావొచ్చనిపించింది అదేకాక ఏదో శక్తికి లొంగిపోయాను

సరోజ అదెంత నీచమో గ్రహించలేకపోయావూ! నే ఎంత బాధపడతానో ఊహించలేక పోయావూ

రాము : ఆ కబుర్లు చెప్పకు. నిన్ను కమలముందు దగరికి తీసుకున్నప్పుడు ఎప్పుడూ లేని ఆనందం పొందేవు

సరోజ (కళ్ళు మూసుకుని) ఏ మి టీ! ఆనందమా

రాము (నవ్వుతాడు.)

సరోజ దీనికింక అంతేక్కడ! నీకు కమలకంటే గౌరవం, ప్రేమా ఏమీ లేవు. నువ్వింక ఎంత నమ్మించినా నేనమ్మను ఎంత మోసం!

రాము (ఆలోచించి నవ్వి) పోనీ దాంగాని. ఇంతవరకూ వచ్చాక దాచి ఏం లాభం

సరోజ (నమ్మలేక) ఒప్పుకుంటున్నావ్ కూడాను!

రాము ఒప్పుకోపోతే నువ్వు నమ్మకపోవా ఒప్పేసుకున్నాక మనం దగరవుతాం

సరోజ అసం అసం

రాము అవుతాం ఇద్దగా కలిసి ఓ నేరం చేశాక ఒకరి అవసరం ఒకరికుంటుంది

సరోజ నా కవసరం లేదు

రాము కమలంటే నాకు ప్రేమ గౌరవం లేకన్నావు అవి పోయేందుకు తగిన కారణం

సరోజ: తగా!!

రాము జబ్బులో అన్ని వేళలా పగనుండి మూలేమ ఆవక బాగపడకుండా దాని మనసు పర్రైం రవ్హాలో పెట్టడంలో గాన్నాళ్లు ఇంక అన్ని వేళలా దగ్గరుండి తియ్యని కబుర్లు కొన్నాళ్లు ఇలా ఎప్పుడూ అది దాని గోడని వినుకూ చిరాకు పడటం నాది తప్పా

సరోజ అది ఆమె తప్పా

రాము ఏది ఎవరి తప్పూ కాదు

సరోజ ఎంత మోసం!! ఏది నమ్మినా నమ్మక పోయినా, నీకు కమలమీద ఎంతో గౌరవం, ప్రేమా ఉన్నాయని నమ్మేను (కుర్చీలో కూలబడి) నన్ను కమలనీ ఇద్దర్నీ మోసం చేసేవ్ (లేచి కోపంగా) ఇప్పుడు తెల్సిందా ఎవరు నాటకమాడేరో

రాము ఇద్దరం ఆడేం

సరోజ నన్ను కలవకు

రాము: మడికట్టుకున్నావా

సరోజ: నీకున్నంత సంకరలు మిరగలేదు నా మనసు

రామం: దార్లే బజాయి. (లేచి)
సరోజ: నేఅన్నది నిజం అని నీకు తెల్సు
రామం: నాకేం తెలీదు
సరోజ: నువ్వేమన్నా నే మోసపోను
రామం: ఇన్నిరం రాంచిగోడిగేక నువ్వు మోసపోనను కున్నా, మోసపోయేననుకున్నా ఒకటే
సరోజ: నే తప్పించుకున్నాను
రామం: లేదు పోలేవ్ నే వెళ్ళనివ్వను
సరోజ: వేదిరించి నన్ను లొంగదీసుకోలేవ్
రామం: నువ్వేమిటో నాకు తెల్సు
సరోజ: ఏమిటి తెల్సు
రామం: మనం ఇద్దరం ఏంచేస్తున్నామో మన ఇద్దరికీ తెల్సు, ముందుముందీ—
సరోజ: అంటే
రామం: నే నిన్ను పెళ్లిచేసుకోదల్చింది. కాని నీ బగలు కరువయింది—నీకన్నా అందంగా ఉంది కనక, కమలని చేసుకున్నానని నీకు తెల్సు నాకూ తెల్సు నీకు అంగుళం కనుల అందం చూస్తే కాంసీ—కనుల ఇలా అసూయకి నీకు సంతోషం-ఒకరోజున కావొచ్చునా మరో రోజున్నా నే నీకు దగరాతానని — అదీ అయింది నువ్వు వన్నాకర్షించేవు నేను నీకు దగరా అయేను కమలకన్న అందంగా ఉన్నావ్ కనక—
సరోజ: (కళ్లు కప్పుకుని) ఇది కేవలం అమానుషం! నీకు మనస్సులేదూ? ఆత్మలేదూ?
రామం: నే మనిషిని కాదా? అంగుళంది మామూలే
సరోజ: గర్వంగా చెప్పుకుంటున్నావ్ హాహాహా!
రామం: (నవ్వి) నీకేది మాత్రం కదా—
సరోజ: నే చేసుకున్నా నీకు తెల్పలేదన్నమాట
రామం: అనుకోక్కోడాలా, లేకపోడాలా ఎందుకు? నీకేం కావాలో నీకు తెల్సు--నాకు తెల్సు మాకు కొందు కిరికిర్రావ్ అందులో
సరోజ: నా మనసుని ఇంకా నేను చంపుకోలేదు నేనే మనసున్నది నీకు తెల్పలేక, నే బాధ పడా, సంతోషించినా నీకు తెల్పలేక, నేను నీ కోసం పరికరంలా కనిపిస్తే మనం స్నేహితుల లాగూడా ఉండలేం ఇంక సెలవ్! (లేస్తుంది.)

రామం: (నిరసనగా) వెళ్లు వెళ్లు.
సరోజ: తప్పకుండా
రామం: వెళ్ళు, మరి రాకు
సరోజ: మరి రాను—
రామం: రేపు నా కాళ్ళమీదగా వాలినప్పుడు జ్ఞాపకం చేస్తాలే
సరోజ: (వెళ్తున్నదల్లా ఆగి) ఎంతెంత నీకు అహం! ఏం చూసుకొని?
రామం: నే అన్న దయినప్పుడు చెప్తాలే, ఏం చూసుకునో!
సరోజ: అది ఎప్పుడూ జరగదు
రామం: సరే, రేపు తెలుస్తుంది
సరోజ: ఆ ఆశేమీ పెట్టుకోకు
రామం: (నవ్వుతాడు)
సరోజ: నమ్మలేకపోతున్నావా? ఏ ఉంటే నమ్ముతావో నాకు తెల్సు
రామం: అని చూడు—
సరోజ: ఒకగా కనపడితే నీలా నే చూసి సంతోషించలేను—
రామం: (పెదవి విరిచి) నమ్మకం కుదరక
సరోజ: నే అనబోయే దదికాదు
రామం: అనకు
సరోజ: నీ మనసు ఏదో గొప్పదని భ్రమించి మోసపోయేను మనస్సంటే మాకిందాకే ఎంత గౌరవం ఉండేదో నీకు తెల్సు నీ ఉదారత, గొప్ప భావాలూ, ఆశయాలూ మమ్మల్నందర్నీ ఆకర్షించుకున్నాయి కాని ఎంతమార్పు! అప్పటి నువ్వేవి? క్రమంగా నిన్ను నువ్వే చంపుకున్నావ్ ఇప్పుడునువ్వు మనిషివి కావు అర్థమయిందా?
రామం: (నవ్వి) కాలేదు
సరోజ: కాలేదూ? సరే విను నీలో నాకొద్దిగా మనసు అని వచ్చింది ఇప్పుడు నీలో నాకే ఆకర్షణలేదు నీ అందంమాచి మార్చుపోయి నిన్ను ప్రేమించలేను—నీ స్ఫోటకపు మొహం చూసీ ప్రేమించలేను గుడ్ బై!

(నెమ్మదిగా ద్వారంవరకూ నడుస్తుంది)

రామం: (ఒళ్లు కంపిస్తుంది. ముఖంలో చెప్పలేని కాని క్రోధం, బాధ, అంతకుమించి మామూలు

ఆత్మహత్య

కాని ఒకభాగం రక్తసిక్తమైపోయి ఒక్క భాగమే పగిలిన బొమ్మ (ఆమె జుట్టుపట్టుకొని) బాగా వుందా! (ఆమెనలాగే లాక్కొస్తాడు)

సరోజ (పెనుగులాడుతుంది—కాని లాభం ఉండదు) కమలా! కమలా!

రామం (ఆమెని టేబిలుమీద తిరగతోసి ఆమె తల పట్టుకొని కొడుతూ) పిగులేవి రండా! నాది పోట్లకం మొహమా మరెవ్వరూ అందగత్తె ననుకుంటున్నావా? నీ అందం తీర్చి పారేస్తాను

(కమల వస్తుంది)

కమల (కంగారుగా) ఏమయింది ఏమయిందండీ

సరోజ (ఏడుస్తూ) కమలా కమలా

రామం సౌందర్యమా (సరోజ సోగ చూసి) అందం ఉన్నంతకాలం మీ ఆడవాళ్ళు ఒక్కటే దానికి తగిన శాస్త్రి దేవుడే చేసేను నేను శాస్త్రి చేస్తాను ఏది ఆకర్తైన అందులో పడ్డ దానిని నీకం కనిపిస్తుంది తీసి తీసుకుంటాను (ఆమెను టేబిల్ వరకూ ఈడ్చుక వెళ్తాడు ఆమె లేచి పెనుగులాడుతుంది ఆమెను క్రిందకి తోసి) ఇంత అహంకారమా (ఆమె తలపట్టుకుని పెనుగులాడుతాడు)

సరోజ రాక్షసుడా వదులు

రామం రాక్షసుణ్ణా

కమల అత్తయ్యా! అత్తయ్యా!

రామం నీ రక్తం కళ్ళజూస్తాను నాతో పోయింది అద్దమయిన మగాళ్ళందరితోనూ పోయింది దీనికి మనసు కావాలిట మనసు నాది పోట్లకం మొహమట!

సరోజ నీ మొహమే కాదు నీ మనసు కూడా నీచ (సరోజ లేస్తుంది రామం మళ్ళీ ఆమెను క్రిందకి తోస్తాడు టేబిల్ తగిలి రక్తం కారుతుంది ఆమె తలనుండి తల్లి వచ్చి నిలుచుండిపోయి చూస్తుంది)

రామం ఉండు ఇంకా అవలేదు నీపని (కాలు ఎత్తి తన్నబోయి, తల్లిని చూసి ఆగిపోతాడు)

తల్లి ఏమిటిదంతా! ఏమిటిరామం! (సరోజమూలుగు వాళ్ళ, ఆమెను తన ఒడిలోకి తీసుకుని) అయ్యో సరోజా (ఆమె రక్తం తుడిచి. చీర కొంగు అక్కడ నొక్కి పెడుతుంది) అయ్యో తాతలే.

కమల: (రామంని చేరుకొని, తడుముకుంటూ, అతని భుజం పట్టుకొని) ఏం చేసేరు, ఏమయింది సరోజకేమయింది

తల్లి (కోపంగా, దుఃఖంతో విరిసిన గొంతుతో) రామం! చివరకి నీతల్లిని కాను ఇలాంటి రోజంటూ వస్తుందని నే నేనాడూ అనుకోలేదు.

రామం ఇంక నాకు నీతులు చెప్పకు - నేను ఎవరికీ ఏమీ కాను - అమ్మాను చాలకాలంతో ఉన్నందుకు ఫలిత మిది

తల్లి: విజ్ఞమైనమాట అన్నావ్ నాయనా

రామం (దెబ్బతిన్న వాడిలా కోపంగా) అం! ఏం అన్నావ్! (కుర్చీలో కూలబడతాడు నీరసంగా)

తల్లి లే సరోజా రాత్రి లోపలికిరా (సరోజని లేవదీసి హాయిచేస్తూ లోపలికి తీసుకు పోతుంది)

రామం విజ్ఞానవిజ్ఞాలు తెలియకుండా మాట అనలేను దమ్మా

తల్లి అన్నీ గ్రహించేన్నాయనా

రామం: నువ్వూనా కొడుకు తిరిగే వన్నమాట—

తల్లి: అలా అని నన్ను బాధపెట్టకు బాబూ (సరోజతో లోనికి వెళ్తుంది)

కమల (తడుముకుని అతని దగ్గరగా వెళ్ళి కూర్చొని అతని కాళ్ళకు తలవాల్చి) ఏమయిందో నాతో చెప్పండి

రామం: (ఆమెను విదిలించి) ఛీ! ఫో!

కమల (అతని కాళ్ళు పట్టుకొని) ఎందుకొచ్చింది మీకు కోపం ఎప్పుడూ లేని దివాళ

రామం నన్ను ముట్టుకోకు చెయ్యితియ్యి

కమల ఈ కోపమంతా ఎందుకో చెప్పండి

రామం కోపం కాదు అసహ్యం నువ్వంటే నా కసహ్యం

కమల (ఏడుస్తూ) ఏం చేసేనో చెప్పండి

రామం: నిన్ను చూసి భరించలేను. నిజ్జాగా

కమల (అతని పాదాలమీద పడి) మీ పాదాల ముందు ఉండనిస్తే చాలు . మీ మనసుకు దగ్గరగా ఉన్నానన్న

రామం: గుడ్ నాట్! నీకూ మనకే కావాలి. శేఖరం భరించలేను అరి భగవాన్!

కమల: అయ్యో!

రామం: (ఆమెను తోసి) దేవుడే నాకన్యాయం చేశాడు! అందమైన భార్య కావాలని కోరుకున్నాను—మరీ అందమైన దానినిచ్చాడు ఆ అందంతో నన్ను నరకయాతన పెట్టేవ్ నా వ్యక్తిత్వాన్ని, నా ఆత్మగౌరవాన్ని చంపేవ్ ఎన్ని ఎకారాలు చెయ్యాల్లో అన్నీ చేసేవు అటుగుక్క పోయేను నీకే జబ్బు వచ్చే వరకే నా గుండెలోంచి పెద్ద బరువు పోయింది విన్నావా? బరువుపోయింది

కమల: (తల పెలకు కొట్టుకుని) అయ్యో దేవుడా!

రామం: కాని ఇప్పటికే తెలిసొచ్చింది! పాపులని శిక్షిస్తూనే ఉంటాడు దేవుడు నీ అందాన్ని, కళ్ళని కూడా తీసుకున్నాడు నన్ను శిక్షించడానికి ప్రతిక్షణం నీ ముందు, నీ మోహం చూస్తూ ఉండవలసిందే నేను ఎంతకని ఓర్చేది. సహజానికి పాల్పడ్డాడి! నేను మనిషి నేనా! నువ్వెంత వికారంగా ఉన్నావో నువ్వే నమ్మవుకదూ? (నవ్వుతాడు)

కమల: (ఏడుస్తూ) నేను! మీరన్నది నిజమే. మీ బతుకు మీకు బాధగా చేసిన పాపాత్మురాల్ని నేను!

రామం: నేనూ పాపాత్ముడ్ని! నువ్వూ కావు. నీ రూపంలో దేవుడు నన్ను శిక్షిస్తున్నాడు నువ్వు దేవుడిలా భాగానివే! దేవతవి!!

[పకపక నవ్వి, పోతాడు]

కమల: (నిశ్చేష్టురాలయి ఉండిపోతుంది, కాసేపు, ఎటో చూస్తున్నట్టు ముఖంపెట్టి అలా ఒక నిముషంకూర్చుంటుంది లైట్లన్నీ ఒక్కటొక్కటే ఆరిపోతాయి స్టేజ్ మీద చీకటి ఆ చీకటిని చీల్చుకుని కమల గొంతు) అయ్యో! ఎక్కడున్నావ్! నన్ను తీసుకుపోవూ! నన్ను పిలుచుకోవూ నా తల్లీ!!

[తెర]

కొటయ వేమభూపతి

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

ఆంధ్రభూభాగమున ముఖ్యప్రదేశమును మధ్యభాగమున నిరుపద్రవముగను సర్వోత్తరముగను శత్రువిధేయముగను పాలించిన ప్రభువులలో వేమనామధారులైన రెడ్డిప్రభువులు ప్రధానముగ గణింపఁదగినవారు. కాకతీయ సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైన తరువాత, ఆంధ్రదేశము యవనాక్రాంతమై శాంతియు ధర్మము విధ్వస్తమైనపుడు తదుద్ధరణమునకై బుద్ధిబాహుబలములు వినియోగించి, తదుద్ధారణమునకై యత్నించినవారిలో ప్రథములగువాఁడు ప్రోలయ వేమారెడ్డి. ఈతఁడు మహాశూరుఁడు పరమ ధార్మికుఁడునై, అద్దంకి రాజధానిగా రాజ్యపాలనము చేయుచు ధర్మోద్ధరణమునకు పారత్రికపోషణమునకు కొంతయుఁ దోడ్పడెను. శివకేశవులం దభంగ భక్తిభావ సమన్వితుండై శ్రీశైలాహోబల క్షేత్రములందు సోపానసరణి కట్టింపఁ జేసి పుణ్యకీర్తుల సాధించిన ధన్యుఁ డీతఁడు. ఆంధ్ర సాహిత్యోద్ధారకుఁడై శంభుదాసుఁడను ఎఱ్ఱాప్రెగడచే రామాయణ హరివంశముల నాంధ్రమునం దనువదింపఁ జేసిన ధన్యుఁడు. శ్రీశైలవాసియగు ఘోడరాయ గురువశ్యుని యాదేశానుసారము రాజ్యపాలనము సాగించుచుఁ, దిగుపదిష్టవిధానమున హేమాద్రిదానముల నాచరించిన ధార్మికుఁడు. ఈ విషయ మంతయు ద్రాక్షారామ శాసనమునం దిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో. శేషాం ప్రశస్తిమహిమాపరపారిజాతః
శ్రీ వేమభూమి రమణో జగదేకగండః,
శ్రీ ఘోడరాయ గురువర్య దయావిశేష
త్సంప్రాప్య శ్రీశిలాముఖలంక వృత్తిః
హేమాద్రిదాన విదితాని సురూపకేశాన్
దానవ్రతాని సుమహాంత్యపి యశ్చకార
దత్వాయశోద్భుతమిదం సకలద్విజేభ్యః
శివాంఘ్రయః పృథులతాః స్వయ మన్వభుక్త
పాతాళగంగా మధికృత్య యత్నాం
శ్రీ పర్వతాగ్రా దపి హాటకాద్యాం,
సోపాన పంక్తిం కృతవాన్ సహేళ్య
కల్యాణశైలం వ్యతనోద్గుణజ్ఞః 1

ప్రోలయ వేముని యీ ధార్మిక కృత్యములు, అతని తరువాతి రెడ్డిరాజులు నిర్మించిన దాన శాసనములం గొందటియందుఁ జెప్పఁబడుచునే వచ్చినవి. ప్రోలయ వేముని కార్యము సర్వవిదితము. వీనిని తరువాతి రెడ్డిప్రభువుల సౌందర్యప్రాశస్త్యమై వెలసినవి. ఈతని కుమారుఁడగు అనవేమారెడ్డియు నీతనివలెనే మహావీరుఁడు, పరమధార్మికుఁడు విద్యాపోషకుఁడునై తన్నెక్కుకాఁడు. అనవేముని వదాన్యత సర్వాంధ్రదేశ ప్రసిద్ధమై పండిత రసజ్ఞాంగముల నాఁటికి నేఁటికి నాయక నిలిచియున్నది. ఈతని శౌర్యము కొటయ వేముని కొమరగిరి శాసనమునం దిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

శ్లో. యస్యాస్తాం విజయే సమస్తవిదితా శ్రీశైల సింహాచలా
స్తంభౌ పశ్చిమపూర్వదిగ్విభజన వ్యాఖ్యాత
విఖ్యాతికౌ 2

ఈ శ్లోకమునుబట్టి యనవేముఁడు శ్రీశైల సింహాచలములను పశ్చిమ పూర్వదిశలందు విజయస్తంభములుగాఁ జేసి, తన్మధ్యాంధ్రదేశమును దనవశము గావించి పాలించెనని తెలియనగుచునే యున్నది.

ప్రోలయ వేముని దౌహిత్రుఁడగు కొటయ వేముఁడు విజయసాధనమున శౌర్యాటోపమున ధర్మనిరతిని అగ్రహారాది దానమున సర్వధా మాతామహుని బోలినవాఁడు. ఈ విషయ మంతయు కొటయ వేముఁడు గోదావరీమండలమున వెలయించిన దానశాసనములవలన విస్పష్టముగఁ దెలియవచ్చుచునే యున్నది. మాతామహునికంటెను గూడ నీతని కొక విశిష్టత గలదు. తెచ్చిపెట్టిం దీతనికిఁ గల సంస్కృతభాషా పాండిత్యము. రాజరాజనరేంద్రుని తరువాత రాజమహేంద్ర

1 చూ. రెడ్డిసంచిక అనుబంధము 1 శాసనము.

2. See J A H R S Vol XI P P. 209

నగరము రాజధానిగా నాంధ్రదేశపాలనము నరల నతని పాటనే కొనసాగినది.

ప్రోలయ వేముని నాడును, అతని జ్యేష్ఠసుతుడైన యనపోత రెడ్డినాటను కొండవీటి సామ్రాజ్యము కృష్ణాది పరిసరములందే సీమితమైయుండెను అనపోతుని తరువాత కొండవీటి రాజ్యసింహాసనాధ్యాసీనుడైన అనవేమారెడ్డి, గోదావరీ పరిసర దేశమంతయు జయించి, రాజ్యసీమను ప్రాగుత్తరముగా సింహాచలము వఱకు వ్యాపింపజేసెను అనవేము డుభయ గోదావరీ తీర పరిసర దేశమంతయు జయించినట్లు లాతడు దక్షారామాది ప్రదేశముల నెలకొల్పిన శాసనములబట్టియు, ఆయా తీరములందు వెలసిన వేమవరాగ్రహారముల బట్టియు దెలియవచ్చుచున్నది మఱియు శ్రీశైలమున మల్లికార్జునస్వామి యాలయమునందు వీరశిరో మంటపము నిర్మింపజేసి, వలయింపజేసిన శాసనమునందలి బిరుదావళిలోని "సింహాచలాది వింధ్యపాదప్రతిష్ఠాపిత కీర్తిస్తంభ, సం[హా]గర గౌతమీ [సంగమ] సకల జలదుర్గ సాధన రఘురామ, రాజమహేంద్రనగర నిరవద్య నగరాది బహువిస్తృతదుర్గ విదళన బలరామ[3] " ఇత్యాది విశేషణములచే నీతడు గోదావరీతీర దుర్గములను జయించి, కొండవీటి రాజ్యమును సింహాచలమువఱకు పొడిగించెనని నిర్ధారితమగుచున్నది అనవేముని తరువాత కొండవీటి సామ్రాజ్యపాలకుడుగా కుమారగిరి వచ్చినపుడు, అనవేమునినాడు విస్తృతమైన రాజ్యసీమ లన్నియు వానిని యేలుబడిలో నుండునటుల చేసినవాడు—ప్రోలయ వేముని దౌహిత్రుడు, అనపోత రెడ్డి యల్లుడు, కుమారగిరి సోదరీ భర్త, చతుర్విధోపాయనయప్రవీణుడు, సామ్రాజ్య నిర్వహణ దక్షుడు మహామాత్యుడు ప్రధాన సేనానియు నగు కాటయ వేమారెడ్డియే

కాటయ వేముడు కుమారగిరి భూపాలుని సింహాసనమున గూర్చుండబెట్టి శ్రీకృష్ణుడు ధర్మజునివలె పట్టాభిషిక్తుం జేసెనని, కాటయ వేముని గోపవరము తొత్తరమూడి శాసనములలోని యీ క్రింది శ్లోకము తార్కాణించుచున్నది

శ్లో॥ సింహాసనే విధాయాసౌ కుమారగిరిభూభుజమ్
అభిషేచయ న్మహోత్సేవా శ్రీకృష్ణ ఇవ ధర్మజమ్[4]

కాటయ వేముని రాజనీతి చతురత బాహుపరాక్రమము మహోన్నతములని యీ క్రింది శ్లోకములవలన దెలియుచున్నది

శ్లో॥ ఆసీ దమాకల్పరత్నం కాటయ వేమ ప్రభు స్తస్య
అతి సురగురుభార్గవ మతి రతిభార్గవ విజయ
విఖ్యాతిః 5

శ్లో॥ పల్వలపంచక మకరోత్ కృత్వా నిర్జిత్య వైరిణో
రాజ్ఞః,
వైరికుల పరసురామః కాటయ వేమసు కీర్త్యా
ర్జితకీర్తిమ్ 6

కుమారగిరికి కాటయ వేమ ప్రభువు ప్రధానామాత్యుడు ఈతడు బుద్ధి విభవమున బృహస్పతి శుక్రులను, విజయములం సాధించి విఖ్యాతి నార్జించుటలో పరశురాముని మీఱినవాడు పరశురాముడు యుద్ధములందు శత్రువులను జయించి పల్వల పంచకము (ఐదు మడుగులను) గావించెను శత్రుకుల పరశురాముడైన కాటయ వేముడు కందలేని కీర్తి సముద్రములను నిర్మించెనని భావము కాటయ వేముడు తన బుద్ధి బలమున రాజకీయము లన్నియు నెరవేర్చుచు, బాహుబలమున నుద్ధతి శత్రువుల వణకుచుండ, వానిని కెలికరైయు కుమారగిరి వసంతోత్సవము జేసెను, నూతన నయ ప్రదర్శనముల తోడను, స ప సంతానాభ్యుదయ ములతోడను నానందముగా గాలము గడుపు భాగ్యమును బడయగలిగెనని, కాటయ వేమ విరచిత మాళవికాగ్నిమిత్ర వ్యాఖ్యానము నందలి యీ క్రింది శ్లోకము తార్కాణించుచున్నది

శ్లో॥ భాగ్యం నామ సమగ్ర మీదృశ మతి స్నేహైక
పాత్రం యతో
వీరం కాటయ వేమ ముద్ధత రిపు స్తంభే నియోజ్య
స్వయమ్,
నిత్యం నందతి నర్తకై రభినవైః కాంతై
ర్వసంతోత్సవై
స్సంతానాభ్యుదయైః కుమారగిరి భూపాలో
నృపాలోత్తమః,

కాటయ వేముడు కుమారగిరిని దన కెలికగా భావించుచు, వానియెడ కృతజ్ఞత గలిగి యాతని యాజ్ఞను శిరసావహించుచు, వాని పక్షమున విజయములు సాధించుచు డెసె వాడెను విషయమును అని

---

3 See S I I Vol x No 559

4 J A H R. S Vol XI

5 Epi Ind Vol IV P P 318 to 327

6. అభిజ్ఞానశాకుంతల వ్యాఖ్య కుమారగిరి రాజీయము.

అని కలువచేరు శాసనమునందలి యీ శ్లోకము తెలుపుచున్నది.

శ్లో. మాలా మమ్లాన పుష్పావలిశిరసివహ న్నవ్యభూభృద్దుర్గజ్ఞా
మూర్ధ్వం ఖడ్గేశ్వరారి క్షితిపతి రఖిలాన్ప్రతీప ప్రతాపః,
జిత్వా ప్రాజ్యలక్ష్మీ మనుపమ విభవాం
ఖ్యాంధకాన్ప్రంధ్యభృతిః
కీర్తిః సేవాపరో భూత్కుమారగిరి విభోః
కాటయాధీశ వేమః 7

కాటయ వేముఁడు కుమారగిరి యాజ్ఞను శిరోధార్యముగావించి, యాతనికి విజయములు చేకూర్చుచుండెనను విషయమును అనుశాసనము తెల్పుచున్నది. కుమారగిరి తన కుమారుఁడగు అనపోతారెడ్డిని యౌవరాజ్య విభూషితునిగావించి, మూర్తి దిగ్విజయప్రాంతమైన దేశము నాతనికీయఁదలఁచినాఁడు. ఆ పని కాటయ వేముని కొప్పగించెను. ఆ ప్రకరణమునందు కుమారగిరి వేమునకిట్లు జ్ఞాపించి యున్నాఁడు

ఉదీచ్యాదాక్షిణాత్యాః ప్రతీచ్యాః మహీశ్వరాః
ఆచరంతి సదా మైత్రీ మస్మాభి రతిగౌరవాత్
తిష్ఠత్సింహాద్రి పర్యంత ప్రాచ్యా ఏక మహీశ్వరాః
జేతవ్యా స్సర్వభూపాలా నధునా జయశీలయా 8

కొండవీటికి ఉత్తరమునను దక్షిణమునను పడమటను నుండెడి మహీపాలురు మాతో నతిగౌరవముతో మైత్రి నెఱపుచున్నారు. తూర్పున సింహాచల పరిసరమునంగుండెడి తూర్పువాఁటి మహీపతులౌ కేతిగ్నపతులలోని వారగు తూర్పు వారిని నీవు జయింపుము అని పై శ్లోకముల భావము.

ఇచట కుమారగిరితో మైత్రి నెఱపుచుండిరని తెలిపిన యుత్తరదేశ మహీపాలురందఱును కాటయ వేముని శౌర్యమునకు నీతి నిపుణతకు లొంగియే యట్లు చేయుచుండిరని యూహింపవచ్చును. కొండవీటికి దక్షిణమునందుండెడి విజయనగరాధీశులు, పశ్చిమమునందలి సులతానులు ఈ తీరమున కొండవీటి రాజమహేంద్రవరములందు పడుచునుండెడి దుర్గాధిపతులు కుమారగిరితో నానాఁడు మైత్రి నెఱపుచుండెడివారని, వార విలాసమునందలి

"హరిహరరాయ భేరీ
మహోసురధాణగజాధిపాది భూ
వరులు నిజప్రభావ మభినందన
సేయఁ కుమారగిర్యధీ
శ్వరుని వసంతవైభవము "

సాగుచుండెనను శ్రీనాథుని వచనములఁబట్టి తెలియుచున్నది. కాటయ వేమునకు హరిహరరాయలతో వైవాహిక సంబంధమేర్పడినటు, అలాగే వేముని వేమవర శాసనమందలి యీ క్రిందిశ్లోకము తెలుపుచున్నది.

శ్లో పుత్రీం కాటయ వేమయక్షితి
పతేః పౌత్రీంచ కాటప్రభోః
దౌహిత్రీం గణపాంబం
హరిహరక్షోణీపతే స్సూనవే,
తస్మై సూనృత విదితాహ్వయాం
హరిహరాంబాం చారుమంగళాహ్వా
దత్వా వేమమహీశ మల్లప్రపతే
ప్రాప్నోదప్య లక్ష్మీపదమ్ 9

హరిహరరాయల పుత్రికను కాటయ వేముఁడు పెండ్లాడుటచే విజయనగరాధీశులతోడి కలిమితోడి కాటయ వేమునకును, తన్మూలమున కుమారగిరికి చేర్పడి, పిమ్మట వేముని పుత్రిక హరిహరరాయల దౌహిత్రియు నగు హరిహరాంబ నల్లాడ వేముఁడు పెండ్లాడుటచే నల్లాడరెడ్డికిఁ దక్షుకులకును విజయనగరాధీశులతోఁ గలిమి యేర్పడియుండెనని మన మూహింపవచ్చును. ఫిరోజషా, గజపతులు మున్నగువారు కాటయ వేముని ధాటి కాఁగలేక మైత్రి నెఱపుచుండెడి వారనియూహింపవచ్చును."

ఇట్టి యుద్ధాఁటి గారణముగా రాజమహేంద్రవరము మొదలుగా సింహాచల పరిసరములకు నుండిన ప్రాచ్యభూపతులు నీ గద వేముని తాఁకలేకయుండి, కుమారగిరి నాఁడు కురలఁ దలకెత్తుచుండగ వారిని జయించుటకు కుమారగిరి నియోగింపఁగా కాటయ వేముఁడు కొండవీటినుండి సైన్య సన్నాహముతో

7 చూ. ఆం. సా. ప. పత్రిక సం 2. పు. 108. అనితల్లి కలువచేరు శాసనము.

8. చూ. ఆంధ్రదేశపు పరిశోధక మండలి రెడ్డి సంచిక పుట ౪౪౩.

9 See. epi Ind vol XIII P. P 287 t 287.

దాడివడలి వచ్చి, రాజమహేంద్రవరమున నిలిచి, యచటనుండి ముందునకు పోగి విజయమును సాధించి నట్లు అనవ్వర్తి శాసనమే తెలుపుచున్నది. మఱియు కాకాంటికి రాజమహేంద్రవరము కొమరగిరిపాలనమునంగే యుండెనట్లు క్రింది శాసన శ్లోకములు వివరించు చున్నవి

శ్లో॥ అతిశైలపురా త్రివక్రకుమరగిరి భూపతేః
రమ్యం రాజమహేంద్రాఖ్య నగరీం
ప్రతిష్ఠ పవ్యతి,
అతిన్పింహాద్రి వింధ్యాద్రి మధ్యవర
మహేశ్వరాన్
జిత్వా తద్దేశగురేషు నియుక్త్యాధికారిణః

కాటయ వేమఁడు కొండవీటినుండి బయలుదేరి, కొమరగిరికిఁ జెందిన రాజమహేంద్రనగరమును జేరి, యటనుండి దండువిడలి వింధ్యపర్వత సింహాచల మధ్యగులయిన మహీపులను జయించి, యాయా దుర్గములంగుఁ దన యధికారులను నియమించి ఆ హారములతోఁ గూడిన విజయమును కొమరగిరి కర్పించెనని ఏతచ్ఛాసన విషయము. ఈ లోన వేమఁడు జయించిన దుర్గము లేవియో యీ శాసనమున నిరూపింపఁబడియుండలేదు గాని, కాటయ వేమ విరచితమైన అభిజ్ఞానశాకుంతల వ్యాఖ్యానమున క్రింది విధముగ వివరింపఁబడినవి

శ్లో. ధాటీఘోటి ఖురాగ్రకుట్టిత గిరితటే
యాత్రి మొల్లేటి దుర్గం
దుర్గం కిమ్మూరి సంజ్ఞం దళితరిపుబలే
దుర్గమం తెంపెపూండిమ్,
దుర్భేదం వజ్రకూటం జితవతి రథినా
రామగిర్యాఖ్య దుర్గం
విఖ్యాతం వీరఘోటం గలిత మధుహ్రదాం
వీరపత్న్యాహాధాష్ట్రిర్యమ్

కాటయవేమఁ డిట్టి సైన్యముతో దాడివడలి గిరిదుర్గములు పిండిపిపోఁడు, మొల్లేరు, కిమ్మూరు, తెంపపూండి, వజ్రకూటము, రామగిరి, వీరఘోటము అను దుర్గములు జయించి శత్రువుల కీర్తి పర్వతాలను నణఁగించెనని దీని భావము. ఈ దుర్గము లన్నియు కొండవీటి ప్రాగ్దేశములోనివి వివరము—

తెంపపూండి—ఇది పిఠాపురమున కుత్తరముగ పదుక్రోసుల దూరలో, అన్నవరక్షేత్రమునకు ఒక క్రోసు తూర్పునున్నది అచట శిథిలమైన దుర్గ మొకటి నేఁటికిని గలదు

వజ్రకూటము—ఇదియును పిఠాపురమునకు వాయవ్యముగ నున్నది క్రోసుల దూరలో నున్నది. అచటను దుర్గశిథిలములు గలవు ఇది నేఁడు పిఠాపురమున వంకాయలకు ప్రసిద్ధివహించియున్నది. వజ్రకూపు వంకాయలని నామమున్నది

వీరఘోటము—దీని నేఁడు 'వీరఘటము' అని యందురు ఇది శ్రీకాకుళముజిల్లాలో పాలకొండకు సమీపమునందున్నది ఇది నేఁడు అరటిపండ్లకు ప్రసిద్ధికెక్కియున్నది

మొల్లేరు—ఇది నేఁటి తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఎల్లవరము తాలూకాకుఁ జెందిన గ్రామము ఈ యూరఁ గాటయవేమునితోడి సంబంధముగల శాసనము గానవచ్చెఁడి 10

కిమ్మూగురము—ఇది యీ జిల్లాలోని పెద్దాపురము తాలూకాకుఁ జెందినది పెద్దాపురము తాలూకాలోని కొన్ని గ్రామములకు కిమ్మూరుసీమ యని పేరు ఈ తాలూకాకుఁ జెందిన జగంపేటయను గ్రామమునకు సమీపమున కిమ్మూరు ఉత్కృష్టపురమను గ్రామములదు దాని చాటున కిమ్మూరుదుర్గమని వ్యవహరింపఁబడు ప్రదేశముగలదు దుర్గప్రదేశము చాలభాగము పొలములలోనికి వచ్చినను దాని కోటవామము నిలిచియున్నది దుర్గశిథిలములుకూడ గానవచ్చును.

రామగిరిదుర్గము—ఇది రాజమహేంద్రవరమున కుత్తరముగ పదిక్రోసుల దూరలో, అచటి గోదావరీతీరమునంటియున్న రత్నపోలవరమున కొంచెయుత్తర మూఁడు క్రోసుల దూరలోనున్నది ఇది గిరిదుర్గము జలదుర్గము కూడనైయున్నది ఇది నేఁటికిని దుష్ప్రవేశస్థితియందె యున్నది ఇది కాటయవేమునివాఁడు అన్నదేవచోడునకు రాజధానియై యుండెనోపును పట్టిసక్షేత్రమున కిది నాలుగు క్రోసులమీఁద నున్నది. ఈ జలదుర్గమునం దొక పెద్ద పద్మాకరము గలదు.

ఈవిధముగఁ గాటయవేమఁడు రాజమహేంద్రవరమాదిగ సింహాచలమువఱకు నుండిన దుర్గములను జయించి విజయము సాధించెనని యూహింపవచ్చును.

---

10. See S. I. I vol X No 578.

తరువాత కుమారగిరి కాటయవేముని పరాక్రమమునకు సంతసించి, దిగ్విజయప్రాంతమైన ఈ రాజమహేంద్రవరప్రాంతము వానికి ఇచ్చివైచెనని కాటయవేముని శాసనములలోని ఈ క్రింది శ్లోకము తెలుపుచున్నది

శ్లో. కుమారగిరి భూపాలో యస్మై విక్రమతోషితః,
ప్రాదాత్ప్రీత్యా ధృవం రాజమహేంద్రనగరీ
ముఖామ్

ఈ శ్లోకము కాటయవేమునకు తెలుగొలివ్వ కొమరగిరికంమును గోపవరము తో ప్రతిమూండి శాసనముల మూండిటను గానవచ్చుచున్నది. కాటయవేమునకు రాజ్యసంక్రాంతి, కొమరగిరి పుత్రుడైన అనపోతరెడ్డి మరణించినతరువాత, కుమారగిరి జీవించియుండగనే జరిగెనని యూహింపవలెను. కాటయవేముని నాటినుండియే మరల రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా రెడ్డిరాజుల పాలనము కొనసాగుట, రాజమహేంద్రవరరాజ్యము ప్రత్యేకరాజ్యమగుటయు జరిగినది

కాటయవేమునకు కుమారగిరియెడల విశిష్టమైన గౌరవము గలదనుటకు నిదర్శనములు పెక్కులు గానవచ్చుచున్నవి 1 కుమారగిరిని సింహాసనముపై గూర్చుండబెట్టి తాను మహామాత్యుడై రాజ్యభారమంతయు నిర్వహించుట. 2 అతని యాదేశానుసారము దిగ్విజయములు సాధించుట 3 అతనిప్రీతికై కుమారగిరి పేర కాళిదాసవిరచితమైన నాటకత్రయమునకు వ్యాఖ్యానములు రచించుట 4 ఆ వ్యాఖ్యానములు కుమారగిరిరాజ విరచిత వసంతరాజీయనాట్యాకృతులతో సమర్పించుట. 5 తన కుమారునకు కుమారగిరి పేరు పెట్టుట 6 తన సుకృతార్థమై దేవబ్రాహ్మణులకిచ్చిన యగ్రహారములకన్నిటికిని 'కొమరగిరిపురము' అని నామకరణము చేయుట—మొదలగునవి ఈ విషయములకన్నిటిని కాటయవేమారెడ్డి శాసనములు సమర్థించుచున్నవి వానిలో కాటయవేముని అహోబలశాసనము ధార్మిక ప్రవృత్తితో వారిచే చేయబడిన దానములకన్నిటికిని 'కొమరగిరి మండల' మను పేరు నొసగి సూచించినదని తెలియజేసినది. కాటయవేమునకు కొమరగిరి జీవించియున్నప్పుడే గాక, అతడు మరణించిన తరువాతగూడ కృతజ్ఞత గలిగియుండెననుటకు, అతని కడపటి సుకృతము కలుగుటకై అహోబలనృసింహస్వామికి 'గండచేరు' అను గ్రామమును ధారవోయుటయే తార్కాణము. ఆ శాసనస్వరూపము నిటు పొందుపరుచుచున్నాడు

కుధిమగు—

వితత్యాగ గుణాధిక మాత్రీ కేతి విరాజితామ్
అహోబల నృసింహస్య దేవదేవస్య శాసనమ్

స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౧౩౨ అగునేంటి విక్రమ సంవత్సర మార్గశిర శు ౧౫ గురు వారమున శ్రీ అహోబలదేవర నిత్య అవసరమకు కొమరగిరి రెడ్డింగార్కి సుకృతముగాను కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డిం గారు గండచేరు కొమరగిరి పురమని ధారవోసి సమర్పణసేసిరి

సహా కాటయకోటేః పాత్రో మారస్య
కాటనృప మాతుః
వీరస్సహోదివ్యగతే ర్మామూతో జయతి వేమ
భూపాలః

కొమరగిరి రయ్యంగార్కిని పరమహితుండైన కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డిం [గా]రు తిరుమ స్వామి అధిన కొమరగిరి రంగయ్యగార్కి నిన్ని వారిదేవుడైన అమ్మంగారలకున్ను అతుడు సుకృతముగాను దేవర్లకున్ను బ్రాహ్మలకున్ను ధారవోసి ఇచ్చిన కొమరగిరి మండలం

పెద కొమరగిరిపురం, అమ్మలపురం శ్రీవారణాసి విశ్వేశ్వరదేవర కొమరగిరిపురం, శ్రీ పర్వతనాని కొమరగిరిపురం సంకులూరి పశుపతియంగారి కొమరగిరిపురము, సంకులూరి భీమనయంగారి కొమరగిరిపురం, శ్రీ భట్టనయంగారి కొమరగిరిపురం, కంధాళయంగారి కొమరగిరిపురం, శ్రీంగార రాముని కొమరగిరిపురం, శ్రీ సర్వజ్ఞ బాచయ్య కొమరగిరిపురం, మారంసోమేశ్వర దేవర కొమరగిరిపురం, కైవుల కుమరగిరిపురం, పాత్సిళుల కొమరగిరిపురం పాకివారి కొమరగిరిపురం నామదేవాల కొమరగిరిపురం, సోమజోస్యుల కొమరగిరిపురం, స్థానాపతి ఇల్లభట్ల కొమరగిరిపురం, శ్రీ గోపీనాధుని అబ్బన కొమరగిరిపురం, బ్రహ్మయ్యకు శ్రీపాదాల కొమరగిరిపురం, కేశవసోమయాజుల కొమరగిరిపురం, బొగ్గరపు మాచిరాజు వారి కొమరగిరిపురం, మహాదేవయ్యగారి కొమరగిరిపురం, వేమనాకల్లంగారి సింగన సోమయాజుల కొమరగిరిపురం, జతనము పెద్దిరాజు

వారి కొమరగిరిపురం, మండెఖ రామనాథ సోమయాజులవారి రుద్రభట్లు మూగభట కొమరగిరిపురం, గ్రామాగ్రేసరుల కొమరగిరిపురం, అన్నదానం అవుధానులంగారి రామనంగారి కొమరగిరిపురం వలపల్లి అన్నభట్లభట్ల కొమరగిరిపురం, [శ్రీ] వారం వీరఘుంట శ్రీ నరసన్నంగారి కొమరగిరిపురం, వినపాల పె[ద]కొమరగిరిపురం కొమరగిరిపురం లోకరాజా వారి కొమరగిరిపురం, పుల్లాయపేట [చిన] కొమరగిరిపురం, పుండరాజువారి తిర్లా [ప్పె]గిన కొమరగిరిపురం, వేదాద్రి శ్రీ నరసింహ్వాగరవర కొమరగిరిపురం, కొచిరాజా తిమ్మనంగారి కొమరగిరిపురం, అరఘ్యుల మల్లనంగారి కొమరగిరిపురం, చేయేటి శ్రీ శిరవానారి కొమరగిరిపురం, కాకొంద శ్రీ నరసింహ్వాగరవర కొమరగిరిపురం, దొంతిపోతిపిష్ణుల కొమరగిరిపురం, దాయూరి సోమయాజులువారి మలుభట కొమరగిరిపురం, శింగాయ పండితులవారి విశ్వనాథ పెమ్మన కొమరగిరిపురం, శిద్దాయ పండితులవారి అన్నా పండితుల కొమరగిరిపురం, పంటులూరి శ్రీ గిరగన్నంగారి దేవులైన మల్లాయమంగారి పసపుకిచ్చిన కొమరగిరిపురం, మైలార గేవరకొమరగిరిపురం మాలం గూరంమ కొమరగిరిపురం

శింగాయ పండితుల [త్రి]మూ పండితులవారి అన వేంకరము, ఆకుల పెద్దిభట్ల వారియా [రి మంచ మారవర] [కొట] మ రెడి వేంకరం, దేవన్నయాం గారి ప్రతాప అన్నవరం, మూడము రమణా[థ] సోమయాజుల నాగిపెద్దవరం, వంకేశ్వుల కొరిగడవర వేంగగం, పెన్నవరం, వీరవరం, ప్రపన్న శ్రీ పాదాల లక్ష్మీనరసింహ్వపురం

కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి అర్ధాంగలక్ష్మి [అ]న ఆ కొమరగిరయ్యంగారి ఇ కొమరగిరయ్యం గారై అవతరించిన [ఇ] కొమరగిరయ్యంగార్కి తల్లిగ నైన తల్లమాంబ మంగారు ఇ కొమరగిరయ్యంగారికి [న్ని] కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డిం గార్కిన్ని సుకృతము గాను శ్రీ గౌతమీ తీరమందును వేదాద్రి శ్రీ నరసింహ్వ దేవునకును ప్రతి సంవత్సర తిరునాళ మహోత్సవానకు ధారవోసి సమర్పణచేసిన వెలమూరి తిల్లవరము కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి అర్ధాంగలక్ష్మి అ ఇన మల్లమాంబ మంగారు కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డిం గార్కిని స్వామి అ ఇన కొమరగిరయ్యంగార్కిన్ని వారి దేవులైన అనంగారలకున్ను అతియ సుకృతము ఇ అట్లుగాను మకర సంక్రమణ పుణ్యకాలమందు రాజమహేంద్రవరానను శ్రీ గౌతమీ తీరమందు మార్కండేశ్వర దేవరకు సమర్పించి సుకీర్తించి, మార్కండేశ్వర దేవరకు నిత్య అతసరాలకు ఇచ్చిన మల్లవరము 11

ఈ యాదోబల శాసనము కొటయ వేముని దానాన్నకకు సుకృతానకు ద్రవ్యతిక్రితజ భాగముతకు నిదానము ఈ శాసనమున చేర్కొనబడినవానిలో పెటెఅనులా పురము కొలూరుకు చెందిన కొమరగిరిపట్నము మరసుళ్ళ పితిశ్రీగావకు చెందిన కొమరగిరి, నర్సవర భావనారాయణస్వామికి చెందిన పిఠాపురమునకు సమీపమునమున్న గోరస కొమరగిరియును నా పేర్లతో నిలిచి యున్నవి. మిగిలినవాని పేర్లు నివనచ్చుటలేదు. మొత్తము మీద రాజమహేంద్రవర రాజ్యమునకు కళి కైవతిగావాత గాటయ వేముడు గోదావరీతీర భూములందు పెక్కుగ్రామములు ధారవోసి యిచ్చి తన ధార్మికతను సుస్థిరము చేసియున్నాడు. ఈ శాసనము వలదలి తుదివాక్యములనుబట్టి కొటయ వేమునకు తల్లాంబిక మల్లాంబిక యను నిద్దరు భార్యలుండి నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. వీరిలో తల్లాంబికయే కొటయ వేమునకు పుత్రుండై జన్మించిన కొమరగిరికి తల్లియని యీ శాసనము స్పష్టము చేయుచున్నది. వేముని కవితల్లి యను పుత్రిక గలదు. కొటయ వేమునకు నొక పుత్రుడు కొమరగిరి మరణించినవెనుక, కొటయ వేమునను దిగంగతుడైనపిదప రాజమహేంద్రవర రాజ్య మీయనితల్లికి సంక్రమించినది. ఈయనితల్లి నిగన్న తల్లి దొనగా? యనునది సంశయాస్పదముగ నున్నది. ప్రోలయ వేముని కొడుకు అనవేముడెయున్నట్లు, తల్లాంబిక కూతురనితల్లి దొనదా? లేక మల్లాంబిక కొమరగిరి సోదరియై తత్పురుషునటచే అనితల్లికి రాజ్య సంక్రాంతి గలిగెనా? దీనిని వివరించు శాసనాద్యాధార మేదియు నింతవరకును బయలుదేరి యుండలేదు

ఇది యిటుండ అనితల్లి కలువచేరు శాసనములో అనితల్లినిగన్న తల్లి దొడ్డాంబిక యనిపించు శ్లోక మొకటి యీ తీరుగ నున్నది.

శ్లో యస్యాధ్వేమ నృపాలోజనకో దొడ్డాంబికా జనయిత్రీ
సా దీనశ్రత్యనితల్లీ సదూర్తిరిక దేశభూమిదేశ్యే

11 S.I.I. vol X No. 577.

కాటయ వేమ భూపతి

ఈ శ్లోకములకు యథార్థముగా నర్థము చెప్పు కొనినచో, ఎఱ్ఱనేని వేమభూపాలుడు తండ్రియు, దొడ్డాంబిక తల్లియు, అయినతల్లి అక్కౄరి దాల్బీక దేవభూదేవలక్ష్మి వనె దేజరిల్లుచున్నదని యర్థము చెప్పవలెను. దీనిని బట్టి దొడ్డాంబిక యాపెద్దదని యూహింపవలెను. కాటయ వేమునకు తిర్లాంబిక మల్లాంబిక యనువురు భార్యలై యుండినటు లహోబల శాసనము తొత్తరమూడి శాసనము పేర్కొనుచు చున్నవి. వారి యనుమతిపైన తిలకరము మలకరము అను గ్రామములు దానముచేయబడినటు లా శాసనములు నిరూపించుచున్నవి. వేమునకు దొడ్డాంబిక యను భార్య యుండినట్లు ఏయొక్క శాసనమునఁ గాక మఱియొక్కడను గాని విషయము తెలుపఁబడియుండలేదు. కాని కాటయ వేమునితల్లి, ప్రోలయ వేముని కూఁతురు, అనపోతారెడ్డి సోదరియునగునామె 'దొడ్డాంబిక' యని బహుశాసన ప్రసిద్ధము. ఈ విషయమును ధ్రువముచేయు నీక్రింది శ్లోకము వేముని పెక్కు శాసనములలో గాన బడుచున్నది.

శ్లో॥ సప్తాకాటమహీభుజో, గుణగణోదారస్య భూర
ప్రభోః
పౌత్రః, కాటయ వేమ భూమిరమణః శ్రీ వేమ
పృథ్వీపతేః
దౌహిత్రః, పునరన్నపోతనృపతే ర్భ్రాత్రీయ
చూడామణే
ర్జాయాతే జయతి క్షితిం చిరమసౌ దొడ్డాంబికా
నందనః 12

ఈ శ్లోకమునుబట్టి కాటయ వేముఁడు దొడ్డాంబికా కుమారుఁ డనుట నిర్వివాదవిషయము. కావున పైఁ గలుకచేడు శాసన శ్లోకములకు "ఎఱ్ఱనేని దొడ్డాంబికతల్లియౌ యనుట కాటయ వేముఁడు జనకుఁడు గాఁగలయని తల్లియని యర్థము చెప్పఁగొనవలెనా! లేక లేఖక ప్రమాదమున నీ శ్లోకమున 'తిర్లాంబికా, లేక మల్లాంబికా' యను టకు బదులుగా 'దొడ్డాంబికా' యయినదా! యను విషయమింతవఱకు నిశ్చయించుటకు వీలుపడదు. అద్రితకోటల మాత్రము కలుకచేడు శాసనము ను దర్శ్యధాత్రీపాలుఖ్యము సంగ్రహించి, కాటయ వేమునకు మూఁడుగురు భార్యలనియు, వారిలో దొడ్డాంబిక కొమర గిరి సోదరియనియు, తత్పుత్రియగుటచే అనితల్లికి వేమునిరాజ్యము సంక్రమించెననియు వ్రాసి యున్నారు. కాని యీ విషయమును స్పష్టముచేయు శాసనాద్యాధారమేదైన క్రొత్తగ నుపలబ్ధ మగునంత వఱకు నిట్టియూహ పరిగ్రాహ్యమని భావిం పఁదగుటలేదు.

రాజమహేంద్రవరరాజ్యమును, కాటయ వేముని తదనంతర మాతని వంశాంకురమై నిలిచి, రాజ్య సంక్రాంతికి దాయార్హతగలది అనితల్లి యగుటచే, నామెను మామగారగు అల్లాడరెడ్డి యామె కీ రాజ్య మును సంక్రమింపఁజేసెనని యీ క్రింది శాసన శ్లోక ములు నిరూపించుచున్నవి

శ్లో॥ దురిత రహిత చిత్తో దొడ్డ అల్లాడ భూపో
భువ మరి జనవర్యం భూయసాబాహువీర్య దోష్ణా,
విమలగుణయుతాయాం వేమ భూపాత్మజాయా
మనితి సురగుధాయా మన్నితల్లాంబ యాస్తే 13
గతే దివం కాటయ వేమభూపే
నిర్మూల్య శత్రు ద్రోహికులం సమస్తం,
అదండల క్షీక మహా తపోభి
తత్సంతతే రాజ్య మరాత్మనష్టమ్ 14

కాటయ వేముఁడు తూర్పుకోటి దుర్గవిజయ ములకు బయలుదేఱినపుడు దారిని వెంటవచ్చిన సేనాధి పతులలోఁ బ్రధానుఁడు, కొండవీటి ప్రభుపుత్రో కొంపెద నా అతడు యొప్పడియున్న రెడ్డివిరుఁడు అల్లాడ రెడ్డి. తనఁడు కాటయ వేముని యా విజయ యాత్రలో నాతని కండదండయై నిలిచినవాఁడును నాతనితో నియ్యమందినవాఁడును. కాటయ వేముఁడు తన కూఁతు లలో హరిహరాంబను అల్లాడరెడ్డి సుతులలో జ్యేష్ఠుఁ డగు వేమునకును, అతని ద్వితీయ సుతుఁడైన వీరభద్రా రెడ్డికి అనితల్లిని నిచ్చి వివాహము చేసెను. తమ్ముల కుమారుఁ గాటయ వేముని రాజ్యము ననితల్లికి సంక్ర మింపఁజేయుమని నిశ్చయింపఁడైన అల్లాడ రెడ్డికైఁబడి నది. హరిహరాంబయుఁ గాటయ వేముని పుత్రియై యుండ, అనితల్లికే కాటయ వేముని రాజ్యమును సంక్రమింపఁజేయుటకుఁ గారణ మామె కొండవీటి ప్రభువులకు దౌహిత్రియై యుండుటయే కావల యును. లేకున్న కాటయ వేముని పుత్రియైన హరి హరాంబకా రాజ్యమేల సంక్రమింపరాదు! కాటయ వేముఁడు దివంగతుఁడైనంతనే, రాజమహేంద్రవర

12. చూ॥ కొమ్మనవరము, గోపవరము, తొత్తర మూఁడి శాసనములు

13 చూ. అనితల్లి కలువచేఱు శాసనము.

14. See. S. I. I. vol V No 118.

రాజ్యమును గబళింపఁ జూచినవారిని, వేమునిపరి వర్గములోని వారగు కోమటి వేమ అన్నదేవచోళాదుల నల్లాడరెడ్డి నిర్మూలించి, రాజ్యమును శత్రుదుర్భేద్యము గావించి, అనితల్లి సెలవుంచెనని భావము. ఈ కార్యము గురుతరహిత చిత్తుఁడై యల్లాడరెడ్డి నెరపినపుటలో, దాయాదుల విషయమున వివాద మేర్పడినపుడు ధార్మికదృష్టితో వారిఁ దనితల్లికి రాజ్యమును సంక్రమింపఁ జేసెనను విషయము వ్యక్తమగుచున్నది.

రెడ్డి ప్రభువుల చరిత్రములకు సరియైన వెలుగిడి కవితాకుసుమముల దూఁగించి మూల్యము చేర్చుటయు శ్రీనాథుఁడు, అనితల్లికి కాటయవేముని రాజ్యము లభించుట నిట్లు వివరించి యున్నాఁడు.

సీ॥ మనుకుల్యుండగు కాటభూవరుని
వేమక్ష్మాతలాధీశునకుం
దనపాణిగ్రహణంబు చేసి ప్రియమొంద
నీవ్యాఘ్రజేత్రగాం
డనితల్లి వ్యాఘ్రమతల్లి సుదయాస్త్రీంద
సీమాఖనీ
ఘన సామ్రాజ్య సమృద్ధ ప్రతిమ
పాదారవిందరా జేశిత్వ
— కా॥ 1-48

శ్రీనాథుఁడు కాటయవేముని మనుకుల్యునిగా నిరూపించియున్నాఁడు. అనఁగా మనువువలెనే ధర్మ నిర్వాహకుఁ డనుట. కేవల కంతటి ధార్మిక దృష్టియే కలిగియున్నచో నీతని శక్తి సామర్థ్యములకు కుమారగిరి వాఁడు కొండవీటిరాజ్యమునే పాలించి యుండెడి వాఁడు. మనుకుల్యుఁడు గావున నీ ధర్మనిర్వృతి గలిగి కోమటి యాజ్ఞ శిరసావహించి తా జయించిన విజయముల నాతనికి సంక్రమింపఁ జేసి తాను కృతకృత్యునిగ భావించియున్నాఁడు. అట్టి వేముని తమాతాత యాదులచే నితల్లికి ఘనసామ్రాజ్యసమున్నత ప్రతిమ యేర్పడెనను విషయముపై పద్యమున వ్యక్తమగుచున్నది. మరియు నీ తల్లియే రాజమహేంద్రవర రాజ్యమునకు రాణియై పాలనము సాగించుచుండెడి దను విషయము నింగు వ్యక్తమగుచున్నది. ఈ విషయము కలుచేరుగా పనిమూలం దిటు స్పష్టము సేయఁబడినది

శ్లో. వివిత నరపాలపాళీ, కనగురు
మాళిప్రసుధిత గంధాఢ్యా,
అనితల్లీ పతిరైనా, ఘనసదిబిధూత
భావుకా ఘనమతి,

అనితల్లి భూమిని పాలించుచుండు నరపాలుగు వారామె పాదము పైఁ బూలమాలికలు పసునట్లు నిరతము లనుచుండెఁ దదంఘ్రము పాదముల కంటుచుండెననియు, వారామె భర్తను దైవముగా భావించుచు, తనకు బావయైన వేముఁడు మహామాత్యుఁడుగా భూమిని రక్షించుచుండెనని యీ శ్లోక భావము. అల్లాడరెడ్డి రాజమహేంద్రవర రాజ్యాధికార మనితల్లికి సంక్రమింపఁ జేయఁ, దన్భర్తయగు వీరభద్రారెడ్డి సింహాసనము నలంకరించిన వాఁడు, కుమారగిరికిఁ గాటయ వేమునివలెనె తల్లి కల్లాడ వేమారెడ్డి మహామాత్యుఁడు ప్రధాన సేనానియునై కార్యభారము రెండును నిర్వహించుచుండెనని వాఁడును విషయము నీశ్లోకము తెల్లము చేయుచున్నది. ఈ తీరుగఁ గాటయవేముని రాజ్యము అల్లాడ వేమ వీరభద్రారెడ్డి పాలనములోనికి వచ్చిన వాఁడే కవి సార్వభౌముఁడైన శ్రీనాథున కాశ్రయము లభించు నవకాశము గూడ దరిత్ర ప్రసిద్ధి వహించిన దయినది.

కాటయ వేముఁడు తన చరిత్రమున మహామహుఁడైన ప్రోలయ వేముని సూదగ్ధములను, తన రాజధాని యందుఁ గొండవీటి విధమును సముజ్జ్వలముగ నిట్లు వేముని యాపద వముల వలనఁ దెలియుచున్నది. హరిహరాంగు విశిష్ట భక్తిభావము గలిగి భీమ మండల ప్రసిద్ధమైన దేవళములకు నిధులను కల్పించుట, భూసురుల కగ్రహారములు దానముచేయుట, దిగ్విజయములు సాధించుట, కవుల కాశ్రయ మిచ్చుట, ఘోరగాయ భీముడు సుగవులు శ్రీశైలమునుండి పట్టిసమునకుఁ గొనివచ్చుట, యను నివి ప్రోలయవేముని యాదర్శములు. రాజమహేంద్రవరమున త్రైలోక్య విజయ సౌధమును నిర్మింపఁ జేయుట, మూలఁ గూరకీర్తి నెలయించుట యనునవి కొండవీటి విధవాదర్శములు

శ్లో. కవివాహ్య శ్రీమో మంత్రీ కొటభూప తనూభవః

అను కుమారగిరి రాజీయ వాక్యముచే నీతఁడు కవుల కాశ్రయభూతుఁడై యుండినట్లు తెలియవచ్చు చున్నది. కాని వారు తెలుఁగు కవులుగాఁ గానరారు. అగ్రహారములు స్వీకరించిన వారిలో సంస్కృత కవు లెవరైనఁ గలరేమో? కాటయవేమఁ డెంతటి పరా

ప్రముఖంతుఁడో అంతటి సంస్కృత పాండిత్యము గల వాఁడు. ఈతని వైదుష్యము కుమారగిరి యానతిని వసంత రాజీయోక్త మారమున నాట్యశాస్త్ర సమన్వయము చేయుచు రచించిన కాళిదాస విరచిత రూపకత్రయ వ్యాఖ్యానము లను కుమారగిరి రాజీయములం గుఁ గానవచ్చును. ఈతని వైదుష్యమును గూర్చి నే నింతకు రెడ్డి సంచికలో 'కాటయ వేముని వైదుష్యము' అను వ్యాసమునఁ గొంత తెలిపియుంటిని 15

కాటయ వేమఁడు కవిసమ్రాట్టైన కాళిదాస విరచిత దృశ్యకావ్యములు మూఁడింటికి వ్యాఖ్యానము రచించి యుండుటచేతనే, మల్లినాథసూరి శ్రవ్య కావ్యములకు సాలంకృతముగ వ్యాఖ్యానించి దృశ్య కావ్యములకు వ్యాఖ్య రచించుట మానినాఁడు. వేమఁడు కుమారగిరి యానతిమున, వారి విరోధ దినములఁగల కృతజ్ఞత నెఱిఁగించుచు, తద్విరచిత వసంత రాజీయాభిధానముతో లక్షణ సమన్వయము నెఱపుచుఁ గృతిని రచనమునకుఁ గడఁగుటచే, నీతని వ్యాఖ్యలవలనఁ గుమారగిరి పాండిత్యముకూడ విజ్ఞాత మగుచున్నది. ఏయే కవులందు భరతాది ప్రాచీన నాట్యశాస్త్ర విషయములకు లోఁగని యంశము లుండునో యట్టి కవులందే వసంతరాజీయోక్త పద్ధతిని నాట్యశాస్త్ర సమన్వయము గావింపఁబడినది. కాని యాశాస్త్రసమ్మతమైనచోట లక్షణము సర్వథా సంక్షిప్త విచ్ఛేదింపకుండుటను వ్యాఖ్యానమును చేయు పద్ధతిలోఁ గాటయవేమఁడు సంగ్రహించిన పద్ధతి సర్వదా సమర్థనీయముగనుండెను. ఈతని వ్యాఖ్యలందలి విశేషతను గూర్చియు వసంత రాజీయవిశేషతను గూర్చియు మఱి యొకప్పుడు నా యెఱుక కొలఁది విశదింప బ్రయత్నింతును.

15 మా రెడ్డి సంచిక పుట ౪౫౪ ౪౬౬

అంతర్వాహిని

హితశ్రీ

* గతసంచిక తరవాయి *

12

విశ్వం హైదరాబాద్ నించి తిరిగివచ్చాడు బండి దిగగానే ఎదురుగా వొచ్చాడు గోపీ తనకు దగ్గరగా ఉన్నవాళ్లు ఎవరొచ్చినా గోపీకి అలా ఎదురురావటం అలవాటు. విశ్వం అది చాలాసార్లు గమనించాడు. అయితే అలా ఎదురురావటమనేది అందరిపట్లా సర్వ సామాన్యమే తనూ తెలిసినవాళ్లొస్తే ఎదురువెళతాడు కాని తనలాంటి పెదవాళ్ళు అలాచేయటంలో కుర్రవాడైన గోపీ అలాచేయటంలో తేడా ఉంది. వరం దాంతో తిరిగి గాహాగ్యాని కబురు చెప్పుకుంటున్నప్పుడు విశ్వం గోపీని అడిగాడు. "వాళ్లూ బండిదిగి చుట్టాలెంతకూ వొస్తున్నప్పుడు ఎదురువెళ్లటం దేనికిరా గోపీ, వాళ్లెలాగూ ఇంట్లోకి వస్తారుగా"

గోపీ ఈ ప్రశ్నకి తెల్లబోయాడు. ఏం సమాధానం చెప్పాలో వాడికి తెలియలేదు.

"ఊరికే" అన్నాడు

"మర్యాదకోసమా?"

గోపీ అర్ధభారం చదువుతున్నా అది ఈడుకి మించిన చదువు. వాడికి ప్రశ్నలోని భావం సరిగా అంతుకాదని విశ్వానికి తెలుసు "ఉహూం" అన్నాడు గోపీ ప్రశ్న అర్ధమైనట్టుగానే

"వెళ్లాలనిపిస్తుందా?"

అవునన్నాడు గోపీ ఎందుకనిపిస్తుందో వాడికి తెలియదు వాడు ఆలోచించిచూడ్లేదు. కాళ్లు లాక్కుపోతాయి, అంతే

విశ్వం ఆలోచించాడు. తనలా ఎదురువెడితే ముఖ్యంగా మర్యాదకోసం వెడతాడు. మనస్సు హెచ్చరిస్తుంది పరిచయడికి ఆహ్వానం ఏంలేదు. పరచయస్థుణ్ణి చూడగానే హృదయాంతరాళ సాంగత్యం ఏదో అప్రయత్నంగా వాడిని అలా లాక్కుని వెడుతుంది.

ఇది పైకి చాలా చిన్నవిషయంగానే కనిపించినా ఇందులో గంభీరభావం ఏదో ఇమిడివున్నట్టనిపించింది విశ్వానికి. అన్నిసార్లు గోపీ తన బండివగ్గిరికి పరిగెత్తుకుని వచ్చినా తానావిషయం గురించి ఈరోజులా ఆలోచించినట్టు ఆలోచించలేదు పూర్వం ఎన్నడూ ఈసారి గోపీ అలా రావటం చూడగానే తనకీ ఊహ ఎందుకు కలిగిందో!

కొంచెంసేపాగి విశ్వం అడిగాడు.

"గోపీ, నువ్వెరిగిన వాళ్ళందరిలో ఎక్కువ మంచి వాడెవరు?"

"రంగారావు మాష్టరుగారు" తడుముకోకుండా చెప్పాడు వాడు

"ఎందుకూ?"

గోపీ ఆలోచించాడు

"ఏమో" అన్నాడు చివరికి

రంగారావు మంచివాడే అయితే గోపీమాష్టర్లలో అంత మంచివాళ్లు ఇంకా ఉన్నారు. కాని వాడికి రంగారావంటేనే అభిమానం ఎందుకో! ఆ విషయం వాడికీ తెలియదు

"అందరిలోకీ ఎవరంటే నీకిష్టం?"

గోపీ కొంచెం ఆలోచించి అన్నాడు.

"అక్కయ్య"

"ఎందుకు?"

ఈసారి సమాధానం వాడికి తెలుసు. శైశవానికి ఒళ్ళొచ్చినప్పుడు రైలు కదులుతుంటే అక్కయ్య దూరమవుతుంటే వాడికి కన్నీళ్ళుతిరిగాయి, అక్కయ్యకీ తిరిగాయి. వాడికి అక్కయ్య కావాలనిపించింది. వాడి ఆలోచనలు ఆ మేరకు మరలాయి జవాబివ్వటం మర్చిపోయాడు. విశ్వం అది గమనిస్తూనే ఉన్నాడు. వాడి మనసులో ఏ మూలో కూడా అతనికి తెలుసు.

విశ్వం ఆలోచనలోపడ్డాడు. కొన్ని విషయాలు

కేవలం తార్కికంగా ఆలోచిస్తే తేలేదికాదు. ఆ అవసరం కూడా లేదేమో. హృదయంలోని ఏవో అనుభూతులు మన ప్రవర్తనకి కారణమౌతాయి కొన్ని సమయాల్లో. అది హేతుపూర్వకంగా ఉండకపోవచ్చు సమర్థనీయం కూడా కాకపోవొచ్చు కాని హృదయంలోని ఆ అవ్యక్తభావాలని కాదనటానికి వీల్లేదు.

డాక్టర్ ప్రవర్తనగురించి తను సందేహంగా చెప్పినప్పుడు ఆమెలో కలిగిన ఘోరణి తిరుమర్చిపోలేదు. ఆమె ఆలోచించటం మానేసింది. హృదయం మూగగా ఏదో పలికింది. లేకపోతే ఆమె అలా ఆవేశంగా మాట్లాడేదికాదు. ఆక్షణంలో తన హృదయం స్పందించినంతగా హృదయాన్ని ఊపివేయగల సన్నివేశం తన జీవితంలో ఇంతవరకు జరగలేదు. పద్మ వ్యక్తిత్వం తనకిప్పుడిప్పుడే తెలుస్తోంది. అంతగా తన వ్యక్తిత్వాన్ని అర్థం చేసుకోవడంవల్లే డాక్టర్ మీద ఇతర్ల అభిప్రాయాల్ని తృణప్రాయంగా తోసి ఉదాత్తంగా వ్యవహరించగలిగింది. పద్మలా ఎంతమంది ఉంటారు!

కాసేపు అలాగే ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు విశ్వం. ఆలోచనల్లో వసంత జ్ఞాపకం వచ్చింది. పదిహేను రోజులైనా అయివుంటుంది తనామెను చూసి. బయటికి వెళ్ళి కాస్త కాఫీ తాగి అలా వసంత ఇంటికి వెళ్ళాలనుకున్నాడు విశ్వం. కాని ఇంతలో మనసు మార్చుకున్నాడు. రైల్లో నిద్రలేక కళ్ళు బరువుగా వున్నాయి. సాయంత్రం వెడితే కులాసాగా ఉంటుందనుకున్నాడు.

సాయంత్రం కాగానే ఆకాశంలో మబ్బులు అలుముకోసాగాయి. సన్న జల్లుకూడా ప్రారంభమయింది. అయినా విశ్వం బయల్దేరివెళ్లాడు. తలుపు తట్టబోయేసరికి అతనికి లోపలనించి ఏవో మాటలు వినిపించసాగాయి. ఆగాడు. మాటలు రానురాను స్పష్టంగా వినిపించసాగాయి. వసంత కంఠం తీవ్రంగా వినిపిస్తోంది. ఉన్నట్టుండి చెంప ఛెళ్ళుమన్న శబ్దం వినిపించింది. దడాలున తలుపు తోసుకుని లోపలికి అడుగుపెట్టాడు విశ్వం. దండకాడిన భుజంగంలా ఉంది వసంత. పక్కన వెంకటేశ్వరరావు కందగడ్డలాంటి వదనంతో నుంచున్నాడు. చప్పుడు విని ఇద్దరూ తలుపువైపు చూశారు.

"ఏమైందిక్?" అన్నాడు విశ్వం ఇద్దరివైపూ చూస్తూ.

వెంకటేశ్వర్రావు ముఖం మరింత ఎరుపెక్కింది.

"చెయ్యి పట్టుకున్నాడు దుర్మార్గుడు," అంది వసంత రోషంతో.

"పతివ్రత, పాపం" అన్నాడు వెంకటేశ్వర్రావు హేళనగా.

"షటప్" అన్నాడు విశ్వం ఒళ్ళుమరిచి.

"విశ్వంగారూ, మర్యాద ఇచ్చి పుచ్చుకోండి. మీకు పరిస్థితులు తెలియవు. ఎంతసొమ్ము తగలేశానో, దీనికింతవరకూ."

"ఎవరికి?" అంది వసంత రెట్టిస్తూ.

"చెప్పాలా?"

"నేను మీ బహుమతి ఒక్కటికూడా ముట్టుకోలేదు. ఎప్పటికప్పుడే తిరగొట్టినా విన్లే—" వసంత పూర్తిచెయ్యలేదు.

"మీవాళ్లకిస్తే ఒకటి నేనిస్తే ఒకటేనా?"

"నాకు వాళ్లతో సంబంధం లేదు"

వసంత కళ్లలో నీళ్లు తిరిగాయి.

"ఇదేనా మీ నాటక కళోపాసన?" విశ్వం వెంకటేశ్వర్రావువైపు అసహ్యంగా చూస్తూ అన్నాడు.

"మీ చిత్ర కళోపాసన సంగతేమిటో!"

విశ్వం నిరుత్తరుడయాడు ఒక్కక్షణం.

"గురువింద గింజ తన నలుపెరగదట!"

"ఇకేం దౌర్జన్యాలు చెయ్యలేదు గెటౌట్" గట్టిగా అరిచాడు విశ్వం.

"తిరుక్ దయచెయ్యండి" అన్నాడు వెంకటేశ్వర్రావు వ్యంగ్యంగా.

విశ్వం చెయ్యి చేసుకోటానికి సిద్ధమయాడు.

"సిద్ధమే"

వసంత కలగచేసుకుంది.

"వెంకటేశ్వర్రావుగారూ, మా ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళిపొమ్మంటున్నాను. పెద్దమనిషితరహాగా ప్రవర్తించలేరా?"

ఏమనుకున్నాడోగాని వెంకటేశ్వర్రావు "ఆల్ రైట్" అని వెళ్ళిపోయాడు.

"ఇది ఎల్ ప్యాసయాడు లేపోయాడో ప్రాక్టీస్ పెట్టబోతున్నాడు ఏంఖర్మయిది?" అన్నాడు విశ్వం జుగుప్సగా.

"కొందటినించి ఆయన ప్రవర్తన అటువంటిదేనండీ నేను భరిస్తునే వస్తున్నాను ఇలాంటిదేదో జరుగుతుందని" గాద్గదికంగా అంది వసంత

విశ్వం ఏమీ అనకుండా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు కేకపిలని తో వేలం తిరుగుతున్నా అతివినూనె పీపలో గోచరించింది విశ్వం తలపట్టుకున్నాడు

"అసలు బహుమతులు ఎందుకు తీసుకున్నావు?"

"నేను తీసుకోంకే!"

"ఎవరికో ఇవ్వాలంటున్నారుగా"

"దానికి నేను బాధ్యురాల్నా?"

"మీ వాళ్ళెటగా?"

"అయినా వాళ్ళకీ ఏం సంబంధంలేదు నేను వేరే వుంటున్నానని మీకు తెలుసుగా?"

"అయితేమాత్రం, చెప్పలేనివాళ్ళకి నీవు లేదా? ఈ మాత్రం విషయం కూడా మరొకరు చెప్పాలా?"

కోపంగా అన్నాడు విశ్వం వసంత కళ్లలో నీళ్ళు తిరిగాయి

"తెలిసికూడా మీరలా మాట్లాడితే ఎలా?" అందామె గాద్గదికంగా

విశ్వానికి జాలేసింది ఆమెని కోపగించుకోటానికి తనెవరు? తనకేం హక్కుంది? అయినా ఆమె అలా తిరస్కరించకుండా తనకి సమాధానాలు చెబుతోంది అన్నిటికి పుల్ఫించి అందరూ ఆమెని బాధపెడుతుంటే ఎలా తట్టుకుంటుంది?

"వసంతా!" అన్నాడు కారుణ్యం ఉట్టిపడే స్వరంతో ఆమె కళ్ళెత్తి చూసింది

"ఆడుతు పేదాళ్ళు లేనివాళ్లని ఆదరించటం మాని వాళ్ళ నిస్సహాయస్థితి ఆధారంగా తీసుకుని స్వప్రయోజనాలు సాధించుకునే వాళ్ళ చేయటాలు తెలియటంలేదు."

"తో జేట్స్" అనేటం అంచుకోలేక అందివసంత

సరిగా తన మనసులో ఉన్నదే ఆమె అంది. అమాటే అన్నాడు విశ్వం ఆమెతో. అలా ఇద్దరి మనసుల్లో ఒకేమాట తోచటం అదే మొదటిసారి అని ఇద్దరూ ఒకరికొకరు చెప్పుకున్నారు

సన్నజాజుల చిలి చిలి గాలివానయింది. ఉరుములూ, మెరుపులూ, వానా, గాలితో ప్రకృతి భీభత్సంగా ఉంది

"ఇక్కడే చిక్కుపడ్డామే" అన్నాడు విశ్వం

"తొందరపని ఉందా?"

"ఏం లేదులే"

"మరయితే నష్టం ఏముంది? ఏమైనా చెప్పండి. వింటాను"

"అనగా అనగా ఒకరాజు - చెప్పాలా?"

"వేళాకోళం కాదండీ"

"బొమ్మ వేస్తుంటే బావుంటుంది. ఎన్నాళ్ళకీ అది పూర్తి కావటంలేదు"

"ఇవ్వూడా?" అంది వసంత,

"ఏం? మోడల్ ఇవ్వటానికి ఓపిక లేదా?"

"మీకు కోసం కష్టంకాదేమోగాని, ఎన్నాళ్లిండీ మోడల్ ఇచ్చేది?"

"నిన్న ముందరే చెప్పానుగా బాగా వెయ్యాలంటే కొన్ని నెలలు తీసుకుంటుంది ప్రతిబొమ్మా"

"మీకు సెలవలేగు హైదరాబాద్ వెళ్ళి ఇన్ని రోజులు కాలేదుగదా? ఉద్యోగస్థులైతే బొమ్మ పూర్తి కాకుండానే వెళ్ళిపోతారు"

"ఉద్యోగం పోయేదేముంది ఏమీ లేదు"

"ఎందుకు రాదు?"

"ఇన్ని దరఖాస్తులు పెట్టాను, ఒక్కరూ కనీసం ఇంటర్వ్యూకైనా పిలవలేదు"

"అవుతుంది లెండి." అని ధైర్యం ఇచ్చిందామె

విశ్వం పరికరాలు తీసుకున్నాడు వసంత మోడల్ ఇస్తోంది

బయట హోరుగాలి కుంభవృష్టి

కను ముక్కు తీరు సరిదిద్దుతున్నాడు విశ్వం తలుపుకున్న మెరుపు మెరిసింది కిటికీలోంచి ఆకాంతి సరిగా వసంతమీద ప్రసరించింది

"మెరుపు మెరిసి మీరు జారిపడారనుకున్నాను" అన్నాడు విశ్వం చిరునవ్వు నవ్వుతూ.

"మీరు కవిగారు కాలేకదూ? బొమ్మ గీసుకోండి కవిత్వం కోలిపోకుండా" అంది వసంత.

పెదవులు కెంపురంగుతో చిత్రిస్తున్నాడు విశ్వం. రేఖలు సరిచూసుకోటానికి కొంచెం దగ్గరగా వచ్చి నిలబడివున్నాడు. ఆమె వెంటనే అలాగే చేసింది

పెదవుల రేఖలు చూస్తోంటే ఎర్రదనం చూస్తూ నుంచున్నాడు విశ్వం. సరిగా అదే ఎర్రపు ఎలా చేయటం? అది సాధ్యమయేలా లేదు. మెరుపు మెరిసింది. కళ్ళు మిరుమిట్లు గొల్పాయి. ఆ మెరుపులో మెరిసిపోయే వసంతిసౌందర్యమంతా, ఆ తీరూ కాంతి ఉన్నదున్నట్టుగా ఎలా చిత్రంలోకి తీసుకురావటం?

వర్ణాలకందని సౌందర్యం అది. ఏయే వర్ణాలు కలిపితే ఆమె శరీరవర్ణం వస్తుందో ఆలోచిస్తూ ఆమెని నఖశిఖపర్యంతం చూశాడు. ఆ శరీరవర్ణానికి రేఖాసౌష్ఠవం మెరుగులు దిద్దుతోంది. ఆ వంపులన్నీ తన చిత్రంలోకి రావాలి. ఎంతవరకు తను ఆ రేఖల్ని చిత్రంలో పొందుపరచాడో!

పరిశీలనగా చూస్తున్నాడు విశ్వం. ఒక్కసారి కింహాజలోకవంచేశాడు వసంత స్వరూపాన్ని నగ్న భంగిమలో

వసంత ఇన్నాళ్ళూ ఎంత సౌందర్యం తనవించి మరుగుపరిచింది! ఇన్నాళ్ళూ తను చూడని అందాలేవో ఆమెలో ఈరోజు కనిపిస్తున్నాయి

“అనాఘ్రాతం పుష్పం కిసలయ మలూనం కర రుహై రనావిద్ధం రత్నం ”

ఎవరి అనుభవంకోసం ఈ అందం?

సౌమ్య సంగతి మర్చిపోయాడు విశ్వం. వసంత అలాగే నుంచునివుంది. కిటికీలోంచి విసురుగా జల్లు కొట్టింది. ఆ తుంపరలు చల్లగా విశ్వాన్ని పలకరించి పులకింపచేశాయి

బయట ఉరుము ఉరిమి మెరుపు మెరిసింది. మెరుపులో వసంత

ఆ సౌందర్యం భరించలేకపోయాడు విశ్వం. తటాలున ఆమెని కౌగిలిలోకి పొదివి పట్టుకున్నాడు. కళ్ళల్లోకి చూసి పెదవులు చుంబించబోయాడు. కాని అకస్మాత్తుగా ఆగిపోయాడు. వసంత నిరసించలేదు. కాని ఆమె ముఖంలో ముఖంపెట్టి చూసిన విశ్వానికి ఆమె వదనంలో ఏదో నిర్లిప్తత కనిపించింది. అది ఆశ్చర్యమో, భయమో, కోపమో, నిస్పృహో యాతనాభావమో, హేళనో మరేమిటో, లేక అన్నిటి సమ్మేళనమో విశ్వానికి అంతుపట్టలేదు. తటాలున తన్ను తాను తెలుసుకొని ఆమెని వొదిలేశాడు. తర వాత ఒక్కమాటకూడా అతను మాట్లాడలేదు. ఆమె వైపు చూడటానికికూడా సాహసించలేదు. గబగబ బయటికొచ్చి ఆ గాలివానలోనే ఇంటివైపు నడిచి పోయాడు. వసంత ఏమీ ఆలోచించే స్థితిలో లేదు. అలాగే అతనివైపు చూసింది. మెరుపు మెరిసింది. కిటికీలోంచి దూరదూర నడిచిపోతూ విశ్వం కనిపించాడు. అప్పటికి ఆమెకి పరిస్థితి తెలిసింది. ఆమెకి తెలియకుండానే కిటికీదగ్గరగా వెళ్ళింది. ముఖంమీద జల్లు కొడుతోంది. తనూ తడుస్తున్నా వెనక్కి రావాలని ఆమెకి తోచలేదు. అలాగే చూస్తూ నిలబడ్డది

13

ఆ రాత్రంతా విశ్వానికి సరిగా నిద్రపట్టలేదు. కన్ను మూసుకున్నా కన్ను తెరిచినా వసంత కనిపిస్తోంది. తెల్లటి అందాలతో, నల్లటి కొంగులలో మెరిసిపోయే వసంత! తిరస్కరిస్తున్నట్టు కళ్ళతోచెప్పే వసంత! అమాయకంగా మనసులో ఉన్నదన్నీ చెప్పే వసంత! మేకపిల్లలాంటి వసంత! హఠాత్తుగా విశ్వం ఉలిక్కిపడ్డాడు. అప్పుడే మగన్ను పట్టింది. కల వచ్చింది. మేకపిల్లని తోడేలు తరుముతోంది. పట్టుకునేసరికి కల చెదిరిపోయింది. అంతచలిలో ఆ హోరుగాలిలోకూడా విశ్వానికి ముచ్చెమటలు పోశాయి. తనే తోడేలు! ఎవరికో ఆ మాటతో నిందించాడు. కాని పరామృతముఖనిశుంభిలా తియ్యారిపోయాడు తను. వసంత ఏమనుకుంటుంది? ఆ ముఖకవళికలు తిరిగా మర్చిపోలేడు. ఆ వదనంలో చెదిరిపోయిన కుండె కనిపిస్తోంది. తనకి తొలగిపోయిన విశ్వాసం కనిపిస్తోంది. “మావయ్యా ఇంతేనా?” అని నిస్పృహాంగా కూలబడి పోయినట్టు కనిపిస్తోంది వసంత. తను అది భరించ లేడు. ఒక్కక్షణం—మరొక్కక్షణం తన మాధుర్యం తనని విడిచిపెట్టి ఉండకపోతే ఆమెని నాశనం చేసేవాడు. అక్కడికి తను అదృష్టవంతుడే

అండదండలు లేని వసంత తననినమ్మి దగ్గరి చే అవస్థ తను గులాబు చేసుకున్నాడు కంచె చేను మేస్తే!

విశ్వానికి తనమీద అసహ్యం వేసింది. ఒక్క మంచిపనికూడా చెయ్యలేక పోగా ప్రథమంగా ఒక చెడుపని చేశాడు! ఆ ఉపన్యాసకుడు ఇప్పుడు తనని నిలదీసి “ఇరవై రెండేండ్ల జీవితకాలంలో నువ్వు

చేసిన ఒక్క చెడ్డపని చెప్పమంటే తను ఆలోచించుకోనక్కర్లేదు మంచిపని చెప్పమంటే—అదేపూర్వపు సమాధానమే వేసిన చోటే గొంగళి

ఒక్క మంచిపని!

విశ్వానికి చటాలున ఆలోచనతట్టింది. వసంతని తను పెళ్ళిచేసుకుంటే! ఒక అబలని, దురాచారానికి బలికాకుండా తప్పించుకోవాలని తాపత్రయపడే ఒక కన్యని ఉద్ధరించినట్లవుతుంది అంతకంటే ఎవరు మాత్రం చెయ్యగల గొప్ప మంచిపనేముంటుంది? తను వసంతని వివాహం చేసుకుంటాడు

కాని అది అంతసులభమా? ఎన్ని అవాంతరాలు దాటాలో! ఎన్ని చిక్కులొస్తాయో! అన్నట్టు మానాన్న కల్యాణిని పట్టుబడితే! ఒక వేళ వాళ్ళకి తనకే చేసుకోవాలని ఉంటే! ఈ పరిస్థితుల్లో తనేం చెయ్యాలి ఏం చెయ్యగలడు? పైగా ఈ వివాహానికి ఇంట్లో ఒప్పుకోరు. వేరేచోట ఇంట్లోంచి వెళ్ళిపోయి పెళ్ళి చేసుకోవాలి. బహుశా మళ్ళీ ఇంట్లో అడుగు పెట్టనివ్వగా ఉద్యోగం అయితే పరవాలేదు. కాకపోతే తనెలా ఆమెని పెళ్ళిచేసుకోగలడు!

కాని వసంత అలా సంఘర్షణలో నలిగిపోతుంటే ఎలా ఊరుకోగలడు? తనామెని ఉపేక్షించలేనంత నిస్సహాయుడా? నరేశ్వరావులాంటి తోడేళ్ళ బారినించి ఆమె తన్నుతానెలా రక్షించుకుంటుంది, పాపం

విశ్వానికి ఎటూ తేలలేదు రాత్రంతా ఆలోచనలతోనే కాలం గడిచింది తెల్లారేసరికి కళ్ళు ఎర్రబడి ఉన్నాయి తల దిమ్మెక్కింది వర్షంలో తడవటంవల్ల ఆరోగ్యంకూడా దెబ్బతింది ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడల్లా రాత్రిజరిగిన సంఘటనే మనసులో మెదుల్తోంది

విశ్వం ఇలా ఆలోచిస్తుండగా రంగనాథంగారు ఓ ఉత్తరం తెచ్చి అతనికిస్తూ "ఏమిట్రా ఇది?" అన్నారు ఆ ఉత్తరం మొదటి పంక్తి చూడగానే అతనికి ప్రాణం పైకిపోయింది. అది ఆకాశరామన్న ఉత్తరం లోకల్ డెలివరిలో వచ్చింది విశ్వానికి వసంత అనే నాటకాల్లో వేషాలువేసే అమ్మాయితో సంబంధం ఉందనీ, వాళ్ళు పెళ్లి చేసుకోబోతున్నారనీ హెచ్చరించాడు, ఆకాశరామన్న ఇది నరేశ్వరావు పనే అయి ఉంటుందని వెంటనే ఊహించాడు విశ్వం

"శుద్ధ అబద్ధం" అన్నాడు విశ్వం ధైర్యంగా.

"నువ్వు రోజూ పొద్దుపోయే ఎక్కడికి వెళ్తేది?"

విశ్వానికి నిజంచెప్పాలో అబద్ధం చెప్పాలో తెలియలేదు ఎందుకైనా మంచిదని నిజమే చెప్పాడు.

"ఆ అమ్మాయి ఇంటికి"

"బొమ్మవేస్తున్నాను దానికి మోడల్ కావాలి. ఇంటిదగ్గిర బావుండదని అక్కడికి వెళుతున్నాను."

ఈ సమాధానానికి రంగనాథం కొంచెం వెనక్కి తగ్గాడు

"ఇహనించీ అది మానుకోటం మంచిది. ఏమంటావు?"

"బొమ్మ పూర్తికావొద్దూ?"

"అక్కర్లేదు"

"అయితే సరే"

"ఒకవేళ నువ్వేమైనా మనసులో ఆ పిల్లని పెళ్ళిచేసుకుందామని అనుకుంటున్నావేమో అలాంటివి మాకు నచ్చవు నీదారి నువ్వు చూసుకోవాలి వింటే ఆ పతంలో ఆనర్స్ ప్యాసయినవాడివి నీకింతకంటే ఏం చెప్పక్కర్లేదు"

ఆ మాటని ఆయన వెళ్ళిపోయాడు విశ్వం దీర్ఘంగా నిట్టూర్పు విడిచాడు తను రాత్రి అనుకున్నాడో లేదో, అప్పుడే విఘ్నాలు మొదలు. ఈ కుళ్ళిపోయిన సంఘంలో ముందడుగు వెయ్యటం సాహసకార్యమే. కాని తను హేతువాదానికి నిలబడాలి తను చెయ్యగలిగింది తప్పక చెయ్యాలి వసంతని తను పెళ్ళిచేసుకుని తీరాలి జీవితంలో అవకాశాలు సులభంగా రావు. వొచ్చిన దానిని సద్వినియోగం చేసుకోవాలి

ఆ సాయంత్రం వసంత ఇంటికివెళ్లి తన నిశ్చయం చెప్పాలనుకున్నాడు విశ్వం కాని ఆమె ముఖం చూడటానికి సాహసం చాలక మానుకున్నాడు. ఉత్తరం రాద్దామని ఆలోచించాడు. కాని ఉత్తరాలు ప్రమాదకరమని రాయలేదు

ఈ సంఘటన జరిగిన తరవాత విశ్వానికి ఇంట్లో మెసలటం కష్టం అనిపించింది తనని ఆదోలాగా చూస్తున్నారు అదికాక తను రెక్కలు వచ్చి ఉద్యోగంలో ఇంకా చేరలేదు తనమీద నిర్లక్ష్యభావం ఇంట్లోవాళ్ళకి ఏర్పడసాగిందని అతను భావించాడు.

అంతర్వాహిని

అదృష్టవశాత్తూ తను విజయవాడలో ఒక ఆఫీసులో ఉద్యోగానికి పెట్టిన దరఖాస్తుకి ఫలితం దక్కేలా ఉంది ఇంటర్వ్యూకి రమ్మని రాశారు. విశ్వం ఏమీ ఆలోచించకుండా వెంటనే బయల్దేరాడు, పెట్టేబేడా సర్దుకుని ఉద్యోగం చిన్నదే, అయినా తాత్కాలికంగా చెయ్యవచ్చు అనుకున్నాడు రంగనాథంగారేమీ అడ్డుచెప్పలేదు. ఈ ఊరినించి వెడితే అమ్మాయి వ్యవహారం కూడా పరిష్కారమైపోతుందని ఆయన భావించాడు అందువల్ల ఏదో ఓ ఉద్యోగం ఎక్కడ దొరికినా సరే వెళ్ళటం మంచిదని ఒక సాధారణ సలహా ఇచ్చాడాయన. విశ్వానికి ఆ సలహా కొంచెం కష్టంగానే ఉంది తను ఇంట్లో ఊరికే ఉండటంవల్ల అలా తండ్రి అభిప్రాయపడ్డాడని అతను అనుకున్నాడు

విశ్వం దరఖాస్తుపెట్టింది ఒక రాజకీయపార్టీ ఆఫీసులో అకౌంటెంట్ పనికి ఇంటర్వ్యూలో కార్యదర్శి ఏవేవో ప్రశ్నలడిగి చివరికి విశ్వంవైపు దీక్షగా చూసి అన్నాడు

“రవు అనేపేరు బ్రాహ్మణేతరదండీ పెట్టుకునేది?” ఆ ప్రశ్నలోని భావం వెంటనే విశ్వానికి అర్థంకాలేదు

“ఈ రోజుల్లో అందరికీ అది మామూలుగా ఉండేపేరే గదండి” అన్నాడు

కార్యదర్శి విశ్వంవైపు చూస్తూ ఏదో అనటానికి సంకోచిస్తున్నాడు

“మీగారు ?” అంతవరకే ఆయన అడిగాడు, విశ్వం సమాధానంకోసం ఎదురుచూస్తూ

అర్థమైంది విశ్వానికి అతనిముఖంలో అసహ్యం తాండవించింది. ఈ మనిషికి రెండుముఖాలు గట్టిగా అడిగే ధైర్యం ఆయనకిలేదు కులతత్వాలకి అతీతుడనుకోవాలి ప్రజలు. అడక్కుండా ఉండలేడు తన కులంకాకపోతే ఉద్యోగం ఇవ్వడు. అంతవరకు న్యాయం “మంచిచెడ్డలు రెండేసేలాలు అన్నాడు కదూ కవి! మరి నామంచినిగురించి నేను చెప్పుకో కూడదు” అన్నాడు నవ్వుతూ కార్యదర్శి ముఖం చిట్లించుకున్నాడు అలా చిట్లించుకుంటాడని విశ్వానికి తెలుసు అయినా వచ్చే సమాధానం తినదగియుంటే సూటిగా చెప్పనేనాలేదని కార్యదర్శి ఊహ! అలాంటి ఆఫీసులో ఉద్యోగంఇచ్చినా తనకక్కర్లేదు. అయినా పైకి కనపడనివ్వకుండా ఏవో ఒకటిరెండు విషయాలు మాట్లాడి ఇంటర్వ్యూ ముగిస్తూ “వెళ్ళిరండి” అన్నాడు కార్యదర్శి

“ఫలితం ఎప్పుడు తెలియచేస్తారు?”

“పోస్టులో తరవాత పంపిస్తాం- సెలెక్టయితే”

వెళ్ళాడు విశ్వం ఆ తరవాత కుతూహలంకొద్దీ ఆఫీసులో విచారిస్తే ఆ ఖాళీ భర్తీ అయిందని తెలిసింది. కొత్త ఉద్యోగి కార్యదర్శిగారి స్వకులస్థుడేట! బి.ఎ తప్పాడట!

విశ్వం ఓగది అద్దెకు తీసుకుని ప్రతిఆఫీసు తిరగసాగాడు ఎంప్లాయిమెంట్ ఎక్స్చేంజిలో పేరు నమోదు చేయించుకున్నాడు కనీసం లోయర్ డివిజన్ గుమాస్తా అయినాసరేనని ఆఫీసర్ గారితో చెప్పాడు. ఒక ఆఫీసులో ఉద్యోగం వచ్చినట్టే వచ్చి పోయింది. పొద్దునవచ్చి పనిలో చేరమని అధికారంగా చెప్పాడు మేనేజర్ ఇంటికి ఉత్తరంకూడా రాసేశాడు ఉద్యోగం వచ్చిందని. కాని ఉదయం ఆఫీసుకి వస్తే సరికి మేనేజర్ తన విచారం తెలియచేశాడు కొన్ని పరిస్థితులవల్ల ఆ ఉద్యోగం మరొకరికి అకస్మాత్తుగా ఇవ్వవలసొచ్చిందని చెప్పాడు కాళ్ళీడ్చుకుంటూ నిరాశతో వెళ్ళిపోయాడు విశ్వం.

ఇంటినుంచి తెచ్చిన డబ్బు అయిపోవచ్చింది. ఉద్యోగంవచ్చే ఆశ ఏమీ లేదు తిరిగి ఇంటికి వెళ్ళటానికి అతని అభిమానం అడ్డొచ్చింది ఏ ఉద్యోగమైనా సరే చేరటం మంచిదట! పూట గడిచేది ఏదైనా సరే తను చేరవలెననుకున్నాడు కాని ఆశలన్నీ అడియాసలౌతున్నాయి కాఫీ మానేశాడు టిఫిన్ మానేశాడు భోజనంలో పెరుగు మానేశాడు తరవాత ఒకపూట భోజనం మానేశాడు ఏదో ఒక టిఫిన్ భోజనం బదులు తీసుకునేవాడు తరవాత రెండుపూటలు అలాగే చేశాడు

అర్ధాకలివల్లా, నిరాశవల్లా పట్టుదల సడలజొచ్చింది కాని అభిమానం ముందుకొస్తోంది. ఏ ఉద్యోగమైనా సరే! ఆనర్స్ ప్యాసైనట్టు ప్రొవిజనల్ సర్టిఫికేట్లు చేతిలో ఉంది. కనీసం తిండిపెట్టే స్తోమతు దానికి లేదా?

డబ్బు తగ్గిపోతున్నకొద్దీ దాని విలువ మరింత ఎక్కువైపోతోంది. ఒకపూటే టిఫిన్ తీసుకోసాగాడు.

భోజనం మొదలే లేదు. చివరికి ఆలోచించి అతి చౌక విధానం కనిపెట్టేశాడు బతకటానికి. అరటి పళ్లు!

"ఫరవాలేదు. అరటిపళ్లు బాగానే ఉంటాయ్" అనిపించింది విశ్వానికి. చాలా రోజుల తరవాత మొదటి సారిగా రుచిచూశాడు. తనకి అవి సహించేసరికి పూర్వం చక్కెర కేళీ అయితేనే తినేవాడు.

ఉన్న డబ్బయిపోయిన తరవాత ఏం చేయాలో విశ్వానికి తోచలేదు. తక్కువ పనులు చెయ్యటానికి అతని మనస్కరించటం లేదు. రిక్షా లాగి కూలీ చేసు కొని బొక్కవాడే ఏం? కాని— 'శీలన్ ధర్మాణి పశ్యతి!' జీవించటానికో పనిచెయ్యాలి అందులో గౌరవహాని ఏంలేదు. కాని తన చదువు వృథా! అయినా పనిచెయ్యటానికి తను సిద్ధమే. కాని పని ఎవరిస్తారు? ఒకసారి బట్టల షాపులో తను కనుగొన్నవ్యక్తి కళ్లలో మెదిలాడు. అతని రూపానికీ తన రూపానికీ ఇప్పుడెంత తేడా ఏంలేదు. గడ్డంచేసి ఎన్నాళ్ళో అయింది. తేడా పెట్టి క్షౌరం చేసుకోవటమే! ఎనిమిది అరటిపళ్లొస్తాయి.

తనమాత్రం చచ్చినా బిచ్చమెత్తడు. అతని కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగాయి. అనుకున్నట్టే వాళ్లని పాడు ధూర్తలో చూశాడు. అభిమానం చంపుకుంటున్నా గా, పాపం.

తను ఎన్నో పనులు చెయ్యదలచుకున్నాడు. కాని తనజీవితం ఇలాగే అంతమవుతుందేమో! ఇప్పుడు ఈ స్థితిలో వసంత తనని చూస్తే! ఏం చేస్తుందో! కన్నీటితో అభిషేకం చేసుకుంటుందేమో!

తనని చూసి తను జాలిపడుతున్నాడు. అక స్మాత్తుగా ఈ నిజం గ్రహించాడు విశ్వం. ఇతరుల బాధలు చూసి జాలిపడటం మంచిగుణం. కాని తన మీద జాలి ఘోరం! మరుక్షణంలో విశ్వం ముఖంలో గాంభీర్యం వచ్చింది.

బంగారు కాంతులు విరజిమ్ముతోంది సూర్యబింబం. మర్నాడు తను ఏదో ఒకపనిలో చేరతాడు. అది ఏదైనా సరే. దృఢనిశ్చయం అతని కళ్లలో మెరిసింది. ఏంచేసినా ఇక తనమీద తను జాలిపడడు. అనంత విశ్వంలో తనూ ఒకడు. తన బతుకోసం ఏదో విధంగా ప్రయత్నించటం తన విధి. ఇన్నాళ్లూ ఈ కీడు తెలియని గౌరవం తనకి ఆపాదించుకొన్నాడు. తను చదువుకున్నవాడు కావొచ్చు. అయితే చదువు పనికొచ్చే పరిస్థితి లేనప్పుడు తను నిర్ణయించాల్సిన అవసరమేమీ లేదు. తను శాంతివిజ్ఞానం సంపాదించు కున్నాడు. అది విజ్ఞానంకోసం. అంతే. అది ధనా ర్జనకి పనికిరాలేదని తనకి ఇంత కాలంకోసంగా ఉండి వెర్రివాడు తను! పరిస్థితులు తనకేదో సూచనచేస్తున్నా కూడా మొద్దువాడై గమనించలేక కాలం వృథాచేశాడు!

విశ్వం అరటిపళ్లకొట్టువైపు నడిచాడు. నాలుగు అరటిపళ్లుకొని తినటం మొదలు పెట్టాడు. [illegible] కనిపిస్తే మంగలిషాప్ కెళ్లాడు. రెండడు గులు వెయ్యగానే అకస్మాత్తుగా నీరసం ఆవహించింది. ఎన్నాళ్ళనించో అరటిపళ్లమీద బతుకుతున్నాడు అది కడుపునిండా తను తినలేదు తిన్నా సరిపడదు. కాసేపు కూర్చొని మళ్లీ లేచినిలుచున్నాడు. కళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. ఎదురుగుండా రిక్షా వస్తోంది. పక్కకి తప్పుకుంటూ తూలిపడిపోయాడు. రిక్షాలో కూర్చునివున్న స్త్రీ ఆదృశ్యం చూసింది. రిక్షా ఆగింది. రిక్షావాలా విశ్వం ముఖం మీద నీళ్లు జల్లాడు. విశ్వం తెప్పరిల్లి కళ్లు తెరిచాడు. "ఎవరో ముసలాడు కాబోలు పాపం. ఎన్నాళ్ళనించి తిండి లేదో. ఇదిగో ఈ రూపాయి అతని చేతిలో పెట్టు" రూపాయి నోటు రిక్షావాలాకి అందించిందామె. అతనది విశ్వానికివ్వబోయాడు.

"నేను అనుకున్నట్టే వాడినికాదు!" విషాదంగా హీనస్వరంతో అన్నాడు విశ్వం.

"మీ రెవరు? ఇలా పడిపోయారేం?" అం దామె అనునయంగా, తను చేసిన పొరపాటుకి చింతిస్తూ.

"నేను ఆనర్స్ గ్రాడ్యుయేటుని, కవిని చిత్ర కారుణ్ణి" అంటూ ఆమె ముఖంలోకి చూశాడు విశ్వం. అతని ముఖం వివర్ణమైంది. ఆశ్చర్యంతో "వసంతా!" అన్నాడు. ఆ పిలుపుకి ఆమె అప్రతిభురా లైంది. పరికించి చూసింది విశ్వాన్ని. సంభ్రమా శ్చర్యాలతో దిగివచ్చింది.

"విశ్వం బావా! ఏమిటిదంతా?" ఆమె కంఠం గద్గదికమైంది.

విశ్వం ఏమీ అనలేదు. నెమ్మదిగా లేచి నుంచు న్నాడు. కింద అరటిపళ్ళు పడివున్నాయి. వాటిని తీసుకోవాలని ప్రయత్నించి ఓపికలేక మానేశాడు.

"మాట్లాడవేం బావా!" అంది ఆమె అతనివైపు జాలిగా చూస్తూ.

"పరిస్థితులు ప్రశాంతంతే" అన్నాడతను.

"పోదాం పద."

"ఎక్కడికి?"

"ఇంటికి"

"ఇల్లా?"

"అవును రెండు గదులిచ్చింది ఇక్కడ ఉంటున్నాం. తరవాత చెబుతాలే పద."

"తర్వాత వొస్తాలే"

"నిన్నిలా వొదిలివెళితే వదినా నీ అభిప్రాయం?"

"వాడు రూమ్ కింది"

"ఉంటే ఉండిలే"

విశ్వం కాసేపు తటపటాయించి "పదే పద" అని రెండడుగులు వేశాడు రిక్షావైపు అతని కాళ్ళు తేలిపోయాయి.

"విస్పష్టంగా ఉంది జానకీ" అంటూ వెనక్కి తిరిగాడు, అరటిపళ్లకోసం.

అరటిపళ్లు ఒక వరాహం కబళిస్తోంది

"అయ్యో!" అన్నాడు విశ్వం అప్రయత్నంగా

"ఏమిటి బావా?" అని వెనక్కి తిరిగి చూసింది జానకి

"తినటానికైనా ఉంటే బాగుండును!" హీన స్వరంతో అరటిపళ్లవైపు చూస్తూ అన్నాడు విశ్వం

తన కొంగు ఎదరో గట్టిగా గుప్పిటలో బిగించిపట్టుకుంది జానకి

రిక్షావాడికి డబ్బిచ్చి దగ్గరకెళ్ళిపక్కనే తొందరగా పట్టుకురమ్మని చెప్పింది

"ఎందుకూ, పోనీలే బావా. ఇదిగో, నా దగ్గర ఒక అణా ఉంది" జేబులో చెయ్యిపెట్టి అణా తీసి రిక్షావాడివైపు చూశాడు. వాడంతకుముందే వెళ్ళిపోయాడు.

విశ్వం చేతిలోఅణాఅలాగే పట్టుకునిశూన్యంగా జానకివైపు చూశాడు.

"అణా ఉందా బావా?"

"ఉంది జానకీ, ఇదిగో" అమాయకంగా చూపించాడు విశ్వం.

జానకి కళ్ళలో నీళ్లు గిర్రున తిరిగి చెంపలమీదికి టపటప జారాయి.

అణా ఉందట

ఆఖరి అణా

పోదా అరటిపళ్లకోసం

"అరటిపండు మాత్రం ఇక్కడ జానకీ నాకు దగ్గరకెళ్లి తిన్న పాదాని ఇష్టం లేదు" అన్నాడు విశ్వం బాల ఒకసారి.

"పోదాం చాలు జానకీ" అంటున్నాడు వీగో.

ఆ దైన్యం భరించలేకపోయిం దామె దుఃఖం ఆమెలో పొంగిపొర్లింది పంటకొంగుల్లో కుక్కుతూ ఆమె కనుకొలకులలోంచి కన్నీటి బింగువులు చెంపల జారుతుంటే తదేకదృష్టితో ఆ దృశ్యం చూస్తూ నిలబడి పోయాడు విశ్వం

14

గవర్నమెంటు జనరల్ ఆస్పత్రిలో స్పెషల్ వార్డులో పడుకుని ఉన్నాడు మూర్తి తలకి కట్టు కట్టి ఉంది అతని ముందు పక్కనే ఒక స్టూల్ మీద కూర్చున్నాడు విశ్వం జానకి మూర్తి తలవైపు కూర్చుని ఉంది

"ఏమిట్రా ఈ ఉపద్రవం?" అడిగాడు విశ్వం.

"జానకి చెప్పలేదా?"

"చెప్పిందిలే కాని నువ్విప్పుడు చెప్పగలిగే స్థితిలో ఉన్నావుగా ఏం జరిగిందో చెప్పు. ఫస్ట్ హాండ్ ఇన్ఫర్మేషన్ కావాలి."

"ఏముంది, మామూలు గొడవలే"

నువ్వు లోక్యం కలిగించుకునేవాడివి కావుగా"

"ఈసారి కలిగించుకున్నాను"

"ఎందుకలా?"

"ఏం చేస్తాం! ఊరు మొత్తం కొట్టుకుంటుంటే!"

"ఏం జరిగిందేమిటి?"

"పంచాయితీ ఎన్నికలు జరుగుతున్నాయి కదూ. ప్రెసిడెంటు పదవికి ఇద్దరు పోటీచేయదలుచుకున్నారు మా ఊళ్లో ఇంకేం తగాదాలు, కొట్లాటలు మొదలు".

"నువ్వే పార్టీ?"

"నాకు పార్టీ ఏమిటి?"

"మరి దెబ్బలెందుకు తగిలాయి?"

"చెప్పేది విను. మునసబుగారబ్బాయీ, నేనూ స్నేహితులం. నేను సామాన్యంగా పేచీ వ్యవహా

రాల్లో కల్పించుకోను. కాని అతని పరిస్థితులు మరీ విషమించేట్టున్నాయి, ఏదో చెయ్యాలని పదుం కట్టాడు. చూస్తూ ఎలా ఊరుకోను? ఒంటరిగా నేం చేస్తాడు! ఇద్దరం కలిసి ఒక అభ్యర్థిని పోటీనించి విరమింపచేయాలని ప్రయత్నించాం. ఇద్దరికీ మా మీద అనుమానం ఏర్పడ్డది. మేమేదో మూడో పార్టీ పేరి ఓట్లు మావైపు తిప్పుకోవాలని చూస్తున్నామని వాళ్లూహించారు"

"మన విదేశాంగ విధానంలా ఉంది నీకథ"

"చివర మారిందిలే. నేను మరి మూడో పోటీదారు వచ్చాడనుకునే సరికి వాళ్లిద్దరూ ఏకమయ్యారు. ఇదరూ కలిసి ఏదో సంప్రదించుకున్నారు. పోటీ తప్పిపోయింది. కక్షలు తగ్గిపోయాయి. అంటే నా ప్రయత్నం సఫలమైందన్నమాట. నాకేదో సన్మానం జరుగుతుందని తెలుసులే'

"శుభం. కాని దెబ్బల సంగతేమిటయ్యా మహాప్రభూ?"

"అదే సన్మానం కావాలని రెచ్చగొట్టానులే. అయితే ఇంత పని జరుగుతుందని అనుకోలేదు. ఏదో గొడ్డిలో పోనిస్తారనుకున్నాను"

"నువ్వు చెప్పేది నాకేమీ అర్థం కావటం లేదు."

"అర్థం కానిదేముంది? పోనీ ఇంకొంచెం వివరంగా చెబుతాను. వాళ్ళు పోటీ విరమించుకోమని మంచిగా చెబితే వినలేదు. వినరని ముందే తెలుసులే. అందుకని ఈ మూడో పక్షం గురించి పుకార్లు లేవదీశాను. అక్కడా అక్కడా వాళ్లని గురించి నేనేదో అన్నట్టు కల్పించాను. దాంతో వాళ్లకి ఉద్రేకాలు పెరిగాయి. ఏమయితే ఏం? ఊళ్లో పేచీలు తప్పిపోయాయి ప్రస్తుతానికి"

విశ్వం మూరివైపు ఆశ్చర్యంగా చూశాడు

"అయితే సాహసించి కావాలని అభాండాలు నెత్తిన వేసుకున్నావా?"

"మరి ఏంచెయ్యను? లేకపోతే ఆ ఊళ్లో బతకటం మరీ కష్టం. నీకు తెలుసుగా. గలాటాలంటే నాకు చెడ్డ తలనొప్పి"

"నిన్ను కొట్టినవాళ్ళెవరు?"

"ఎవరయితే ఏంలే"

"అదేమిటి? క్రిమినల్ కేసు పెట్టి జైల్లో పెట్టించి వాడి పాట్లు వాడికి కరపకుండా ఉంటారా?"

"నీకు తెలియదులే బాబా. ఈ గొడవంతా, ఆ కోర్టు గొడవలు లేకుండా చెయ్యటానికేగదూ ఇంత శ్రమా పడ్డది."

విశ్వం మూరివైపు అర్థం కానట్టుగా చూశాడు

"అయితే వాడిని వొదిలేసావా?"

"లేకపోతే వాడిమీద నాకు కక్షేమిటి? వాడు ఎదురుగా వస్తే ఎడంచేత్తో కాలర పట్టుమీదికి వివి తెయ్యగలను. బుద్ధి తక్కువపని చేశానని ఏదో ఏదో అంటూ ఉంటాడీపాటికి"

"నీది గాంధీగారి పద్ధతిలా ఉంది"

"నాదెవరిదీ కాదు. అది నా స్వభావం అంతే,"

"సుజనపద్ధతి అంటారే."

"అదిగో, అదే నాకు నచ్చనిది. నేను వాళ్లకోసమా, వీళ్లకోసమా ఏది చెయ్యలేదంటే నమ్మరేం? నాకో ఊరుంది. ఆ ఊళ్ళో నేను జీవితం గడపాలంటే అందుకు తగిన వాతావరణం సాధ్యమైనంత వరకూ కల్పించుకోవాలి. దీనికేమిటో పేర్లు పెడతారేం! ఇంతా చేస్తే, ఈ మూడోపక్షం సంగతి ఆ ముసలమ్మగారబ్బాయి టపాకాయలా పేల్చేస్తాడేమోనని భయంగా ఉంది. ఎరక్కపోయి అతనికి చెప్పాను. ఊళ్లో అప్పుడే నేనేదో తంత్రం పన్నానని గుసగుసలుగా ఉందిట. నాన్న చెప్పారు. అసలు ఈ మనుషులకి పొగడ్తలంటే మహా ఇష్టం"

గబగబ మాటాడటంతో మూరికి కొంచెం ఆయాసం వొచ్చింది. జానకి అతనిని మాట్లాడవద్దని హెచ్చరించింది.

విశ్వం మూరివైపు ప్రశంసా పాత్రంగా చూడసాగాడు. ఏదో పొగడ్తగా అనబోయినవాడల్లా మూరి అన్న చివరిమాటలు విని నోరు తెరవకుండా ఊరుకున్నాడు. మూరిని తను చిన్నప్పటినించీ ఎరుగు. వాడింత ఘటికుడని తను అనుకోలేదు, తను వాడినించి నేర్చుకోవాలిసింది చాలా ఉంది!

మరి కాసేపటికి వెంకట్రామయ్యగారు వచ్చి "మీరిద్దరూ ఇళ్ళి భోజనం చేసిరండి. నేను మీరొచ్చేదాకా మూరి దగ్గర ఉంటాను" అన్నారు.

జానకీ, విశ్వం అన్నట్టే బయటికొచ్చారు. దూరంలో జానకి మారిపోయాక్క వెంకటపతి వృత్తాంతంతో సహా అంతా చెప్పింది విశ్వానికి అదంతా చాలా కొత్తగా ఉంది మారి ప్రవర్తనవిజంగా ఆశ్చర్యం అనిపించిందతనికి తను మారిని పైచదువుకి వెళ్ళమని ప్రోత్సహించాడు, చదివితే మారి బాగుపడేవాడే వ్యక్తిగత అభ్యున్నతి దృష్ట్యా కావి ఊరు పాతకాలంలోలాగే ఉండేది

భోజనంచేసి వసార కుర్చీలో పడుకున్నాడు విశ్వం అతని మనసులో ఏవేవో ఆలోచనలు కదిలాయి. జానకి చాపమీద కూర్చుని ఏదో పనిచేసుకుంటోంది

ఆమెవైపు యథాలాపంగా చూశాడు విశ్వం ఆమె వదనంలో ప్రశాంతత తొంగిచూస్తోంది తనని దౌర్భాగ్యస్థితిలో చూసినప్పుడు ఆమె ముఖంలో ఎంత ఆవేదన ప్రస్ఫుటమైంది! పొంగి పొర్లే దుఃఖాన్ని ఆమె బలవంతాన ఆపుకుంటుంటే ఆ గుండెలంత కన్నీరై కలిమిదికి జారే దృశ్యం అతని మనోవీధిలో మెరిసింది అది విపరీత పరిస్థితే కావచ్చు; కాని తను కష్టంలో ఉంటే అంతగా ఆమె బాధపడవలసిన అగత్యమేమిటి?

అకస్మాత్తుగా విశ్వం భావవీధిలో ఏదో వెలుగు గోచరించింది జానకి తనని ప్రేమిస్తోందా? ఎలా ఈ విషయం తెలుసుకోవటం ఒక వేళ ఆమె తనని ప్రేమిస్తే జీవితంలో ఒక గొప్పసమస్య తను ఎదుర్కోవాలి. పరిస్థితులు శ్రుతిమించకముందే నిజం తెలుసుకుని సమయోచితంగా ప్రవర్తించాలి సరాసరి ఈ ప్రశ్న జానకిని అడిగితే? ఆమె ఏమనుకుంటుందో! ఇప్పటికే ఒకసారి ఒక వ్యక్తి ఇచ్చిన చనువుదుర్వినియోగం చేసుకున్నాను డొంక తిరుగుడుగా ఆమెచేత విషయం బయటపెట్టించాలి.

"జానకీ"

"ఏమిటి బావా?"

"వ్యక్తిలో ఎటువంటి గుణాలు నీకిష్టం?"

"మంచి గుణాలు." ఇదికూడా ఓ ప్రశ్నేనా అన్నట్టుగా జానకి సమాధానం చెప్పింది

"చెడుగుణాలుగల మనిషైతే?"

"బాధగా ఉంటుంది."

"అది సరే. అటువంటి వ్యక్తి పట్ల నీ ప్రవర్తన ఎలా ఉంటుంది?"

"ఇప్పుడెందుకా సంగతి?"

"కావాలి."

"ఆ సందర్భంలోగాని తెలీదు"

"నేను తాగుడు అలవాటుచేసుకుంటాననుకో"

"బాగా చివాట్లు పెడతాను"

"అంతేగాని ఇంకేం చెయ్యవా?"

"వీలైతే బాగుచెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తాను"

"లేకపోతే?"

"ఒక దణ్ణంపెట్టి ఊరుకుంటాను"

"అంతేగాని అసహ్యించుకోవా?"

"గుణాల్నిగాని మనుషుల్ని అసహ్యించుకోటం ఎందుకూ?"

"నీకాబోయే భర్త అలా చేస్తాడనుకో"

"చాల్లెద్దూ, వేళాకోళం" అంది జానకి చిరుకోపంతో విసుగ్గా

"కాదు జానకీ చెప్పు"

"అప్పుడేంచేస్తానో వొచ్చి చూద్దువుగానిలే"

ఆమెవంక పరిశీలనగా చూశాడు విశ్వం.

"రానిస్తావా?"

"పరాయివాడివైనట్టు మాట్లాడతావేం?"

"రానిచ్చినా ఇటువంటి సంగతులు చెబుతావేమిటే," ఆమెవంక దొంగతనంగా చూస్తూ అన్నాడతను. జానకి ఏమీ మాట్లాడలేదు

"ఊరికే అన్నాలే జానకీ, నీకు మంచి మొగుణ్ణి వెతికి పట్టుకొస్తాంగా"

"పనీపాటా లేకపోతేసరి" అంటూ జానకి లేచి వెళ్ళిపోయింది

"వెళ్లకు, వెళ్ళకు, నీకు పుణ్యముంటుంది, ఒక్క సలహా ఇవ్వు జానకీ"

"నాకు సలహాలివ్వటం రాదు"

"పోన్లే చూడు, మనిషి ఏదైనా ఒక మంచి పని చెయ్యాలని నీకనిపించదూ?"

"ఒకటేమిటి, చాలా చెయ్యాలి"

"కనీసం ఒక్కటి కొంచెం ఆలోచించి చెప్పు. నేనేంచేస్తే బావుంటుందంటావు?"

"నీ ఇష్టంవచ్చింది చెయ్యి. కాలం తెలుస్తుంది".

"మీరిలా నాక్కూడా ఏదైనా మంచిపని చెయ్యాలని ఉంది"

"అన్నయ్య అలా చేయాలని ఎప్పుడూ చెప్పలేదే"

"అవునా ఆ కోరిక. సంపూర్ణ ఉద్రేకం చేసిన చేస్తే బావుండదూ?"

"నువ్వూ నేనూ ఒకర్ని ఉద్ధరించేదేమిటిలే బావా."

"అలా తీసిపారెయ్యకు. పెళ్ళి విషయమే తీసుకో కట్నం లేకుండా పెళ్ళిచేసుకోటమూ, వర్ణాంతరం చేసుకోటమూ"

"రెండో పెళ్ళి చేసుకోకుండా ఉండటమూ" జానకి నవ్వుతూ అంది.

"హాస్యం కాదు. సాంఘికదురాచారానికి బలి కాబోయే స్త్రీని పెళ్లి చేసుకుంటే?"

"చేసుకో, మంచిదే" నిర్లిప్తంగా అంది జానకి.

విశ్వం ఆమె ముఖంలోకి చూశాడు. ఆమెలోని ఏ భావమూ ముఖంలో ప్రతిఫలించటం లేదు.

"జాగ్రత్తగా ఆలోచించి చెప్పు. వేళాకోళానికి అడగటం లేదు"

జానకి కొంచెం ఆలోచించింది.

"ధైర్యం ఉంటే, మనసారా కోరితే చేసుకోటం మంచిదే బావా. ఇందులో సలహా చెప్పటానికేముంది? అది కేవలం వ్యక్తిగత విషయం కదా!"

అంత తేలిగ్గా, ఏ భావమూ లేకుండా ఆమె అభిప్రాయం వెలిబుచ్చుతుందనుకోలేదు విశ్వం. కాని ఆ సమాధానం అతనికి తృప్తినిచ్చింది. ఒక గడ్డు సమస్య ఎదుర్కోవలసిన అవసరం తప్పింది.

"సత్యంటే నాకెంతో అభిమానం జానకీ"

"చెప్పాలా ఏమిటి?" అంది చిరునవ్వుగా జానకి

"నీకు మంచి సంబంధం రావాలని, మూడు పువ్వులూ ఆరు కాయలుగా, నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా నువ్వు సంసార జీవితం గడపాలనీ నా కోరిక."

"నువ్వు మంచివాడివి బావా" అందామె.

"నేనంటే నీకు అభిమానమేగదూ జానకీ?"

ఆమెలో ఏ జ్ఞాపకాలు మెదిలాయో, కళ్లు చెమ్మగిల్లాయి. ఆ నీళ్ళు నిండిన కళ్ళతోటే విశ్వం వైపు ఒకసారి చూసింది. విశ్వం హృదయం ఆర్ద్రమైంది.

"ఏమిటి బావా, చాదస్తం! నువ్వంటే నాకభిమానం ఉండదూ?"

"ఎందుకుండాలి?" కావాలని రెట్టించాడు విశ్వం.

"బావవి కనుక. మంచివాడివి కనుక. ఇంకో— కేమంటే నీకభిమానం కనుక"

"అంతేనా?"

"మరింకేముంటాయి కారణాలు? అయినా ఇవన్నీ నేనెప్పుడూ ఆలోచించలేదు. ఆలోచించను కూడా. తీరిగ్గా కూచుని ఇలా ప్రశ్నలడుగుతున్నావు. రేపు పెళ్ళయితే నువ్వు ఆ అమ్మాయిని కూడా ఇలాగే అడుగుతావు కాబోలు" అని కలకల నవ్వుతూ జానకి అతనివైపు చూసింది.

ఆ నవ్వులో నిర్మలగంగాప్రవాహపు గలగలా, ఆ చూపులో ఆత్మీయత, స్నేహానురాగాలూ దర్శించి పరవశించాడు విశ్వం. స్త్రీపురుష భేదానికి ప్రాముఖ్యం లేని ఏదో పవిత్రమైన ఆత్మీయత తమ హృదయాలని ఆవరించినట్టు అతను ఆ క్షణాన అనుభూతి పొందాడు.

సశేషం

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

శ్రీ బులుసు వెంకటసుబ్బారావు

ఆర్థికరంగంలో అన్నివిధాల అగ్రస్థానితమైన ఒక విస్తృతదేశాన్ని శతాబ్దాలుగా స్వాతంత్ర్యరాహిత్యంలో ప్రయోగమించిన ఇతరదేశాలవలె కేవలం అత్యంత కష్టసాధ్యమైన కార్యం మనకెప్పుడూ ఆర్థికపురోగమనంస్పష్టంగా అఖండ వైభవ సంపదలతో విలసిల్లుతూన్న — అమెరికా — ఇంగ్లండు — జర్మనీ — జపాన్ — మొదలైన దేశాలు ఒక్కరోజులో అట్టి అపూర్వమహోన్నతస్థితికి రాలేదు. దీర్ఘకాలిక అమెరికా, జర్మనీదేశాల మహాసాగించిన రోజులు లేకపోలేదు. కాని శతాబ్దాలుగా జయాపజయాల తారుమార్లకు లోనౌతూ అచంచలదీక్షతో, అకుంఠిత దేశభక్తితో నిరవధికంగా ఒనర్చిన కృషిఫలితములే నేటి ఆదేశాల వైభవప్రాభవాలు. అయితే కొన్ని దేశాలలో ఆర్థికపురోగమనం అతిత్వరితంగా సాగింది. మరికొన్ని దేశాలలో కొంచెం మందంగా సాగింది. దీనికి కారణం ఆయా దేశాలు అవలంబించిన విభిన్నమైన ఆర్థికవిధానాలే. ఈ భిన్నత్వం ఆదేశాల రాజకీయవాతావరణాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. నియంతృత్వ దేశాలలో (Totalitarian States) [illegible] ప్రభుత్వమే అన్నిపనులు చేపట్టడంవల్ల పురోగమనం, స్వేచ్ఛాపణన (Free Enterprise) పై ఆధారపడే పెట్టుబడిదారీదేశాల (Capitalist Countries) కన్న త్వరితంగా సాగవచ్చు. ఈ రెండువిధానాలనటుంచి సంపూర్ణంగా విదేశీయసహాయంపై ఆధారపడి కొన్ని దేశాలు అత్యల్పకాలంలో అత్యధిక ఆర్థికాభివృద్ధిని పొందాయి. 1945లో సర్వవినాశకరమైన సంగ్రామం సంభవించినా విదేశీసహాయంవలన మహత్తరమైన ఆర్థికపురోభివృద్ధి సాధించింది పదిహేను సంవత్సరాలలోనే పశ్చిమజర్మనీ.

భారతదేశార్థికపురోభివృద్ధిసాధనలో పైమూడు అంశాలు సమ్మిళితమయ్యాయని చెప్పవచ్చు. భారతదేశం ఇటు పూర్తిగా పెట్టుబడిదారీవిధానాన్నవలంబించినదేశం కాదు అటు అన్నిరంగాలందు ప్రభుత్వప్రమేయం కలిగిన దేశంకూడా కాదు. మనది ఒక విచిత్రమైన మిశ్రమార్థికవ్యవస్థ. ఒకవంక ప్రభుత్వం ప్రణాళికల ద్వారా పురోభివృద్ధికి కృషిచేస్తూ పెట్టుబడిదారులకు చేయూతనొసగుతోంది. దేశపురోగమనానికి ఇటు ప్రభుత్వరంగంలోను (Public Sector) అటు ప్రైవేటురంగంలోను (Private Sector) తీవ్రకృషి జరుగుతోంది. ఈవిధంగా రష్యా అమెరికాల ఆర్థిక ప్రగమనదర్శిత పాటించుకొన్న భారతదేశం ఆదేశాల పద్ధతుల్ని సమన్వయించి ఒక మిశ్రమ వ్యవస్థను స్థాపించుకొన్నది. అంతేకాదు కేవలం మన స్వయంకృషి మనం తలచిన అభ్యుదయాన్ని సాధించలేము. ఇన్ని శతాబ్దాలుగా దాసత్వంలో మగ్గిన మనదేశంలో ఆర్థికపటుత్వం క్షీణించింది. పూర్తిగా స్వయంకృషి మూలకంగా మన లక్ష్యాన్ని సాధించలేం. కాబట్టి విదేశీ సహాయం అవసరం. అల్లాగని, యుద్ధానంతర పశ్చిమజర్మనీవలె మనం స్వేచ్ఛావిదేశీ విధానాన్ని పరుల హస్తగతంచేసి సంపూర్ణంగా వారి సహాయంపై ఆధారపడలేము. అంతర్జాతీయరంగంలో తన రాజకీయ ప్రతిపత్తికి ఏమాత్రం భంగం రాకుండా ఉంటేనే స్వతంత్ర భారతదేశం విదేశీ సహాయాన్ని ఆకాంక్షిస్తుంది. ఈ మూడు విషయాలను మనం జ్ఞప్తియందుంచుకొని స్వతంత్రభారతార్థిక పురోగమనపథాన్ని పరిశీలిద్దాం. ఈ పథంలో మన మెదుర్కొనవలసిన అనేక దుర్గమాలలో ప్రధానమైనది విదేశీమారకద్రవ్యకొరత.

ఈ కఠిన సమస్య ఏవిధంగా ప్రారంభమైనదో తెలుసుకొందాం. అతిశీఘ్రం సంపూర్ణంగా ఆర్థిక పటుత్వాన్ని కోల్పోయి ఆగిన ఒక గతాన్ని, పారిశ్రామికంగా ఉన్నత స్థాయిలోనికి తీసుకురావడానికి మనం ఉత్పాదకపరవస్తు సముదాయాన్నంతా విదేశముల నుండి దిగుమతి చేసుకోవలసి చిన్న యంత్రాలు, భారీ యంత్రాలు, రకరకాల సౌలభ్యానికి కవసరమైన యంత్ర సామగ్రి, ఇవికాక ఈ యంత్రాంగాన్ని నిర్వహించ

గలిగే విదేశీ సాంకేతిక విజ్ఞాన నిపుణులు కూడా మనం అతిక్లిష్ట వ్యయప్రయాసలకోర్చి దిగుమతి చేసుకోవాలి. ఒక అణుశక్తి ఉత్పత్తి యంత్రాంగాన్ని మన దేశంలో సంపాదించాలంటే దానికవసరమైన ప్రతివస్తువు కూడా విదేశంనుంచే రావాలి. అదేవిధంగా మనదేశంలో ఇంకా ఉత్పత్తి కావటంలేదు. ఉత్పత్తి సాధకాలైన యంత్రాంగాన్ని ఎల్లకాలం మనం విదేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకోజాలం. ఈ ఉత్పత్తి సాధక యంత్రాంగాన్ని నిర్మించే ఉత్పాదకశక్తి కూడా మనదేశంలో పెంపొందించుకోవాలి. ఒక దేశాన్ని పారిశ్రామిక దేశంగా మార్చాలంటే అన్నిటికన్నా ముందు విస్తృతమైన రవాణాసౌకర్య నిర్మాణం అవసరం. అంగులో భారతదేశం అతివిశాలమైనది. బొగ్గుగనులొకచోట, ఇనుము ఉక్కు గనులొక మూల, యంత్రాంగం ఒక మూల, పెట్టుబడిదారు లొక మూల, ఎగుమతి దిగుమతులకు నౌకా కేంద్రా లొకచోట ఉన్నాయి. వీటన్నిటిని అత్యధునిక రవాణామార్గాలతో కలపడం సామాన్యమైనది కాదు. ఈ రవాణా యంత్రాంగానికి మనం సంపూర్ణంగా విదేశీ దిగుమతులపైనే ఆధారపడవలసి వస్తోంది.

ఇంకొక విషయం కూడా ఇక్కడ అవిస్మరణీయమైనది. మనం విదేశాలనుండి కొనవలిసే వస్తుజాల పరిమాణం, మనం విదేశాలకమ్మవలిసే వస్తుజాల పరిమాణంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. మనది బీదదేశం. విదేశీ అభిరుచులకు తగినట్లుగా మనం వస్తువులను తయారు చేయలేం. ఇక మన ఎగుమతులలో ముడిపదార్థాలే ఎక్కువ. ఇటీవల ఈ ముడిపదార్థాల విక్రయంలో కూడా మన దేశం వెనుకపడుతోంది. కొన్ని వస్తువులలో ప్రపంచక్రయవిక్రయంలో భారతదేశం ఆధిపత్యం, వహించింది. ఉదాహరణకు, జనపనార వస్త్రువులు, టీ మున్నగునవి. కాని నేడు ఆ వస్తువులు సహితం విదేశీయుల స్పర్థకు తట్టుకోవలేకపోతున్నాయి. పాకిస్తాను జనపనార వస్త్రంలో చాలా ముందంజవేసింది. అది కాక మన ఎగుమతులు వ్యవసాయికమైన వస్తుసంపదలైన వాని ఉత్పత్తి పరిణామాలు మన అదుపులో ఉండవు ఒక సంవత్సరం ఎక్కువ ఉత్పత్తి కావచ్చు ఒక సంవత్సరం తక్కువ కావచ్చును

1958 వ సంవత్సరంలో ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక ప్రారంభమైనదాదిగా విదేశీమారకరంగంలో మనకెన్నో అడ్డంకులే సంభవించసాగాయి. ఎన్నో అవాంతరాలు సంప్రాప్తిస్తాయని మనం ఊహించే ప్రణాళికాపథకాన్ని తయారుచేశాము. కాని మన ముందున్న అవాంతరాలకు పరిష్కారమార్గాల నింకా యోచించుకోవలప్పూర్వమే అనేకవిధాలైన నూతనసమస్య లుద్భవించి మన పథకాన్ని తారుమారు చేశాయి. ఈవిధంగా తారుమారౌతుందని ముందుగానే ఊహించి ప్రణాళికా పరిమాణాన్ని తగ్గించమని హెచ్చరించినవారు లేకపోలేదు. ప్రప్రథమంగా వారిలో పేర్కొనదగిన వ్యక్తి ఆచార్య బి ఆర్ షినాయ్. ఈయన 1956 లో నే, ఆర్థశాస్త్రజ్ఞుల సమితితో (Pannel of Economists) పూర్తిగా వ్యతిరేకించి, ప్రణాళికారచనలో వాస్తవికత లోపించరాదని ఉద్ఘాటించారు. అయితే అప్పట్లో ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో సంపూర్ణవిజయం సంపాదించామనే గర్వంతో (నిజానికి మనం సంపాదించిన విజయం అతి తాత్కాలికమైనది) ఆయన మాటలు ఎవరూ వినలేదు. క్రమంగా దిగుమతుల సంఖ్య అత్యధికమైపోవడం, ఎగుమతులు క్షీణించడం, విదేశాలనుండి అనుకున్నంత సహాయం రాకపోవడం సంభవించి ఆ ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞుని మాటలను సత్యాంశాలుగా నిరూపించాయి. నేటికీ భారతప్రభుత్వం ప్రణాళికాసంకోచకై, భారతదేశంలో ద్రవ్యోల్బణం అంతగా లేదని ప్రకటించడం ఎంతైనా హాస్యాస్పదంగా ఉంది. ఎన జయంకన్నా వాస్తవ పరిస్థితులపట్ల అంధత్వం సహించరానిది అవుతుంది

ఇక ప్రణాళికారచనలో అంచనాలను పరిశీలించిన పిదప అవి ఏవిధంగా తారుమారయ్యాయో పరిశీలిద్దాం.

దిగుమతులు ఈ క్రిందివిధంగా అంచనా వేయబడ్డాయి. అయిదు సంవత్సరాలకు కలిపి మొత్తం దిగుమతులపై చేయబడవలసిన వ్యయం రూ 4,340 కోట్లు అంటే సరాసరి సంవత్సరానికి ఎనిమిదివందల డెబ్భై కోట్ల రూపాయిలన్నమాట. ఈ ఖర్చులో ఎక్కువ భాగం, యంత్రాంగం, రవాణాసౌకర్యాలు, ఇనుము ఉక్కు లోహాలు, తైలములు మొదలయిన వానిపై వెచ్చింపబడుతుంది

ఇక, ఎగుమతులు మొత్తం రూ 2,985 కోట్ల ఖరీదు కలవిగా అంచనా వేయబడ్డాయి అంటే సరా

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

సరిని సంవత్సరానికి 593 కోట్ల రూపాయిల విలువగల వస్తు సముదాయాన్ని భారతదేశం 1956-61 లో ఎగుమతి చేయగలదని ఊహింపబడింది భారతదేశపు ఎగుమతులందు ముఖ్యవస్తువులు, టీ, జనపనార వస్తువులు, ప్రత్తి వస్తువులు 1955వ సంవత్సరపు ఎగుమతులకన్న ఎక్కువ ఎగుమతి పరిమాణం, టీ, ప్రత్తివస్త్రములందు సాధ్యమౌతుందని భావింపబడింది ఈ అధిక పరిమాణమైనా అంత చెప్పుకోదగినది కాదు అది మాటికి ఇరవై పాళ్లకంటే కూడా తక్కువే

1956 61 ఎగుమతుల అంచనా

వస్తువులు	ఎగుమతి పరిమాణం (1956-'61)
టీ	రూ 635 కోట్లు
జనుము, వస్తువులు	610 ,,
ప్రత్తి, వస్త్రములు	375 ,,
తైలములు	110 ,,
పొగాకు	75 ,,
తోళ్ళు, చర్మం	140 ,,
ముడిప్రత్తి, వేస్టు	110 ,,
లోహ ఖనిజములు	115 ,,
బొగ్గు, కోక్	25 ,,
రసాయనికములు, రంగులు	35 ,,
ఇంజను వస్తువులు, విద్యుత్పరికరములు	20 ,,
ఇతరములు	725 ,,
	రూ 2,965 కోట్లు

దిగుమతుల అంచనా (1956-61)

వస్తువులు	దిగుమతి పరిమాణపు అంచనా (1956-'61)
యాంత్రిక సామగ్రి, రవాణా వాహనములు	రూ 1500 కోట్లు
ఇనుము, ఉక్కు	,, 430 ,,
ఇతర లోహములు	,, 220 ,,
ధాన్యములు, దినుసులు, పిండి	,, 240 ,,
చక్కెర	,, 85 ,,
తైలములు	,, 410 ,,
రసాయనికమైన ఔషధములు	,, 160 ,,
రంగు సామగ్రులు	,, 85 ,,
కాగితం	,, 55 ,,
లోహసామగ్రి, విద్యుత్పరికరములు	,, 145 ,,
ముడి ప్రత్తి	,, 270 ,,
ముడి జనుము	,, 90 ,,
ఇతరములు	,, 700 ,,
	రూ 4,340 కోట్లు

ఎగుమతి, దిగుమతి వస్తువులు కాక విదేశీమారకపు రంగంలో వచ్చే అంశాలు మరికొన్ని ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు పై దేశంనుంచి సాంకేతిక నిపుణులు మన దేశానికి వచ్చినప్పుడు వారిఖర్చు, వారి జీతములు విదేశీ ద్రవ్యంలో మనం చెల్లించాలి. అంతేకాక పై దేశాలనుండి మనం పుచ్చుకున్న ఋణాలపైన వడ్డీ కట్టాలి. ఈ లెక్కలలో భారతదేశానికి మిగులు వస్తుందని ప్రణాళికా రచయితలు భావించారు. అయిదు సంవత్సరాలకు కలసి ఈరీతిగా లభించే మొత్తం 255 కోట్ల రూపాయిలు కాగలదు అంటే సరాసరి సంవత్సరానికి 51 కోట్ల రూపాయిలన్నమాట పై అంచనాల ప్రకారం ఎగుమతుల విలువ 2,965కోట్ల రూపాయిలు, దిగుమతుల విలువ 4,340 కోట్ల రూపాయిలు. మనకు అయిదు సంవత్సరాలలోను లభించగల విదేశీమారకపు ద్రవ్యం రూ 2 965 కోట్లు + రూ 255 కోట్లు = రూ 3220 కోట్లు మనం విదేశాలకివ్వవలసిన విదేశీమారకపుద్రవ్యం రూ 4,340 కోట్లు. అంటే భర్తీ కావలసింది రూ 1,120 కోట్ల రూపాయల విలువగల విదేశీమారకపు ద్రవ్యం ఇంతపెద్ద మొత్తం భర్తీచేయడానికి ఈ క్రింది సూచనలను ప్రణాళికాసంఘం సూచించింది వానిప్రకారం భారతదేశానికి లండనులోకల సొంతు దాపరికంనుండి రూ 200 కోట్లు, ఇతర విధములుగా భారతదేశంలో పెట్టుబడి పెట్టేవారి మూలకంగా రూ 100 కోట్లు రాగలవని భావింపబడింది ఇక మిగిలిన రూ 800 కోట్లు విదేశీ సహాయం మూలంగా లభించాలి అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు ప్రథమ ప్రణాళికలో గోధుమ ఋణం మూలకంగా రూ 90,31 లక్షలు, ఆంగ్లో, అమెరికా సహకార కార్యక్రమం మూలకంగా రూ 102,55 లక్షలు, ఇచ్చింది ఆవిధంగానే ఆస్ట్రేలియా, కెనడా, న్యూజిలాండు, నార్వే, బ్రిటన్, రష్యా, ఫోర్డుసంస్థ, ప్రపంచ బాంకు మున్నగునవి సహాయం చేశాయి. ఈ సహాయం కొంత ఋణరూపకంగాను, కొంత దాన

రూపకంగాను జరిగింది. ఈ పై దేశాలు, విదేశీసంస్థలు, ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో కూడా ఇతోధికంగా సహాయం చూపి ఆ రూ 800 కోట్ల మారకపు ద్రవ్యాన్ని భర్తీ చేస్తాయని ప్రణాళికా రచయితలు ఆశించారు.

కాబట్టి ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా విజయం విదేశీ సహాయ్యంపై ఆధారపడి ఉంది. మొత్తం వ్యయం పరిమాణం రూ 4,800 కోట్లలోను, స్వయంకృషివలన 4 000 కోట్లను, రూ 800 కోట్లను విదేశీ సహాయం వలన సాధించగలిగితే భారతదేశం ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో సంపూర్ణవిజయం సాధించినట్లన్నమాట. అయితే రూ 800 కోట్ల విదేశీమారక ద్రవ్యాన్ని సంపాదించడం సులభసాధ్యమైన పని కాదు. ఏదో ఒక రాజకీయ పక్షంలో చేరనిది అంత పెద్ద మొత్తాన్ని భారతదేశానికి ఏ విదేశమూ కేవలం కానుకగా గాని, దీర్ఘకాలిక ఋణంగా గాని ఇవ్వదు. కాబట్టి ప్రణాళిక అంచనాలు సరిగా అమలౌతున్నట్టు ఫలించినా కూడా రూ 800 కోట్ల విదేశీ సహాయం ఒక గడ్డుసమస్య అయివుండేది.

అయితే అంత మాత్రంతో కూడా ఆ సమస్య మనలను వదలలేదు. అది మరింత తీవ్రతర స్వరూపం ధరించి, ప్రణాళిక అంచనాలను తారుమారు చేసి, ప్రణాళికా విజయాన్నే ముప్పు పెట్టే మహాసమస్యగా మారింది. ఇదే నేడు భారతదేశం ఎదుర్కొంటూన్న విదేశీమారకపు ద్రవ్యపు కొరతవలన ఏర్పడిన అతివిషమ పరిస్థితి. ఈ సమస్య ఏ విధంగా పరిణమిస్తుందోనని భారతీయులే కాక విదేశీయులు— శత్రువులు, మిత్రులు—కూడా ఎంతో ఆత్రంగా ఎదురుచూస్తున్నారు.

అయితే, విదేశీద్రవ్యపు కొరత అనుకున్న అంచనాల కన్న అత్యధికమై, ఈ సమస్య ధరించిన దానికన్న అత్యంత విషమ మవడానికి కల కారణాలను పరిశీలించాలి. ఏ ఒక్క కారణం ఈ అంచనాలను తారుమారుచేసి సమస్యను విషమతరం చెయ్యలేదు. అనేకములైన మౌలిక సమస్య అంకురించి ప్రణాళికా రచయితల ఊహలను వమ్ముచేసి విదేశీమారకపు ద్రవ్యపు లోటును అతివిస్తృతంచేసి సమస్యను మరింత అగాధం చేస్తాయి.

దిగుమతుల దృష్ట్యా తిలకిస్తే ప్రణాళికా రచయితలు ప్రథమంలో వేసిన అంచనాలకన్న అత్యధిక పరిమాణంలో దిగుమతులను మనం చేసికొనవలసి వచ్చింది. ఎక్కువ దిగుమతులు చేసుకున్నామంటే ఎక్కువ విదేశీ మారకపు ద్రవ్యపులోటు ఏర్పడిన దన్నమాట. అంచనా పరిమాణాల కన్న ఎక్కువ దిగుమతులు చేసికొనవలసిన అవసరం ఈ క్రింది కారణాలవలన సంభవించినది.

ప్రప్రథమంగా గణింపవలసినది, అత్యధికమైన ఆహారపు కొరత. దేశంలో ఆహార స్వయంసమృద్ధి విషయంలో ప్రథమ పంచవర్షప్రణాళిక సాధించిన విజయం చాలా తాత్కాలికమైనది. ఆ విజయమైనా ప్రణాళికా కృషి ఫలిత మనేకంటే 1953—54 సంవత్సరాలలో భారతదేశంఅనుభవించిన అనుకూలమైన ఋతు పవనముల ఫలితమనడం ఎక్కువ సమంజసమైన విషయం. కాని క్రమంగా అట్టి అనుకూల పవనాలు మార్పుచెంది ప్రతికూలంగా మారడంతో ఆహారోత్పత్తి పరిమాణం తగ్గిపోయింది. 1956-57 లో ఈ ఆహారోత్పత్తి గిరాకీ ఎంతమాత్రం తీరిపోలేదు. ఉత్తర ప్రదేశ్, బీహార్, మధ్యప్రదేశ్ మున్నగు రాష్ట్రాలలో అనుకున్న ఆహారోత్పత్తికన్న చాలాతక్కువ వచ్చింది. 1955–56 కన్న 1956-57 లో మొత్తం ఆహారోత్పత్తి 28 8% నుండి 24 8% కు పడిపోయింది.

ఈ విధంగా ఆహారోత్పత్తి తగ్గిపోయి విదేశాల నుంచి అధికవ్యయంతో దిగుమతులు చేసుకొనడానికి అనేక కారణాలున్నాయి. ఆహారోత్పత్తి విచారణ సంఘం అధ్యక్షుడు శ్రీ అశోక మెహతా (Food grain Enquiry Committee report) వివరించిన కారణం ముఖ్యంగా పరిశీలింపవలసినది. ఈయన భావన ప్రకారం, ఒక బీదదేశంలో ఆహారపదార్థాలకు గిరాకీ ఎక్కువ కావడంవల్ల ధరలు పెరుగుతాయి. కనక రైతులు ఆ పదార్థాల సాగును ఎక్కువ చెయ్యక, పైగా ఇదివరకటికన్న తగ్గిస్తారుకూడా. ఈయన వాదం విపరీతంగా కొంత అవాస్తవంగా కనబడవచ్చుకాని అది సహజాతిసహజమైనది. గిరాకీ పెరగడంవలన ధరలు పెరుగుతాయి. ధరలు పెరగడంతో, పూర్వం విక్రయిస్తున్న పరిమాణంకన్న తక్కువ పరిమాణానికే పూర్వపు ఆదాయం రైతు పొందగలుగుతాడు. అంతవరకు సరియైన ఆహారాన్ని భుజించడానికి తగిన

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

సామర్థ్యంలేని పేదరైతు ఇప్పుడు తాను పూర్వం తిన్న జొన్నలు మొదలైనవాటిని వదలి బియ్యం, గోధుమ మొదలైన ఉత్కృష్ట ధాన్యాలను ఉపయోగించు చుంటాడు. దీనితో అతను తేగలిగిన సరఫరా పరిమాణం (Amount of supply) పడిపో తుంది. క్రమంగా పారిశ్రామిక పురోగమనం చెందుతున్న దేశాలలో జనాభా పెరిగి తద్వారా ఆహారధాన్యాలకు గిరాకీ పెరుగుతుంది దీనికనుగుణంగా ఉత్పత్తి పెరగకపోయినట్లయితే ఆహారపులోటు ఏర్పడుతుంది

ఇక రెండవకారణం మనదేశంలో కొన్ని రాష్ట్రాలలో కలిగిన ప్రకృతి భీభత్సాలు. బీహార్, బెంగాల్ అస్సామ్ ఉత్తర ప్రదేశ్ మున్నగు రాష్ట్రాలలో వరదలు, అతివృష్టి, అనావృష్టి దోషాలవలన అనేక లక్షల ఎకరాలు నిష్ఫలములయ్యాయి. ఈ రెండు కారణాలు కాకుండా మిడతలదండు, తదితర క్రిమికీటకాదులవల్ల పూర్వంకన్న ఎక్కువ నష్టం సంప్రాప్తించి, ఆహారోత్పత్తిని తగ్గించింది ప్రణాళికా రచయితలు ఆహారోత్పత్తి వృద్ధికి అంచనాలు వేశారుకాని తిరిగి కొంత నీటిపారుదల, కొత్త భూములను వ్యవసాయిక క్షేత్రాలుగా మార్పుచేయడం మొదలైన రంగాలలో ఆ భావనలు కార్యరూపం దాల్చలేదు పైగా దేశంలో ఆహార ధాన్యాలు నిరవధికంగా దాచిఉంచడంవలన, జనాభా అన్ని అంచనాలు దాటి పెరిగిపోవడం సంభవించడం వలన ఆహారసమస్య తీవ్రస్వరూపం ధరించింది ఈ విషమాహారసమస్య విదేశీమారక ద్రవ్య రంగంలో చూపిన ప్రభావం అత్యంత ప్రాముఖ్యం వహించి భారతపారిశ్రామిక పురోగమనానికి, ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక విజయానికి గొడ్డలిపెట్టైంది.

కేవలం ఆహారధాన్యాల దిగుమతులే ప్రణాళికా రచయితల అంచనాలను మించి విపరీత పరిస్థితి కలిగించ లేదు ఇతర యంత్రాంగం, పారిశ్రామికోత్పత్తి సాధ నాలు కూడా అంచనాలను బాగా మించి, దిగుమతి అయ్యాయి. ఒక పారిశ్రామిక పథకానికి ప్రణాళికా రచయితలు, ఉదాహరణకు రూ 300 కోట్ల విదేశీ మారక ద్రవ్యము విలువగల వస్తువులను దిగుమతి చేసికొన వలసివస్తుందని అంచనా వేస్తే, తీరా ఆ పథకం కార్య రూపం ధరించేసరికి తదనుపరమైన దిగుమతుల విలువ రూ 400, 500 కోట్లు దాటేది. దీనితో అసలే గడ్డుగా ఉన్న విదేశీ మారకద్రవ్యసమస్య మరింత విషమంగా తయారవసాగింది ఈ తప్పుడు అంచనాలకు మూల కారణం, అంచనాదారులు భావించినదానికన్న ప్రపం చంలో ధరలు అధికం కావడమే.

పై రెండు కారణాలు కాక ఎక్కువ దిగుమతుల ద్వారా విదేశీమారకద్రవ్యపు లోటును అధికం చేసిన మరొక కారణం, ఇటీవలి కాలంలో భారతదేశం పెంచిన దేశరక్షణ వ్యయం భారత పాకిస్తాన్ దేశాల నడుమ గల సంబంధ బాంధవ్యాలు అతి లఘుతరంగా రూపొందడంవలన, నిరంతరంగా పాకిస్తాన్ అమెరికానుండి ఆయుధ సామగ్రులను దిగు మతి చేసికొనడంవలన, విధిగా భారతదేశం కేవలం స్వయంరక్షణకొరకు విదేశీమారక ద్రవ్యాన్ని వెచ్చించి ఆయుధ సామగ్రులను దిగుమతి చేసికొనవలసి వచ్చింది ఈ వ్యయం ప్రణాళికారచనలో ఊహించ బడలేకపోవడంవలన విదేశీ మారక ద్రవ్య సమస్యను మరింత విషమం చేసింది

దిగుమతులపై వ్యయం ఎంత ఎక్కువ అయినప్ప టికి, అదే పరిమాణంలో ఎగుమతులను మనం చేయగలిగి ఉండినట్లైతే ఈ సమస్య ఇంతటి తీవ్రస్వరూపం పొందిఉండకపోను కాని ఈవిధంగా కూడా భారత దేశం లాభం పొందలేకపోయింది విదేశీ స్పర్ధలవల్ల (Foreign Competetion), అంతర్జాతీయ వాణిజ్య రంగంలో ముఖ్యంగా అమెరికాలో ఏర్పడిన ఆర్థిక మాంద్యంవల్ల, క్రమంగా హెచ్చుతున్న భారతదేశపు ధరలవలన ఎగుమతులు ఎక్కువవడం మాటటుంచి తీవ్రం గా సంకోచం చెందుతున్నాయి కొద్ది సంవత్సరాల క్రితంవరకు జనపనార పారిశ్రామికోత్పత్తిలో ప్రపంచ వాణిజ్యరంగంలో భారతదేశం సంపూర్ణ ఆధిపత్యంవహిం చింది అయితే పాకిస్తాన్ విభజనతో జనుముపండే క్షే త్రాలన్నీ పాకిస్తాన్ కు, మిల్లులుగల ప్రాంతాలన్నీ భారతదేశానికి లభించాయి విభజన తరువాత కొద్ది సంవత్సరాలవరకు పాకిస్తాన్ లో యాంత్రిక సామగ్రి లేక పోవడంవలన అక్కడ పండిన జనుము భారత దేశానికి దిగుమతి అయింది కాని క్రమంగా పాకిస్తాన్ లో కూడా మిల్లులు వెలిసి జనపనార వస్తువులలో ఈ రెండు దేశాల నడుమ స్పర్ధ అనివార్యమైంది దీనితో ఏ వస్తువు ఎగుమతిపై భారతదేశం, విదేశీ మారక ద్రవ్యంకొరకు ఆశలు పెట్టుకుందో దానిలోనే

అనంతరం సంభవించి ఎగుమతి వర్తకానికి గొడ్డలి పెట్టైంది. అలాగే ప్రత్తి వస్త్రములద్వారా మంచి రాబడి రాగలదని అంచనాదారులు ఆశించారు కాని దీనిలో కూడా భారతదేశం నష్టాన్ని ఎదుర్కొనవలసి వచ్చింది. విదేశాలతో పోటీచేయటంలో తద్వారా లభించే మారకపు ద్రవ్యం తగ్గిపోయింది. పూర్వపు దేశాలేకాక చైనా నుండికూడా వస్త్రపరిశ్రమలో భారతదేశానికి స్పర్థ సంభవించింది. ఇంతేకాక అమెరికాలో సంభవించిన ఆర్థికమాంద్య ఫలితంగా భారతదేశపు టీ ఎగుమతులకు నష్టం సంభవించింది

అంచనాలకన్న ఎగుమతులు తగ్గిపోవడానికి మరొక మూలకారణం ప్రపంచ ధరలతో పోల్చిచూస్తే భారతదేశపు ధరలు భారతదేశపు నూతన పారిశ్రామిక వైవిధ్యంతోబాటు అధికము కావడం. దీనితో విదేశీయులు భారతదేశంలో అధికమైన ధరలకు దిగుమతి చేసుకోవడం మాని ధరలు తక్కువగానున్న ఇతర దేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకుంటున్నారు. దీనితో మన ఎగుమతులు పడిపోసాగాయి

ఈ విధంగా ఎగుమతులు తగ్గిపోవడం దిగుమతులు అంచనాలను మించి అత్యధికం కావడంతో విదేశీ మారక ద్రవ్యం తీవ్రసంకోచం పొంది ఆ సమస్య విషమతరం అయింది. ఇంతేకాక అంతర్జాతీయ వాణిజ్యరంగంలో లెక్కకువచ్చే ఇతరములు — వడ్డీలు అప్పులు, బహుమతులు, విద్యార్థి వేతనాలు యాంత్రిక వ్యయాలు — మున్నగు వానియందు కూడా భారతదేశం అనుకున్నంత లాభాన్ని పొందలేక పోతోంది

ఈ పైకారణాలవలన ప్రణాళికా రచనలో ఒక సమస్యగా భావింపబడిన విదేశీమారకద్రవ్యపు లోటు, ప్రణాళిక ఆచరణలోనికి వచ్చేసరికి తీవ్రతర స్వరూపం ధరించి అందుచిక్కని అభేద్య సమస్యగా రూపొందింది

అయితే ఈ సమస్యలో పూర్తిగా నిరాశచెంది ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికను త్యజింప నక్కరలేదు. సమస్య లంకురించినపుడే పరిష్కార మార్గాలు జనిస్తాయి. కొన్ని సమస్యలకు పరిష్కారమార్గాలు అత్యంత కష్టసాధ్యములైనవైతే కొన్ని సమస్యల పరిష్కార మార్గాలు సులభ సాధ్యములు కావచ్చు. ఈ సమస్య పరిష్కారం మన జాతి దీక్షపైన, మన ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞుల మేధాశక్తిపైన, మన రాజకీయవేత్తల అంతర్జాతీయ విజ్ఞతపైన ఆధారపడి ఉంటుంది. కష్టనష్టాల నెదుర్కొనకుండా చరిత్రలో ఏ దేశం ఆర్థిక పురోగమనాన్ని సాధింపలేదు. ఏ దేశమైనా ముప్ఫై నలభై సంవత్సరాలలో తన ఆర్థిక రంగంలో పాశ్చాత్యదేశాలను తిలదన్ను కలిగే అభ్యున్నతిని సాధింప కలిగినదంటే, అది ఆ ప్రజల మాతృదేశభక్తిపైనా ఆ దేశపు ఆర్థిక విధానాలపైనా ఆధారపడటం వల్లనే. జపాన్ పూర్వుల బాట ద్వారా ఆర్థికాభ్యున్నతి సాధింపలేదు. ఏ దేశాని కైనా ఆర్థిక పురోగమనపథం దుర్గమమైనది. కాని తత్సాధన ఆ దేశపు దీక్షపైనే ఆధారపడి ఉంటుంది

ఈ కఠినసమస్యకు మూడు ప్రధాన పరిష్కార మార్గాలున్నాయి. మొదటిది ఎగుమతుల పరిమాణాన్ని అధికం చేయటం, రెండవది : దిగుమతుల పరిమాణాన్ని సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించటం. విదేశీ సహాయాన్ని పొందటం మూడవ పరిష్కార మార్గం. ఈ త్రిమార్గాలను కూడా భారత ప్రభుత్వం నిరవధికంగా కృషి చేస్తోంది

ఎగుమతుల నధికం చేయడానికి ఉపాయాన్ని సూచిస్తూ కేంద్రమంత్రి శ్రీ లాల్‌బహదూర్ శాస్త్రి వస్తువులను విదేశీయులకు తక్కువ ధరకు, మన దేశపు గిరాకీదారులకు హెచ్చు ధరకు విక్రయించాలని చెప్పారు. తక్కువ ధరలు ప్రదర్శించటం ద్వారా విదేశీయుల గిరాకీని ఆకర్షింప వచ్చును. తక్కువ ధరల మూలంగా సంభవింప కలిగే నష్టాన్ని మన దేశస్థుల కెక్కువ ధరల కా వస్తువును విక్రయించడం ద్వారా పరిపెట్టుకోవచ్చు. నిజానికి పూర్వం జపాన్ దేశం ఇండియా వాణిజ్యరంగంలో బ్రిటన్ను జయించి, ఆధిపత్యం సంపాదించడానికి ఇదే విధానాన్ని అవలంబించింది. దీన్నే ఆంగ్లంలో డంపింగ్ (dumping) అని వ్యవహరిస్తారు. ఈ విధానాన్నవలంబించడం ద్వారా ఎగుమతులను పెంచవచ్చును కాని ధరల తగ్గింపు వలన విదేశీయుల అభిరుచులని మార్చలేం. తరువాత స్పర్థ (Competetion) తీవ్రమైనట్లైతే విదేశీయులు కూడా ఈ విధానాన్నే అవలంబించి అనభిలషణీయమైన పరిస్థితులకు దారి తీయవచ్చును. కాబట్టి ఈ విధమైన పద్ధతిని అవలంబించే ముందు తగు జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి.

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

ప్రభుత్వం వివిధవస్తువుల ఎగుమతుల నధికం చేయడానికి ఆయా వస్తువులకు ఎగుమతి సంఘాలను నియమించింది. ఇటువంటి సంఘాలలో (Export promotion councils) అతి నూతనమైనది ఆట వస్తువుల ఎగుమతి వృద్ధికి కృషిచేసే సంఘం (Sports goods export promotion council). దీనిని యూనియన్ మంత్రి శ్రీ లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి గారు జూలై 30వ తేదీన ప్రారంభించారు. ఈ సంఘ సభ్యులు ఆయా వస్తువులకు విదేశాలలో గిరాకీ కల్పించడానికి కృషి చేస్తూ చాలవరకు కృతకృత్యులవుతున్నారు.

ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడానికి భారత ప్రభుత్వం అనేక వస్తువులపై కంట్రోళ్ళను తొలగించింది. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా విజయం కొరకు ఈ విధంగా సుమారు 200 ఎగుమతి వస్తువులపై ఆంక్షలు తొలగించబడినాయి. అంతేకాక అవసరమైనచోట పన్నులను తగ్గించడం, ఎగుమతి సుంకాలను తీసివేయడం, సబ్సిడీ నొసగి ప్రోత్సహించడం మున్నగు అనేక పనులను భారత ప్రభుత్వం చేస్తోంది. ఇటువంటి ప్రోత్సాహం క్రొత్తగా పైకి వస్తూన్న ఎగుమతి దారులచే ముందంజ వేయించి విదేశీ స్పర్ధకు వెనుకంజ వేస్తూన్న ఎగుమతి దారకు ధైర్యం కలిగిస్తుందనడం నిస్సంశయం.

ఎగుమతులను అనేకవిధాలుగా ప్రోత్సహించడం వలన మారక ద్రవ్యసంపాదనే గాక ఉత్పాదన కూడా పెరగగలదు. అధికమైన ఎగుమతుల వల్ల ప్రణాళికా విజయం చేకూరగలుగుతుంది. ఎగుమతులు ఇటీవలి కాలంలో వలెనే దిగజారిపోతే పరిస్థితి మరింత విషమిస్తుంది.

ఇక రెండవ పరిష్కారమార్గం దిగుమతులను సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించడం. దిగుమతుల పరిమాణాన్ని తగించేముందు ప్రథమంగా భారతదేశం చేసుకొంటూన్న దిగుమతులను విలాస వస్తువులు, అవసర వస్తువులుగా విభజనచేసి సామాన్య ప్రజా సౌఖ్యానికి అడ్డు తగలని విలాస వస్తువుల దిగుమతి నిషేధించడం కాని తగించడం కాని చేయాలి. భారత ప్రభుత్వం తదనుగుణంగా అనేక వస్తువులపై ఆంక్షలు విధించి దిగుమతులను తగించింది. కాని పై విభజన అంతగా పాటింపబడలేదనే చెప్పాలి. అత్యవసర వస్తువులైన మందులు, రసాయనిక ఔషధాలు, శ్లేట్లు, పిల్లల ఆరోగ్యాన్ని కాపాడే హార్లిక్సు, ఓవల్టైన్, పిండిపాలు మున్నగువాటిపై ఆంక్షలు విధించడం దేశానికెంత క్షేమకరం కాదు. వీటికి సరియైన దేశీయ వస్తువులు ఇంకా ఉత్పత్తి అవడంలేదు. పిల్లల కవసరమైన పాలడబ్బాలను విలాస వస్తువులుగా గ్రహించి నిషేధించిన ప్రభుత్వ విధానం అంత ప్రశంసనీయమైనది కాదు. కొన్ని విలాస వస్తువును సంపూర్ణంగా నిషేధించడంవలన దేశంలో ఏ కొద్ది మందికో తక్క మిగిలిన వారికి అంత ఇబ్బంది కలుగదు. ఉదాహరణానికి టాయిలెట్ సామాన్లు, కొన్ని పెన్నులు, ఖరీదైన రేడియోలు మొదలయిన వాటిని ప్రభుత్వం సంపూర్ణంగా నిషేధించాలి. విదేశీ రేడియోలను, అతిఖరీదైన విదేశీ వస్త్రాలను సంపూర్ణంగా నిషేధించడంవలన సామాన్య ప్రజ అంత నష్టం చెందదు.

కాని దిగుమతి నిషేధవిధానాన్ని అనేకులు అనేక విధాలుగా విమర్శించారు. అవన్నీ పూర్తిగా సత్యదూరాలు కావు. ఆచార్య బి. ఆర్. షినాయ్ మున్నగువారు, ఈ నిషేధంవలన వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం దెబ్బతింటుందని, భారతదేశం వంటి ప్రజాస్వామిక దేశంలో ప్రభుత్వం ఇట్టి పనులు చేయడం ప్రజాభిప్రాయవిరుద్ధమని వాదించారు. ఈ వాదం సత్యమే అయినప్పటికీ, దేశ సంక్షేమం కోసం ఇట్టి నిషేధాలను తాత్కాలికంగా విధించినా అంత అనభిలషణీయమైన పరిస్థితులేర్పడవు. అయితే ఈ నిషేధం కేవలం తాత్కాలిక మయేటట్లు మాత్రం తగు జాగ్రత్త వహించాలి. రెండవ విమర్శ ఏమంటే విదేశీవస్తునిషేధం వలన దేశీయ వాణిజ్య రంగంలో గుత్తసొత్తుదారులకు ఆధిపత్యం కలిగి ప్రశస్తమైన వస్తువుల ఉత్పత్తి లేకపోవచ్చును. స్పర్థ లేకపోవడంతో చౌకబారు వస్తువులే అతి ఖరీదైన ధరలకు అంగడిలో ప్రత్యక్షమవడం మనం నేడు చూస్తున్నాం. కాని ఈ దోషం కూడా, నిషేధం తాత్కాలిక మవడంవలన, తాత్కాలికమే అవుతుంది. మనం విదేశీ దిగుమతులను నిషేధించడం వలన, మన ఎగుమతులను విదేశీయులు బహిష్కరించవచ్చును. కాని ఈ విమర్శ సహేతుకమైనది కాదు. ఈ నిషేధం కేవలం భారతదేశ ఆర్థిక పురోగమనమునకే అవటంవలన ఇతర దేశాలు మన ఎగుమతులను బహిష్కరించవు.

దిగుమతి నిషేధంవలన గత ఒకటిన్నర వత్సరాలలోను, భారతదేశం చెప్పుకోదగినంత విదేశీ మారకపు

ద్రవ్యాన్ని కూడబెట్టగా కలిగింది. కాని విధంగా కే ఇంకా ప్రదర్శిస్తే ఈ విధానం వలన సామాన్య ప్రజలకు ఇబ్బంది కలగకుండానే ప్రభుత్వం మరింత విదేశీ మారకపు ద్రవ్యాన్ని కూడబెట్టగలదు.

విదేశీయ సహాయం

ఇక మూడవది విదేశీయ సహాయం

విదేశీయ సహాయం ఒక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య దేశం కోరవచ్చునా అన్న ప్రశ్న ఉదయించగా, రాజకీయ సంబంధం లేకుండా, అంతర్జాతీయ రాజకీయ రంగంలో దేశపు కీర్తిప్రతిష్ఠలకు విఘాతంగాను భంగం వాటిల్లకుండా ఉంచకలిగితే, విదేశీసహాయం అభిలషణీయమైనదే అని చెప్పబడింది. నిజానికి నేడు అత్యున్నత దశలో ఉన్న అనేక దేశాలు పూర్వం ఎప్పుడో ఒకప్పుడు విదేశీసహాయం పొందినవే! ఫ్రాన్సునుండి జర్మనీకి, ఇంగ్లండునుండి అమెరికాకు ధనం ఋణరూపంలో ప్రవహించిన కాలం ఉంది. ఋణాన్ని గ్రహించినంత మాత్రాన ఒక దేశం [illegible]

ఈరంగంలో అగ్రరాజ్యాలు అమిత ప్రోత్సాహం కనబరుస్తోంది. భారతదేశానికి క్లిష్టపరిస్థితిలో సహాయకారమిచ్చే దేశాలు — అమెరికా, ఇంగ్లండు, ఆస్ట్రేలియా, పశ్చిమజర్మనీ, సోవియట్ రష్యా, జపాన్ — మున్నగునవి ఎన్నో ఉన్నాయి. వీనిలో ముఖ్యమైనవి అమెరికా బ్రిటన్లు. అమెరికా ఇంగ్లండు దేశాలు భారతదేశానికి కేవలం భ్రాతృభావంతో కాక ఒకవిధమైన భయంతో ఇస్తున్నాయి.

1958 జూలై 28 వ తేదిన బ్రిటిషు పార్లమెంటులో శ్రీ జేమ్సు కాలింఘన్ ఈ ఉద్దేశాన్నే చక్కగా విశదీకరించారు. "ఆగ్నేయాసియాలో చైనా ప్రభావానికి లోనుగాని కమ్యూనిస్టు విభిన్నపక్షానికి భారతదేశం ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. మనం హిందూ దేశానికి సంపూర్ణంగా ఆర్థికసహాయ సహకారముల నొసగకపోతే, ప్రస్తుతకాలంలో కాకపోయినా, అచిరాంతరమైనా, భారతదేశమంతా సామ్యవాద సిద్ధాంత ప్రభావానికి లోనైపోతుంది" ఆసియాలో భారతదేశం సామ్యవాదమతం స్వీకరించినట్లయితే అది అమెరికా బ్రిటన్లకు గొడ్డలిపెట్టవుతుంది. కాబట్టి మన మీద అమెరికా బ్రిటన్లకు ప్రేమాదరాలు లేకపోయినా, భయంకొద్దీ అయినా మన పంచవర్ష ప్రణాళికా విజయానికి సహాయపడక తప్పదు.

ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికారంభంనుండి అనేక విదేశాలు, ముఖ్యంగా అమెరికా బ్రిటను, అనేక విదేశీ సంస్థలు మనకు సహాయం చేస్తూనే ఉన్నాయి. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక మొదటి అర్థసంవత్సరంలో యీ క్రిందివిధంగా సహాయం లభించింది భారతదేశానికి, అమెరికా సహాయ కార్యక్రమం క్రింద రూ 809 లక్షలు, ఉచితంగాను, రూ 2268 లక్షలు ఋణరూపకంగాను భారతదేశం సహాయ్యం పొందింది పబ్లిక్ లా 480 (Public law 480) క్రింద రూ 3,571 లక్షలు ఉచితంగాను, రూ 11,148 లక్షలు ఋణరూపకంగాను అమెరికానుండి మనదేశానికి లభించాయి. అదేకాలంలో ఆస్ట్రేలియానుండి రూ 4 లక్షలు, కెనడానుండి రూ 8 57 లక్షలు, న్యూజిలాండునుండి రూ 101 లక్షలు, నార్వే నుండి రూ 100 లక్షలు భారతదేశానికి ఉచితంగా లభించాయి. బ్రిటన్ రు 20 కోట్లను ఋణంగా ఇచ్చింది. రష్యా రూ 75 లక్షలను ఉచితంగాను, రూ 12,800 00,000 ను ఋణంగా ఇచ్చింది. ఫోర్డు ఫౌండేషన్ ఉచితంగా రు 14,00000 ఒసగింది. ప్రపంచ బ్యాంకు రూ 4657 లక్షలను, బ్రిటిషు బ్యాంకులు రూ 15,00,000,00 లను, అమెరికా పరపతి బ్యాంకు రూ 5,88,000,00 లను ఋణరూపకంగా భారతదేశాని కొసగాయి. ఇవికాక కొలంబో ప్రణాళిక (Colombo plan) వలన, ఐక్యరాజ్యసమితి సహాయం వలన భారతదేశం అమిత సాంకేతిక సహాయాన్ని పొందింది.

1958 జూలై 12-వ తేదీన అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు (United states Exports Imports Bank) ఒక సంవత్సరానికి సరిపోయేట్టుగా భారతదేశానికి 150 మిలియన్ల డాలరు ఋణరూపకంగా ఒసగింది. ఈ ద్రవ్యాన్ని భారతదేశం నీటిపారుదల పునఃస్వాధీన పథకాలకు, కొత్త పథకాలకు, గనులకు, రవాణాసౌకర్యాలకు, పరిశ్రమలకు వినియోగింపదలచింది. ఈ ఋణాన్ని భారతదేశం 5¾% వడ్డీతో పదిహేను సంవత్సరాలలో తీర్చాలి. ఇదికాక ఇదేబ్యాంకు అభివృద్ధి ఋణ కార్యక్రమం క్రింద 75 మిలియన్ల డాలర్లొసగింది

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

పబ్లిక్ లా - 480 (Public law 480) క్రింద అమెరికా ప్రభుత్వం పూర్వ సహాయంగాక అదనంగా 7 లక్షల టన్నుల ఆహారధాన్యాల కొనసాగింపుకు సమ్మతించింది. దీనిలో 5 లక్షల టన్నుల గోధుమ, 2 లక్షలు ఇతరధాన్యాలు. ఇదిగాక ఇటీవల ప్రపంచ బ్యాంకు 48 మిలియన్ల డాలరు భారతదేశం రైల్వేమార్గాల అభివృద్ధికి ఒసగింది. యూనియన్ ఆర్థిక శాఖామంత్రి శ్రీ మొరార్జీ దేశాయ్ అమెరికాయాత్ర చాలవరకు ఫలోన్ముఖమైనదనే చెప్పాలి. అమెరికా వారు మనమీద గొంతెం చేసినా, మనం కమ్యూనిస్టుల మాటనే ధిక్కరించినా, మనకు సహాయం చేయడానికి ముందంజ వేస్తున్నారు. పబ్లిక్ లా 480 క్రింద 200 మిలియన్ డాలర్ల సహాయం, అభివృద్ధి ఋణ కార్యక్రమం క్రింద వందమిలియన్ డాలర్ల సహాయం ఇవ్వడమేగాక, మనం 1951 లో పుచ్చుకున్న గోధుమ ఋణాన్ని (Wheat loan) తొమ్మిది సంవత్సరాలపాటు వాయిదా వేశారు. భారతదేశానికి సహాయం చేయడంలో ప్రపంచ బ్యాంకు చూపుతున్న ఉత్సాహం ప్రశంసనీయమైనది. ఇది భారతదేశం రైల్వే అభివృద్ధికి 85 మిలియన్ డాలర్లను ఋణరూపకంగా ఈయడమేగాక వాషింగ్టన్లో అమెరికా, ఇంగ్లండు, పశ్చిమ జర్మనీ, కెనడా, జపాన్ దేశాల ప్రతినిధులను సమావేశపరచి భారతీయులకు చేయూత నొసగవలసిన అవసరాన్ని ప్రబోధిస్తోంది. గత మే, జూన్ మాసాలలో మన దేశపు ఆర్థికవ్యవస్థను పరిశీలించడానికి పర్యటించిన ప్రపంచ బ్యాంకు సభ్యులు తయారుచేసిన నివేదికలో భారతదేశపు ఆర్థిక పటిష్టతను ప్రశంసించి, ఈ దేశంలో విదేశీయులు పెట్టుబడి పెట్టడానికి ఏమీ సంకోచపడనక్కరలేదని అభిప్రాయమిచ్చారు.

ఈవిధంగా నేడు అంతర్జాతీయ ఆర్థికరంగంలో భారతదేశపు పరపతి పడిపోలేదు. విదేశీ సహాయం, దిగుమతుల తగ్గింపు, ఎగుమతుల హెచ్చింపు విషయాలలో భారతదేశం క్రమంగా విజయాన్ని పొందుతోంది. మనపట్లున్న విదేశాలు ముఖ్యంగా అమెరికా, బ్రిటన్లు భారతీయులకు సహాయం చేయడానికి ఉత్సుకతను చూపడం హర్షదాయకం. కాబట్టి ఈ పంచవర్ష ప్రణాళిక కాలంలో విదేశీ ద్రవ్యమారకపు ద్రవ్య సమస్యను భారతదేశం పరిష్కరించగలదని ఆశించవచ్చును.

మొగలిపువ్వు

శ్రీ ఆర్. యస్. సుదర్శనం

శ్రీనివాసరావు కార్యాలయం నుండి తిరిగివచ్చి ఆయాసంగా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. తనతో తిరిగివచ్చిన హోల్డాలు చేతిసంచీ, గొడుగు ఎదురుగా కనిపిస్తున్నాయి. కుప్పగా ఒకదానిమీదొకటి గిరవాటుపెట్టి వెళ్ళిపోయాడు కూలివాడు. చేయిస్తే ఆక్కడవి నవిగాడు వాడు ఎక్కడ విశ్వటానికి అభ్యంతరం లేదు, కాని తిరిగిరావడం అంతకుమించి "పిల్లర లేక పోయింది!"

"ఎంతండీ, ఎప్పుడూ లేనంతా వచ్చి కూర్చున్నారే! ఇందాకటినుంచీ మీ కోసం చూస్తున్నా. ఇవ్వాళ బస్సు లేటయిందేమిటి?" అంటూ శ్రీమతి ప్రవేశించింది "ఇదుగో, ఇంట్లో బియ్యం నిండుకున్నాయి, అదివరకే కొట్టి పర్వా లేదు ఆలస్యమైనా మీరు కాస్త బజారు వెళ్ళొస్తే అంతలో అన్నానికి వేన్నీళ్ళు కూడా రెడీ అవుతాయి"

"ఒబ్బూ, సంచీ తీసుకురా" అన్నాడు శ్రీనివాసరావు

"ఎబ్బు! అదేకో మీదగ్గరే వుండాలి! ఆదుగో సంచీ, మీరు కార్యాలయంకు తీసుకెళ్లినవాన్నే కాళీచేసి పట్టుకెళ్ళండి ఆ రెండోదికాస్తా ఎలకలు కొరికేశాయి"

"నాదగ్గర డబ్బులేక ఎట్లాగమరి?

"ఎట్లాగ! అని కూచుంటే ఎలాగండీ? పది తేంగావుంది కార్యాలయంనుంచి వస్తున్నారుగదా తెస్తారనుకొన్నాను"

ఎదురుగావున్న హోల్డాలు, సంచీ, గొడుగూ వైపు నిశ్చలంగా దృష్టినిలిపి శ్రీనివాసరావు చిన్నగా నవ్వాడు.

"మంచిదానివే! ప్రక్కవాటాలో వాళ్లని అడుగు"

"వాళ్ళకిప్పటికే రెండుసార్లిచ్చాం ఇవ్వాళ మనం. ఇక డబ్బా? డబ్బు అడిగితే ఎక్కడుంటుంది, పాపం! మీరే వెళ్ళి ప్రయత్నించండి"

శ్రీనివాసరావు కదల్లేక, గుమ్మం ముందున్న సామాను వైపు పరిశీలనగా చూస్తూ, పరధ్యానంగా కూర్చున్నాడు

కొన్ని క్షణాలు నిదానించిన శ్రీమతి—"ఎవరైనా స్నేహితుల్నడగండీ! అలా కూచుంటే ఏమిటీ? ఏమీ ఎరగనట్టూ! పెద్దవేదాంతిలా పలక్కుండా, జవాబులేకుండా కూర్చుని అలాగాటు చేస్తున్నారేమిటమ్మా! వస్తేదో సాధిస్తున్నట్టు! వేగిరం కదలండి మరి లేకపోతే యీపూట పస్తే!" అన్నది

శ్రీనివాసరావు లేచి నుంచున్నాడు "అది కాదు రాధా, ఒక్కపూట అన్నం లేకపోతే ప్రపంచం తల్లక్రిందవుతుందంటావా?"

"ఏం మాటలండీ! కాలంది పెళ్ళాం పిల్లలు పస్తుంటారంటే మీకేం చీమకుట్టినట్లు కూడా లేదన్నమాట! అయినా పెళ్లి జరిగేటప్పుడేమిటో మాకుండా ప్రపంచాన్ని గురించి వైరాగ్యంగా మాట్లాడుతూ కూచుంటారేమిటండీ?"

"నువ్వు అరవబోకే ఇదుగో, వింటేగునే! చెప్తున్నా! అంటే, నేనన్నది మరేమీ విపరీతం కాదు! ఈ పూట అన్నం మానేసి రాత్రికి వండుకుంటే యింతలో జరిగే ప్రమాదం ఏమిటి, అని అనుమానం!"

"ఏం ప్రశ్నలండీ! అసలు పస్తుండాల్సిన కర్మమేం కాలిందీ? అంత దరిద్రం మనకేమొచ్చింది? ఇబ్బందులు ఎవరికైనా వస్తాయి కాని, ఎలాంటి ఇబ్బందులు వచ్చినా పస్తుపడుకునేంత దరిద్రం మన కెన్నడూ రాదు. ఎలాంటివాళ్లు పస్తుపడుకుంటారో! ఊరికే కబుర్లు చెప్పక వెళ్ళిరండి పొద్దెక్కుతుంటుంది."

మొగలిపువ్వు

శ్రీనివాసరావు బజారుకెళ్ళాడు గనుక, సంచీ పుచ్చుకొని రాధతో వాదించి ప్రయోజనం లేదు... అసలు ఎవరుమాత్రం యీ విషయంలో తనతో ఏకీభవిస్తారు? నిజంగా కే, ఒక్కపూట పస్తుంటే ఏం పుట్టిమునుగుతుందో! బాగా ఆకలివేసి రెండోపూట అన్నం రుచిస్తుంది, అంతేగా! కానీ, ఒక్కపూట పస్తుండిపోతే ఏదో అపచారం, ఎంతో మోస ఘోరంగా దిగజారిపోయినట్లు "అయ్యో! తినటానికి లేక పస్తున్నాం!!" ఆ మాటలో ఏదో పెద్ద దిగులు! "పిల్లలు కడుపులు వెన్నంటుకుపోయి అలమటిస్తుంటే కళ్ళతోచూశాం తల్లీ దండ్రీ యిద్దరూ ప్రతిపూటా!" అని వినటం, తినకపోటం, ఏదో మహాఘోరం జరిగిపోయినట్లే బాధపడటం ఇక తర్వాత, తర్వాత—"ఫలాహారా'టా, బిస్కెంలేక, అని కెమ్ముకోటానికి చిల్లిగవ్వ లేక, పస్తుపడివున్నాం" అంటూ జీవితచిత్రంలో ప్రధానఘట్టం కింద చిత్రించుకోవటం ఈ గోలంతా ఒక్కపూట తిండిని గురించే!! కో-ఆపరేటివ్ జూనియర్ ఇన్‌స్పెక్టరుగా చేస్తున్న మానవుకి జీవితంలో యిలాంటివెన్ని మెలుకువలు!

శ్రీనివాసరావు హోటల్ కొట్టు రామనాథంగారి దగ్గరకువెళ్దాం అనుకుంటూండగా కే పిలిచాడు కృష్ణమూర్తి — 'ఏం, శ్రీనివాసులూ! మొగిలిపాలెం నుంచి ఎప్పుడొచ్చావ్ ఈ బస్సుకేనా? మొగలి రేకులు తెచ్చావా? మా పెద్దమ్మాయి పదదా పడుతూందోయ్! 'ఇగ్గో మామయ్య క్యాంపునుంచి తెస్తాడు, తెవాడు లేకే' అన్నాను"

కూరల సంచీ సైకిలుకు తగిలించుకొని, మొహం మీద జలపాతం లా ప్రవహిస్తున్న చెమట తుడుచుకొంటూ, మూడవతాల మొగలిపూల కోసం లేని బాంధవ్యాన్ని నొక్కిచెప్పుతూ, నవ్వుతూ, అలాగా నిల్చున్నాడు కృష్ణమూర్తి

"నాదగ్గర డబ్బు లేదు, తీసుకురాలేదోయ్! ముందే చెప్పరాదూ!"

కృష్ణమూర్తి ముందే చెప్పేడు, చెప్పితే డబ్బు ఇచ్చుకోవాల్సి వస్తుందనేమోనని!

"కరణానికి చెప్పలేకపోయావ్! బంట్రోతు గాళ్లిని పురమాయించేవాడు

"వాటింవయం అనుకోలేదు ఇంటరెస్ట్ లేదు. సరే, బ్రదర్! ఒక అయిదు రూపాయలు కావాలి అర్జంటుగా బియ్యం తీసుకెళ్ళాలి యింటికి "

కృష్ణమూర్తి ముఖంలో నవ్వు మాయమైంది "సారీ బ్రదర్! ఇవ్వాళ ఇరవై మూడో తారీఖు అని మరిచిపోయావు కాబోలు! మనం అంతా ఒక బోటులో నే ప్రయాణం!" అంటూ సైకిలెక్కి రివ్వున మాయమయ్యాడు

శ్రీనివాసరావు రామనాథంగారి యిలు చేరుకునేటప్పటికి ఆయన భోజనానికి కూర్చున్నాడని తెలిసింది వరండాలో నిల్చున్నాడు శ్రీనివాసరావు చెమట పోస్తూ చాలచికాగా వుంది బస్సులో రద్దీ ఇద్దరు లావుపాటి మనుష్యులమధ్య బస్సు కుదుపులకు బాగా నలిగిపోయాడు తలనిండా, ఒంటినిండా దుమ్ము చెమటతో కలిసిపోయి ముత్తప్పగా తుడుచుకోటానికి ప్రయత్నించినప్పటికీ, అసహ్యంగా వుంటోంది బస్సు దిగి వెళ్లగానే స్నానం చేసి, మంచంమీద వాలుదామనుకొన్నాడు ప్రయాణంలో వున్నంతసేపూ కాని ఆ యోగం పట్టలేదు మెల్లగా వచ్చి నెత్తి కక్కుతున్న సూర్యుడు రామనాథంగారి వరండాలో విజృంభిస్తూ, దేహాన్ని బట్టల్ని చివరికి మనసునీ దుర్భరం చేస్తున్నాడు

అసహ్యంనించే కొప్పెసటిలో వివి పత్రి పుట్టుకురాటం గమనించాడు శ్రీనివాసరావు. అప్రయత్నంగా ఎండిపోయిన పెదవులు నాలుకతో తడుపుకొంటూ ఎదురుగుండావున్న యింటి కిటికీవైపు చూశాడు కిటికీ తలుపు ఓరచేసుకుని రెండుకళ్లు తనవైపు కేంద్రీకృతమై వుండటం తెలిసింది—ముఖం మీది చెమట తుడుచుకొని, జాస్తి కాస్త సవరించుకొని ఠీవిగా నిల్చుందామనిపించి, చెయ్యి దువ్వెన కోసం పంట్లాం జేబులోకి వెళ్లింది తటాలున కాని మళ్ళీ అక్కడే జేబులోనే ఆగిపోయింది నిర్లిప్తంగా శ్రీనివాసరావు తన దృష్టి రోడ్డువైపు మళ్ళించాడు కుక్కలు రెండు పరస్పరం మూచుకుంటూ వలయాకారంగా తిరుగుతున్నాయి!

శ్రీనివాసరావుకు పెద్ద విసుగు పుట్టుకొచ్చి అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోదామనుకున్నాడు ఏం, కట్టి చేతుల్తో యింటికి వెళ్లేదెలా? రాధ మొత్తుకోవటం, పిల్లలగోల అంతకన్న ప్రమాదం ఏమీ జరగబోదు కదా! వరండా మెట్లొకటి దిగబోయాడు వెళిపోవాలని శ్రీనివాసరావు. కాని, రామనాథంగారు తలుపు తెరిచి లోపలికి రమ్మని పిలిచారు . సరే, తప్పదు!

"ఏమిటోయ్, ఈమధ్య కనిపించనే లేదు! మీ నాన్నగారు కులాసాయేనా? ఇప్పుడాయన మీ అన్నయ్యదగ్గర కదూ ఉంటోంది? వెల్లూరా?"

శ్రీనివాసరావు చెవులు యీసుకోలేదుగాని, వినటం మాత్రం వినికేలాడు "పాపం కదూ!" అని అగారు రామనాథంగారు

"అవును" అని అంగీకరించాడు ఏమిటో తెలి కుండానే

"ఎలుకురు పిలలోయ్ అకస్మాత్తుగా ఆమె పోయిందా, యిహ ఆ సంసారం గతేం కావాలి, ఆలోచించు! ఏమిటో యీ కష్టాలు!"

"అవును పాపం" అన్నాడు అదాన్ని ప్రతి ధ్వనిస్తూ

"ఈవార్త విన్నప్పట్నుంచీ మా యింటిల్లిపాదీ విచారంలో మునిగి పోయామనుకో!" క్షేమ మని క్షేమ్మాటు రామనాథంగారు క్షేమపు అభ్యర్థనటం చాల్యం కాదు దానికి ఎందుకు కుదిరి తెలీగు రామనాథంగారు అన్నవ హీకను పరిశోధనుంటూ అగిన అవకాశం పోగొట్టుకూడదని శ్రీనివాసరావు సొంతవిషయానికి వచ్చేశాడు వెంటనే

"ఏమండీ. నాకో పది రూపాయలు అర్జంటుగా కావాల్సి వొచ్చాను గంట క్రితం క్యాంపు నుంచి వచ్చాను, యింటో బియ్యం నిండుకున్నాయి, చేతిలో కానీ లేదు!"

"అః పది రూపాయలు వెలాఖరులో నాదగ్గర మాత్రం ఎక్కడుంటాయోయ్! మా అల్లుణ్ణి అడుగుతానుండు"

లోపలికివెళ్ళి అయిదురూపాయలు తెచ్చి యిచ్చారు

"చాలా థాంక్స్ సార్ జీతం రాగానే యిస్తాను సెలవు."

* * *

స్నానంచేసి, భోజనం చెయ్యగానే కునుకు పట్టింది శ్రీనివాసరావుకు 'క్యాంపు'మనిషయ్యాలలో వంటేది ఏమిటలంతో మెలకువ వచ్చింది. "అబ్బ, పాడు గోల! రాధా రాధా" కేక వినిన్యాలన్నా మాయాలు ఉద్రేకం తప్పేకూడా, అంచుదాటని పాలపొంగులా దల్లారిపోయింది కేకలు వెయ్య కుండా అలానే చూస్తున్నాడు రాధ వచ్చి పిల్లను తీసుకు వెళ్ళింది రెండో నాడు—పిన్నాం వయసు—మాత్రంపోని ఆ కుమారు రెండు చేతుల్లో పట్టుకూ ఆనందిస్తున్నాడు. శ్రీనివాసరావు గోడవైపు తిరిగి పడుకున్నాడు గోడ మీద నాగులు అందులో రెండు చారలు—వల్లి రక్తం కాలువ "అదుగో వల్లి! పోతోంది వెళ్ళిపోతోంది చంపాలి! ఎడమ చేతి బొటనవ్రేలితో . ఊఁ లోపలి ప్రేరేపణకు చెయ్యి మాత్రం కదల్లేదు శ్రీనివాసరావు చూస్తూ ఉండిపోయాడు "వల్లి పారిపోయింది! ఇహ కన పడదు!" పాపి ఏం మునిగిపోయినట్టు?

"ఏమండీ కాఫీ లేచి మొహం కడుక్కోండి!"

కాఫీ త్రాగి మళ్ళీ మంచంమీద కూర్చుంటే రాధ దంటబ్బాయిని తెచ్చి ఒళ్ళో పెట్టింది "ఇవాళ టికి యింటో నే వుంటారు కదూ!"

"లేదు అలా వెళ్ళి రావాలి"

రాధ అన్నందుకే బయలుదేరాడు ఎక్కడికి? యాంత్రికంగా కాళ్ళీడ్చుకుంటూ చెరువు కేసి నడుస్తున్నాడు రైలు గేటు దగ్గరకు వచ్చేసరికి రైలువచ్చేసింది గేటు మూశారు నిలబడ్డాడు రైలుపెట్టెలోంచి వింతగా మనుష్యులు తనవైపే చూస్తున్నారు! వేగంగా పెట్టెలు ఒకదాని తర్వాత ఒకటి మనుష్యుల్తో వెళ్ళిపోతున్నాయి, టకా—టక్ టకా—టక్ శబ్దం చేసుకుంటూ

గేటు తెరిచారు టకా—టక్, టకా—టక్ చెవుల్లో మోగుతూనే వుంది తలుపులు మూసుకుని కిటికీ సందుల్లోంచి తొంగి చూస్తూ కూచుంటారు ఎలుకలా బోరియలో పందికొక్కులా టకా—టక్, టకా—టక్ వెళ్ళే రైలుపెట్టెలో పాడు మనుషులు! ఆ రైలు కోసం రెండింటికు ఆగాడుకి ఆగకపోతే తన దేహం రైలు క్రింద పడుతుంది అప్పుడు తప్పకుండా రైలు ఆగిపోతుంది! బోనుల్లోని ఎలుకలు, బోరియలోని పందికొక్కులూ, బిలబిలా వచ్చి గుంపుగా చేరి, గలగలా శబ్దం చేస్తాయి

శ్రీనివాసరావు చెరువుగట్టుమీదకూర్చుని నీళ్ళవైపు చూశాడు తనకు నీటి ప్రమాదం లేకుండా చెరువులకి చిన్నప్పుడు తండ్రి పట్టుపట్టి ఈత నేర్పించాడు. ఎంత జాగ్రత్త!.. ప్రాణాలు ఎక్కడ

తప్పించుకొని పారిపోతాయోనని భయం. ప్రతిది యిలాగే తండ్రి చెప్పినట్లే తు, చ, తప్పకుండా ఆచరించాడు. ఇంకా ఆచరిస్తున్నాడు. ఫలానా వాళ్ళతో స్నేహం బద్ధంటే మానుకున్నాడు, ఫలానా పుస్తకాలు మంచివి, చదవమంటే చదివాడు, తప్ప కుండా పరీక్షలు పాసవమంటే, అయ్యాడు, బి ఏ లో క్లాసు రావాలంటే, క్లాసు తెచ్చుకున్నాడు. ఫలానా అమ్మాయిని చేసుకో చాలమంచి సంబంధం. అంటే చేసుకున్నాడు, పిల్లల్నికన్నాడు తండ్రీ, పెద్దలూ, మిగతా వాళ్ళూ, అందరూ ఏది మంచిది అంటారో అంతా అలానే చేశాడు యీ కో-ఆపరేటివ్ ఇన్స్పెక్టరు గిరీ—సర్కారు ఉద్యోగం—ఆలస్యం చెయ్యకు, వెంటనే ప్రవేశించు, మంచిది అంటే డిగ్రీ పుచ్చుకున్న ఏడాదే అందరి సలహా ప్రకారం ప్రవేశించాడు పైఅధికారులు చెప్పింది చేస్తున్నాడు, ఎప్పుడూ తిరగబడలేదు పనిచెయ్యకుండా తప్పించు కోలేదు అబద్ధాలు చెప్పలేదు, లంచాలు తీసుకోలేదు. ఇక తను చెయ్యవలసిందేమిటో ఎవరూ చెప్పలేదు ఇప్పుడు చెప్పటంలేదు రామ మాత్రం దినచర్య క్రమం చెపుతూ వుంటుంది "ఏమండీ, మొహం కడుక్కోండి కాఫీ తాగండి స్నానం చెయ్యండి భోజనం చెయ్యండి బజారుకువెళ్ళండి ఇక పడుకోండి దీపం ఆర్పేస్తాను" ఇది జీవితం అంటే!

మరి దీన్లో ఏమి విశేషముందని కాకపోతే, తనలాంటి వాళ్ళు యీ జీవితంనుంచి ఏం విశేషాన్ని ఎల్లా సృష్టించగలరని ఊరికే మథ్య పెట్టటం చిన్నప్పట్నించీ! "ఇదిగో అబ్బాయ్ చెప్పేదోక అందరికీ మంచిగా వుండు తల్లిదండ్రుల్ని గౌరవించు అణకువ, విధేయత నేర్చుకో" గౌతమ బుద్ధుని లా కావచ్చునని అని మా పెదనాన్న నీతి, నీతి మరి యీ నీతికీ, అవసరాలకీ బద్దలైన జీవితం యిల్లా రైలు పట్టాలా, బురద గుంటలా తయారవటం ఎందుచేత? తను యింకేం చెయ్యాలి? చెయ్యాల్సిందేమీ లేనప్పుడు జీవితంనుంచి నిష్క్రమి స్తే ఏమిటి? చావంటే పూర్వమేదో భయముండేది యిప్పుడా భయమేమీ లేదు తనకు నీటిపల్ల చావు రైలు క్రింద పడుతుంటే గమ్మత్తుగా వుంటుంది జీవితానికి అటు వేపు ఏముందో చూడవచ్చు

శ్రీనివాసరావు తిరిగి వస్తూంటే గోపాలం కని పించాడు గోపాలం హైస్కూల్లో టీచరు..

"సినిమాకు వస్తారా, ఇన్స్పెక్టరుగారూ!" అర్థం లేని వ్యంగ్య ధోరణి!

"నువ్వు లేదోయ్"

"నేను తీసుకువెళ్తాను రావలసిందే చాలా బాగుందంటున్నారు!" చెయ్యి పుచ్చుకుని లాక్కు వెళ్ళాడు గోపాలం. పండ్రెండణాలటిక్కెట్టు కొన్నాడు.

జానపదచిత్రం అరగంట తర్వాత చూసే బుద్ధిపుట్టలేదు శ్రీనివాసరావుకు "గోపాలం! నాకేం యింట్రెస్టు పుట్టటంలేదు నేను వెళ్తానోయ్!"

"అదేమిటి! ఎందుకని? తలనొప్పా?"

"లేదు ఊరికినే"

"ఏమిటోయ్ కారణమేమీ లేకుండానే! ఇదుగో యిప్పుడు హీరోయిన్ డాన్సు వుంటుంది కాస్తవుండు, ఎంజాయ్ చేస్తావు ఇంటరెస్టు దానంతటదే పుడుతుంది" ఆ ఎంజాయ్మెంటు తనతో పంచుకుంటేగాని తృప్తిలేనట్టు ప్రాధేయపడ్డాడు గోపాలం

హీరోయిన్ డాన్సు ప్రారంభమైంది సగం తర్వాత మళ్ళీ శ్రీనివాసరావు అన్నాడు. "వెళ్తానోయ్"

"పండ్రెండణాలు పెట్టాముగా బాబూ, సగం విలువైనా వసూలవనీ, ఇంటర్వల్ దాకా వుండవోయ్!"

నిజమే డబ్బు దండగపోతుంది కదూ! ఇచ్చిన డబ్బుకోసమైనా చివరిదాకా కూచోవలసిందే.. అదే అందరూ చేసేపని లేకపోతే, తనేం ఘనుడా, డబ్బు నిర్లక్ష్యం చెయ్యటానికి! గోపాలం తనలి పెట్టడు డబ్బు వృథా కానివ్వడు తగిన కారణం లేకుండా వెళ్లటానికి వీల్లేదు

"గోపాలం! మా చంటిదానికి వంట్లో నలతగా వుందని చెప్పింది మా ఆవిడ నా కోసం కనిపెట్టు కుని వుంటారేమో యింటిదగ్గర" అబద్ధం చెప్పాడు.

"నిజంగా నేనా? యీ సంగతి ముందే ఎందుకు చెప్పలేదోయ్? సినిమాప్రోగ్రాంకి ఉత్తి పుణ్యానికి చెల్లించాను మంచివాడివే!" విసుక్కున్నాడు

"మరి నువ్వెళ్ళు"

శ్రీనివాసరావు యిల్లు చేరేటప్పటికి పిల్లవాడికి అన్నం పెడుతూవుంది శ్రీమతి మంగతాయి నిద్రపోగూడ కండువా చిలక్కొయ్యకి వేసి, చాప తీసుకొని డాబామీదికి వెళ్లాడు శ్రీనివాసరావు.

చాపమీద పిల్లిలా పడుకున్న తర్వాత నక్షత్రాలకేసి చూస్తూ ప్రశ్నించుకున్నాడు—"రైలు పట్టాలమీద పడుకునేదెప్పుడు?" "ఎప్పుడో ఒకసారి, తప్పదు! దానికి కొంత ప్రయత్నం కావాలి!" అని జవాబు వచ్చింది

శ్రీమతి మెల్లిగా వచ్చింది దగ్గరగ వచ్చి "ఏమండీ, వడ్డించమంటారా?" అన్నది మొగలిపువ్వు పరిమళం తెర శ్రీనివాసరావును ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసింది.

"ఎక్కడివి మొగలిరేకులు?"

"పక్కింటావిడ ఇచ్చింది ఏం, వద్దంటావా, లేక యింకా ఆలస్యంవుందా? లేవండి! తర్వాత వచ్చి పడుకుందురుగాని!"

"ఊఁ కానీయ్," రాన క్రిందికి వెళ్లిపోయింది

శ్రీనివాసరావుకు జ్ఞాపకం వచ్చింది నక్షత్రాలు, ఆకాశం, మొగలిరేకులవాసనా, గాజుల గలగలా, చిక్కనిచీకటి, విద్యుత్ కౌగిలి సుజాత, మొగల్లిపాలెం వైపు వెళ్తూండగా రైలు ప్రమాదంలో చనిపోయింది

ఆదర్శాలకి, నీతికి బద్ధుడుగా తిరక్కుడున్నాడు?, రెండేళ్ల క్రితం సుజాతతో ప్రణయం అది అవినీతి, రాఘవు అభ్యాగము మెలకువతో కాపాడుకోలేని రహస్యం కొంపముంచివెళ్లిన ఒక్కొక్కసారి ఒక మహత్తరమైన అనుభవం సుజాత తననాశ్రయించి చేసుకుంది భయపడ్డాడు, బాధపడ్డాడు కొంపముంచి తిరిగివచ్చిన ప్రతి పర్యాయం పశ్చాత్తాప పడ్డాడు కాని, సుజాతను చూడగానే భయమూ బాధా, పశ్చాత్తాపమూ, పాపమూ, అన్నీ అంతర్ధానమయ్యేవి! ఎంత మంచిది సుజాత! ఆమె కోరిన ప్రతిఫలం ఏమీలేదు ఒకసారి, 'బాగుంటుందనుకొని, పదిహేను రూపాయలు పెట్టి షిఫానుచీర కొనక తీసుకువెళ్లితే ఏడ్చింది... తర్వాత నిలతీసుక్కుండానే, సుజాత లేదు!

"ఏఁవండోయ్, మిమ్మల్నే! ఎంతకూ రారేమిటి?"

ప్రత్యక్షమతకంగా ఉన్నప్పుడు భయమూ బాధా కలిగించినా దానిమూలంగానే ఆ రహస్యంతోనే మొగలిపువ్వు వాసన, నక్షత్రాలు, ఆకాశం ఆనందం వీనితో పాటు తనూ వుంటాడు!

ఛాయా సంవాదము

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

వరుడు

ఓయి, నా వెంట బడక వేంచేయుమోయి.
నీకు పుణ్యమ్ము నా తోడ రాకయున్న
ఒక్క నిమిషమ్ము నిలిచి నిట్టూర్పుకొనగ
విడువు మేకాంతముగ నన్ను, వేడుకొందు!

ఇన్నాళ్లున్ నిను వెంటబెట్టుకొని యూరేగించితిన్, నేడు నీ
వన్నన్ కత్తులమీది సామయిన, దేలా నన్ను వేధించుచున్
వెన్నాడంగ? చిరంతనంబయిన యానేస్తంబు పాటించి వీ
డ్కొన్నన్ దీపము పెట్టి నిన్ దలచి పేర్కొందున్ దయాసింధువున్

ఛాయ

తల్లి యుదరమ్మునుండి భూతలముమీద
అడుగుమోపని మొదలు నీయడుగుజాడ
విడక కొలిచిన అగ్రజన్ముడను నేను
నేడు తెగత్రెంచినన్ ముడివీడి పోదు!

పసితనపుం దువాళముల, భవ్యకళా కమనీయ సాహితీ
వ్యసనములందు, జవ్వనపువాలు మెరుంగుం గోరమీసముల్
మినమినలాడునప్పు, డవినీత జరాపరిరంభ వేళలన్
విసుగక తోడునీడవయి నిన్ను భజించు ఫలంబు లిట్టివే?

వరుడు

మానిని యన్న వెన్క ఒకమాటును మర్మము లేక యుండ, ద
వ్వాని మెతందలో పసిడిపాన్పుల నిద్దురవోని కోర్కులన్
తానయి తీర్చుకోవలయు దారులు గోప్యము, తెట్టిచాటు వి
య్యానకు తోటిపెండ్లికొడుకై చనుదెంతువు, దుర్భరమ్మురా!

అలసెన్ నా బ్రదుకెల్ల నీ తగులమాయానంబుగా,—కామినీ
లలితాశ్లేషసుఖానుభోగములు—మిత్రశ్రేణి సల్లాప వా
క్కులభావంద మధుక్షణమ్ములు—కృతిస్తోమాను సంధాన ని
స్తుల నిర్వేలసుధాముహూర్తములు నీతో దక్కలేవయ్యె లే!

భారతి

కలదట తల్లికైన మరుగన్నది, రెండవ కంటి వానికిన్
తెలియగరాని, నాత్మగత దేవరహస్యము లెల్ల తీర్చుకో
వలె నిను చంకబెట్టుకొని, హాయని ఈ తగులం బశాంతికి
న్నిలవయి, వర్షపుంబడగ నీడల కాపురమట్లు వేచెడిన్.

వేపురిలోన 'మంచి'దనిపించెదు లే వయి తళ్కుపూత, నీ
జీవిత–'మాపసిండినగిపీ' తెరచాటున దాగియున్న దు
ర్భావభయానకమ్ము అసిపత్రవనమ్మను నీవెరింగి యు
న్నా'వని గుండెలో మనలు నాకు సుఖమ్ముగ నిద్రపట్టునా?

ఛాయ

నావలన కాదు భయమిది,
నీ వరిగడు డొంకత్రోవ నిను వెరపించున్.
కేవల మనుచరుడను న
న్నీ విధమున దుయ్యబట్ట నేమగునయ్యా?

ఆపదలందు, సంపదలయందు, సుఖమ్ముల, రోగశయ్యలన్
ప్రాపులనుండి పాలుగొను నాప్తుడ, ఆపయి నాలుబిడ్డలున్
తీపులు చెల్లుబెట్టుకొని నిన్ను చితాగ్నుల కిచ్చునాడు వెన్
జాపక చెల్మిమై విడువనొల్లని నాయెడనా కృతఘ్నతల్?

బ్రతుకు వైకుంఠపాళి నీపావు గెలిచి
నిచ్చెనలనెక్క నందరు మెచ్చుకొంద్రు,
పాములకు జిక్కి దిగజారి పడెడు వేళ
నిన్ను కనిపెట్టుకొని యుందు నేనొకండ!

కుల మర్యాదలు గాలికిన్ వదలి, పోకుల్ పెంచి, గొంతెమ్మ కో
ర్కులు పండించుకొనంగడంగి పెడదారుల్ త్రొక్కి, పల్లించు నీ
తలకున్ మావక చేయు చేతలకు నీ దోబూచులన్ జూచియు
'న్వలదన్నా,' యని ఒక్కనాడయిన నేవారింపనే లేదుగా!

వేసిరి పేకమేడలకు వెల్లలు. లోకపుకంటిమూనలో
పోసి వెలార్చు నీ సొగసుబొమ్మ, వసల్ సివమైన మూర్తిన్
త్రాసున తూచి వాటితలలన్ ధరకట్టుట ఎంతసేపు? నీ
వేసము లన్నియుం దెలిసి వెంబడి వచ్చెద మూకసాక్షినై.

ఛాయా సంవాదము

నరుడు

నిండిన నేమి లాభములు నీవలనన్ మరి–యించి చెడ్డలం
బొందనకుండజాడ? వని కోప యామగనిడింట నుండినఁ
దందుననున్న నొక్క–టె కదా? చనుమన్నను చూరుబట్టి వ్రేల్
దుండగ మేలనోయి, కలదో బలవంతపు బ్రాహ్మ్యార్థమున్!

ప్రతిపద భయాస్పదమ్ము జీవితపథమ్ము
దుస్సహము చేసివైచె నీ తోడి పొత్తు
చాలు! వదలించి భవదీయ సాహచర్య
శృంఖలాబంధనము, దయచేయు మింక.

ఛాయ

అంభోధి నమృతంబు హాలాహలము భంగి
నీలోన కనరాక నెలవు కొనుచు
ప్రబలంబులై పరస్పరజిగీష నజస్ర
మలయుక మంచి చెడ్డలును రెండు
దేవదానవుల రీతిని కలహింపగా
దివురు, వివేకాగ్ని నివురుగప్పె,
పెడదారులకు పోయి పుడమి కన్నులు మూయు
తెరవులో బ్రదుకె దుర్భరముగాగ

నీవు నన్ను శంకించుచున్నావు గాక
హానిలేదోయి నావల్ల–వ్యాధి యొకటి
మందొకటి యైన నయమౌనె? ముందు నీవు
చక్క–బడినంత అంతయు చక్క–బడును!

జీతము బత్తె మివ్వని దసీ! కొలువేమిటి నాకు? ఇట్టి నం
గాతము లేర్పఱకూర్చె మన కావిధి, నేనగవాడగాను, నీ
చేతల కీడుమేళ్లు జమచేయగవచ్చిన కర్మసాక్షినో
యీ, తగవేల మేలితెరువంది చరించి సుఖించు మీపయిన్

సన్నరిగి కన్ను తెరచిన
అన్నరునకు కాన్పితోవ నడుగుపడునె? నా
సన్నిధి సుకృతమ్ములకున్
పెన్నిధి యని తెలిసి బ్రతుకు వెలిగింపుమురా!

చంద్రశేఖరకవి ఆంధ్రామరుకము

శ్రీ వేదం వేంకటకృష్ణశర్మ

శృంగార నాయికానాయక విలాసవిభ్రమలీలా విధములను సాహిత్యపరముగ వెల్లడించు శతశ్లోకములకావ్యమీ 'అమరుకము'. ఏతత్కర్తృత్వ విశ్వసనీయ కములు విశ్వసింపఁదగు ఆధారము లేకుండెను. ఇంతదనుకఁ గావింపఁబడు పరిశోధనలు లోకకొండలేదు. అమరుకుఁడను కవి విరచితమనుచున్నారు. మరికొందఱు శ్రీ శంకరభగవత్పాద ప్రణీతమని నమ్ముచున్నారు. ఎవరైననేమి, వారి విద్వత్తామరుల నేగల మహాద్యములు శ్రోతృ బంగారములేని యిట్టివారి వాదములు గాలిమేడలు నేలవిడిచిన సాములు.

శ్రీ శంకరభగవత్పాదుల కీ కావ్యనిర్మాణ మంటఁగట్టువారికి టీకావ్యాఖ్యాతను క్కొటి ప్రమాణమొండాధారమయ్యెను. కాని, అదియొక కల్పకథ విశ్వసార్హము కాదు. అయినను పాఠకుల పరిశీలనమునకది పనికివచ్చునని యీ క్రింద నుట్టంకించుచున్నాను.

ఆజన్మ బ్రహ్మచారియగు శ్రీ భగవత్పాదులు మాతృజ్ఞనుకూడ నుల్లంఘించి, సన్యాసమును స్వీకరించి, సమస్త శాస్త్ర పారంగతుఁడై, అద్వైత సిద్ధాంత ప్రతిపాదకమగు శివగురిమను వ్యాపింపఁజేసినట్లు వారి జీవితచరిత్రము వక్కాణించుచున్నది. ఇట్లు లన్నికళలయందును ప్రావీణ్యము గడించిన ఆమహాత్ముఁడుకూడ చరితమనిక శృంగార మొక్కటే. అంతమాత్రమున అతని యామధిక్యమున నది లేకపోయినను కామశాస్త్ర రహస్యము లాతనికిఁ దెలియవని కాదఁ, తెలిసియు విపరీతయోజనములని యతఁడనుకొన్నది. ఆకథ నిట సూచించుట అప్రస్తుతము కాదనుకొందు.

అమరుకుఁడను భూపాలుఁడు మరణించెను. తత్పురమును చితిపైనుంచి దహన సంస్కారమొనర్పనుండగా దనిక కోశమును బహిష్కరించి కాని శంకరుఁ డాకపటమున జొచ్చెను. కొంతకాల మాయన అంతఃపురాంగనలతోఁ గేళీవిలాసముల దేలలాడుచు గాలక్షేప మొనర్చెను. రాణివాస స్త్రీజనము నృపాల కేళీగతి ప్రాణి స్వభావమును, ప్రవర్తనమును, వాలకమును నిశితముగ పరిశీలించి, యాతఁడు తమ భర్తయైన నరేంద్రుఁడు కాడనియు, నాతి దేహమున దూరిన మహాయోగిపుంగవుఁడు గానోపుననియు, గారణాంతరమున నవశిష్టుఁడు దాఁచి యుండెనని, యీ మేను ప్రవేశించెననియు, పరకాయ ప్రవేశాదికములు మహామహుల కలవనియు నిశ్చయించిరి. వెంటనే, రాణులు మంత్రులను రావించి, విషయమునెల్ల వివరించి చెప్పి, — రాష్ట్రమున వెదకి గాలించి, సంరక్షితదేహములున్నచోఁ దెప్పించి, కాల్పించివేయుఁడని కట్టడ గావించిరి. నరాధిపు నొపలి శాక్రయించి యున్న శంకరుఁ డది యెఱింగి రాట్శరీరము నుజగించి — చితిపై దహింపఁబడనున్న తనమేని కంగు శిష్యప్రేరితుఁడై చొరఁబడెను.

'కథ'కు కాళ్ళు, మంతకు చెవులు లేవని లోకోక్తి. కాని, కథకు కాళ్లు ఉన్నవి. లేనిచో నల్లెడ సంచరించు ప్రవృత్తి ఎక్కడిది? 'మంతకు' చెవులు లేవనుటకూడ నట్టిదే. దాని అంచులు చెవులుగాక మరేమి? అట్టిదే ఈకథకూడ. శ్రీ శంకరుని పరకాయప్రవేశము! — అదియు గామకళాభ్యాసార్థము!! కొంపను త్రిలింగ ఎలుకను పట్టినట్లున్నది — ఈకథా విషయము జీకావ్యసమును, ఆచార్య చరిత్రాంతర్గతమును, సర్వప్రమాణముఖస్థము — ప్రసిద్ధకెక్కిన యీకథ అమరుకకావ్యసృష్టికి ఆధారము కాని అవారణవశ తప్పగు ఇటిగానలు చారిత్రకాధారములతో నిశ్చితములని వాదించుట కడుంగడు ప్రమాదము. కావున ఎంతమాత్రమును విశ్వాసార్హము కాదు.

ఇదిఁ ప్రకృతము అమరుకకావ్యకర్త యెవ్వఁడయినను — ఇందలి విషయములు పరికింతము. అతఁడు అత్యంత ప్రౌఢకవితా ధురీణుఁడనియు, శృంగారకళా రహస్య పారీణుఁడనియుఁ దోఁచకమానదు. ఇందలి యొక్కొక్క శ్లోక మొక్కొక్క రత్నము, రసిక జనానంద సంధాయకములు ఈ కావ్యములోని శ్లోకములొక్కొక్కటిని తొమ్మిదవ శతాబ్దమునాఁటికి అనంద

వర్ధమానాచార్యులను శిష్యులు మాల్లోకమువలె బ్రభువులు గా స్వీకరించెను. ఏతత్కారణమున ఈ కృతికర్త అంతయు సుందరివారిని సంపాదించెనని యూహింపను చున్నది. అమరుకమునకు సుప్రసిద్ధులగు విమర్శక వ్యాఖ్యాతలు వ్యాఖ్యానములు రచియించిరి. వారు (1) అర్జునదేవ, (2) రుద్రదేవ (3) సూర్యదాస (4) (4) శేషరామకృష్ణ, (5) పెదకోమటి వేమారెడ్డి. వీరిలో శేష రామకృష్ణపండితుడు, కోకిలా నాగనాథవ్యాసు ఖండభావగర్భములగు ప్రఖ్యాతివహించిన శేషశంకరము వాడని కొండవీటి ప్రాయము. పెదకోమటి వేమారెడ్డి కొండవీటిని క్రీ॥ శ॥ 1400—1420 వరకు పరిపాలించెను. ఇతడు సంస్కృతాంధ్రములలో ప్రసిద్ధుడు. దక్షిణ వ్యాఖ్యానములకంటె నీతని వ్యాఖ్యానమే సర్వోత్కృష్టమైనదని విద్వద్వరేణ్యుల యభిప్రాయము.

అమరుకమునకు తెనుగున ఆంధ్రానువాదములు లేకపోలేదు — (1) శాక్యపాక వెంకటేశ్వర దీక్షితుల కుమారుడు తిరువేంగళప్ప (2) మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి, (3) శిష్టు సర్వశాస్త్రి, (4) పటిపల్లి నరసింహశాస్త్రి, (5) ఇరుసంది రామయ్యపంతులు అందు ముఖ్యులు. ఈ కృతిని వేంకటరామ పాలని వ్యాఖ్యానముతోను, అర్థవివరణములతోను శ్రీ దవిలవాడ సుందరరామశాస్త్రి మొదట ప్రకటించెను. పిదప శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రియు వ్యాఖ్యానప్రతిపదార్థములతో వెలువరించెను. అనువాదములలో శ్రీ శాక్యపాక తిరువేంగళప్పదిపరసవాదంప సంధాయకమగు శైలిలో రమణీయముగ నాలుగ జేరెను. ఇతరు దక్షిణ యాంధ్రకర్తలు ఎవరికివారే, యమువాతీర, యమ ధోరణిలోనే దము భాషాంతరీకరణములు గావించిరి.

ప్రకృతము నా శిరకవాఙ్మయపరిశోధనము సందర్భమున మరియొక నూతనానువాదము బయటపడినది. ఇంతవరకు లభ్యముకాని తెనుగుసేతలెల్ల నాంధ్ర దేశమున వెలసినవిగన్న మహాకవు చేతిచే చేయబడి నవి ఇపుడు నాకు దొరికినదొక 'పసను' బృహద్వరణ శాఖీయుని యనువాదము. ఇతడు 'సాధుపల్లి చంద్రశేఖర' నామాంకితుడు. ఈ 'సాధుపల్లి' యను గ్రామము మైసూరు రాజ్యములోని దని తోచుచున్నది. ఇతని పూర్వులు దక్షిణదేశమునుండి మైసూరునకు వలసవచ్చిరట. గ్రంథసాధారణముల బట్టి పేరొందుచున్నది. ఇక్కడి తిన శాఖను మూర్ఖియోగం, దమ్మగోచ్చియము,' అనుచు' శాస్త్ర వికిని భాగవతమున మిగుల గొప్పగా ఉగ్గడించు కొన్నాడు. క్రింది పద్యములను గమనింపుడు:
'పసను బ్రదిరుల ప్రశంస' —

మ. ప్రసిద్ధిం జాఁజెఁగ, బౌరదేశ్వరు లాప్తుల్,
మాశేష్వలదు ల్పదా
మృప శృంగారరస ధురంధరులు, శ్రీ మీనాం
బికా భక్తు, లం
చ్యాపె నానా విన యాజ్ఞ తోషితబుధాధీసుల్
జగ త్ప్రశంసుల్,
జనత కామ్యులు, వేదశాస్త్ర కవితాలంకార
సాహిత్య, గా
రుడ సపూర్వ వాన మంత్ర తంత్ర నిపుణుల్
ముద్రాక ధూమోజ్వలుల్,
పన తీరుల్, ఘన బంత్రిగాత్రిముల, భాషా
గాంబు సైనం గరం
గను లీలకా, విరచించు, వాద్యసుఖ
సంగీతాది విద్యావిధుల్,
దురుకల్ వేదురి సాహిత్యపాన
సమగ్రుల్, సర్వరాజప్రియుల్
తిపశేఖండ, వశంపపాండితి
యశోద్దంప ప్రబంధుల్గదా,
వసముల్, వాద్యములాశా?
బృహచ్చరణులకా బళ్ళెపళ్లె పల్ ప్రాబిపుల్

'శ్రీ మీనాంబికా భక్తు' లనుటచే, నిక్కం మధుర మండలమువాడై యుండవలెను "బళ్ళెపళ్లె పల్"—అనునది 'బృహచ్చరణు లను' గీర్వాణము పనుఁ దెనుఁగేమొ!

అభిజన ప్రశంస —

సీ శ్రీవైభవాసి, విరతిశేషపురవాను
తెల్లవారలు సాధుపల్లి వారు,
చంపశేఖా విశేషము చేరి
ఎచ్చటనీ నల్లభారులు సాధుపల్లి వారు,
శ్రీరవిప్రార్థి భక్తి మహోంట జటా
పల్లివారలు సాధుపల్లి వారు,
విలసద్గుణవ్యాప్తి విద్యాభ్యుదయ కో
ఖిలవారలు సాధుపల్లి వారు,
పండితాగ్రేసరులు సాధుపల్లివారు
వైద్యవిద్యంతరులు సాధుపలి వారు,
ఎల్లశాస్త్రజ్ఞులు సాధుపల్లి వారు
కుల్లపలుగారు మా సాధుపల్లి వారు

ఈపద్యము శ్రీ కంకంటి పాపరాజ కృతోత్తర రామాయణమందలి "అఖిల రాజాధిరాజాస్థాన జన హృద్య విద్యాలంకారు, లార్వేలవారు"—అను పద్యమునకు అనుకరణము.

ఆత్మ ప్రశంస—తన్నుఁగూర్చి కవి యిట్లు తెలుపుకొన్నాఁడు.—

"ఇతి శ్రీమత్త్రిపుర సుందరీ కృపాపరీవాహ పారంపరీ సమాలబ్ధ పద్యోగ్ర విచిత్ర కవిత్వ నిరంకుశ ప్రతిభాభాసమాన,— నిరంతర సదనాంగికౌర్యాదిగుణీన,— కోటిసంచారీకరీశ ప్రభవ, పాదుపల్లి నల్లీ నివాసి — సకలజ్ఞానోల్లాసి. — విద్యాజన విధేయ,— వేంకటరాయ నామధేయ-తనూభవ-శృంగార జనకోత్ప్రేక్షీ భాగవిరాగ్య చాతురీధురీణ, వివిక్త తిరోసంధాన, శ్రీమన్మహీశూర మహారాజాస్థాన లబ్ధ ప్రతిష్ఠ విద్వత్కవితామణి—బాలచంద్ర శేఖరాభిధాన విద్వన్మణి ప్రణీతంబైన—'శృంగార లహరి' యను నాంధ్రామరుక కావ్యంబునఁ బ్రథమాశ్వాసము"

దీనింబట్టి యీకవి మైసూరు రాజ్య పాలకుల యాస్థానమున లబ్ధప్రతిష్ఠుఁడై సత్కారము లందినవాఁడని విదితమగుచున్నది. కావున మైసూరు రాష్ట్రవాసి వాగులలో ఆంధ్రదేశీయుఁడనఁ గొనియున్న 'పాదుపల్లి' యను గ్రామమే యీతని యభిజనమై యుండును. శివ గోవర్ధనకృతి 'అమరుకము'ను ఈతఁడు 'శృంగారలహరి' యనియుఁ జేర్కొన్నాఁడు.

చంద్రశేఖర కవి 'అమరుక' ఆంధ్రానువాదమే కాక మరికొన్ని కృతులుకూడ రచించెను. గ్రంథమందలి—ఈ క్రింది పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది —

సీ. లలిత గీర్వాణాంధ్రములు గూర్చి చెప్పితి
సత్యభామాపాణి పాంతిత్వంబు,
సరసకరాలభావము సంతరించితి
పద్యమయచిత్ర నాటకముగ,
భువని ప్రచండపాండవనను కర్ణాట
భాషకంబును జేసినాఁడ నహ,
కలిత శృంగార నవోక్తవాక్యమా
న్యత్రభావంబు వర్ణించినాఁడ
మహిత మాశ్రీకంఠ మహిమావతార
తరావళి రచియించి తెల్పినాఁడ
కాన్పురి రత్న చంద్రరేఖా దండ
కము లేని విధకంబుఁ గాంచినాఁడ
విదిత సిద్ధాంతకౌముదికి కర్ణాటభా
షను టీక వ్రాసితి సమ్మతముగ
భాగవతదశమంబు గీర్వాణభాష
కృష్ణగద్యకృతంబుఁ జేసి, గరిమఁ గాంచి
నాఁడె వెంకటరాయ నందనుఁడ బాల
చంద్రశేఖరకవి నవచంద్రుఁ దేను

వైదగ్ధ్యములవల్ల, ఈకవి సంస్కృతాంధ్రకర్ణాట భాషలలో గ్రంథరచనములు సాగించుటలో ప్రసిద్ధుఁడని తేటతెల్లమగుచున్నది. ఈ 'ఆంధ్రామరుకము' తప్పఁ దక్కిన గ్రంథములేవియు నింతవఱకు బయలు పడలేదు. పెద్దపద్యములుగా నివేకాక మరికొన్ని కృతులను గూడ ఇతఁడు రచించినట్లు ఆంధ్రామరుకమువలన తెలియుచున్నది. ఈకవి 'ఘటికా ప్రబంధము'—కట్టినాఁడట! చేతులు శృంగారరసమగు చెప్పిన వాఁడట! అంతియగాక—'అగ్గశ్రీ' భద్ర భాస్కర కల్పవల్లి కావ్యప్రబంధములు చేసినాఁడట!

ఇంతకు—ఈ చంద్రశేఖరకవి కాలమునుగూర్చి తెలిసికొనుటకుఁ దగు నాధారములు గ్రంథమున గ్రాహ్యములు అటని మాత్రప్రాయములుగఁ గొన్ని లేక పోలేదు. లోఁగడ నితఁడు వేంకటపాపరాజకృతిమను మత్తిరరామాయణ పద్యము వివరించు పద్యమొండు వ్రాసెనని తెలిపియుంటి గదా! కాన నీతఁడు పాపరాజునకు ఈవలివాఁడు అగుఁడు (పాపరాజు) ఇప్పటికి దాదాపు నూటయేబది సంవత్సరములకుఁ బూర్వముండెనని 'ఆంధ్ర కవుల చరిత్రము' నిర్ణయించుచున్నది. అంతేకాక, ఈ చంద్రశేఖరకవి గతించిన ప్రాగ్వ్యాసము నుండి యుండును—ముఖపత్రమందలి ముద్రణకాలముగూడ ఈ విషయ కొంతవఱకు దిగుచున్నది. ఈ అమరుకకావ్యానువాద శైలిని కృష్ణయ్యాచార్యుల వెంకటాచార్యులు డిపో ముద్రాక్షరశాలయందు 1896 సంవత్సరమున ముద్రించి ప్రకటించినట్లు తెలియుచున్నది. చంద్రశేఖరకవి—ఈ గ్రంథరచనకుఁ బూర్వమే పెక్కుకృతులు వ్రాసి యుండుటచే చెప్పుకొనియుండుటచేత, కొంచెము గడుసు మఱలిన తరువాతనే ఆంధ్రామరుకమును జేసియుండును అనుట యుక్తియుక్తము. అంతేకాక నితఁడు 1825 30 ప్రాంతమున జనియించి 60 యేండ్ల వడిమి ప్రాయమున ఈ గ్రంథానువాదము నొనర్చియుండును.

ఇఁక ఇతని నివాసస్థానము—'పాదుపల్లి'— ఆంధ్ర మహీశూరరాష్ట్రముల సరిహద్దుఁ గర్ణాటకమునకుఁ జేరియుండిన గ్రామమగుటచేతనే కన్నడ కవులకు కావ్యము వ్రాయుటయే కాక, అభిమానంతో శాంకరీ కవితల నభ్యసించి, మైసూరు ప్రభు సమాదరణమునకుఁ బాత్రుఁడై యనేక సన్మానములు బొందినట్లు స్పష్టముగఁ దెలిపికొన్నాఁడు.

ఇతని ఆంధ్రామరుక కావ్యమంతయు 'శార్దూలము'తో కొక్కఁ దక్కవృత్తము లన్నింటిలోను సాగినది. కాని వ్యాఖ్యాప్రాయములతో రచియించుటచే నను సులభముగాను గాఁబోలు, కావ్యానువాదముల నిజ

మయుఁ జాటింపక, యుద్యచ్ఛిద్రరీతిని బాహ్యముల శరణములను తెంచినాఁడు ఇంతటి పద్యములలో రెండు మాత్రమే ఉత్పలమాలలు ఇఁక చంపకమాలలు 13, మత్తేభములు 60; శార్దూలములు 39, ఆటవెలదులు 6, తేటగీతులు 3

కవితారంగమున విరించి యనఁదగిన పొగడఁబడిన యమరుకవి ప్రతిశ్లోకమును నాలుగు చరణముల వృత్తములలో నిబద్ధమై కేవలము శ్లోకము ఇతని శ్లోకములవలెఁ బ్రీతి కలుగదు. చాలవఱకు కావ్యములలో మృగనయనమునకు సమ్మతమైన దీర్ఘ సమాసయుత కవిత్వ మెంతగు మంచుకులు లేక నిర్ఘటమునఁ బోయిన దుండును. లలిత కావ్యమైన ఈ సంస్కృత కావ్యమును ఆంధ్రమున నిర్గ్రంథిగాఁ గూర్చియుండి నపుడు నీకుఁ జూపఁడు ఒకటి రెండు పద్యములు శ్లోకసహితముగ ఈ యాంధ్రామరుకమునుండి యుద్ధరించి క్రింద నిచ్చుచున్నాను —

"ఆలోలామలకావళీం విలులితాం
బిభ్రచ్చలత్కుండలం
కించిన్మృష్టవిశేషకం తనుతరైః
స్స్వేదాంభసాం జాలకైః
తన్వ్యా యత్సురతాంతతాంతనయనం
వక్త్రం రతవ్యత్యయే
తత్త్వాం పాతు చిరాయ కిం
హరిహరబ్రహ్మాదిభి ర్దైవతైః"

ఈ శ్లోకమునకు కవి క్రింది యొడుపాదముల చంపకవృత్తమును వ్రాసినాఁడు —

"అలికమునందు గందము చెదరి, గాలుల నాడెడు
పోగముంగురుల్
గలిసి, చలించు కుండలయుగంబును
మోమున దన్నదన్నఁగా
జిలికెడు ఘర్మబిందువులచే తొలగియుండుక
నాటు బొట్టునున్
పలచినమైఁ జెలంగి, భృంగాయిత
కోలమునందుఁ జెంగు చే
రిలసటచేత కొంత మగతోంతమునం,
దిబపోశస్త్రిస్కులం
గళలను జిమ్ముచున్ సుందర కోలము
నిన్ గృంతోషఁ బ్రోచు గా
చిలుకలకొల్కి మోము, శశిశేఖర
విష్ణు విధాత లేటికో కి"

"సందష్టాధరపల్లవా, సచకితం, హస్తాగ్ర
మాధున్వతీ
మా మా ముంచ శఠేతి కోపవచనై
రానర్తితభ్రూలతా,
సీత్కారాంచితలోచనా సరభసం
యైశ్చుంబితా మానినీ,
ప్రాప్తం తై రమృతం శ్రమాయ మథితో
మూఢై స్సురై స్సాగరః"

దీని తెలుఁగు పద్యము చంపకము:—

"అధరముఁ జిఱువాతెఱన్ జాఱుగఁ గొఱికెన్,
ధిమానం భ్రమమున్
గ్రహముగఁ జేసిలి, 'విటర యాఁపె! వద్దికఁ జాలు
నీకు'—నుం
దమునిఁ బిర్కి పల్కులక నటిలు కన్బొమ దీవ
లాడఁగా
నమరఁగ సీత్కృతాంచిత దృశన్ వడిఁ బట్టుచుఁ
బుల్కలోల్కి, నా
యమలతరాంగిమోవి తేనె రావిరో వారమ్మునిండుఁ
గొనంగా,
శ్రమకోఱకే మథించిరి, సురసురలంబుధి
మూఢచిత్తులై"

పూర్వకవి ప్రయోగ ప్రసిద్ధములు కావి— తెనే, కొనుసు, అపేక్షలు ఈలాంటి యపూర్వ శబ్దములు తెలుగు గ్రామ్యములుగ గానబడును లక్షణ విరుద్ధ ప్రయోగములు సహిత మటనట గోచరించు

మాపికన్, కతిపయులాపికన్ చేసిను తిరుంగు ఒంటెటను, పనిలో యల్లార్చి, ముగిసినను, చాడిమాట (మాటలు) తుర్పినమాట్లు, తేటతెప్పను, అయింప కొన్నగురు— ఈలాటి వ్యక్తిగత క్రియలు అందందున్నవి

ఇట్టి దోషములున్నను, కాని, రసవంతములు— అచ్చతెనుఁగుపలుకుల ముగ్గులఁ గూర్పుము, రసికులకు పాఠకులకు విసుగు పుట్టని శైలిలో ఈ కావ్యమును చంద్రశేఖరకవి యనువదించుట కొంతగాను శ్లాఘ్యము ఇతని తిక్కన వచనములను ఎంచినవాఁడు తెలుఁగు దేశము నందు గాంధము తెలుఁగు వాగ్ము మహాంతర గిరిమఁ గాంచుట మనుష్యులవలెనఁ బరికోరుకుల ప్రశంసితమున కవి బయల్పడి ఆంధ్రసారదయు విమర్శ్యాలంకారము లగుఁగాక!

కలగూరగంప

అప్రమిత్రుడు తెన్నేటి సూరి

శ్రీ పి. శ్రీరాములు

వారం రాకడా ప్రాణం పోకడా ఎవరికీ తెలియదంటారు.

అక్టోబరు 16 గురువారం అనుకుంటాను ఆ క్రితం రోజునుంచి ఎడతెరిపిలేని వర్షం. ఎక్కడికీ కదలడానికి వీల్లేదు. మధ్యాహ్నం రెండుగంటలయ్యేసరికి అశనిపాతంలాంటి వార్త అందింది. అప్రమిత్రుడు తెన్నేటి సూరి మరణించాడని విని నిలువుగా నీరైపోయాను. సూరి మరణించాడంటే నమ్మలేకపోయాను. అంతకు సరిగా రెండురోజుల క్రితం కూడా దానికి వెళ్ళినప్పుడు అయినవరంలోని అద్దెఇంట్లో మంచంమీద పడుకొని ఏదో వ్రాసుకుంటున్నాడు. ఆ బాధ మరణవేదనే అని గ్రహించలేకపోయాను. మరో ముప్పయిఆరు గంటలలో మృత్యుదేవత కబళించి వేయబోతున్నదని ఊహించలేకపోయాను.

ఆ బక్కపలచటి శరీరమూ, దానికి తగిన ఎత్తూ, కోటేరు వేసినట్లు కనిపించే ఆ పొడుగాటి ముక్కూ, విశాలమైన దర్పణాల్లాంటి తళతళ మెరిసే ఆ కళ్ళూ, ఆ కళ్ళలోనుంచి వెలువడే తీక్షణమైన చూపులూ, ఆ చూపులలో గోచరించే చురుకైన తెలివితేటలూ, మందహాసం విరజిమ్మే ఆ కోలముఖమూ మరిచిపోదామన్నా మరపురావు.

జీవించింది యాభైయేళ్ళలోపే అయినప్పటికీ అందులో సగభాగానికి పైగా తెన్నేటి సూరి సాహిత్యసేవకే వినియోగించాడు. కవిగా, కథకుడుగా నవలా రచయితగా, నాటకకర్తగా తెలుగుదేశంలో పేరూ ప్రఖ్యాతి ఆర్జించుకున్నాడు. తన పేరుతోనూ 'సీరపాణి' అనే మారుపేరుతోనూ అనేక రచనలు ప్రచురించాడు. వాటిలో మబ్బుతెరల కథలు, అగ్నిరేఖలు, ఝాన్సీరాణి (నాటకం), చెంఘిస్ ఖాన్ మొదలైనవి ముఖ్య రచనలు. చెంఘిస్ ఖాన్ నవల ఆంధ్రపత్రిక సారస్వత అనుబంధంలో సీరియల్ గా వెలువడింది. అనువాదమైనప్పటికీ, స్వాంతరచనే అయినప్పటికీ సూరి ప్రతిరచనలోనూ ప్రతిభా వ్యక్తిత్వాలు ప్రస్ఫుటంగా గోచరిస్తుంటాయి. అనువాదంలో అతని ప్రతిభకు 'రెండు మహానగరాలు' ఉత్తమ నిదర్శనం. ఇది ఆంధ్ర సచిత్ర వారపత్రికలో సీరియల్ గా ప్రచురణ అయింది.

జీవిత సమస్యలపైగాని, సాహిత్య సమస్యలమీదగాని, ఏ ఇతర విషయాలపైగాని తెన్నేటి సూరిని నిద్రలేపి అడిగినా ఖండితమైన, అతి స్వతంత్రమైన భావాలు ప్రకటించేవాడు. తన భావాలు ఎదటివారికి నచ్చినా నచ్చకపోయినా కుండబద్దలు కొట్టినట్లు నిర్మొహమాటంగా చెప్పివేయడం సూరి ప్రత్యేకత. తన కలం హలంగా, తాను సీరపాణిగా పత్రికల్లో సాహిత్య వ్యవసాయం చేశాడు. ఎప్పుడో నవయుగోదయ మవుతుందని దానికి నాందిగా "మానవ స్వాతంత్ర్య 'మాగ్నాకార్టా' పైన రక్తాక్షరాలతో వ్రాలు చేసేశాను" అని తన 'అగ్నిరేఖలు' అనే గేయ సంపుటిలో వ్రాసుకున్నాడు.

సూరి భావాలు మనకు ఇంకా స్పష్టంగా అవగాహన కావాలంటే "అగ్నిరేఖలు" లోని ఈ క్రింది పంక్తులు మచ్చుముక్కలుగా ఉపయోగపడతాయి.

"అంటరాదని ఒకడూ,
అధికుడని మరొకడూ,
గొంతుల్లు కోసుకుంటారా!
తల్లికందరు బిడ్డ లొకటేనురా!
తల్లి వింటే ఖేదపడుతుందిరా!"

అన్నాడు అంటరానితనం ఖండిస్తూ.

'కీలు గుర్రముపైన,
కాలీసు కానుకుని
ప్రాణాలు లేవట్టి
భగవంతు డొచ్చాడు—
ఊరంత ఊరేగుతూ
ఉత్సవము పొరించుతూ—
కూలి మాటడగండిరా!
అన్నాలు
చాలవని చెప్పండిరా!

ఇది కీలుగుర్రం అనే గేయంలోని తొలిపంక్తులు

నీ కవిని బ్రతికించుకోవాలిరా!
నీవు మనిషననిపించుకోవాలిరా!
బ్రతికి యున్నన్నాళ్లు పట్టెడన్నము నిడవు,
అతడు చచ్చిన వెనుక అందలాలంటావు.
నీకవిని...

అని హెచ్చరించాడు.

ఇంతేగాక భారతిలో కొన్నాళ్ళ కితం 'సీరపాణి' అనే మారుపేరుతో వారి రచించిన 'సాహిత్య సమాచారం', 'విరహ విషాద విషా హాచేస' అనే వ్యంగ్య రచనలు, తెలుగు సాహితీపరులను విశేషంగా ఆకర్షించాయి.

సహృదయుడు, స్నేహపాత్రుడూ అయిన తెన్నేటి వారి ఆంధ్రపత్రిక సంపాదకవర్గంలో సరిగా పదకొండేళ్ళ క్రితం ప్రవేశించాడు. ఇంచుమించుగా గత ఐదేళ్ళ నుంచీ 'భారతి' సహాయ సంపాదకుడుగా పనిచేస్తూ వచ్చాడు.

వారి స్వస్థలం కృష్ణాజిల్లా తెన్నేరు గ్రామం. శ్రీ తెన్నేటి తిరుమలరావుగారి జ్యేష్ఠపుత్రుడు. బందరు నోబుల్ కాలేజీలో ఉన్నత విద్యాభ్యాసం చేసి పట్టభద్రుడైనాడు. తండ్రి శ్రీ తిరుమలరావు గారు పరమపదించి ఆరునెలలైనా నిండాయో లేదో, ఇంతలోనే ఈ విషాద సంఘటనకూడా జరిగింది.

తెన్నేటి వారి అకాలమృతి తెలుగు సాహితీ ప్రపంచానికి తీరని లోటు. ఆప్త మిత్రుని మధుర స్మృతికిదే నా బాష్పాంజలి.

40 కోట్ల సమస్యల సమస్య

శ్రీ సా. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

" అందువల్ల ఈ రెండు ఖండాల అఖండ ప్రజల ప్రగతి సమస్యను ఆర్థికంగానే గాక పారిశ్రామిక దృష్టితో కూడా చూసి అర్థం చేసుకోవడం అవసరమన్న భారత ప్రధాన మంత్రి ప్రవచనాలు, ప్రపంచ ఆర్థికవేత్తల ఢిల్లీ సభలో సూటిగా ఖండాంతర వాసుల హృదయాన్ని ఆవిష్కరించాయి అనవచ్చును. ప్రపంచ బ్యాంకు (W B) అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి (I M F) అంతర్జాతీయ పెట్టుబడి సంస్థ (I C F) ల మహాసభ భారత రాజధానిలో జరిగినందువల్ల చేకూరిన ముఖ్య ప్రయోజనాలలో ఇది ఒకటి. వెనుకబడిన దేశాలవారికిని, సహజ వాతావరణంలో నివసితిగతుల మధ్య అగ్రగాములకీ ప్రతినిధులు చూసి ఆ యా విషయాలను తెలుసుకోవడానికి అవకాశం కలిగింది.

అక్టోబరు రెండో వారంలో జరిగిన ఈ సభకు 68 దేశాలనుంచి దాదాపు వెయ్యి మంది వచ్చారు (వీరిలో ప్రతినిధులు 420 మంది మరి అంతే మంది సిబ్బంది) కలవారూ లేని వారూ కలసి జరిపిన చర్చల కలకలంలో భారతీయ విజ్ఞానభవనం నాలుగు గోడల పాటు ఆర్థిక భువన భవనంగా భావించింది. మహాసభకు బెల్జియం ఆర్థిక మంత్రి శ్రీ జీన్‌వాన్ హూట్ అధ్యక్షత వహించగా భారత ప్రధాన మంత్రి శ్రీ జవాహర్‌లాల్ నెహ్రూ సభను ప్రారంభించారు.

రెండుఖండాల అఖండశక్తి

మూడుతరాల వెళ్ళగా నిద్రాణ స్థితిలో ఉన్న ఆసియా ఆఫ్రికాలు ఇప్పుడు మేలుకున్నాయి. ఇటీవలి సంఘటనల సంఘర్షణతో ఈ రెండుఖండాల జనతలో చైతన్యం ఒక్కసారిగా విజృంభించింది. అన్నవస్త్రాలు కూడా సమకూర్చ లేని కోట్లప్రజలు ఈనాడు తమ జీవన ప్రమాణాలు వృద్ధి చేసుకోవాలని సంకల్పించారు. వాళ్ళ అలా చేయరాదని ఎవరూ చెప్పలేరు. ఈ ఆకాంక్షామైన కృషిని ఎవరూ ఆపలేరు. వారి జీవన్మరణ సమస్యలు పరిష్కరించడానికి సహాయపడడం మంచి స్థితిలో ఉన్నవారి విద్యుక్తధర్మం. ఆ ధర్మాన్ని ముందుకాపాడే మరొకరు గుర్తెరుగుతారు. అందువల్ల వారు కర్తవ్యాలను ఆలోచించి నిర్ణయించడంలో ఈ వెనుకబడిన దేశాల

సమస్యలను—కేవలం రాజకీయ ఆర్థిక సమస్యలుగానే కాక, మానవుల సమస్యగా చూడాలి దీనిని ప్రాతిపదికల నిర్మాణంలో, ప్రగతిశీల నిర్వహణలో మానవీయత మానవుల ప్రముఖాలలో దర్శించాలి అని స్పష్టంగా చెప్పారు

ప్రపంచ బ్యాంకు మహాసభ తీర్మానాలలోనూ, ప్రపంచ బ్యాంకు అధ్యక్షుడు యూజీన్ బ్లాక్, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి అధిపతి పెర్ జాకబ్‌సన్, అమెరికా ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు అధ్యక్షుడు శామ్యూల్ వాఫ్ట్రా, అంతర్జాతీయ పెట్టుబడిసంస్థ అధ్యక్షుడు రాబర్ట్ గార్నర్, బ్రిటన్ ఆర్థికమంత్రి హీత్‌కోట్ అమొరీ ప్రభృతులు సమావేశాల లోపలా వెలుపలా వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలలోనూ కూడా భారత ప్రధాని చతుర ఫలితం, సమాధానం కనిపిస్తాయి ఇది ఎరిలిస్తే ప్రధాని ఉపన్యాసంలోని ఆసియా ఆఫ్రికాల సమస్యను, దాని తీవ్రతని ఈ సభ వారు అవగాహన చేసుకొన్నారని చెప్పడం అవుతుంది

బుజంమీద నిజం

ఆసియా ఆఫ్రికా ప్రజల జీవన ప్రమాణాలు పెరిగి, వారు వృద్ధికారకసం జరిగితే అంతర్జాతీయ సంపన్న దేశాలు లాభపడతాయనీ, ఆక్రమాంతాలూ ప్రపోగల్భాల వంటి అత్యాశాలను నివరించడానికీ, తగ్గిపోవాటని అరిపుచేయడానికీ తోడు కం తుంటుందని మహాసభ అభిప్రాయపడింది

జీవన ప్రమాణాలు పెంచడానికై ద్రవ్యనిధి, ప్రపంచ బ్యాంకులను సభ్యదేశాలు కోటా చందాలను పెంచి పెట్టుబడిని వృద్ధిచేయాలని ఏకగ్రీవంగా తీర్మానించింది (వర్తమాన స్థితి యథాప్రకారం ఉండాలన్నా కూడా పెట్టుబడులు పెంచక తప్పదని స్పష్టాా అన్నారు) ఈ ప్రతిపాదను అమెరికా అధ్యక్షుడు ప్రవేశపెట్టారు

దీనితోపాటే ఆయన చేసిన మరొక ప్రతిపాదన, అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి కార్యక్రమ నిర్వహణ సంఘం (International development Association) ఏర్పాటు చేసే పథకం ఆమోదం పొందలేదు ఆ విషయాన్ని తో పాటు కొత్త దస్త్రం ఘటంలో కొనసాగించాలని అంగీకరిస్తున్నారు

లోపాయికారీ స్థాయి చర్చలలో దీనికే వారికే ముఖ్యాంశం ఐ ఎం ఎఫ్ (ద్రవ్యనిధి) ఐబిఆర్ డి (ప్రపంచ బ్యాంకు)ల సభ్యదేశాల చందాలను ఎంత మేరకు పెంచాలి అనేది వీటిలో మొదటిది బ్యాంకు వ్యాపార స్థాయి ఋణాలపై సభ్యదేశాలకు అప్పులు ఇచ్చేది ప్రపంచబ్యాంకు. దీని పెట్టుబడి

పోతుతున్న-ఇవ్వవలసి 940 కోట్ల డాలర్ల-రెట్టింపు చేయాలని అనుకుంటున్నారు (ఇందులో అమెరికా చెల్లించగల వాటాను 600 కోట్ల వరకు పెంచడం జరగవచ్చునని ఒక అంచనా) ఇక రెండవది తక్షణ సహాయంగా రుణాలివ్వగల అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి (IMF). ఈ ద్రవ్యనిధి మూలనిధిని మరింత 50 శాతం పెంచుతారు (అందులో కూడా అమెరికా వాటా 410 కోట్ల డాలర్లదాకా పెరగవచ్చునట) వివిధ దేశాల వాటా ఎంతెంత పెంచాలో ఆలోచించడానికి ఒక సంఘం ఏర్పాటైంది. ఏటా జరిగే ఒక నివేదిక తయారు చేసి సభ్యదేశాలు (68 ఉన్నాయి) కోటాలు అటూ ఇటూగా ఒక స్థాయిన (మొత్తం 50 శాతం పెంచి) వాటాలు వేసినా ఒకటి రెండింటికి మాత్రం కోటా ఎక్కువ కట్టవలసి వస్తుందని బ్రిటిష్ ప్రతినిధి హీత్‌కోట్ అమొరీ అన్నారు ఈ రెండింటిలోనూ అమెరికా ఉంటుందో కాదో, ఆ దేశాన్ని ఇంకా ఎక్కువ కోటా చెల్లించమనే ద్రవ్యనిధి అధిపతి జాకబ్‌సన్ చెప్పారు బహుశా ఎక్కువ కోటా చెల్లించే జాబితాలో ఈ దేశం ఉంటుందని ఆయన అన్నారు ప్రపంచదేశాల శ్రేణిలో, అమెరికాను మినహాయిస్తే కొత్త కోటా ఎవరికి ఉన్నది జర్మనీ అని కాదు, ఇటలీ కోటా పెంచాలనుకోవడానికి కారణం అక్కడ ఆర్థిక పరిస్థితి మెరుగుపడడం గనుక అభిప్రాయం కాదని, ఇప్పుడు ఉన్న కోటా అన్నిదేశాలూ ఇచ్చే కోటా చిన్నదే కాబట్టి జర్మనీ ఇంకా ఎక్కువ (నిర్ణీతం) ఇవ్వగలుగుతుందని కూడా జాకబ్‌సన్ అన్నారు ప్రపంచ బ్యాంకు కోటాలో ఇటలీది మూడవ స్థానం 60 కోట్ల అప్పు 7½ కోట్ల డాలరు

మన సమస్య

ఇక మనకు సంబంధించినంతవరకూ ఈ వ్యవహారంలో ఒక చిన్న పేచీ ఉంది అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి పాలక సంఘంలోని ఎక్స్ అఫిషియో స్థానాలు (వాటాను బట్టి ఇచ్చే ప్రతినిధ్యం) ఐదింటిలోనూ భారతదేశానికి ఐదవది ఇప్పుడు ఆయా దేశాల వాటాలు పెంచడం జరిగితే కోటాల తీవ్రతను బట్టి మనకీ ప్రాధాన్యం గల్లంతు కావచ్చు దీనికి అవకాశం ఉంది అయితే, భారతదేశ ప్రపంచానికి సంబంధించిన ఇంత పెద్ద దేశాన్ని చందాలు పెంచి ప్రాతినిధ్యం ప్రత్యేకంగా కాపాడి కల్పించగల వారంతా కాదనుకున్నారు అంగుళం, ఈ విషయం రచ్చకెక్కకుండా లాబీలలో, లోపాయికారీ చర్చలలో పరిష్కరించి ఏదో మార్గం చూడాలని ప్రయత్నాలు

చేస్తున్నారు. ఇది దీనజనులకు సహాయకారి లేవిగా గొప్పేను అంటున్నారు.

ఊహాగానంలో అపశ్రుతి

ఐసెన్‌హోవర్ సూచించిన యోజన ప్రతిపాదన—I D A (అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి సంఘం) నెలకొల్పాలన్నది. ఈ పథకంలో పెరుగుతున్న వెనుకబడ్డ దేశాలకు తక్కువ వడ్డీమీద, ఎక్కువ కాయిదాలమీద పెద్ద మొత్తాలు అప్పు ఇవ్వడం ఈ సంఘం చేయాల్సిందని. ఈ పరుపాకం ఈనాడు ఆసియా ఆఫ్రికాలకు చాలా ముఖ్యమనీ, చాలా అవసరంగా జరగాల్సినదనీ అందరికీ తెలుసు. అప్పులు తీసుకునే వారికి దీన్ని సాధించి బంగారంగా, పెట్టుబడి పెట్టేవాళ్ళమటుకు (అమెరికా వగైరా) అపరిమితోత్సాహం ప్రదర్శించరు. ఇంగ్లండులో ఏవో వ్యవహారపరంగా తెలుస్తుంటే సాంకేతికమైన అభ్యంతరాలు ఉన్నాయి కానీ అయినా ఈ లోపాలు తొలగించి ఈ ఊహాలకే కార్యరూపం తొడగవచ్చునని లండన్ టైమ్స్ పత్రిక వ్రాసింది. ఐనా అప్రకృతిలో ఆరంభమైన ఈ ఊహాగానం మరీ దారికి రావచ్చునని విరామ గ్రహించింది. కొన్ని కోణాలనుంచి స్వతంత్రంగా ఆలోచించగల్గిన అక్కడి పత్రికలు మాత్రం, తద్వారా 'ఈ బీదదేశాలు, బీద అగత్యాలు అరచి, కొత్త వింత వాదనలు ఎక్కువ అడుగుతున్నాయన్న' దురభిప్రాయం కలిగించేవైనందువల్ల ఈ ప్రయత్నం ఇంతటితో ఆగిపోగలదని కొన్ని లండన్ పత్రికలు ప్రకటించాయి. మాంచెస్టర్ గార్డియన్ ప్రతినిధి వ్రాసిన వార్తలు "ఈ సాధన ఇప్పటికే అంతర్జాతీయ సంస్థ తాహతుకు మించినది, కొత్త పెట్టుబడిదారు కూడా ఓపలేరిది."

మన సమస్య (ఉత్తరాన ఆర్థిక స్థితిగతులపై శ్రీ బులుసు వెంకటసుబ్బారావుగారు వ్రాసిన వ్యాసము 71 పుటలో చూడండి) మనుష్యంగు—యూనైటెడ్ స్టేట్స్ వారికి ప్రత్యేక రూపంగా గందరగోళమని శాస్త్రి గలవారు అందరూలని నేస్తారు. అప్పటికి మన అప్పులూ వడ్డీమీద కట్టేలా కుదుర్చుకోగా పెరుగుతాయి. మాటకొచ్చినపుడు దానికి పెద్ద పెద్ద మొత్తాలు చెల్లించవలసి వస్తుంది. దీనికి ఇప్పుడున్న సంస్థలు గట్టిగా అంగీకరించగల అవకాశాలు తక్కువని ఉన్నాయని ఎవరూ గట్టిగా చెప్పలేరు. ఉన్న కొన్నిటిలో

ప్రపంచబ్యాంకు ప్రాతినిధ్యులకు సహాయం చేస్తుంది (దీనికోసం మనకి వచ్చిన లాభము 82 కోట్ల రూ. లు) "ఇలాగా రక్షణ కొరకు ఆయుధాలకు ఖర్చు తగ్గించుకుంటే, ప్రాతినిధ్యులకు ఎక్కువ సహాయం చేస్తాం" అని యూజీన్ బ్లాక్ అన్నారు.

అమెరికా ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు పెంచ్ని ఏకీల్ లో మనకు 15 కోట్ల డాలర్ల మంజూరు చేసింది దీన్ని ప్రయివేటు రంగానికి, ప్రభుత్వం చేసిన రుణాలు. పంచుకొని ఇంగులోనూ, పెద్ద పథకాలకన్న, ఎక్కువగానుండికి ఉత్పాదనలు చూపాల చిన్న పరిశ్రమలకు సహాయం చేయడానికి ఆ సంస్థ మొగ్గుచూపుతుందని దాని అధ్యక్షుడు శామ్యూల్ వా ప్రకటన చేశారు. కాంచింది

ఇక అంతర్జాతీయ పెట్టుబడి కార్పొరేషన్ (I F C) అందులో 58 సభ్యులు (ఇవి ప్రపంచ బ్యాంకులో కూడా సభ్యులు) ఉన్నాయి. ఈ సంస్థ ప్రయివేటు రంగానికి తోడ్పడుతుంది. వీరు ఇచ్చే అప్పులకు ప్రభుత్వం హామీ యివ్వనక్కరలేదు. అప్పుతీసుకొనే పరిశ్రమల నిర్వహణాధికారాలలో కూడా వీరు యాజమాన్యం అపేక్షిస్తారు.

వా వాక్యమ్

మంగళం పలుకు ఇప్పుడున్న పంపలకు లోంగ వీరి అని డాన్ వెస్టర్ గార్డియాన్ ప్రతినిధి వాక్యానికి సులంగా తాత్పర్యం ఇది. నర్సులు అక్కడా దను పురోగమ్య ప్రయివేటు రంగానికి సహాయంచేయు దానికి ఈ సంస్థల పట్టిగాలు ఎక్కువ సుముఖంగా ఉన్నాయని ఇది కూడా అనుకూల వాతావరణం ఉంటేనే అది

శామ్యూల్ వా వాక్యంలో Private Capital would come only when it is wanted, well-received and well treated This is needed if you want it here "

*   *   *

మొన్నమొన్నటి కొన్ని విషయాలు అంతగా సంతృప్తికరంగా లేకపోయినా, ప్రపంచ ఆర్థికవేత్తల పరిధిలో జరగవలసిన దాని ఇక్కడి స్థితిగతులను స్వయంగా తెలుసుకునే అవకాశం కలిగింది. సహాయం చాలా అవసరం అని గ్రహించడం జరిగింది. తత్ఫలితంగా ప్రపంచ బ్యాంకు, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధుల పెట్టుబడి స్తోమతను పెంచాలన్న నిర్ణయం (ఇంతకు పూర్వం నుండీ అనుకుంటున్నదే) ఏకగ్రీవంగా జరిగింది.

ఇక, ముఖ్యంగా కావలసిన అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి సంస్థ (I D A) వంటిది నెలకొల్పడానికి తోచినమార్గాలు కలిసి రావలసి ఉంటుంది. దూర్గాంతరాలు ఆలోచించడం శాస్త్రీయం. ఎందుకంటే 800 ఏళ్ళ క్రితందాక జరిగిన ఉత్పత్తిలో ఉంటూ వచ్చి పరిమితంగా సాగింది. 150 ఏళ్ళనుంచి అపార

పారతంత్ర్య ప్రభావం క్రిందపడి నుండినుంచి లేయక పోవడమే కాక వెనకడుగులు కూడా వేసింది. అదే కాలంలో పశ్చిమరాజ్యాలు ఈ పరిస్థితులను చూసి దీనుకుని పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధి సాధించాయి అందువల్ల వీటికీ తూర్పుదేశం పశ్చిమరాజ్యాలకు సర్వం భారత ప్రధాని తన ప్రారంభోపన్యాసంలో ధ్వన్యాత్మకంగా స్పృశించి వదలివేసిన తాత్పర్యం ఇదే ఆసియావాసుల హృదయమూ ఇదే

న్యాయమూర్తి వేపా రామేశం

శ్రీ సి. హెచ్. వి. రామమూర్తి

పాండితి, అసాధారణ ధారణశక్తి, అవి సద్వినియోగం కావడానికి వివేకం, ఈ రెండిటినీ రాణింపుకు తెచ్చే సౌమనస్యం, నిర్ణయశక్తి కలిసి నిలిచే 'సందర్భాలు' నిత్యజీవితంలో తరచు సంధ్యాపడవు పనికి ఎన్నటికీ మాసిపోవు. అటువంటి 'సందర్భాల'లో వేపా రామేశం పంతులుగారి ఉజ్వలజీవితం ఒకటి. వ్యక్తిగా ఆయన ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు, కార్యదీక్ష, శుచి, న్యాయవాదిగా వారి న్యాయబుద్ధి, చిత్తశుద్ధి న్యాయమూర్తిగా ఉన్నతి, మానవతే ఆయన జీవితాశయాలలోకి వచ్చినవారికి భక్తిప్రపత్తులూ, దూరం నుంచే ఆయనను చూచిన అపరిచితులకు విశేషగౌరవాభిమానాలూ కలిగించాయి

రామేశంగారు 1875 జూలై 27–న విశాఖపట్నంలో జన్మించారు 1892లో బి.ఎ (మద్రాసు), 1895లో బి. ఎల్. ప్రథమశ్రేణిలో ఉత్తీర్ణులై 21వ ఏట న్యాయవాదిగా విశాఖపట్నంలో ప్రాక్టీసుపెట్టారు కొద్దికాలంలో మద్రాసుకు తరలివచ్చి 1916 వరకూ లాయరుగా ఉంటూ 'గొప్ప'వాడనే కాక మంచివాడనీ కూడా పేరు గడించారు.

కోటి విద్యలూ కూటికొరకే అన్నారు కాబట్టి, అవసరం అయినా కాకపోయినా అన్ని విద్యలూ ప్రయోగించి డబ్బుగడించాలనుకునే తరహా వ్యక్తులజాబితాలో రామేశంగారిపేరు చివరకూడా చేరదు వకీళ్ళకు డబ్బుమీద వరదా తక్కువ అంటే నవ్వలేరు కాకపోయినా నమ్మలేరేమో. రామేశంగారు న్యాయవాదిగా చాలా సంపాదించారు కాని అందులో అన్యాయంగా కక్షిదారులవద్ద పుచ్చుకొన్నదేమీ లేదు. ఏ కారణాన్నైనా కక్షిదారుడు ఎక్కువ రుసుము ఇస్తే, అందులో న్యాయంగా తనకు రావలసింది పుచ్చుకుని మిగతాది వారికు ఇచ్చి పంపేవారు రామేశంగారు

1896 నుంచి 1916 దాకా లాయరుగా ఉన్న రామేశంగారు '16 లో ప్లీడరయ్యారు ప్రభుత్వ న్యాయవాదిగా ఆ తరువాత వాలు కేసుల్లో ఆయన చూపిన కార్యదక్షత వాదనాశైలి, వాదప్రతివాదనలో విమర్శలో ప్రజ్ఞ అద్వితీయ జ్ఞాపకశక్తి అద్భుతంగా కనిపిస్తాయి

1920 లో పిమ్మట రామేశంగారు జస్టిస్ రామేశం అయ్యారు అటురాలా న్యాయమూర్తిగా ఆయన కీర్తి, మద్రాసు ప్రధాన న్యాయమూర్తి శ్రీ వి. రామస్వామిగారి వాక్యాలలో "అచంద్రార్కం" ఉండిపోతుంది

ఈ ప్రజ్ఞాపాటవాలన్నింటికీ కలిపే తరహాది కాదో నమ్మగాని, న్యాయసూత్రాలతో సంబంధం ఉన్నవారు, న్యాయనిర్ణయ శిల్పంలో కష్టసుఖాలు తెలిసినవారు రామేశంగారి పద్ధతి చాలా గొప్పదని చెబుతారు వాదప్రతివాద విషయాలలో లేచే గుణదోషాలపోరాలలోంచి నిజానిజాల పొయ్యాబొగుసులు తెలుసుకు వివరించడంతో రామేశంగారి నిజానిజా, న్యాయశాస్త్రకర్మకాండలకల నిజం అబద్ధంగా, అబద్ధం నిజంగా మారిపోయే మాదిరి కనిపిస్తే, ఆ రకం తంతుని, ఆ శాస్త్రాలను అవతలకు నెట్టి ధర్మస్వరూపాన్ని అన్వేషించే ఆయన మానవత, పనుకోలి న్యాయమూర్తుల గౌర

వాదులూ వారిలో పోట్లాడి చేరాయి విచారణ వేళకు న్యాయమూర్తి ఎదుట హాజరు కాలేకపోతే ఏడుస్తుండే వని లాయర్లు భయపడుతూ ఉంటారు అలాటి భయం లేనిది మద్రాసు హైకోర్టు బెంచి కోర్టులోనే అక్కడ రామేశంగారుంటారు. ఆయన మంచివాడు. భయం లేదు. కేసు కోర్టు విషయం బెంచి కోర్టులో జస్టిస్ రామేశంగారూ, బెంచి కూడా కూర్చుని లాయర్ల కోసం ఎదురుచూడడం ఆనాడు జరిగేది!

1935 లో న్యాయమూర్తి పదవి విరమించిన (అలాగ మూడు నాళ్లు కాశ్మీరు ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా ఆయన వ్యవహరించారు) తరువాత రామేశంగారు రిజర్వుబ్యాంకు మద్రాసుపాలక సంఘంలో సభ్యుడుగా, ఇండియన్ స్కూల్ ఆఫ్ మెడిసిన్ బోర్డు సభ్యుడుగా, కొంతకాలం మద్రాసు రెవిన్యూబోర్డు ప్రముఖ సభ్యుడుగా బాధ్యతగల కార్యక్రమాలు నిర్వహించారు.

ఈ పదవులూ బాధ్యతలూ ఎన్ని ఉన్నా గ్రంథ పఠనం ఆయన దైనందినీయంలో ముఖ్యభాగం. ఎన్నో పుస్తకాలు సేకరించారు. అవి ఎవరికి ఇచ్చినా పుస్తకాన్ని రాసుకు చేవారు మనసులో గుర్తుంచుకు చేవారు. '130వ పుట కొంచెం చలిగితే' అది ఆయనకు సూక్తి. ఈ కాలంలోనే ఆయన అఘోర నియమాలమీద, సంతాన నిరోధంమీద ఉపన్యాసాలు ఇచ్చి వ్యాసాలు వ్రాసి అనుసరణీయ మార్గాలను ప్రచారం చేశారు. ఆయనకు ఎనిమిదుగురు కొడుకులూ, ఇద్దరు కూతుళ్లూ ఉన్నారు. ఈ విషయం ప్రస్తావించి, 'పిల్లలున్నవాడే సంతాన నిరోధం గురించి ప్రచారం చెయ్యాలి అందులోనే ఆంతర్యం ఉన్నా'యని పట్టాభి సీతారామయ్యగారు మొన్న అన్నారు. రామేశంగారు ఆంధ్రదేశ చరిత్రను రేఖలతో సహా వివరించి 'ఆంధ్ర చాళుక్యులు' అనే మంచి గ్రంథాన్ని వ్రాశారు. సూర్యమండలంలో గ్రహావిర్భావం మీద కొన్ని పుస్తకాలు వ్రాశారు. ఆయనకు అన్ని అతీత విద్యలూ తెలుసు. అన్నిటి గురించీ చదివి తెలుసుకున్నారు.

ఆలోచిస్తుంటే, నేటి సైనవాడి చేతిలో క్లిష్టమైన లెక్కలా చక్కగా విడిపోతుంది జీవితం. పిండిమీద వ్యాపాలలా, పట్టు కాగితంమీద మంచి ముత్యంలా పాతికగా సాగిపోతుంది రామేశంగారి జీవితం. చక్కని లెక్కలా, చదర్ ఎక్కాలా చకచకా సాగిపోయినా, బహుముఖ కోణాలతో కాలవాలమైన ఆయన జీవితం పాడుతున్న పోరంలో దారంలా ఒకే ఒక నిరంతర సత్యాన్వేషణ గోచరిస్తుంది. ఈ సత్యాన్వేషణకూ సంగీతారాధనకూ దగ్గరబంధువైన గణిత శాస్త్రాధ్యయనం యూపేట సాగింది. ఆ తరువాత అది అభిమాన శాస్త్రం. ఎప్పుడూ ఏదో ఒక ప్రాబ్లం పరిశీలిస్తూ పరిష్కరించ ప్రయత్నిస్తూ, పరిష్కరించి అనుభవైక వేద్యమైన ఆ మాధుర్యాన్ని, ఆనందాన్ని అనుభవిస్తూ ఆయన కాలం గడిపారు. 88వ యేట మనవానికి లెక్కలు కాలదూదుకుంటా ఎంతో శ్రద్ధతో ఓపికతో ఆయన ఒకోసారి క్లిష్ట గణిత సమస్యకు సమాధానాన్ని అన్వేషిస్తున్నారంటే, ఆ శక్తి మరణం కాలాహర్యం అనిపించదు. ఆయన ఇంకా పది కాలాలు ఉండవలసిన వాడని పరిశోధించి తెలుసుకొన్న అంశాలతో గణితశాస్త్రంమీద గొప్ప గ్రంథం వ్రాసి ఉండవలసిన వాడని అనిపిస్తుంది.

గ్రంథవిమర్శనము

యజుర్వేదభాష్యము

[తృతీయాధ్యాయము]

అనువాదకులు: ఆచార్యోపాధ్యాయులు. ప్రకాశకులు: ఆర్య కేశవార్యశాస్త్రి 8-5-1008 నారాయణగూడ, హైదరాబాదు, ఆంధ్ర ప్ర. రెండురూపాయలు

ఆర్యసమాజప్రవర్తకులు మహర్షి దయానంద సరస్వతి సంస్కృతంలో రచించిన యజుర్వేద భాష్యాని కిది ఆంధ్రానువాదము. అనువాదకులీ గ్రంథంలో మూల సంస్కృతభాష్యంకూడా ముద్రించారు.

దయానందసరస్వతి యజుర్వేద మంత్రాలకు పదక్రమము, ప్రతిపదార్థము, అన్వయము రచించి, ఆయామంత్రాలకు ప్రత్యేకంగా ఋషులను దేవతలను కూడా పేర్కొన్నారు. అంతేకాక ప్రతి పదానికీ ఛందస్సు, షడ్జాది స్వరాలు కూడా నిర్దేశించారు.

పాశ్చాత్య సంస్కృతి విద్వాంసులలో చాలా మంది వైదికమంత్రాలకు, దేవతలకు, సంప్రదాయాలకు కేవలం భౌతికార్థాలే ప్రతిపాదించారు. పూర్వకవాక్యాలాదిమమానవులనీ, ప్రాకృతికములయిన మొగ్గులు, మేఘాలు పృథివ్యాది పంచభూతాలు మొదలయినవి పరిశీలించి పరమాశ్చర్యయుక్తులై ఆయా వైదిక మంత్రాల రచన ఉపక్రమించారనీ వారభిప్రాయ పడ్డారు. వారిది కేవలం చారిత్రకపరిణామదృష్టి. కేటిగిరి శర్కిక భౌతికవాదులు, తిరితిరాలుకూడా ఈ విషయంలో ఇంచుమించుగా ఇదే దృక్పథం అవలంబిస్తున్నారు

మన సాంప్రదాయికమైన వైదికభాష్య దృష్టి పై వానితో ఏకీభవించదు. ఆయా దేవతలు భౌతిక స్వరూపాలున్నా నానారూపాల శక్తులనీ, దివ్యులనీ ప్రాచీను లభిప్రాయపడుతున్నారు. ఈ విషయంలో వీరిది ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక దృక్పథం.

దయానంద సరస్వతి ఆర్యసమాజ ప్రవర్తకులని అనుకున్నాము. అందుచేత వారి వేదభాష్యంలో మంత్రాల కక్కడక్కడ అపూర్వమైన దృక్పథం గోచరించడం సహజం. అయితే అంతమాత్రంచేత దయానంద వేదమంత్రాలకు తమ ప్రత్యేక దృక్పథాని కనుకూలంగా మార్పులు చేస్తున్నారని భావించ నక్కర లేదు. వీరి భాష్యంలో ప్రతిపదార్థ వివరణము చాలా వరకు సాంప్రదాయికమార్గమే అనుసరిస్తున్నది.

ఆంధ్రానువాదకులు మూలంలో ప్రతిపదానికీ తేట తెనుగుమాటలతో వివరణాలు, వ్యాఖ్యానాలు రచించారు. వీరి అనువాదం సంస్కృతభాష్యం అర్థం చేసుకోడానికేగాక, వైదికమంత్రాల అవగాహనకు కూడా చాలా సహాయం కలిగిస్తున్నది

మన సంస్కృతి విద్వాంసులలో వేదార్థం వివరించగలవారిని వేళ్ల మీద లెక్క పెట్టవచ్చును. తెనుగులో వేదార్థం వ్యాఖ్యానించే గ్రంథాలు, చాలా స్వల్పంగాను అసమగ్రంగాను ఉన్నాయి. ఎందరో ఒకరిద్దరు ఈ విషయమై కొంత ప్రయత్నించారు గాని వారి కృషి కొనసాగటం సాగలేదు

దయానందుని యజుర్వేద భాష్యమంతా ప్రస్తుత సంపుటంతో కలసి సంపుటాలలో పాఠకులకు కందించ తలచినట్లు ప్రకాశకులు తెలుపుతున్నారు.

వీరి కృషి తెలుగునాట లబ్ధప్రతిష్ఠులయిన వైదిక విద్వాంసులకు చాలావరకు సహాయ్యకారి కాగలదని ఆశిస్తున్నాము. వైదిక విద్యాభిమానులు పరిశీలించవలసిన గ్రంథమిది. 'శాస్త్రి'

త్రివేణి

[పద్యకావ్య సంపుటి]

ప్రకాశకులు: శ్రీ గోదా గ్రంథమాల శ్రీమున్నారాయణపురము. ఉల్లిపాలెం పోస్టు, దివితాలూకా కృష్ణాజిల్లా వెల తెలుపలేదు

దీనిలో మూడు కావ్యాలున్నాయి. మొదటిది శ్రీ నల్లాన్ చక్రవర్తుల కృష్ణమాచార్యులుగారు రచించిన శ్రీ శేషోపచర్యము. రెండవది శ్రీ తి. న. రా. తిరువెంకటాచార్యులుగారు రచించిన శ్రీ వరాంకుశ శతకము. మూడవది శ్రీ నల్లాన్ చక్రవర్తుల వేంకట

గ్రంథ విమర్శనము

రాఘవాచార్యులుగారు రచించిన 'శిక్షోప గీతా మృతము.'

నమ్మాళ్వారుకే శిక్షోపదేశంలో సుప్రసిద్ధులైనారు. అయన చరిత్రమే శిక్షోపచారిత్రము. ఈ సంగ్రహ కావ్యం రచించిన శ్రీ కృష్ణమాచార్యులు గారి కవితా శైలి ధారాళంగా సాగిపోతున్నది. ఒక్కొక్క చోట చిన్న కథనం కథానుగుణమైన ఉదాత్తతతో చక్కని ధోరణిలో సాగిపోతున్నది. మధురకవి, పరాంకుశుని ప్రణుతిల్లి విన్నవించిన ఈ క్రింది ఘట్టం దీనికి తార్కాణం

'ధవదవమంగు ప్రసిగి రోటు
కారుటకున్ గతితోప కిట్టి పా
టన మిగియున్న మా వృకి జని
ప్రకరమ్ము కను గ్రహింపగా
నవతిరణమ్ము గాంచిన మహో వహా!
నీ పద పంకజ ద్వయం
బవుదల వాల్పు నా దెస కృపా
మృతిపన్నగముం బొసగ్పవా!
'కొట్టన నిగుపదిమ్ములు
బట్టితి నాచార్య! యింక నె నిదరనిన్
బుట్టుట గిట్టుటనా కెకి
సుట్టదలిపి మన్నె చెలుకోగదె కరాన్'

ఈ శిక్షోపశాతీంద్రుని పరాంకుశుడనీ, నకుళభూషణులనీ, ప్రసిద్ధ నామ ధేయా లేర్పడ్డాయి

శ్రీ తిరు వేంకటాచార్యులుగారు పరాంకుశమునిని సంబోధిస్తూ రచించిన శతకమే పరాంకుశ శతకము. ఈ శతకంలో అక్కడక్కడ కొన్ని పద్యాలలో సహజమైన భక్తిభావము, మూర్తులు ముగ్ధ కులు కలవానికుతున్నాయి. కవికిగల ద్రావిడ వేద భిజ్ఞానానికి, వైష్ణవ ప్రపత్తికి కవితా ధోరణికి ఈ క్రింది పద్యాలు ఉదాహరణంగా ఇవ్వవచ్చును

'భావన లోపలన్ ద్రవిడ
భావము, జీవులందు మీరలుగా,
సేవకమూనుచున్ మర, జేసిను
లంగున నిత్యనూతనన్,
దోవములందు భాగవత
మూవత కొక్కొ నమంద్రుడు దాస
వ్యాలో ప్రమా! రమ్య కావ్యధిక
భూమనతోమనా! శ్రీ పరాంకుశా!

'ద్రావిడ వేదమెల మనరంబున
వాల్చిన మిమ్ము గర్భమం
దె నవితా మతిల్లి ధరి
యించెను ఆమెను భాగ్యమెట్టిదో!
దేవనియంత్రిశూత, మను
దేవుని పత్నియు, గోపలాఖ్య ధా
త్రీ వసుధ్రతి యాయమను
దీటుకునంగుదు శ్రీ పరాంకుశా!'

నమ్మాళ్వారు రచించిన 'తిరువాయ్ మొళి' శ్రీ వల్లాన్ చక్రవర్తుల వెంకట రాఘవాచార్యులు గారొక పద్యానువాదం రచించి, అది 1942 లో ముద్రితరూపంలో ప్రకటించారు. ఆ గ్రంథంలో కొన్ని పద్యాలేర్చి కూర్చి ప్రస్తుత 'శిక్షోప గీతామృతం'లో చేర్చారు. ఒక శిక్షోప మూర్తి సిరి అనువాదం ఇది:

"మతి;మలారా! యాప్తుల
గావవలమ్మ తిరేక కొంచు కొం
కిత నవమెంతికే దావవత సిద్ధి
యాదంతికి యాదన్ని శాస్త్రి సం
గతిమునకి గత్మి మూళి మన
కొంకుమతిందు, దవంతవారి కే
వి తివిపి జన్మపాకములజించి
స్వకి మధ్ర గోష్ఠి జేరామన్"

'శాస్త్రి'

సంగ్రహ కథాసరిత్సాగరము

వేమము వెంకటరమాశాస్త్రి ప్రకులకు వేమము వెంకటరమాశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్ 4, మలికేశ్వర స్వామికోవెల సందు, లింగిచెట్టివీధి మద్రాసు-1 వెల: రూపాయిన్నర

ఆంధ్ర సాహిత్యాన చక్రవర్తుల కాలంలో అవతరించి గుణాఢ్యుని పైశాచీప్రాకృత బృహత్కథ భారత భాగవత రామాయణాలవలె సంస్కృత వాఙ్మయాభివృద్ధికి ఒక పెన్నిధి అయింది

కాని ఆ గ్రంథం మన కిప్పుడు దొరకడం లేదు. అయితే దానికి, మూడు సంస్కృత మనువాదాలు మాత్రం లభిస్తున్నాయి. వాటిలో సోమదేవుని కథా

సంస్కారం విశేష ప్రచారం పొంది బాగా ప్రసిద్ధి కెక్కింది.

శ్రీవిధి మహామహోపాధ్యాయ వేదం వెంకట రాయశాస్త్రి 1880 లో నే తెలుగులో ఒక గ్రాంథిక గద్యానువాదం రచించారు. అదివారి విద్యార్థుల కోసం నిర్దేశింపబడి తెలుగునాట ప్రసిద్ధి పొందింది. ప్రస్తుత గ్రంథం వారి పౌత్రులయిన వేదం వెంకటరాయశాస్త్రిగారు రచించారు.

దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణసంస్థ వారి సాహాయ్యంతో వీరి ఇది ప్రచురించారు.

తరువాతగారి గ్రంథంలోని గాథలే స్వీకరించి ఆయా ఘట్టాలలో ఉన్న వర్ణనలు కొంచెం తగ్గించి బాలా సంగ్రహ కథాసరిత్సాగరం సంకలించారు. ఈ రచయిత తెలియజేస్తున్నట్లు మూలసంస్కృత గ్రంథంలో ఒక మహాగాథలోనే అనేక కథలు ఇమిడి ఉంటాయి. అందుచేత ఇటువంటి చిన్న పుస్తకంలో ఇది కేవలం స్వతంత్ర కథలుగా రూపొందించడం తప్పనిసరి. అందుచేత వీటి మహాకావ్యరూపాన్ని కోల్పోయినా లోపం కలుగలేదనవచ్చును. కాని పాఠకుల కవి స్వతంత్ర కథలుగానే స్ఫురిస్తాయి.

దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణ సంస్థవారు తమ గ్రంథాలు అతి సుందరమైన రూపాలలో ప్రజల కందిస్తున్నారని సంతోషించాలి. అయితే రచయిత కథాకథనానికి మూల గ్రంథంలోని గ్రాంథిక భాషే ఎక్కువ కొన్నాగా దగ్గరగా పోలికలుగా పరిశీలించాలి పాలి పోయినట్లుంది.

కాని వ్యావహారికంలో ఈ గ్రంథాన్ని ఇంకొంచెం స్వతంత్ర కథాసంగ్రహంగా రూపొందిస్తే ఈ చిన్న పుస్తకం పాఠకు లందరికీ ఇంకా అందుబాటులోకి వచ్చి ఉండేది.

ముఖచిత్రము పుస్తక స్వరూపము చక్కగా ఉన్నాయి. దీని ప్రకటనకు తోడ్పడిన దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణ సంస్థ అధికారాలభించిందనీయులు. మన ప్రాచీన భారతీయ కథా సాహిత్య ప్రచురణకు వీరోధోధంగా తోడ్పడగలరని ఆశిస్తున్నాము.

'శాస్త్రి'

గ్రంథ స్వీకారం

బొమ్మలు చెప్పిన భూగోళం

రచన శ్రీశైలం. ధరాణి పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ. వెల: 75 నయా పైసలు.

జనవాక్యం

కలధ కేవి కొత్తకవిత్వసారం ప్రకాశకులు: రచయిత కొండపల్లి వళుదుపేట, ఏలూరు, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా అమూల్యము.

చిక్కుల గుర్రమునకు రెక్కల కర్త్రము.

శ్రీ కే. యస్. ఆచార్య ప్రకాశకులు బ్రహ్మ హిత సంఘము. కుంచేరు. కృష్ణాజిల్లా. వెల: 25 నయా పైసలు.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor. S. Sambhu Prasad